

NERINGA KURAPKAITIENĖ

DAKTARO DISERTACIJA

**JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ
MOKYMOSI SAVANORYSTĖJE
PATIRTYS**

SOCIALINIAI MOKSLAI,
EDUKOLOGIJA (07 S)
VILNIUS, 2019

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Neringa Kurapkaitienė

JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOŠI
SAVANORYSTĖJE PATIRTYS

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, edukologija (07S)

Vilnius, 2019

Mokslo daktaro disertacija rengta 2012-2018 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Vytauto Didžiojo universitetui su Klaipėdos universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Vilniaus universitetu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. liepos 17 d. įsakymo Nr. V-574 redakcija).

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Vida Gudžinskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S)

TURINYS

SĄVOKOS	5
ĮVADAS	7
1. SAVANORYSTĖS FENOMENO ANALIZĖ	13
1.1. Savanorystės kilmė	13
1.2. Savanorystės plėtra XX a.	16
1.3. Savanorystės daugiasluoksniškumas XXI a.	18
1.4. Mokymasis savanorystėje.....	21
2. TYRIMO METODOLOGIJA	26
2.1. Tyrėjos patirties santykis su tyrimo objektu	26
2.2. Tyrimo metodologijos pasirinkimo kelias	28
2.3. Interpretacinė fenomenologinė analizė.....	32
2.3.1. Interpretacinės fenomenologinės analizės kilmė ir taikomumas edukologijoje.....	32
2.3.2. Interpretacinės fenomenologinės analizės filosofinis pagrindas	34
2.3.3. Tyrimo dizainas interpretacinės fenomenologinės analizės pagrindu.....	37
2.3.4. Tyrimo etika, patikimumas ir ribotumas.....	39
2.4. Tyrimo įgyvendinimas.....	43
2.4.1. Žvalgomasis tyrimas	43
2.4.2. Tyrimo dalyviai	44
2.4.2.1. Tyrimo dalyvių atranka	44
2.4.2.2. Tyrimo dalyvių amžiaus grupė	46
2.4.2.3. Tyrimo dalyvių savanorystės patirtis	47
2.4.3. Interviu	50
2.4.4. Tyrimo analizės procesas	51
2.4.5. Tyrimo dalyvių pristatymas.....	55
3. REZULTATAI	61
3.1. ĖJIMAS Į AUTENTIŠKĄ SANTYKĮ SU KITAIS IR SAVIMI	61
3.1.1. Savanorystė – savęs atvėrimas „neegzistuojantiems“	61
3.1.2. Kontrolės santykio kismas savanoriaujant į pasitikėjimo santykį su kitu	63
3.1.3. Asmeninio silpnumo suvokimas priimant kito silpnumą	66
3.1.4. Tarp laisvai pasirinktos prievolės ir pasitikėjimo santykyje gimstančios atsakomybės.....	67
3.1.5. Kitokio savęs per kitonišką kitą patyrimas	69
3.1.6. Tapatumo paieškose „tarsi savanoris, bet iš tikrųjų aš kaip tas žmogus (pagalbos reikalingas)“	72
3.1.7. Tėvų autoriteto perklausimas ir laisvas autoritetų pasirinkimas	76
3.2. BRANDINANČIOS ATSKIRIANČIOS SAVANORYSTĖS PATIRTYS.....	78
3.2.1. Tiesos patyrimas per „kančią, kai tavo realybė prasilenkia su didesne realybe“	79
3.2.2. Svetimumo patyrimas savanoriaujant	80
3.2.3. Atskiriančios ir auginančios sunkumo patirtys savanoriaujant.....	81
3.2.4. Savanorio vaidmens drama	83

3.2.5. Bejėgiškumo labirintuose: „turi būti gėrio nešėjas [...] bet (...) negali toks būt“	85
3.2.6. Savanorystėje „atsidariau žmonėm ir išmokau viena būti“	86
3.2.7. Transcendentinis egzistencijos patyrimas.....	88
3.3. SAVANORYSTĖS MOKSLAI VIETOJ FORMALIŲ STUDIJŲ	89
3.3.1. Mokymasis iš klaidų savanoriaujant.....	90
3.3.2. Laisvėje rinktis besiskleidžiantis pašaukimas.....	91
3.4. ATSAKOMYBĖ UŽ SAVO GYVENIMĄ	93
3.4.1. „Neturėtum daryt to, už ką paskui bijotum prisiimt atsakomybę“	93
3.4.2. Gyvenimo grynuolių ir trupinių vertė	94
3.5. SAVANORYSTĖS DOVANOS IR DOVANĖLĖS	95
3.5.1. Savanorystės palikimo brangenybės.....	95
3.5.2. Savanorystės prasmės klausimas.....	96
3.5.3. Savanorystės gėda – norėti.....	97
3.5.4. Savanorystės nuodai	98
4. DISKUSIJA	100
4.1. Savanorystės santykiškumo patyrimas	100
4.2. Keičiantis Kito asmens patyrimas	105
4.3. At(si)skyrimo savanorystėje patyrimas	108
4.4. Mokymosi savanorystėje patirties atpažinimas.....	111
4.5. Edukologijos pasireiškimas savanorystėje	119
IŠVADOS	122
REKOMENDACIJOS.....	124
PADĖKA.....	126
LITERATŪRA.....	127
PRIEDAI	136
SANTRAUKA	151
SUMMARY	185

SĄVOKOS

Sąvokos pristatomos abėcėlės tvarka.

Ilgalaikė savanorystė – yra ne mažiau nei 3 mėnesių trukmės ir dažniausiai siejama su tiesioginiu įsitraukimu į organizaciją. Savanoriai kviečiami į ilgalaikę savanorystę, kai reikalingas santykio kūrimas su klientais, kai ilgalaikis įsipareigojimas tęstinėje veikloje (Kurapkaitienė, 2011).

Laikysena – šį žodį verčiu iš anglų ir vokiečių kalbos. Angl. *approach* ir vok. *Haltung* artimiausias yra lietuvių kalbos žodis laikysena. Įprastai verčiant šias sąvokas į lietuvių kalbą vartojamas žodis „nuostatos“. Bet anglų kalboje nuostatomis apibrėžti vartojamas *attitude*, vokiečių kalboje – *Einstellung*. Nuostatos neatspindi angl. *approach* ar vok. *Haltung* reikšmės. *Haltung* šaknis *Halt* yra žodžių „stoti, atsistoti“ reikšmė. Tad artimiausias vertimas būtų „stovėti“ arba „laikyti save į ką nors atsukus“. O tai kaip tik ir atspindi žodis „laikysena“. „Filosofijos atlase“ lot. žodis *Hexis* verčiamas žmogaus laikysenai, atsiskleidimui ir stovėjimui atsisukus, atviram išreikšti. Ši sąvoka vartojama atspindint kryptį: dorovės laikysena, vidinė laikysena, valios laikysena, žmogaus laikysena, moralinė laikysena, proto laikysena ir pan. (Kunzmann, Burkard, Wiedmann, 1998).

Mokymasis – asmuo individualus, o visuomenė organizacinė, todėl mokymasis privalo būti siejamas su šiuolaikinės visuomenės socialumu. Mokymais yra asmens biografijos ir socialinės patirties neatitikimas, todėl mokymasis yra kaip procesas, suteikiantis gyvenimo patirčiai prasmę, ar siekis ją suprasti (Jarvis 2001).

Pagalbą gaunantys asmenys – senyvo amžiaus asmenys ir jų šeimos, asmenys su negalia ir jų šeimos, likę be tėvų globos vaikai, socialinę riziką patiriantys vaikai ir jų šeimos, socialinę riziką patiriančios šeimos, vaikus globojančios ir (ar) prižiūrinčios šeimos, kiti asmenys ir šeimos (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Patirtis – apmąstomas fizinis ir emocinis patyrimas, kuris tyrimo dalyviams išlieka reikšmingas patyrimui pasibaigus (operacionalizuotas apibrėžimas, kildinamas iš tyrimo duomenų).

Patyrimas – pasaulio ir savęs pažinimo būdas, kylantis ne iš samprotaujančio mąstymo, o iš tiesioginio bet kurio sąmonėje iškylančio objekto (vidinio ar išorinio) suvokimo. Patyrimui būdingas visiškas akivaizdumas: suvokimas, nusakantis tiesioginį žmogaus buvimą, išgyvenamą tiesiogiai „čia ir dabar“ (Mickūnas ir Steward, 1994; Halder, 2002; Jackūnas, 2008).

Savanoriauti – neatlygintinai skirti savo laiką ir jėgas suteikiant pagalbą asmenims arba pagalbos reikalingoms ir visuomenėje svarbioms sritims. Savanoriauti gali tik asmenys (ne organizacijos), nes tik asmenys turi laisvą valią. (Konsultacija telefonu su Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro mokslo darbuotoju.)

Savanoriška veikla – savanorio laisva valia, neatlyginamai atliekama visuomenei naudinga veikla, kurios sąlygos nustatomos savanorio ir šios veiklos organizatoriaus susitarimu (Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas, 2011).

Savanoriška tarnyba – ilgalaikė ir viso laiko savanorystė, kai savanoriaujama ne trumpiau nei 3 mėnesius ir ne mažiau nei 20 val. per savaitę. Savanoriška veikla savanoriškos tarnybos metu yra pagrindinė tuo metu įgyvendinama veikla, t. y. ne šalia darbo, moky-

klos, studijų ar šeimos. 20 val. per savaitę yra minimalus skiriamas savanoriškai tarnybai valandų skaičius; dažniausiai skiriama 35–40 val. per savaitę (Kurapkaitienė, 2011).

Savanoriškos veiklos forma – savanoriškos veiklos įgyvendinimo būdas, kuris vyrauja organizacijose savanoriaujant asmenims ir būdingas daugeliui savanorių skirtingose organizacijose. Kiekviena savanoriškos veiklos forma apibrėžiama skiriamu savanorystei laiku – jo kiekiu ir trukme. Pagal savanoriškos veiklos formas savanorystė gali būti skirstoma į epizodinę, trumpalaikę, ilgalaikę, savanorišką tarnybą ir kt. (Straipsnių rinkinys apie savanorišką veiklą, 2007).

Savanoriškos veiklos sritis – visuomeninė veiklos sritis, kuri apibendrintai sujungia įvairius veikėjus, veikiančios vienoje srityje, tarp jų ir savanorius, padedančius spręsti tos srities problemas. Kelios pagrindinės savanoriškos veiklos, vyraujančios pasaulyje ir Lietuvoje, sritys: socialinės pagalbos, aplinkosaugos, gyvūnų globos, kultūros plėtros, švietimo, medicinos ir t. t. (Straipsnių rinkinys apie savanorišką veiklą, 2007).

Savanorystė – laisva valia pasirinkta, finansiškai neatlyginama veikla, kurios nauda skiriama visuomenei (ne giminėms, artimiesiems ar kitais būdais artimai su savanoriu susijusiems asmenims). Savanorystė įgyvendinama neformaliai – pagalbą suteikiant be organizacijos ir formaliai – pelno nesiekiančiose organizacijose ir institucijose. Rasistinė, diskriminacinė ar kitaip žmogaus orumą žeminanti veikla nėra savanorystė (Voluntering Australia, 2006).

Socialinė pagalba – asmeniui (šeimai) suteikiama pagalba dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Socialinės pagalbos tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmens, šeimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės saugumui užtikrinti (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Viso laiko savanorystė (angl. *full-time volunteering*) – savanorystės forma, kai savanoriaujama ne mažiau nei 20 val. per savaitę. Tiek valandų per savaitę yra minimalus skiriamas savanoriškai tarnybai valandų skaičius; dažniausiai skiriama 35–40 val. per savaitę (Kurapkaitienė, 2011).

IVADAS

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, atliekama itin mažai subjektyvia patirtimi grįstų savanorystės tyrimų. Tai galima sieti su kokybinių tyrimų jaunumu, taip pat ir su tyrimo lauku, kuris yra platus ir daugiasluoksniškas. Tarptautiniuose tyrimuose akcentuojama, kad savanoriškos veiklos patyrimas skiriasi priklausomai nuo savanoriškos veiklos srities ir savanoriškos veiklos formos, t. y. nuo savanoriškos veiklos trukmės ir dalinio (angl. *part time*) arba viso laiko (angl. *full time*), skiriamo savanoriškai veiklai. Tyrimai, kurie išskiria ir apibrėžia savanoriškos veiklos formą, akcentuoja trumpalaikės, ilgalaikės ir ilgalaikės – viso laiko (toliau savanoriškos tarnybos) skirtingumą ir savanoriškos veiklos patyrimo nevienareikšmiškumą: mokymasis savanoriškoje veikloje pasireiškia daugiareikšmiškiau, kai svanoriaujama ilgalaikėje savanoriškoje tarnyboje (skiriant visą laiką savanorystei) (Powell ir Bratovič, 2007; Senyuva, 2014; Navickaitė 2016; Santinello ir kt., 2012). 2007 m. Savanoriškos tarnybos organizacijų asociacija (angl. *Association of Voluntary Service organisations*), vienijanti tarptautines ilgalaikę savanorišką tarnybą koordinuojančias ir įgyvendinančias organizacijas, parengė tyrimų, atliktų Europos šalyse analizuojant ilgalaikę savanorišką tarnybą tarptautiniu lygmeniu, apžvalgą „Ilgalaikės jaunimo savanoriškos tarnybos (aut. past. viso laiko savanorystės) indėlis Europoje: publikuotų ir nepublikuotų tyrimų apžvalga“ (angl. *The impact of long-term youth voluntary service in Europe: a review of published and unpublished research studies*). Apžvalgoje aptariami tyrimai, susiję su savanoriškos tarnybos įgyvendinimo, mokymosi savanorystėje ir savanorystės naudos savanoriams klausimais (Powell ir Bratovič, 2007).

Išsiskiria tyrimų ir jų rezultatų, atskleidžiančių savanoriškos tarnybos reikšmingumą ir naudą savanoriams, gausa. Savanoriškos tarnybos naudą savanoriams sustiprina ir motyvacijos tyrimai (Clary ir Snyder, 1999), kuriuose atskleidžiama, kad vienų motyvų, daugiausia vertybinių, vedami savanoriai ateina savanoriauti ir ilgiau savanoriškai veiklai įsipareigoja vedami visai kitų motyvų – paprastai socialinio prisitaikymo, išmokimo ir asmeninių problemų sprendimo. Priklausomai nuo amžiaus grupės, motyvai yra skirtingi – jaunų suaugusiųjų amžiaus grupėje svarbiausia, remiantis Clary ir Snyder (1999), yra žinių ir išmokimo bei socialinio prisitaikymo motyvai.

Motyvų prioritetai atskleidžia jaunų suaugusiųjų savanorystės, kaip mokymosi aplinkos, galimybes ir kelia edukologijos klausimą apie mokymąsi savanoriaujant. Ilgalaikė savanoriška tarnyba kuria palankią aplinką mokymuisi, skatina savanorius augti – stiprina jų savarankiškumą, pasitikėjimą, savivertę; kūrybiškumą ir brandą; kultūrinio sąmoningumo augimą ir kt. (Structure of Operational Support, 1999; ECOTEC, 2000; Evans, Clisby ir kt., 2002; Alternative-V, 2003; Estonian Youth Institute, 2003; McBride, Lombe ir kt., 2003; Schroer, 2003; Birnkraut, Hein ir kt., 2004; Bundesvereinigung Kulturelle Jugendbildung, 2004; Cięska ir Ratajczak, 2004; Kėžaitė ir Špokevičiūtė, 2006).

Vėliau atlikti ir apžvelgti savanorystės tyrimai (Štuopytė, 2010; Gedvilienė ir Karasevičiūtė, 2013; McAllum, 2013) siekia tyrimo duomenis grįsti savanorių patirtimi. Mišria (angl. *hybrid*) fenomenologine perspektyva, grindžiamame McAllum (2013) atliktame tyrime „Organizacinės savanorystės prasmės. Skirtingi savanorių keliai“ (angl. *Meanings of Organizational Volunteering: Diverse Volunteer Pathways*) tiriamos savanorių suteikiamos

prasmės organizacinėje savanorystėje ir atskleidžiamas savanorių santykiškas ir atstovaujantis kalbėjimas apie savanorystę. Tačiau tyrime nekliamas klausimas, kaip savanoriai patiria savanorystę savanoriškoje tarnyboje, ir tai nėra edukologijos mokslų tyrimas.

Mokslininkės Gedvilienė ir Karasevičiūtė (2013) tyrime „Suaugusiųjų senjorų dalyvavimas savanorystėje“ (angl. *Senior Adults participation in Volunteering*) analizuoja mokymosi paradigmą savanorystėje teoriniu ir empiriniu aspektais. Ir nors išryškėja senjorų patirtis savanoriaujant, lieka neatsakyta, kokia savanoriškos veiklos forma vyrauja senjorų savanorystėje.

Tyrimų, kuriuose keliamas edukologijos – mokymosi savanorystėje – klausimas, esama, tačiau apžvelgus Lietuvoje ir pasaulyje atliktus tyrimus nepavyko aptikti tokių, kuriuose be išankstinės nuostatos būtų žvelgiama į jaunų suaugusiųjų mokymosi savanorystėje patirtį savanoriškoje tarnyboje. Nekreipiant dėmesio į savanorių patyrimą, mokymasis tarsi nulemiamas ne pačių savanorių, o kitų mokymąsi organizuojančių ar mokymąsi tiriančių žmonių. Tyrimuose neatsakoma į klausimą, kaip savanoriai patiria ilgalaikę ir viso laiko savanorystę (savanorišką tarnybą), ankstesniais tyrimai grindžiant, kad savanorystės patirtis yra ir mokymosi patirtis.

Tyrimo aktualumas

Remiantis interpretacine fenomenologine analize (Smith, 2007), atvirai žvelgiant į fenomeną siekiama iširti, kaip jauni suaugusieji patiria ilgalaikę savanorišką tarnybą socialinės pagalbos srityje ir kokias reikšmes suteikia patyrimui pasibaigus. Ilgalaikė savanoriška tarnyba yra mokymosi vieta jauniems suaugusiesiems. Siekiant atsakyti į tyrime iškeltą klausimą, tyrimo dalyvių patyrimo analizei pasirinkta Smith ir kt. (2007) interpretacinė fenomenologinė analizė, kuri leidžia analizuoti savanorių patirtį ir aprašyti ją laikantis fenomenologinio tyrimo principų – idiografijos ir hermeneutikos. Idiografija suvokiama kaip dėmesys individualumui (angl. *partucular*), atskirumui, detalumui, o ne tam, kas bendra ar universalu. Idiografinio-nomotetinio požiūrio laikomasi tuomet, kai kiekvienas atvejis ir kiekvienas žmogus yra labai individualus ir nepakartojamas, suvokiama sąlygų, kuriomis kiekvienas žmogus gyvena, skirtingumas.

Šaulauskas (1988) teigia, jog žmogus kūrybiškai vartoja kalbą taip, kaip skulptorius medžiagą kurdamas meno kūrinį, tad norėdami suprasti kito žmogaus sukurtą prasmę turime žinoti, kaip ji buvo suformuluota, kokia jos genezės istorija, atsiradimo priežastys. Kitaip tariant (Šaulauskas, 1988), turime išsiaiškinti autoriaus sumanymą, nuspėti, ką norėjo pasakyti autorius ir kaip jis tai padarė.

Šiame darbe nesiekiami atskleisti metodinės ar organizacinės mokymosi savanorystėje schemas, taip pat vengiama išankstinių nuostatų apie savanorystės ir mokymosi savanorystėje patirtis, atsisakant apibrėžimo, ką savanoriai turėtų arba norėtume, kad jie patirtų.

Hermeneutika – supratimas yra žmogaus egzistencijos esmė, cikliškas procesas. Kalba suteikia prasmę, leidžia kurti supratimą (per pokalbį) išryškinant „daiktus / dalykus / reiškinius savaime“. Heidegger (1993) ir Husserl (cit. pagal Giorgi, 2007) atmetė bet kokias objektyvizuotas perspektyvas kalbėdami apie subjektyvią patirtį, siekdami atskleisti daiktus / dalykus / reiškinius kaip tokius. F. Šležermacherio (cituojama Smith, 2009) hermeneutika siekia suprasti tai, kas pasakyta, pačiame tekste išvelgdama supratimo vienovę,

hermeneutikos tikslas – rasti tokią išvalgą laiduojančias taisykles. Šlėjermacheriškai suvokta kalba apima visas įmanomas mąstymo apraiškas, ji – „mąstymo įkūnijimas“ (Smith, 2009). Pažindami kalbą, pažįstame mąstymą ir atvirksčiai: „kiekviena kalba grindžiama mąstymu“, nes „mąstymas yra vidinis kalbėjimas“, o „žmogaus kalba ypatingu būdu formuojama“. Supratimo sėkmė, pasak Šlėjermacherio, atkreipia dėmesį Šaulauskas (1998), priklauso ir nuo gebėjimo suprasti kalbą, ir nuo talento pažinti žmones.

Edukologijos mokslas leidžia subjektyviai tirti savanorystės reiškinių, kuriame vyksta edukaciniai procesai, kai mokymasis apibrėžiamas kaip „procesas, suteikiantis gyvenimo patirtims prasmę, ar siekis jas suprasti“ (Jarvis, 2001). Skatinamas mokymosi sąvokos apibrėžtumo paieškos edukologijos moksle, Kuenkler (2011) iškelia problemą dėl mokymosi sąvokai dėmesio stokos edukologijos paradigmoje. Mokymosi procesai yra edukologijos sritis, tik moksliniu žvilgsniu mes jų neatpažįstame kaip edukologijos mokslo srities dėl istoriškai ir sistemiškai susiklosčiusios mokymosi vietos, kuri labiau buvo priskiriama psichologijos mokslų paradigmai. Dėl to, anot Kuenkler (2011), edukologijos mokslų srityje mes turime ugdymo filosofiją, o edukologijos moksluose negalime aptikti mokymosi filosofijos ar bent jos užuomazgų. Ir taip nutinka ne dėl mokymosi ir filosofijos paradigmos nesuderinamumo, labiau dėl edukologijos mokslo dėmesio skyrimo anksčiau minėtoms edukologijos sąvokoms (Kuenkler, 2011). Mokymosi paradigma, kuriama psichologijos mokslų, įnešė svarų indėlį į mokymosi sampratos formavimąsi ir neatskiriamai toliau nagrinėjama ir interpretuojama edukologijoje.

Sekant Jarvio (2001) apibrėžta mokymosi samprata, filosofijos ir psichologijos mokslai pasitarnauja edukologijos mokslų sričiai. Remiantis apibrėžta mokymosi samprata, ilgalaike ir viso laiko savanorystė yra tyrimo laukas, kuriame vyksta nepertraukiamas mokymosi patyrimas. Mokymosi patyrimas įgyvendinamas nuolat patiriant savanorystę ir suteikiant jai prasmę bei siekiant suprasti savanorystės patirtis. Pasirinkta interpretacinė fenomenologinė analizė (Smith, 2007) leidžia tirti savanorystę kaip jaunų suaugusiųjų mokymosi patirtį, neįreminat jos į iš anksto užsibrėžtus, norimus savanorystės tikslus.

Tyrimo mokslinė problema – savanorystės srityje atlikta tyrimų siejant mokymąsi su savanoryste, tačiau iš anksto apibrėžiant, kokio mokymosi tikimasi savanorių patirtyje, apribojamas mokymosi atradimas ir ištyrimas savanorystės patirtyse. Stinga tyrimų ir lieka neatsakyta, kaip savanoriai patiria savanorystę ir kas joje yra mokymasis remiantis savanorių patirtimis.

Tyrimo objektas

Tyrimo objektą prof. Bitinas (2006) apibrėžia kaip tam tikra aibę savybių ir santykių, kurie egzistuoja nepriklausomai nuo tyrėjo, tačiau yra tyrėjo suvokti ir sudaro jo atliekamų tyrimų sferą. Siekiant tirti savanorystės savybes ir santykius disertacijos tyrimo objektas – jaunų suaugusiųjų savanorystės patirtys, teikiant socialinę pagalbą ilgalaikėje savanoriškoje tarnyboje (viso laiko savanoriškoje veikloje).

Tyrimo tikslas – pasirenkant fenomenologinę tyrimo perspektyvą siekiama atskleisti subjektyvias jaunų suaugusiųjų mokymosi savanorystėje patirtis, teikiant socialinę pagalbą.

Disertacijoje keliamas **tyrimo klausimas** – kaip jauni suaugusieji patiria mokymąsi savanoriškoje tarnyboje socialinės pagalbos srityje.

Tyrimo naujumas ir reikšmingumas

Tyrimų laukas yra naujas, be to, pati savanorystė kaip reiškinys nuolat keičiasi, todėl kyla daug naujų klausimų. Tyrimų, analizuojančių mokymąsi savanorystėje, padaugėjo priėmus „Mokymosi visą gyvenimą memorandumą“ (Commission of the European Communities, 2000). *Savanorystę imta tyrinėti ir atrasti kaip mokymosi galimybę* (Wilson, 2000) ją siejant su skirtingomis mokymosi sritimis ir tikslais. Savanorystę siejant su pilietiniu ugdymu pažymima, kad užtikrinant tam tikras specifines sąlygas savanoriškoje veikloje keliamas pilietinis sąmoningumas (Jaunimo pagalba Amerikai, angl. Youth helping America, 2006; Viso gyvenimo mokymosi agentūra, angl. Agency for Lifelong Learning, 2007; Santinello, Cristini, Vieno ir Scacchi, 2012). Savanoriškos veiklos sąsajas su suaugusiųjų švietimu atskleidžia Kerka (1998), pristatydamas savaiminio mokymosi galimybes savanoriškoje veikloje. Štuopytė (2010) analizuoja savaiminio mokymosi būdą – siekimą išmokti kokybiškai atlikti savanorišką darbą. Tyrimuose vyrauja iš anksto numatytas ir nulemtas mokymosi įsivaizdavimas, kurio ieškoma savanoriškoje veikloje. Tačiau pati savanoriška veikla yra daugialypis ir nuolat kintantis reiškinys, ypač kai savanoriais yra jauni suaugusieji.

Edukologijos tyrimuose siejant jaunų suaugusiųjų savanorystę su mokymusi dažniausiai tyrimas grindžiamas pozityvistine paradigma. Tarptautinis savanorystės Europos Sąjungoje tyrimas (angl. *Study on Volunteering in the European Union*, 2009) pristato savanorystėje įgytų įgūdžių ir kompetencijų pripažinimo bei ugdymo (-si) ir mokymų rengimo savanoriams galimybes, todėl Gedvilienė, Karasevičiūtė ir Trečiokienė (2010) detaliau tiria socialinių gebėjimų ugdymą savanorystėje. Jaunuolių savanoriška veikla tirama ir analizuojama kaip praktinių įgūdžių mokymosi galimybė (Fee ir Gray, 2011; Jezukevičiūtė ir Skirmanienė, 2015). Tačiau tyrimuose pasigendama siekio suprasti, kaip patys savanoriai patiria mokymąsi. Mokymasis savanorystėje labai sunkiai pamatuojamas, o dar daugiau atsiranda painiavos, kai iš anksto apibrėžiant mokymąsi savanorystėje ieškoma tų pačių mokymosi ir išmokimo metodų bei rezultatų kaip formaliajame ar net neformaliajame mokymesi.

Savanorystė pirmiausia yra savaiminio mokymosi sritis (Kerka, 1998; Štuopytė, 2010) ir neužtenka savanorystę tirti pagal formaliojo ar neformaliojo mokymosi paradigmas. Siekiant suprasti mokymąsi savanorystėje kyla pagrįstas klausimas, kaip patys savanoriai patiria savanorystę ir mokymąsi joje, kai nėra iš anksto numatoma, koks mokymasis turėtų būti. Interpretacinės fenomenologinės analizės tyrimas, skatinantis klausti ir atrasti, kaip patys savanoriai patiria savanorystę ir mokymąsi joje, yra aktualus ir naujas šiame kontekste, nes leidžia ieškoti savanorystei būdingų mokymosi galimybių. Fenomenologinių edukologijos srities disertacijų turinį šis tyrimas papildo nuosekliu interpretacinės fenomenologinės analizės (Smith ir kt., 2009) pritaikymu kiekviename tyrimo žingsnyje – pradedant formuluoti tyrimo klausimą, tyrėjai rengiantis tyrimui, renkant tyrimo duomenis, juos analizuojant ir aptariant. Lietuvoje tai pirmas edukologijos mokslų srities darbas, kuriame naudojama nuosekli interpretacinės fenomenologinės analizės metodologija.

Tyrimo reikšmingumas atsiskleidžia analizuojant iki šiol netyrinėtą dalyką – kokia yra jaunų suaugusiųjų mokymosi savanorystėje patirtis. Tyrimo duomenys atveria mokymosi perspektyvą, kuri reiškiasi per santykį, kito asmens patyrimo vidinį virsmą, suvokiamojo (percepinio) mokymosi perspektyvą ir kt. Tyrimas atskleidžia, jog mokymosi pagrindinė gija yra pasitikėjimas autoritetu ir pagalbą gaunančio asmens pripažinimas. Šie dalykai lei-

džia ieškoti tolimesnių atsakymų į klausimus – kaip savanorystę patiria pagalbą gaunantys asmenys ir kokias reikšmes jie suteikia šioms patirtims. Kaip savanorius ir savanorystę patiria savanorišką veiklą organizuojantys arba koordinuojantys asmenys? Kaip nutinka, kad vienais autoritetais savanoriai pasitiki, o kitais – ne, kas yra reikšminga tarp savanorio ir autoriteto, kas padeda atskleisti autentiško pasitikėjimo ir pripažinimo santykio esminius radimosi ir augimo aspektus?

Tyrimo rezultatų apibavimas

Disertacijos tema paskelbtos mokslinės publikacijos

1. Gudžinskienė, V., **Kurapkaitienė N.** (2013). Volunteering Expression Using Different Models of Social Work with Third-Countries Citizens. *Outlines of Social Innovations in Lithuania*. Publisher: European Scientific Institute, Kocani, Republic of Macedonia, 158–178.
2. Sadauskas, J., **Kurapkaitienė, N.** (2013). Savanorystė socialiniame darbe – sąsajos ir įtampos. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Šiaulių universitetas, Nr. 2 (40).
3. Gudžinskienė, V., **Kurapkaitienė, N.** (2018). Atskiriančios ir auginančios sunkumo patirtys savanoriaujant. ISSN 2029-2775 (online), *Socialinis darbas*, Nr. 16 (2), 208–225;
4. Disertacijos tema skaityti pranešimai konferencijose
5. **Kurapkaitienė, N.** (2013). Mokymosi mokytis kompetencija savanoriškoje veikloje. Mokslinė konferencija *Šiuolaikinio jaunimo problemos ir jų sprendimo galimybės XXI a. iššūkių kontekste*. Lietuvos edukologijos universitetas. 2013 m. gegužės 9 d.
6. **Kurapkaitienė, N.** (2013). Learning Moments in Multicultural Volunteering. Mokslinė konferencija *Savanorystė ir mentorystė kultūrinio bendradarbiavimo kontekste*. Mykolo Romerio universitetas, Tolerantiško jaunimo asociacijos ir afrikiečių bendruomenė. 2013 m. birželio 20 d.
7. Gudžinskienė, V., (2013), **Kurapkaitienė N.** (2013) Experience in use of models in socialwork with third countries citizens (field of study: project of multicultural volunteering centre). *Social inovations: theoretical and practical insight*. October 10–11 d., Vilnius.
8. Gudžinskienė, V., Januškevičiūtė A., **Kurapkaitienė N.** (2013). Cultural diversity and intercultural communication in the context of third countrys. *Social inovations: theoretical and practical insight*. October 10–11 d., Vilnius.
9. **Kurapkaitienė, N.** (2013). Galių pasiskirstymas savanoriškoje socialinėje veikloje. Tarptautinė mokslinė konferencija *Socialinis darbas ir galia*. Vilniaus universitetas. 2013 m. lapkričio 8 d.
10. Gudžinskienė, V., **Kurapkaitienė, N.** (2014). Connections of Creativity Theories with Volunteering Experiences. SOCIN 2014: international interdisciplinary conference on social innovations *Social Innovations: theoretical and practical insights 2014*: conference abstracts: October 23–24. Romeris University. Prieiga per internetą: http://socin2014.mruni.eu/wp-content/uploads/2014/10/D_2014-10-22.pdf.
11. **Kurapkaitienė, N.** (2014). Savanorystė ir jaunimas. Konferencija-diskusija *Savanorystės vaidmuo jaunimo problemų kontekste – iššūkiai ir perspektyvos*. Vš. Į. „Socialinis veiksmas“. 2014 m. spalio 13 d.

12. **Kurapkaitienė, N.** (2018). Savanorystės galia ir negalia santykiyje su Kitu. Mokslinė konferencija *Skautai vakar, šiandien, rytoj*. Martyno Mažvydo biblioteka. 2018 m. spalio 5d.
13. **Kurapkaitienė, N.** (2018). Atskiriančios ir auginančios sunkumo patirtys savanorystėje. Jaunimo tyrėjų tarpdalykinė mokslinė-praktinė konferencija: *Kodas „Jaunimas“*. Vilniaus universitetas, M. Romerio universitetas, Jaunimo reikalų departamentas. 2018 m. lapkričio 15d.

Disertacijos tema išleisti kiti leidiniai

1. Gudžinskienė, V., **Kurapkaitienė, N.**, Januškevičiūtė, A. (2013). *Savanorystės multikultūrinėje aplinkoje vadovas: projekto patirtis*. Tolerantiško jaunimo asociacija, Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 190 p. ISBN 9786098118032. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/socialinio_darbo_katedra/Bendra_info/vadovas_visas.pdf.
2. **Kurapkaitienė, N.** (2013). *Darbo su savanoriais pagrindai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, p. 184. ISBN 978-9955-19-551-1.
3. **Kurapkaitienė, N.** (2014). *Jaunimo savanorystės programos vadovas*. Vš. Į. „Socialinis veiksmas“ ir Vš. Į. DUKU, Vilnius, 78 p. ISBN 978-609-95690-0-2. Prieiga per internetą: https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-leidiniai/el-biblioteka/2014_m._jaunimo_savanorystes__programos_vadovas.pdf.
4. **Kurapkaitienė, N.** (2018). Savanorystės galia ir negalia santykiyje su Kitu. *Mūsų Vytis*. Mokslinės konferencijos *Skautai vakar, šiandien, rytoj* leidinys. Nr. 1/2 (251/252). ISSN 1822-3664.

1. SAVANORYSTĖS FENOMENO ANALIZĖ

Skyriuje analizuojama ir aptariama savanorystės sampratos kilmė, savanorystės sampratos plėtra ir savanorystės sampratos daugiasluoksniškumas. Savanorystės sampratos kilmės poskyryje apžvelgiama pagalbos žmogui pirmieji rašytiniai atvejai ir pagalbos žmogui rai- da iki įsitvirtinant savanorystės sąvokai. XX a. įsitvirtinus savanorystės sąvokai aptariama savanorystės plėtra iš vietinės savanorystės į nacionalinę ir tarptautinę savanorystę bei iš savanorystės pagalbos žmogui srityje į įvairių problemų sprendimo visuomenėje sritis. Savanorystės sluoksniavimasis XXI a. pristatomas skirtingais ir naujais savanorystės prasmių tyrimais bei savanorystės kuriama žmogui ir visuomenei verte.

1.1. Savanorystės kilmė

Žmonių pagalba kitiems žmonėms be atlygio aprašyta 400 m. pr. Kr. Platono „Valsty- bėje“ (Platonas, 1981). Čia minima pagalba, kurią turi suteikti pilietis draugams: „O tei- singas žmogus? Kokiais atvejais ir kokiais veiksmais jis yra pajėgiausias draugams padėti, o priešams kenkti?“ Platono tekstuose pagalba vienareikšmiškai suprantama kaip piliečio pagalba „draugams“, ji yra tarsi pareiga, ypač kai ši pareiga aptariama gretinant su kita pi- liečio pareiga – kenkimu priešams. Tokios pagalbos negalėtume suprasti kaip pagalbos be atlygio, atvirksčiai, tai labiau panašu į naudingą pagalbą, nes draugai savo artimumu pelno pagalbą. Platono (1981) tekste dialogui kryptant į karo atvejį valstybėje, pagalbos teiki- mas išsiplėčia iš vertingų pagalbą gauti asmenų grupės į pagalbą visiems, ne tik draugams: „Aš dar nuo savęs pridėsiu tai, ką tu praleidai: tokios valstybės piliečiai narsiausiai kovotų su priešu, nes niekada nepaliktų savųjų nelaimėje, žinodami, kad jie vieni kitiems yra bro- liai, tėvai, sūnūs, ir taip vadindami vienas kitą.“ Įvardydamas karą kaip ne nusipelnytą, o ištikusią nelaimę, Platonas kalba apie neskirstomą pagalbą pagal artimumą ar nuopelnus ir drauge atskleidžia nesavanaudiškos pagalbos kilmės prasmę – kai kitas nenusipelnė to vargo, į kurį pateko, jam reikia pagelbėti neatsižvelgiant į jo padėtį iš pagalbą teikiančio- jo perspektyvos. Ištikus nelaimei, valstybėje kiti nepažįstami ir nesutikti piliečiai tampa „broliais, tėvais, sūnumis ir taip vadina vienas kitą“ ir padedančiajam nevalia palikti jų nelaimėje. Karas Platono tekste yra sąlyga pagalbai be atlygio ir jis gali būti prilygintas nelaimei, ištikusiai žmogų ar žmones, kurios akistatoje į tą pačią nelaimę patekęs kitas as- muo tampa savas. Priėmęs karo, kaip nenusipelnytos kančios, situaciją Platonas valstybės piliečius suvienija pagalboje kitam.

Po 400 m. Biblijoje, ištraukoje apie samarietį, išplečiamos pagalbos be atlygio kitam sąlygos: „O vienas samarietis keliaudamas užtiko jį ir pasigailėjo. Priėjęs jis aprišo jo žai- das, užpildamas aliejaus ir vyno, *užkėlė ant savo gyvulio, nugabeno* į užėigą ir *slaugė* jį. Kitą dieną iškeldamas jis išsiėmė du denarus, padavė užėigos šeimininkui ir tarė: „Slaugyk jį, o jeigu ką išleisi viršaus, sugrįžęs atsilyginsiu“ (Lk 10, 33–35). Pagalbos teikimas prasi- plėtė iš valstybės teritorijoje susivienijančių ir tuo pagrindu pagalbą teikiančių žmonių į neribojamą teritorijos pagalbos teikimą pagalbos vertu traktuojant buvimą žmogumi. Mi- nimoje ištraukoje pagalbą teikiantis žmogus vadinamas samariečiu tikslingai, pabrėžiant priklausymo vienai tautai ar vienai valstybei peržengimo ribą. Samarietis padeda ne savo

tautiėiui ir taip pat pagalbą gaunantis asmuo ją priima iš kitataučio. Pagalbos teikimo sąlyga nebėra tik karas, kuris suvienija žmones patiriant karo baisumus. Pagalbos teikimo sąlyga gali būti išgyvenama kito asmens tik jo išgyvenama kančia. Kito asmens kančia gali tapti pagalbos priežastimi, nepatiriant pačiam tokios pat kančios, bet dėl susisaistymo su kitu būnant žmogumi tampa aktualu jam padėti. Pagalba kaip meilės kitam ir tapimo kitam artimu apibrėžiama kaip buvimo žmogumi sąlyga. Šia pagalbos kitam samprata buvo remiamasi siekiant padėti kenčiantiems, įvairias nelaimes patiriantiems žmonėms kaip aukščiausiu pagalbos teikimo pavyzdžiu. Galima būtų suprasti, kad buvimo mylinčiu žmogumi sąlyga yra pagalba kitam, kuri vėliau išsiplėtojo į savanorystę.

Fragniere (1987, 30–31) trumpai pristato, kad viduramžiais Europoje pagalba kitam įgavo filantropijos formą Romos katalikų bažnyčioje. Bažnyčia tuo metu rūpinosi ligoninių ir prieglaudų vargšams kūrimu ir išlaikymu ir kvietė visus tikinčius žmones padėti vargšams ne tik aukojant pinigus, bet ir įsitraukiant į pagalbą – lankant vargšus ir atliekant būtinus darbus.

XII–XIII a. Anglijoje veikė mažiausiai 500 ligoninių, kuriose ligoniais rūpinosi geros valios žmonės, kuriuos šiandien vadiname savanoriais. Toks kvietimas ir pagalbos teikimas ne pinigais, bet skiriant laiko ir jėgų tiesiogiai padėti tiems, kurie nepajėgūs padėti, buvo vienas iš pirmųjų užrašytų pagalbos teikimo būdų. Iki tol pagalba buvo suprantama apibendrintai – kaip nors padėti. Iki XVII a. savanorystė kaip atskira, specifinių bruožų turinti veikla buvo traktuojama kaip altruistinė veikla, geros valios ar tiesiog pagalbos artimui darbai (Silver, 1980). Altruistinė veikla pasižymėjo pagalbos teikimu kenčiančiam žmogui arba žmonėms – dabartine mūsų samprata tai galima būtų apibrėžti kaip savanorišką socialinę veiklą ir pagalbos teikimą karo atveju, šiandien suprantamą kaip savanorišką krašto apsaugą.

Savanoriška veikla socialinės pagalbos teikimo ar krašto apsaugos srityje vis dėlto turėjo vieną pagrindinį aspektą – kito, kenčiančio žmogaus, vaizdinį, kuriam pagalba buvo gyvenimiškai reikalinga. Tad savanorystė be kito žmogaus kančioje – varge, kare, ligoje ir pan. – tarsi neturi savo tikslo ir, atvirksčiai, suaktyvėja, kai pagalba akivaizdžiai reikalinga.

Savanorio sąvoka pirmąkart pavartota apie 1700 m. vidurį prancūziškai kalbančiose šalyse, kviečiant jaunuolius į savanorišką karo tarnybą (Gee, 1989). Iki XIX a. vidurio savanorio ir savanorystės sąvoka buvo siejama su karo tarnyba ne tik Prancūzijoje, bet ir kitose, ne Europos žemyno, šalyse. Apie XIX a. vidurį jaunų vyrų krikščionių asociacija YMCA (angl. *Young Men's Christian association*) JAV ėmė padėti į socialinę atskirtį patekusiems žmonėms. Po kelerių metų prie šios organizacijos prisijungusios moterys, siuvančios uniformas kariams, save vadino savanorėmis (McKinney, 1995). Pasibaigus karui JAV ėmė plisti savanorystės terminas – savanoriais buvo suprantami ne tik karo tarnyboje esantys jaunuoliai, bet ir kitokią pagalbą teikiantys asmenys. Nuo Platono pagalbos karo atveju suvokimo pagalbos kitam sąvoka kito iki plataus pagalbos supratimo, o savanorio sąvoka, suformuluota karo laikotarpiu, ėmė transformuotis į įvairios pagalbos žmonėms veiklą laikui bėgant ir keičiantis situacijai. XIX a. pabaigoje savanoriai jau buvo telkiami Raudonojo Kryžiaus organizacijoje ir greitai imta kviešti savanorystei žmones į įvairias visuomenines iniciatyvas (McKinney, 1995).

XIX a. toliau formavosi savanorystės fenomenas. Savanoriais jau buvo vadinami pagalbą teikiantys asmenys karinėje ir socialinės pagalbos srityje. Tokia samprata galutinai

įsitvirtino XIX a. pabaigoje. JAV ir Didžiojoje Britanijoje XIX a. pabaigoje Vakarų Europos socialinė samprata kito žmogaus teisių puoselėjimo ir saugojimo link (Davies, 2017). Pagalbos žmogui, apibūdinant jį kaip vargšą, tema įgijo naują socialinę sampratą, pagal kurią socialinė pagalba imama suvokti ne tik kaip geros valios aktas, o kaip išsivysčiusios visuomenės būtinybė (Stuart, 2013). Tokia būtinybė kilo vis labiau suvokiant visuomenėje kai kurių grupių atskirties priežastis – skurdas, perduodamas iš kartos į kartą; tam tikrų grupių kuriama gerovė pasinaudojant skurstančiųjų situacija, ir kt. Dėl to ėmė formotis suvokimas, kuriuo remiantis pradėta teikti profesionalią socialinę pagalbą, apmokamą iš valstybės biudžeto, labiausiai kenčiantiems visuomenės nariams (Stuart, 2013).

Profesionali socialinė pagalba buvo pavadinta socialiniu darbu, jo teikėjais dažniausiai tapo buvę savoriai. XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje (skirtingose šalyse laikotarpiai skiriasi) beveik tiesiogiai iš savanoriškos veiklos atsirado profesionali socialinę pagalbą teikianti veikla – socialinis darbas (Netting, Nelson, Boeder ir Huber, 2004). Tačiau socialiniai darbuotojai, skirtingai nuo savanorių, teikdami pagalbą gavo finansinį atlygį ir, kad įgytų tokią profesiją, studijavo aukštosiose mokyklose (Johnson, 2001; Weil, 2005). Šiam pokyčiui įsitvirtinus savanorystė nebebuvo siejama tik su socialine pagalba ar pagalba kenčiantiems, nes susikūrė grupė specialistų, socialinių darbuotojų, kurie kaip tik sprendė šią problemą visuomenėje. Savoriai ėmė naujai reikštis visuomenėje – kaip teikiantys pagalbą neatlygintinai vargšams, ligoniams ar kitaip visuomenės paribiuose esantiems žmonėms šalia socialinių darbuotojų, medicinos darbuotojų, ugdymo ir kitų pagalbos žmogui specialistų.

Cnaan, Handy ir Wadsworth (1996) atkreipia dėmesį, kad, kaip iki šių pokyčių, taip ir toliau, savoriai liko visuomenės grupė, kuri be organizacijų ir specialistų greitai reaguoja į visuomenės socialines, ekologines ir kitas problemas ir / arba imasi organizuotai spręsti visuomenės problemas. Susiformavus savanorio sąvokai, įsitvirtino samprata, jog be atlygio teikiantys pagalbą asmenys visuomenei ir įvairioms organizacijoms (nuo religinių bendrijų iki visuomeninių institucijų) yra savoriai. Įsivyravus profesionaliam socialiniam darbui, savoriai socialinėje srityje ne tik neišnyko, bet pradėjo plisti ir į kitas visuomenėje jautrias ir pagalbos reikalingas sritis. Socialinės pagalbos teikimo srityje savanoriška veikla įgijo skirtingas savanorystės formas, formaliąją – šalia profesionalių atlyginamų darbuotojų pagalbą teikiančius savanorius ir neformaliąją – savarankiškai iniciatyvos besiuoančius ir visuomenės socialines problemas sprendžiančius savanorius, kurių iniciatyva toliau palaikoma arba esant poreikiui perimama socialinio darbo specialistų. Kylant įtampai tarp atlyginamų darbuotojų ir savanorių socialinės pagalbos teikimo procese iškilo dilema (Netting ir kt., 2004) – nors savanorystė buvo ir yra socialinės pagalbos pamatas, ne visada socialinės pagalbos teikimo profesionalai, socialiniai darbuotojai, pripažįsta savanorių būtinybę savo kasdienėje profesinėje veikloje.

Pagalbos žmogui samprata buvo susijusi su valstybės ir pilietiškumo supratimu, kuris Biblijoje perteiktas kaip žmogiškumo supratimas ir artimumo kitam išraiška. Kai visuomenės nariai ėmė atlikti tam tikras skirtingas funkcijas, pagalba žmogui įgijo savanorio statusą – atsirado sąvoka, kuri reiškė finansiškai neatlygintiną veiklą. Profesionalizuojant pagalbos žmogui sritį atlyginami profesionalūs darbuotojai atsiskiria nuo savanorių ir apibrėžiami kaip socialiniai darbuotojai, o savanorystė socialinės pagalbos srityje ima šlietis prie socialinio darbo profesio-

nalų. Savanorio vaidmuo įgyja dvi veiklos perspektyvas – savanorišką veiklą įgyvendinti savarankiškai, be atlygi gaunančių darbuotojų sprendžiant visuomenės problemas arba padedant jas spręsti atlygi gaunantiems profesionalams, savanoriaujant įvairią pagalbą teikiančiose nevyriausybinėse organizacijose ir valstybės institucijose.

1.2. Savanorystės plėtra XX a.

Dėl savanorystės plėtos XX a. galima būtų vadinti savanorystės aukso amžiumi. Savanorystė sparčiai plito į įvairias visuomenės sritis ir į savanoriškas veiklas išitraukė vis daugiau skirtingo amžiaus žmonių. Savanorystės sąvokos formavimosi pradžioje savanorystė buvo suvokiama kaip pagalba karo tarnybai, ji plito į socialinės pagalbos sritį, o XX a. savanorystė apėmė įvairias sritis – kultūros, aplinkosaugos, restauravimo, gyvūnų globos ir kitas. *Savanoriškos veiklos vieta išsiplėtė* – vietinę savanorystę, kai savanoriaujama tik ten, kur gyveni, pakeitė *nacionalinis, o po Pirmojo pasaulinio karo tarptautinis lygmuo*. Po Pirmojo pasaulinio karo šveicarų pacifistas Pierre Ceresole asmeninėmis pastangomis subūrė tarptautinę grupelę jaunų žmonių, kurie padėjo atstatyti per šį karą sugriautus namus. Taip buvo įgyvendinta tarptautinės savanorystės idėja (Geudens ir kt., 2013), kuri ir sugriovė įprastą įsivaizdavimą, kad savanorių pagalba gali būti teikiama tik savoje aplinkoje, kurioje gyvena savanoriai ir pagalbą gaunantys asmenys. Įgyvendinant tarptautinę savanorystę atsiskleidė ir tai, kad savanoriai ne tik atstatė namus suteikdami pagalbą, bet sukūrė taikų ir karo nuoskaudas „gydantį“ santykį su vietiniais gyventojais. Taip įvertinant savanorių suteiktą pagalbą buvo įtvirtinta nuostata, kad tarptautinė savanorystė griaua sienas tarp tautų, kuriose vyravo konfliktai, ir *kuria taiką* (Geudens ir kt., 2013). Dėl tarptautinės savanorystės savanoriška pagalba imta teikti ne tik kare nukentėjusiu, bet ir gamtos stichijų ištiktiems bei ligų epidemijas patiriantiems skirtingų šalių gyventojams. Savanoriška veikla pradėta ir iki šiandienos įgyvendinama teikiant socialinę pagalbą ne tik savose šalyse, bet ir tarptautinės savanorystės lygmeniu bei kitose šalyse, kuriose tokia pagalba yra reikalinga.

Kitas XX a. kilęs naujas savanorystės sampratos pokytis – *savanorystė visose gyvenimo srityse*. 1904 m. jaunas Niujorko miesto tarnautojas Ernest Coulter vis daugiau išvysdavo berniukų, sėdinčių teismo patalpose už smulkius nusižengimus. Susidomėjęs berniukų padėtimi jis išsiaiškino, jog šie gyvena beveik nuolat gatvėje, ir ėmė rūpintis pagalbos teikimu berniukams, siekdamas, kad jie neatsidurtų teisme. Jis pradėjo ieškoti savanorių, kurie galėtų dirbti su berniukais. Atradęs ir subūręs savanorių, Ernest Coulter pradėjo spręsti berniukų užimtumo problemą (Davies, 2017). Šis atvejis pristato savanorišką iniciatyvą ir rodo asmenines pastangas ir jautrumą kitam, ir viso to rezultatas yra pagalbą teikianti veikla.

Šio asmens iniciatyvumas paskatino kurtis ir kitas iniciatyvas įvairiose srityse, kurios, inicijuojamos vieno asmens arba grupės asmenų, išplisdavo į judėjimus ar organizacijas. Imta savanoriauti medicinos, kultūros, meno, architektūros, mokslo, laisvalaikio, aplinkosaugos, gamtosaugos, gyvūnų globos ir kitose srityse. Savanorystė tapo atsaku į didesnes ir mažesnes problemas, kylančias ar įsisenėjusias vienoje ar kitoje srityje. „Volunteering Australia“ savanorystės principai, kurie imti vis plačiau naudoti visame pasaulyje, atskleidžia, jog savanorystė yra asmenų arba grupių priemonė atsiliepti į žmonių, aplinkos ir sociali-

nus poreikius (The Definitions and Principles of Volunteering, 2006). Pavieniai asmenys ir grupės žmonių, norėdami spręsti kokią nors problemą, skatinami ją spręsti savo iniciatyva ir nelaukdami, kol atsiras nustatytų atsakingų asmenų grupės, kurios padėtų susidoroti su esama problema. Šiuo principu išsakomas pasitikėjimas žmonių solidarumu ir atsakomybe imantis savanoriškos veiklos. Savanoriška veikla spręsdami problemas asmenys arba grupės ne tik veikia, bet ir atkreipia visuomenės dėmesį į šias problemas bei formuoja politiką atsiliepdami į minėtus poreikius. *Savanoriai tampa balsu tu, kurie patys už save nėra pajėgūs pasisakyti* – už socialinę atskirtį patiriančius asmenis, gamtos saugojimą, beglobius gyvūnus ir pan. Be suteikiamos pagalbos savanorystė XX a. tapo taikiu būdu kelti probleminius klausimus visuomenėje, spręsti visuomenei aktualias problemas ir taip patraukti įgaliotų asmenų ir institucijų dėmesį.

Nors „Volunteering Australia“ principai brėžia ribą tarp savanorystės ir pelno siekimo, XX a. savanorystės galimybė buvo pabrėžta ir pelno siekiančiame sektoriuje. Mutz (2008), siedamas savanorystę su pelno siekiančiomis įmonėmis, apibūdino, kas yra *korporatyvioji savanorystė* ir kaip ji gali būti įgyvendinta siejant neatlygintą finansinei veiklą su pelno siekiančiomis įmonėmis. Korporatyvioji savanorystė gali būti įgyvendinama tik tuomet, kai pelno siekianti įmonė suteikia savo darbuotojams pasirinkimo galimybę tam tikrą apmokamą darbo valandų skaičių skirti įmonės poreikiams arba pasirinktinai tas pačias valandas skiriant kurioje nors pelno nesiekiančioje organizacijoje, kuri rūpinasi bendruomenės problemų sprendimu (Kurucz, Colbert ir Wheeler, 2008).

Išsiplėtojus savanorystės reiškiniui XX a. pabaigoje savanorystė buvo tyrinėjama šiais aspektais: kokios yra savanorystės ribos ir apibrėžtumai (Smith, 1981; Shure, 1991; Cnaan ir kt., 1996; Handy ir kt., 2000), motyvacija savanorystei (Cnaan ir Goldberg-Glen, 1991; Clary ir kt., 1996), savanorystės nauda (Cnaan ir Amroffell, 1994), pasitenkinimas savanoriaujant (Field ir Johnson, 1993), kiek pavyksta išsilaikyti savanorystėje ir kada pasitraukiama iš jos (Cyr ir Doerick, 1991; Blake ir Jefferson, 1992; Cnaan ir Cascio, 1999) ir savanorystės efektyvumas (Golden, 1991).

Motyvacijos savanorystei ir motyvų kaitos savanoriaujant tyrimai (Clary ir Snyder, 1999; Finkelstein, 2009) padeda atskleisti, kaip nutinka, kad negaudami finansinio atlygio ir laisva valia žmonės apsisprendžia savanoriauti. Kita vertus, šie tyrimai taip pat leidžia organizacijoms ir įstaigoms detaliau suprasti, kokie aspektai įgalina savanorius pasilikti organizacijose ir pagerinti kasdienę arba išskirtinę organizacijų veiklą. Savanorystės reiškinys, remiantis motyvacijos tyrimais (Clary ir Snyder, 1999; Finkelstein, 2009), įgavo naują aspektą – atsiribota nuo altruistinio elgesio modelio ir pradėta ieškoti platesnio atsakymo, iš kur kyla motyvacija veiklai be finansinio atlygio. XXI a. pirmame dešimtmetyje atliktuose tyrimuose atskleidžiami daugialypiai motyvacijos aspektai pradedant savanorystėje besikeičiančiais vidinės ir išorinės motyvacijos aspektais (Finkelstein, 2009) ir baigiant tuo, kad vienu motyvų – dažniausiai vertybinių – vedami savanoriai pradeda savanoriauti ir įsipareigoja ilgesnei savanoriškai veiklai jau skatinami visai kitų motyvų – pirmiausia socialinio prisitaikymo, išmokimo ir asmeninių problemų sprendimų, priklausomai nuo amžiaus grupės ir savanoriško veiklos srities (Clary ir Snyder, 1999). Clary ir Snyder (1999) ne išskiria pavienius motyvus, o apibendrina juos grupėmis – vertybiniai, išmokimo ir žinių paieškos, socialinio prisitaikymo ir asmeninių problemų sprendimo motyvai.

Savanorių motyvacijos tyrimai neatskleidė visų savanorystę skatinančių aspektų, dėl to Penner ir Finkelstein (1998) savanorystės naudą ėmė sieti su organizacijų kultūra. Tyrimai (Penner ir Finkelstein, 1998), kuriuose analizuojama savanorių tarpusavio sąveika su organizacijomis, kuriose savanoriaujama, ir savanorių bei organizacijos idėjų ir tikslų tapatumas, toliau pratęsti Jeffrey (2000), tirinčio savanorių integraciją į pelno nesiekiančias valstybės organizacijas. Taip pat analizuojamas privalomos savanorystės poveikis savanorio intencijai / motyvacijai, kuri plečiantis savanoriškos veiklos galimybėms imta naudoti kaip prievole tam tikrose sistemose – mokyklose ar universitetuose (Stukas, Snyder ir Clary, 1999). Tad, viena vertus, išsiplėtojus savanorystei imama suvokti, jog savanorystė yra prasminga veiklą, į kurią pakvietus jaunos suaugusiuosius kuriama visuomenėje pagalbos kitam laikysena, kita vertus, savanorystė naudojama kaip prievartinis ugdymo instrumentas, dėl to kyla klausimas, ar priverstinai teikiama pagalba yra savanorystė.

Iki XX a. pabaigos savanorystė daugelyje demokratiškosios šalies tapo visuomenės norma ir savaime suprantamu, visuomenės problemų sprendimui tarnaujančiu reiškiniu, kuris vyrauja šalia valstybinių viešojo sektoriaus organizacijų ir yra nevyriausybinis, pelno nesiekiančių organizacijų pagrindas. Savanorystės išplėtojimas ir persismelkimas į įvairias gyvenimo sritis suteikė prielaidas toliau tyrinėti savanorystę vis daugiau dėmesio skiriant savanoriškoje veikloje atsirandančioms tarpusavio sąveikoms. Savanoriškoje veikloje aptinkamos tarpusavio sąveikos atskleidžia mokymosi savanorystėje perspektyvą, ją siejant su vienu iš motyvacijos savanorystei aspektų – mokymusi. Savanoris suvokiamas kaip asmuo, kuris pagalbą teikia skatinamas altruistinių ketinimų ir galintis augti savanoriškoje veikloje, o tai reiškia ir besimokantis.

1.3. Savanorystės daugiasluoksniškumas XXI a.

XX a. savanorystės išsiplėtojimas sudarė galimybes tyrinėti savanorių sąveiką su organizacijomis (Netting ir kt., 2004; Haski-Leventhal ir Bargal, 2008; McAllum, 2014; Navickaitė, 2016; Kay, Polonsky ir Inglis, 2017; Barbour, 2017), savanorystės naudą savanoriams (Wilson ir Musick, 2000; Meier ir Stutzer, 2008), savanorystę kaip mokymosi galimybę (Kerka, 1998; Wilson 2000; Štuopytė, 2010; Santinello, Cristini, Vieno ir Scacchi, 2012), savanorystės indėlį į darbo rinką (Karasevičiūtė ir Trečiokienė, 2010; Fee ir Gray, 2011; Gedvilienė, Dorelaitienė ir Žalkauskaitė, 2012; Jezukevičiūtė ir Skirmantienė, 2015), savanorystę kaip įtraukties galimybę (Mueler, 2005) ir kt. Netting ir kt. (2004) tyrimas, analizuojantis organizacijos hierarchinės struktūros poveikį savanorystei, atskleidė priežastis, dėl kurių savanoriai neišlieka organizacijose, kurios vadovaujasi griežta hierarchine struktūra. Savanorystei reikia kurti artimą santykio su apmokamais darbuotojais, ir tai kartais nepavyksta dėl per griežtų nuostatų ir reikalavimų tiek darbuotojų, tiek savanorių atžvilgiu (Netting ir kt., 2004).

Organizacinė socializacija savanoriaujant tyrinėjama lyginant savanorius su darbuotojais pagal integravimosi į organizaciją fazes. Tyrimu atskleidžiami savanorių įsitraukimo į savanorystę bei iškritimo iš savanorystės veiksniai (Haski-Leventhal ir Bargal, 2008). Tiriant tarptautinę ilgalaikę savanorystę Lietuvoje ir kitose ES šalyse savanorystės poveikio bendruomenei aspektu (Navickaitė, 2016) nustatyta, jog bendruomenė nepakankamai pažįsta ir įvertina savanorių galimybes ir praranda savanorių potencialą. Savanorių

tarpusavio sąveikos su organizacijomis srityje tyrimais (McAllum, 2014; Kay, Polonsky ir Inglis, 2017; Barbour, 2017 ir kt.) siekiama ir toliau išsiaiškinti, kaip organizacijos elgiasi su savanoriais ir ką šie suteikia organizacijoms. Organizacijų tikslai savanorių atžvilgiu, organizacijų struktūrų hierarchiškumas ar plokštumas, darbuotojų tarpusavio santykiai, savanorių koordinavimo organizavimas ir pan. atskleidžia, kad nuolat keliamas klausimas, kaip savanoriai ir organizacijos susisaisto ir kuo grindžiama jų tarpusavio sąveika? Tiriant savanorystę organizacijose keliamas tikslas yra ne tik pažinti savanorių santykį su organizacijomis ir atvirščiau, bet taip pat ieškoti organizacijos ir savanorystės tarpusavio sąveikos, kad savanoriška veikla galėtų vykti kokybiškiau ir efektyviau.

Savanorystei plėtojantis ir keičiantis atsirado poreikis detaliau apibrėžti, kaip savanoriška veikla reiškiasi pasaulyje. Savanorystės apibrėžimai nedetalizuoja savanorystės įvairovės ir savanorystę leidžia suprasti įvardinant, kas nėra savanorystė – ne atlyginamas darbas, ne praktika, ne viršvalandžiai ir t. t. Dėl skiriamo savanoriškai veiklai laiko ir savanoriavimo dažnumo savanorystė tapo netolygi savanorystei. Ėmė ryškėti, kad ji labai skiriasi atsižvelgiant į jai keliamus tikslus ir tai, kokia jos trukmė bei skiriamas savanorystei laikas.

Vokietijoje pagal skiriamą savanorystei laiką, ji imta vadinti skirtingai – savanorystė (vok. *Freiwilligkeit*) ir savanoriška veikla (pažodžiui: garbės tarnyba, vok. *Ehrenamtliche Arbeit*). Savanorystė reiškiasi viso laiko savanoriška tarnyba (vok. *Freiwillige Dienst*), kurios metu visas laikas skiriamas tik jai, todėl galima ją būtų vadinti viso laiko savanoryste. O savanoriška veikla (vok. *Ehrenamtliche Arbeit*) galėtų būti vadinama ilgalaikė arba trumpalaikė savanoryste, kai savanoriaujama atliekamam laiku nuo pagrindinių veiklų (darbo, studijų). Sekant vokiškąją tradiciją, kaip matyti, savanorystė apibrėžiama skirtingai.

Angliškai kalbančiose šalyse apibrėžiant savanorišką veiklą taip pat vartojamos skirtingos sąvokos – savanoriška tarnyba (angl. *voluntary service*), kuria vadinama ilgalaikė ir viso laiko savanorystė, o savanoriška veikla (pažodžiui: savanoriškas darbas, angl. *voluntary work*) apibrėžiama ilgalaikė arba trumpalaikė savanorystė, kai savanoriaujama atliekamam laiku nuo pagrindinių veiklų. Dėl toir Lietuvoje savanorišką veiklą imta skaidyti pagal tai, kiek laiko skiriama savanorystei. Toliau pateiktame paveikslėlyje (Kurapkaitienė, Borovskaja, 2007) savanorystė skirstoma į skirtingas savanoriškos veiklos formas pagal trukmę ir jai skiriamą laiką:

I pav. Savanoriškos veiklos formų schema

Trumpai apie kiekvieną savanoriškos veiklos formą

Epizodinė savanorystė yra vienadienė ir įsipareigojimų neprimetanti savanoriška veikla, kuri įgyvendinama kartą arba atsikartojančiai kas šiek tiek laiko (Cnaan ir Handy, 2005). Pavyzdžiui, tai gali būti „Darom“, „Maisto banko“ ar „Miško atsodinimo“ akcijos. Į tokios savanoriškos veiklos formą patenka ir tokia savanorystė, kai kartą atsitiktinai su pažįstamu savanoriu buvo atliekama veikla, kuri daugiau nekartojama.

Trumpalaikė savanorystė trunka iki 3 mėnesių ir dažniausiai siejama su renginiais arba akivaizdžiais rezultatais (Kurapkaitienė ir Borovskaja, 2007). Savanoriaujama dažniausiai koncertuose, stovyklose, projektuose, renginiuose, kalėdinėse akcijose ir pan. Trumpalaikėje savanorystėje savanoriška veikla nukreipta į konkretų rezultatą ar produktą, tad savanoriai jį pasiekę baigia savanoriauti. Nuo epizodinės savanorystės trumpalaikė skiriasi tuo, kad joje matyti pasirengimo ir įvertinimo darbai, o to dažniausiai nėra ir gali nebūti epizodinėje savanorystėje. Taip pat trumpalaikėje savanorystėje savanoriams tenka didesnė atsakomybė už pasiekiamus rezultatus.

Ilgalaikė savanorystė (1 pav.) trunka ne mažiau nei 3 mėnesius ir dažniausiai siejama su tiesioginiu įsitraukimu į organizaciją (Kurapkaitienė ir Borovskaja, 2007). Savanoriai kviečiami į ilgalaikę savanorystę, kai reikia kurti santykį su žmonėmis, būtinas ilgalaikis įsipareigojimas tęstinėje veikloje. Šios savanoriškos veiklos formos savanorių itin daug galima sutikti socialinę pagalbą teikiančių organizacijų veikloje, ugdymo veiklą įgyvendinančių institucijų veikloje ir kitur, kur teikiama pagalba žmonėms. Savanoriška veikla ilgalaikėje savanorystėje dažniausiai įgyvendinama šalia kitų įsipareigojimų – darbo, studijų, mokyklos ar šeimos. Tad atitinkamai ir skiriamas laikas vyrauja nuo kelių valandų per savaitę iki kelių valandų per mėnesį. Kaip ir trumpalaikėje savanorystėje, ilgalaikėje skiriama laiko pasirengti ir įsivertinti. Skirtingai nuo trumpalaikės savanorystės, ilgalaikėje yra daug neapibrėžtumo ir savanoriškos veiklos rezultatas nėra apčiuopiamas, todėl savanoriai „palydimi“ darbuotojų per susitikimus, aptarimus ir savanoriškos veiklos refleksijas. Dažniausiai ilgalaikės savanoriškos veiklos trukmė yra 9–12 mėnesių, nors būna ir trumpesnių, ir kur kas ilgesnių savanoriškos veiklos laikotarpiai.

Savanoriška tarnyba (1 pav.) būna tada, kai savanoriaujama ne mažiau nei 20 val. per savaitę ir ši veikla yra pagrindinė tuo metu įgyvendinama veikla, t. y. ne šalia darbo, mokyklos, studijų ar šeimos (Kurapkaitienė ir Borovskaja, 2007). 20 val. per savaitę yra minimalus skiriamas savanoriškai tarnybai valandų skaičius, dažniausiai skiriama 35–40 val. per savaitę. Kadangi tai tampa asmens pagrindine veikla, kompensuojamos pragyvenimo išlaidos, kurios nelaikomos atlyginimu, nes yra mažesnės ir dažniausiai jomis laisvai nedisponuojama, pvz., organizacija apmoka apgyvendinimo išlaidas, suteikia maitinimą organizacijoje, kuriose įgyvendinama savanoriška veikla, ir pan. Savanoriška tarnyba gali būti trumpalaikė ir ilgalaikė. Trumpalaikė savanoriška tarnyba trunka nuo 1 iki 4 savaičių, dažniausiai 2–4 savaites. Ilgalaikės savanoriškos tarnybos trukmė būna nuo mėnesio iki 12 mėnesių ar ilgiau, bet paprastai įgyvendinama per 3–12 mėnesių. Trumpalaikė savanoriška tarnyba, kaip ir trumpalaikė savanorystė, dažniausiai orientuota į rezultatą – renginį, pastatų restauravimą, aplinkos apsaugą ir t. t. Ilgalaikė savanoriška tarnyba, kaip ir ilgalaikė savanorystė, įtraukia savanorį į kasdienį organizacijos gyvenimą. Ir trumpalaikėje, ir ilgalaikėje savanoriškoje tarnyboje skiriama laiko pasirengti ir įsivertinti. Be to, savanoriška tarnyba dažnai siejama su mokymosi tikslais ir organizacijose kuriama specifine mokymosi aplinka savanoriams. Kadangi savanoriška tarnyba kviečia savanorius visiškai įsipareigoti savanoriškai veiklai ir kompensuoja savanorystės metu turimas išlaidas, savanoriška tarnyba yra programa, kuri įgyvendinama nacionaliniu, regioniniu ar tarptautiniu lygmeniu.

Nacionaliniu lygmeniu skirtingose šalyse veikia skirtingos programos: Vokietijoje – savanoriški socialiniai metai (vok. *Freiwilliges Soziales Jahr*, Jaunimo savanoriškos tarnybos įsta-

tymas, vok. *Jugendfreiwilligendienstegesetz* – JFDG (2008)) ir savanoriški ekologiniai metai (vok. *Frewilliges Oekologisches Jahr*, Jaunimo savanoriškos tarnybos įstatymas, vok. *Jugendfreiwilligendienstegesetz* – JFDG (2008)), Didžiojoje Britanijoje – Nacionalinė piliečių tarnyba (angl. *National Citizen Service*), pristatoma Panayiotou ir kiti (2017), JAV ir Kana-doje – Jaunimo savanorių korpusas (angl. *Youth Volunteer Corps*), pristatoma Willard (1997), Lietuvoje – Jaunimo savanoriška tarnyba (Jaunimo reikalų departamentas prie SADM, 2017).

Regioniniu lygmeniu Europoje nuo 1996 m. veikia Europos savanorių tarnyba (angl. *European Voluntary Service*, Europos Komisija, 2018), kuri Lietuvoje įgyvendinama nuo 2000 metų. Tarptautiniu lygmeniu yra daugybė nevyriausybiinių organizacijų, kviečiančių asmenis dalyvauti savanoriškoje tarnyboje – Tarptautinė savanoriška tarnyba (angl. *International Voluntary Service*), Savanoriška tarnyba užsienyje (angl. *Voluntary Service Overseas, Voluntary Service Abroad*), Taikos korpusas (angl. *Peace Corp*), Jungtinių Tautų savanoriai (angl. *United Nations Volunteers*), Širdies namai (pranc. *Points Coeur*), Jėzuitų savanorių korpusas (angl. *Jesuits Volunteer Corps*), Žydų savanorių tinklas (angl. *Jewish Volunteer Network*) ir t. t.

Tyrimai Europoje iki 2007 m., kuriuos apibendrina Savanoriška tarnybos organizacijų asociacija (angl. *Association of Voluntary Service Organizations*, Powell ir Bratovič, 2007), rodo, jog ilgalaikė savanoriška tarnyba (nacionalinė arba tarptautinė) yra kiekvienoje Euro-pos Sąjungos (toliau – ES) šalyje. Taip pat visos ES šalys yra atlikusios bent po vieną savano-riškos tarnybos tyrimą, kai kurios net daugiau nei dešimt šios srities tyrimų (Vokietija – 21 tyrimas, Italija – 11 tyrimų ir kt.). Susumavus visus 2007 m. atliktus ilgalaikės savanoriškos tarnybos (tarptautinės ir nacionalinės) tyrimus gauta 40 skirtingų šalių ir skirtingais tikslais atliktų tyrimų, kurie visi įvairiais aspektais tyrinėjo ilgalaikės savanoriškos tarnybos naudą skirtingiems su ja susijusiems veikėjams – organizacijoms, savanoriams, bendruomenei, jau-nuoliams ir pan. Tyrimų apžvalgos duomenys atskleidė, kad daugiausia tyrimų atlikta tyri-nėjant ilgalaikės savanoriškos tarnybos naudą savanoriams ir dažniausiai įvardijama nauda buvo asmeniniam augimui bei „horizontų“ išplėtimui (AVSO, 2007).

Savanorystės kaip reiškinio sampratos aspektai yra tarpusavyje susiję ir pristato savanorystę kaip kintantį ir daugiabriaunį reiškinį, besireiškiantį skirtingomis savanoriškos veiklos formomis. Savanoriškos veiklos formos leidžia savanorystę pažinti skirtingais aspektais ir pagal jai keliamus tikslus, priklausomai nuo to, kiek laiko ir kokiam laikotarpiui savanoris išitraukia į savanorišką veiklą. Savanoriška veikla reikšmingai skiriasi atsižvelgiant į jai skiriamą laiką ir ją galima įvardyti kaip epizodinę, trumpalaikę, ilgalaikę ar savanorišką tarnybą. Su mokymosi tikslais savnanorystėje dažniausiai ir daugiausia siejama savanoriška tarnyba, nes į ją kviečiami savanoriai jau iš anksto keliant mokymosi tikslus per savanorystės laikotarpį. Taip pat savanoriška tarnyba yra daugiausia tyrinėjama savanoriškos veiklos forma mokymosi aspektu.

1.4. Mokymasis savanorystėje

Apie mokymosi fenomeną savanorystėje netiesiogiai prabilta (Geudens ir kt., 2013) pri-statant pirmosios tarptautinės savanorystės rezultatus, kai Pierre Ceresole 1920 m. Esne Prancūzijoje su tarptautine jaunų savanorių grupe padėjo atstatyti per Pirmąjį pasaulinį karą sugriautus namus. Per šią veiklą jis pamatė, kad tarp jaunų savanorių ir po karo nusi-

vylusių žmonių didėja supratingumas, pasitikėjimas, tvirtėja tikėjimas taika. Nors tuomet tai nebuvo įvardyta kaip mokymasis savanoriaujant, jaunuolių požiūris į skirtingas, kare susipriešinusias tautas, jų žmonių bendravimą, pasitikėjimą ir viltį tiems, kurie priima pagalbą, pasikeitė dėl savanorystės. Kadangi iki XX a. mokymasis daugiausia buvo siejamas su formaliuoju mokymusi, tad savanorystė mokymosi aspektu nebuvo tyrinėjama, nors akivaizdžiai savanoriaujant vyko įvairūs pokyčiai, kurie savanoriaujantiems asmenims buvo reikšmingi ir mokymosi prasme. Apie tai ima užsiminti motyvacijos savanorystei tyrimuose Clary, Snyder ir Stukas (1996), kai iš šešių motyvų grupių net dvi jų įvardijamos kaip mokymosi ir supratimo motyvų grupės. Tirdami motyvaciją savanorystei mokslininkai netiesiogiai paminėjo mokymosi savanorystėje fenomeną. 1998 m. dėl andragogų indėlio savanoriškos veiklos sąsajas su suaugusiųjų švietimu atskleidžia Kerka, pristatydama savaiminio mokymosi (angl. *informal learning*) galimybes savanoriškoje veikloje. Savaiminis mokymasis autorės (1998) pristatomas kaip neišvengiamas savanorystės komponentas ir netgi priimtinesnis suaugusiesiems mokymosi būdas nei formalusis.

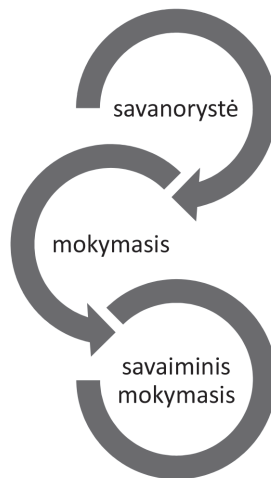
Priėmus „Mokymosi visą gyvenimą memorandumą“ (Commission of the European Communities, 2000) mokymosi savanorystėje tyrimų smarkiai padaugėjo. Savanorystę imta tyrinėti kaip mokymosi galimybę (Wilson, 2000), dėl kurios įgyjamos skirtingos kompetencijos. Savanorystę siejant su pilietiniu ugdymu pažymima, kad užtikrinant tam tikras specifines sąlygas savanoriškoje veikloje keliamas pilietinis sąmoningumas (Viso gyvenimo mokymosi agentūra, angl. *Agency for Lifelong Learning*, 2007; Santinello, Cristini, Vieno ir Scacchi, 2012). Tiriant savanoriškų programų poveikį jaunų žmonių pilietiškumui ir aktyviam dalyvavimui visuomenės gyvenime (Jaunimo pagalba Amerikai, angl. *Youth helping America*, 2006), nustatomos akivaizdžios sąsajos.

Lietuvoje taip pat atliekama savanorystės tyrimų, tačiau tik nedaugelis iš jų remiasi subjektyvia tyrimo dalyvių patirtimi. Gedvilienė ir Karasevičiūtė (2013) atliko senjorų dalyvavimo patirties savanorystėje tyrimą, kuris atskleidė, jog vyresnio amžiaus (daugiau nei 50 metų) dalyviai savanoriaudami išmoko profesiniam ir asmeniniam gyvenimui naudingų dalykų. Nors praktiškai veiklos nebuvo sunkios, išitraukimas į veiklas, išmokimas ir vidinė motyvacija jas atliekant kaip tik buvo mokymosi savanorystėje būdai, kurie leido tyrimo dalyviams išmokti. Nors mokymosi perspektyva atskleidžiama remiantis subjektyvia tyrimo dalyvių patirtimi, kokios trukmės ir kiek laiko skiriama savanorystei, tyrime neaptariama.

Kiti Lietuvoje atlikti tyrimai, kuriuose analizuojama savanorystė kaip galimybė mokytis, neišskiria konkrečios savanoriškos veiklos formos. Tyrimo dalyvių veiklą tyrėjai (Jonutytė; Štuopytė; Jezukevičiūtė ir Skirmantienė; Gedvilienė, Karasevičiūtė ir Trečiokienė) įvardija apibendrintai savanorystė arba savanoriška veikla ir skiria dėmesį tam, kurioje savanoriškos veiklos srityje savanoriaujama. Tai rodo, kad Lietuvoje savanorystės ir mokymosi savanoriaujant tyrimai stokoja diferencijuotų ir subjektyvia patirtimi grįstų įžvalgų.

Savanorystės kaip mokymosi paradigmos tyrimų laukas analizuojamas akcentuojant savaiminio mokymosi būdą (Štuopytė, 2010) – siekimą išmokti kokybiškai atlikti savanorišką darbą. Tyrimuose (Fee ir Gray, 2011; Jezukevičiūtė ir Skirmantienė, 2015) jaunuolių savanoriška veikla aptariama kaip praktinių įgūdžių mokymosi galimybė esant nestabiliui ir greitai kintančiai darbo rinkai. Tarptautinis savanorystės Europos Sąjungoje tyrimas

(angl. *Study on Volunteering in the European Union*, 2009) pristato savanorystėje įgytų įgūdžių ir kompetencijų pripažinimo bei ugdymo (-si) ir mokymų rengimo savanoriams galimybes, todėl Gedvilienė, Karasevičiūtė ir Trečiokienė (2010) detaliau tiria socialinių gebėjimų ugdymą savanorystėje. Praplečiant ugdymą (-si) savanorystėje siekiama tirti ir savanorystės poveikį pačiam savanoriui (Meier ir Stutzer, 2008), nepasiribojant įgūdžiais, reikalingais darbui arba gyvenimui. Dorelaitienė ir Žalkauskaitė (2012) išskiria savanorystę kaip jaunimo užimtumo formą, jaunuoliui pereinant iš švietimo sistemos į darbo rinką, ir išryškina socialinio atlygio svarbą bei savanorystės kaip „tilto“ funkciją perėjimo laikotarpiu: „Savanorystė gali tapti jaunų asmenų perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką tiltu bei palengvinti darbo (ypač pirmojo darbo) paiešką šiais aspektais: komandinio darbo įgūdžių įgijimas / lavinimas, laiko planavimas, lyderystė ir kt.“ (Dorelaitienė ir Žalkauskaitė, 2012). Mokymsi savanorystėje tyrimus galima būtų pavaizduoti taip:

2 pav. Mokymsi savanorystėje schema

Mokymasis savanorystėje vyksta nuolat savanoriaujant asmeniui bet kuria forma ir nesvarbu kurioje srityje. Kai mokomasi savanoriaujant, mokymasis vyksta savaime, kaip savanorystės pasekmė. Tačiau mokymasis, būdamas savanorystės pasekme, yra skirtingas priklausomai nuo savanoriškos veiklos formos ir savanoriškos veiklos srities.

Plečiantis mokymosi savanoriaujant sampratai, savanoriškos tarnybos programos vis dažniau pripažįstamos ne tik kaip intensyvios savanorystės, bet ir kaip mokymosi programos jaunuoliams arba senjorams siekiant suteikti specialių mokymosi galimybių. Į savanoriškos tarnybos programas kviečiami įsitraukti 18–30 metų jaunuoliai ir vyresni nei 50 metų senjorai. Programose jaunuoliams ir senjorams keliami ne tik savanoriškos veiklos, bet ir mokymosi tikslai. Keletas pavyzdžių iš avanoriškos tarnybos programų jauniems suaugusiems keliamų tikslų – dalyvavimas; neformalusis ugdymas (-is); tarpkultūrinis mokymasis; jaunimui, norinčiam padėti kitiems, mokytis ir tobulėti, suteikiama savaran-

kiškumą ugdanti patirtis; savanoriškoje veikloje žmogus gali tobulėti kaip asmenybė, įgyti naujų žinių, ugdyti asmeninius gebėjimus, pasitikėjimą savimi, atsakomybę, mokytis spęsti asmenines problemas ir padėti kitiems spęsti jų problemas. Tiriant mokymosi perspektyvas programose, skirtose 18–30 metų jauniems suaugusiems (išskirtinai ši amžiaus grupė), nustatyta, jog mokymosi galimybės atsiveria ne tik atstiktinai savanoriškos tarnybos programoje dalyvaujant jauniems žmonėms, mokymosi galimybės nesumažėja dalyvaujant savanoriškoje tarnyboje jaunuoliams, išgyvenantiems sunkumus (AVSO, 2007). Savanoriškos tarnybos programos siejant su mokymosi tikslais organizacijose kuriama specifinė mokymosi aplinka savanoriams, dalyvaujantiems savanoriškoje tarnyboje. Gausiau savanorystėje dalyvaujant jaunuoliams, išgyvenantiems sunkumus, Mueller (2005) tyrimu nustatyta, kad sunkaus elgesio jaunuolių elgesys savanoriškoje veikloje kinta per savęs vertinimo pokytį, t. y. problemas sukeliančio jaunuolio elgesys, keičiantis tapatumui, keičia ir žvilgsnį į save. Iki dalyvavimo savanoriškoje tarnyboje jaunuolis, suvokęs save kaip pagalbos reikalingą, savanoriaujant ima suvokti save kaip tokį, kuris gali teikti pagalbą. Pasikeitęs jaunuolio žvilgsnis į save ir savo vaidmens visuomenėje suvokimas rodo, kad pati savanorystė, nepriklausomai nuo to, su kokia pradine patirtimi į ją „ateina“ asmenys, yra mokymosi ir augimo erdvė.

2009 m. JAV (Lough, Moor-McBride, Sherraden, 2009) atliktas kiekybinis tyrimas siekė nustatyti savanoriškos tarnybos naudą savanoriams (angl. *Measuring Volunteer Outcomes: Development of the International Volunteer Impacts Survey*). Tyrimo duomenys pagrindė tarptautinės savanoriškos tarnybos naudą mokymosi savanoriaujant aspektu ir mokymosi rezultatai naudingi tyrimo dalyvių tolimesniems pasirinkimams. Tačiau tyrimas atliktas remiantis tik dviem plačiausiai paplitusioms JAV tarptautinės savanoriškos tarnybos programis ir neišskiria ilgalaikės savanoriškos tarnybos, tačiau tiria bet kokios trukmės savanoriškos tarnybos programas.

Kerka (1998) ir Theodosopoulou su Papalois (2011) atliktais tyrimais pagrįsta, kad savanoriaujant mokymasis vyksta net tada, jei mokymosi procesas savanorystės metu nėra planuojamas ar organizuojamas, jaunas suaugusysis savanoriaudamas ištraukia į savaiminį (informalųjį) mokymąsi ir išgyvena asmeninį, socialinį ar profesinį (Gedvilienė, Karasevičiūtė, 2013) pokytį. Savanorystė mokymosi paradigmoje užima patyrimo sritį, kuri savanoriui yra įvairiapusis išgyvenimas ir savanoriaudamas jaunas suaugęs asmuo patenka į mokymosi „kilpą“ (Kėžaitė, 2007). Tarptautiniuose tyrimuose (AVSO, 2007) yra akcentuojama, jog savanoriškos veiklos patyrimas skiriasi, priklausomai ne tik nuo savanoriškos veiklos srities, bet ir nuo **savanoriškos veiklos trukmės bei skiriamo jai laiko**. Vis dėlto lieka neatsakyta, ką patys savanoriai patiria, kai savanorystei skiria visą savo laiką, kuris, kaip tyrimai rodo, ir yra daugiausia mokymosi rezultatų kurianti aplinka. Nei Lietuvos, nei tarptautiniame moksle nepavyko rasti savanorystę kaip mokymosi fenomeną tyrinėjančių darbų. Artimiausias keliamam klausimui tyrimas, atliktas McAllum, naudoja mišrią fenomenologinę perspektyvą tiriant savanorių patirtis organizacinėje perspektyvoje, bet šis tyrimas neapibrėžia savanoriškos veiklos formos. Savanoriškos veiklos trukmė ir skiriamas jai laikas nėra ne tik pasirenkami kaip tyrimo dalyvių atrankos kriterijus, bet ir neįžvelgiamas kaip tyrimo dalyvių savanoriškos veiklos patirties išskirtinis bruožas. Mokymasi kiekvienu atveju išskirtinai iš asmeninės patirties ir per ją (Kolb, 1984), savanorystės

veikloje ypač skiriant visą laiką šiai patirčiai išgyventi. Tyrimuose (AVSO, 2007; Powell ir Bratovič, 2007; Štuopytė, 2010; Wilson, 2000; Gedvilienė, Karasevičiūtė, Trečiokienė, 2010; Theodosopoulou, Papalois, 2011) pabrėžiama, kad mokymasis vyksta esant intensyviai savanorystės patyrimui, tačiau kokioje savanoriškos veiklos formoje kas patiriama, iširta nėra. Patyriminiam mokymesi vienas iš reikšmingų mokymosi komponentų yra patyrimo ilgalaikiškumas ir nepertraukiamas dalyvavimas jame (Heublein ir Zimmermann, 2016) tad ir savanoriškos veiklos kaip mokymosi patyrimo negalima vertinti vienodai, kalbant ar tiriant apibendrintai – tik savanoryste.

Mokymosi patyrimas skiriasi priklausomai nuo to, kokios trukmės ir kiek laiko skiriama savanoriškai veiklai. Ilgiausiai ir visą laiką patiriama savanorystė yra savanoriškoje tarnyboje, tačiau šios srities tyrimų nepavyko rasti. Tyrimai, kurie buvo atlikti savanoriškos tarnybos lauke, daugiausia tyrinėjo savanorystės naudą ir yra siejami su kiekybine metodologija.

Pasigendama jaunų suaugusiųjų savanorystės kokybinių tyrimų, kuriuose būtų analizuojama atvira savanoriška patirtis, neišspraudžiant savanorių patyrimo į iš anksto numatytus rėmus ir taip apribojant jų patyrimo interpretaciją. Nors savanorystė įvairiais aspektais apibūdina, kokią naudą savanoriai gauna savanoriaudami, ji neįvardija, ką savanoriai patiria savanoriaudami ilgalaikėje ir viso laiko savanorystėje. Tuo remiantis tyrime keliamas klausimas, ką patiria savanoriai ilgalaikėje ir viso laiko savanorystėje.

Mokymasis savanorystėje vyksta nuolat sudarant mokymosi galimybes savanoriaujančiam asmeniui ir neskiriant tam specialaus dėmesio. Mokymasis savanorystėje atpažįstamas pasitelkiant „Viso gyvenimo mokymosi memorandumą“ (2000), kuris padeda praplėsti mokymosi sampratą ir dėl kurio savanorystė įvardijama kaip savaiminio mokymosi paradigma. Mokslininkų (Samoila ir kt., 2011) teigimu, UNESCO suaugusiųjų švietimo gairės suteikė naują perspektyvą, padedančią įvertinti savanorystės vaidmenį suaugusiųjų mokymosi procese, todėl reikšminga yra neapsiriboti tik keliomis perspektyvomis tyrinėjant šią mokymosi sritį, bet skirti išsamų dėmesį mokymosi atpažinimui savanoriaujant. Išskirtinį vaidmenį savanoriškoje veikloje užimanti ilgalaikė savanoriška tarnyba yra galimybė stipriausiam mokymosi pasireiškimui dėl savanoriškai veiklai skiriamo laiko ir trukmės.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo metodologijoje aptariama tyrėjos subjektyvios patirties analizė, metodologijos pasirinkimo kelias ir interpretacinės fenomenologinės analizės metodologija. Siekiant atlikti fenomenologinį tyrimą daug dėmesio buvo skirta intensyviai ir nuolatiniam giliniui į pasirinktą metodologinę priėgą, retrospektyvią savirefleksiją ir atliekamo tyrimo refleksiją. Taip pat norėdama patitikrinti tyrėjos kompetenciją atlikau žvalgomąjį tyrimą, kurio neįtraukiau į disertaciją dėl tyrimo dalyvių artimo santykio su manimi. Bet žvalgomasis tyrimas prasmingai padėjo disertacijos tyrimui formuluojant klausimus, stiprinant vidinę tyrėjos laikyseną tyrimo metu ir pasirenkant tyrimo dalyvius. Tad paskutinėje tyrimo metodologijos dalyje pristatomi praktiniai metodologiniai žingsniai – žvalgomasis tyrimas, tyrimo dalyviai, interviu ir tyrimo analizės procesas.

Šiame darbe siekiu ne atskleisti metodinę ar organizacinę savanorystės ugdymosi schemą, o atvirai žvelgdama į fenomeną iširti, kaip patys savanoriai patiria savanorystę ir ką ji jiems reiškia patyrimui pasibaigus. Siekiant atsakyti į šį tyrimo iškeltą klausimą tyrimo dalyvių patyrimo analizei pasirinkta Smith ir kt. (2009) interpretacinė fenomenologinė analizė, kuri leidžia atskleisti giluminę savanorių patirtį.

2.1. Tyrėjos patirties santykis su tyrimo objektu

„Filosofinė hermeneutika prieina išvadą, kad supratimas yra galimas tik tuomet, kai suprantantysis atsižvelgia į savo prielaidas. Produktyvus interpretatoriaus įnašas neatsiejamas nuo pačios supratimo prasmės“ (Gadamer, cituojamas Anzenbacher, 1992). Tyrimo tema pasirinkta remiantis ankstesniais mano darbais ir patirtimi. Su savanoryste sieju save nuo 16 metų ir suteikiu jai kaip daugiausia mane mokusios patirties prasmę. Taip pat keičiantis mano vaidmeniui visuomenėje kito ir santykis su savanoryste. Iš tiesioginio savanoriškos veiklos patyrimo savanorystė tapo profesiniu pasirinkimu – vadovavau organizacijai, koordinuojančiai savanorius, įgyvendinau daugiašalius ir keletą metų trunkančius savanorystės projektus, sukūriau tarptautinių savanorių mokymų koncepciją ir ją su kitais įgyvendinau veikloje, pradėjau ir tęsiu organizacijų konsultavimą darbo su savanoriais klausimais, taip pat skaitau paskaitas ir dalyvauju konferencijose aptardama įvairius savanorystės klausimus. Esu susijusi su šia tema stipriai ir asmeniškai. Viena vertus, tai palengvina tyrimo pasirinkimo lauką, nes jį pažįstu įvairiapusiškai ir mano dėmesio centre jis jau yra beveik 20 metų. Nuo pat doktorantūros studijų pradžios nebuvo abejonių dėl tyrimo lauko pasirinkimo – kėliau klausimą, kaip galėčiau kuo išsamiau ir esmiškiau atskleisti savanorystės fenomeną. Kita vertus, artimas santykis su tyrimo lauku kelia sunkumų siekiant fenomenologiškai žvelgti į savanorystės reiškinį. Husserl (1927), formuluodamas fenomenologinio metodo nuostatą, vieną iš žingsnių tyrėjui numatė asmeninės patirties, kaip ir asmeninio žinojimo, suskliautimą (angl. *bracketing*): „[M]ums reikia „susiskliausti“ arba padėti į šalį savaime suprantamą pasaulį tam, kad suvoktume savo suvokimą apie šį pasaulį“ (Smith ir kt., 2009). Nors suskliautimo idėja kyla iš matematikos pasaulio, ji leidžia atskirti arba traktuoti atskirai turinį skliausteliuose nuo lygties.

Hermeneutinio rato principu remiantis, visi supratimai, aiškinimai, interpretavimai yra istoriškai, taigi paženklininti šio sąlygotumo (Gadamer, 1986). Mano savanorystės patirtis rei-

kalavo suskliautimo ir pastangos atskirti asmeninę patirtį nuo tyrimo dalyvių patirties ir siekti suvoktos abstinencijos. Kad galėčiau suvokti, reflektuoti ir atskirti savo patyrimą nuo atliekamo tyrimo, atlikau išsamią asmeninės patirties analizę istorinėje perspektyvoje. Su-rašiau su savanoryste siejamas savo asmenines ir profesines veiklas, dienoraštyje surašiau savo patyrimus, jausmus ir mintis, kai buvau susieta su vienokia ar kitokia savanorystės veikla, ir juos reflektavau suteikdama vertes bei prasmes:

Ten buvo žmonės, kurie susitikinėjo, kurie kalbėjosi, ką mąsto, kaip jaučiasi, ką kas kam reiškia. Aš buvau sužavėta ir apšalus nuo tokio formato – gitara, žvakė, malda, pokalbiai, pagarba, dėmesys ir t. t. man buvo taip gera, visai kitaip nei mokykloj. Aš įsimylėjau į visus tuos žmones ir norėjau ten gyventi.

Savanorystė man tapo vieta, kur galiu sleistis, jaučiuosi priimta ir sava. Jaunystėje, būdama 16 metų ir ieškodama naujų ne hierarchiniais santykiais grįstų autoritetų, radau kitus savanorius ir savanorystės organizatorius.

Mano savanorystės organizacija buvo ortopedijos klinika. Jie nieko nesuprato, ką aš ten darysiu ir aš dar labiau nesupratau, ką ten daryti. Jie laukė, kad pasakysiu aš, aš laukiau, kad pasakys kas nors. Ir atsirado kas nors – ten tuo metu esantys žmonės (nesakyčiau ligoniai), kuriems atliekamos amputavimo ar kitos ortopedinės operacijos, besimatuojantys protezus ir besimokinantys jais vaikščioti.

Savanoriaudama ieškojau savo vaidmens ir veiklos, kuri būtų prasminga, tad ne kartą jaučiausi sutrikusi ir išgyvenau ilgesnį laiką trunkantį neapibrėžtumą. Savanoriškos veiklos nuorodas man sudėjo ne įvairūs klinikoje dirbantys specialistai, bet patys pagalbą gaunantys asmenys. Tai kūrė tarpusavio sąveiką, kur mano, savanorės, vaidmuo formavosi per santykį su pagalbą gaunančiais asmenimis. Tie, dėl kurių atėjau savanoriauti, tapo mano savanoriškos veiklos neformaliais vadovais.

Prisimenu, kai galiausiai sunkiai savo gyvenimą įsivaizdavau be Patrios, be grupės savanorių, be vadovų, be tokio buvimo, kuriame buvau iki galo atvira ir savimi. Todėl pabaigoje nuėjau ir paklausiau – ką man mokyti kad galėčiau dirbti kažką panašaus į tai, ką dirbo jie su mumis? Atrodo kaip keista – ne kineziterapija, ne ortopedija, niekas iš mano savanorystės vietos.

Savanoriaudama atradau, kokia veikla man patinka, kas veikloje svarbiausia. Intuityviai ir ne iki galo suvokdama ryžausi sieti su man labiausiai patinkančia veikla profesinį pasirinkimą ir tolimesnį profesinį gyvenimą.

Net kelionė namo buvo kokį 50 kartų lengvesnė nei į Gvatemalą. Taip, tai susiję su troškimu grįžti, bet susiję ir su mūsų išaugusiais gebėjimais – susikalbėti, susiplanuoti kelionę patogesnę (su nakvynėm viešbutukuose), skirti laiko poilsiui, ne tik važiavimui ar skridimui.

Po savanorystės Gvatemaloje buvo sunku suprasti, kas konkrečiai pakito, bet dienoraštyje apibūdinau apčiuopomis mūsų santuokinio gyvenimo pokytį.

Prasidėjo naujas, toks visai nesuvoktas profesionalios savanorystės etapas. Kaip ir kitais etapais, taip ir šiam etape, suvokimas apie tai kas čia vyksta atėjo kur kas vėliau nei patyrimas. O kai ėmiausi to daryti, tai tiesiog ir dariau, tik iš entuziazmo – iki galo saugiai nesijaučia, bet matyt tai ir įgalino mane vis daugiau imtis veikti ir spręsti tai, ko nesuprantu.

Galimybės priimti neapibrėžtas situacijas didėjo, ir tai tapo įprasta laikysena. Kai galiu nerti į veiklos lauką, kuriame nesuprantu, kaip ir ką turiu daryti, tačiau priimu tai kaip mokymosi, augimo ir iššūkio erdvę. Klausimas, kiek savanorystė išugdė tokią mano laikyseną,

o kiek įvairios kitos gyvenimo situacijos, lieka. Arba atvirumo laikysena neapibrėžtumui ir nesupratimui gali kilti ne iš situacijų, o iš vertybinių nuostatų. Tačiau dienoraštyje apstu mano pačios patyrimo naujose erdvėse bėgant laikui, ir tai sieju su savanoryste.

Man buvo baisu, kaip aš, tokia jauna ir nepatyrusi ir tokia nedrąsi bursiu aplink save žmones...? Ką aš darysiu, kai truks pinigų...? Kaip aš atstovausiu garsiąją „A. C. Patria“ ir kam atstovausiu, kas manęs kur nors klausys?

Išgyventos baimės pradedant eiti atsakingas pareigas – vadovaujant savanorius koordinuojančiai organizacijai – mane atveria kitų savanorių galimiams nepatogiams, nemaloniems išgyvenimams. Kai suvokiu savo baimes, kalbindama tyrimo dalyvius ir analizuodama jų tekstus galiu atrasti ir įvardyti jų sunkius išgyvenimus ir neperkelti į savo istoriją patirtų jausmų.

Mano patyrimo refleksija žvelgiant šiandienos žvilgsniu įgalino apmąstyti ir „sutvarkyti“ asmeninę savanoriškos veiklos patirtį. Žinoma, reflektuojant ją dar kartą tikėtina, kad atsivertų nauji per pastarąją refleksiją neatrasti suvokimai, tačiau rengiantis atlikti tyrimą ir einant pas tyrimo dalyvius tai buvo pakankamas pagrindas atsieti savo patirtį nuo tyrimo dalyvių patirties. Taip pat analizuodama tyrimo dalyvių interviu dar kartą peržvelgiau asmeninę patirtį vertindama ją iš šalies – ar neperkeliu asmeninės patirties į tyrimo dalyvių patirtį? Įsitikinusi, kad mano patirtis neužgožia tyrimo dalyvių patirties ir kad tyrimo dalyviai patys įvardija mano interpretuojamus reiškinio aspektus, galėjau sąžiningai analizuoti toliau.

Asmeninis savanorystės patyrimas man buvo stiprus suvokimo apie save, kitus žmones, aplinką šaltinis. Savanorystės patyrimo suvokimas vedė prie suvokimo, jog savanorystė yra labiausiai mane auginanti, mokanti ir atskleidžianti veiklos sritis. Kadangi atradau savanorystės šaknis kaip savo asmeninio ir santykiško augimo pagrindą, tikėjau, kad ir kitiems savanoriams savanorystės patirtis atveria, ugdo ir veda daug daugiau, nei tai atrodo iš pirmo žvilgsnio. Tik kadangi savanorystėje mokymasis vyksta tarsi savaime, tad ir mokymosi savanorystėje atpažinimas ir įvardijimas įvyksta kur kas vėliau nei suteikiami diplomai. Mokymosi patyrimo vedama pasirinkau rašyti magistro darbą, kuriame siekiau atpažinti ugdymosi sąveikas savanoriškoje tarnyboje. Tačiau ugdymosi procese susidūriau su daugybe veikėjų savanorių, kurių buvimo ugdymosi procese prasmė nėra aiški žvelgiant savanorio žvilgsniu. Parašius magistro tyrimą liko neaišku, kas iš tiesų vyksta su savanoriais. Šis suvokimas vedė mane prie ramybės neduodančio klausimo, kas vyksta su savanoriais savanorystėje, kaip jie tai išgyvena ir kokias prasmes savo patirčiai suteikia.

2.2. Tyrimo metodologijos pasirinkimo kelias

„Supratimo prielaida visuomet yra išankstinis supratimas. Su šiuo išankstiniu supratimu artėjame prie to, ką norime suprasti, ir išankstinis supratimas tampa supratimo dalimi“ (Anzenbacher, 1992). Savanorystės tema rūpi man nuo tada, kai 1996 m. pradėjau dirbti su jaunų suaugusiųjų savanorių grupėmis. Man rūpėjo, kaip motyvuoti jaunuolius savanorystei, kaip palydėti juos savanorystėje, kaip padėti priimančiosioms organizacijoms atsiverti savanoriams, kaip kurti santykius su savanoriais ir t. t. Atsakymų ieškojau reflektuodama asmeninę patirtį, tyrimuose, įvairių programų, patirčių ir kitokios medžiagos aprašymuose. Ieškodama atsakymų siekiau suprasti, ką darau, kas iš to, kaip dirbu su savanoriais, yra

veiksminga ir kas neveikia. Vesdama mokymus kitoms organizacijoms, kaip dirbti su savanoriais, įsitikinau, kad tie klausimai, kurie rūpi man, labai dažnai rūpi ir kitų organizacijų darbuotojams, sutinkantiems ir priimantiems savanorius, o tai ir paskatino mane aprašyti asmeninius atradimus, siejant juos su sukauptomis žiniomis ir suvokimu. Paskatinta ieškojimų ir skirtingų organizacijų darbuotojų, parašiau pirmąjį straipsnį, kaip skirtingai su savanoriais turėtų dirbti savanorius koordinuojančios ir priimančios organizacijos, atsižvelgiant į savanoriškos veiklos trukmę ir pobūdį (straipsnių rinkinys apie savanorišką veiklą, „Savanoriškos veiklos formos“, 2007, p. 74–94).

Konferencijose, mokymuose, jaunimo darbuotojų akademijose pristatydavau jaunimo savanorystės ir jaunimo neformaliojo ugdymosi sąsajas kalbėdama apie ilgalaikę savanorystę, o 2012 m. teorinį tyrimą publikavau straipsnyje anglų kalba „Savanorystė kaip neformaliojo mokymosi modelis“ (angl. *Volunteering as non-formal learning model*). Atsakymai į darbe su savanoriais kylančius klausimus vedė prie naujų klausimų ir noras tyrinėti savanorystę pastūmėjo į doktorantūros studijas.

Kelerius metus užtrukau bandydama išsiaiškinti, kas labiausiai man rūpi siejant dvi praktinėje veikloje susijusias sritis – savanorystę ir edukologiją bei kaip daugiausia galėčiau tyrimu prisidėti prie savanorystės lauko pažinimo edukologijos srityje. Analizuojant savanorystės srities tyrimus nerimą kėlė tai, kad savanorystė itin dažnai suprantama kaip naudinga sritis įvairiais aspektais, tačiau savanoriai, jų patyrimas ir balsas lieka nuošalyje. Savanorystė gali būti naudinga daug kam – valstybei, nes prisideda prie bendro vidaus produkto augimo (*Volunteering in the European Union*, 2010), organizacijoms, nes papildo atlyginamų darbuotojų jėgas (Netting ir kt., 2004), darbdaviams, nes savanoriškos veiklos patirties turintys darbuotojai pasižymi reikalingomis ir svarbiomis kompetencijomis (Senyuva, 2014; Jezukevičiūtė, Skirmantienė, 2015), savanoriams ji gali būti naudinga, kad plėtoja gebėjimus (Gedvilienė, Kazakevičiūtė, Trečiokienė, 2010), mokymąsi socioedukacinėje veikloje (Štuopytė, 2010), ir daugybę kitų tyrimų, lyginančių savanorystę su aktualiomis visuomenei, mokslui, politikai ir pan. temomis. Nepavyko aptikti tyrimų, kuriuose nesiekiant savanorystės matuoti ar apibrėžti vienu ar keliais aspektais būtų gilinamasi į savanorių patirtį kaip į reiškinį, kurį pirmiausia patiria asmenys, pasirinkę savanorystę. Tyrimuose aptariama daug savanorystės aspektų, tačiau patys savanoriai kaip informantai, duomenų teikėjai ar respondentai lieka nuošalyje. Tai paskatino mane rinktis fenomenologinį tyrimą, kai be išankstinių nuostatų ar kitų prieš atliekant tyrimą nustatytų aspektų galima atskleisti savanorių patirtį. Stengiausi pristatyti savanorių patirtį kaip mokymąsi teikiant socialinę pagalbą.

Apsisprendusi apsisototi prie fenomenologinio tyrimo pirmiausia tyrinėjau fenomenologų, egzistencialistų mokslinius darbus. Artimiausi savanoriškai veiklai fenomenologai – Buberis ir Levinas. Laikoma, kad Emanuelis Levinas tęsia Husserlio filosofiją ir pereina į transcendentinį idealizmą, jis pats save vadina filosofu fenomenologu, kuris sujungia transcendentinį ir fenomenologinį metodus. Levino fenomenologinėje sampratoje svarbiausias „kitas“ arba lotyniškai *alter ego*. Galima būtų jo filosofinę kryptį vadinti ir socialine (kaip kada jo filosofija taip ir vadinama), nes jis teigia, kad kitas yra savęs suvokimo ir atskleidimo pagrindas. Mokslininko pristatoma etika, kaip kur kas gilesnis pagrindas nei filosofija (jo paties mintį interpretuojant), remiasi „kito“ priėmimu, atsivėrimu jam per susidūrimą (angl. *encounter*) ir

leidimu sau būti kito kuriamam. Martinas Buberis, kaip dialogo principo pradininkas, kurio pirmoji dialogo knyga pavadinta „Aš – Tu“, yra filosofas, pristatantis asmenį per santykį, autentišką „Tu“ patyrimą ir išgyvenimą. „Aš“ gali egzistuoti tik kreipdamasis į „Tu“ arba grieždamasis „tai“. Santykis su „tai“ (kaip, beje, ir su jais, jomis) nėra autentiškas išgyvenimas, nes „tai“ yra neutralus. Tai negali keisti savasties, nes nėra tiesiogiai patiriamas kitiškumas, kuris atveria „Aš“ netikėtumui. „Aš – Tu“ santykis yra autentiškas ir savęs, ir kito patyrimas per atvirumą, neturėjamą išankstinės idėjos apie kitą ir vidinį pasikeitimą. „Dialogiškumas nėra vien žmonių bendravimas: kaip matėme, tai tokia žmonių laikysena vienas kito atžvilgiu, kuri bendravimu tik reiškiasi.“ Buberis Aš – Tu dialogą supranta ne kaip komunikaciją, o kaip egzistencinį išgyvenimą, galintį įvykti kalbantis arba nekalbant, tik kitaip komunikuojant arba niekaip nekomunikuojant, bet tam tikra prasme „sustingstant patyrimė“ ir išgyvenant ne mažesnio patyrimo patirtį nei visais kitais atvejais. Tai priartina Buberio filosofiją prie egzistencializmo ir egzistencinio patyrimo per santykį su kitu, per „Tu“.

Su Levino ir Buberio filosofinėmis fenomenologinėmis laikysenomis siejau savo žvilgsnį į pasaulį dar prieš pradėdama doktorantūros studijas. Į šias fenomenologines paradigmas gilinausi ieškodama atsakymų į žmogiškųjų santykių ir būties klausimus. Tikėtina, kad asmeninis domėjimasis šiomis filosofinėmis paradigmomis padarė įtaką ir temos pasirinkimui ir galiausiai nulėmė apsisprendimą rinktis fenomenologinę mokymosi savanorystėje tyrimo perspektyvą. Atlikdama tyrimą IFA (Smith, 2009) metodologinėje perspektyvoje nustačiau, kad tyrimo dalyvių savanorystės patyrimas mane domina ir traukia kaip kuo autentiškiau išgyventa patirtis. Norėjosi atsiriboti nuo įvairių stereotipų, išankstinių nuostatų, ką paprastai savanoriai patiria savanoriškoje tarnyboje, ir analizuoti kiekvieno tyrimo dalyvio patirtį maksimaliai tiek, kiek jis arba ji atskleidžia ją man, kaip tyrėjai. Taip pat Buberio ir Levino filosofinė laikysena sustiprino mano tikėjimą tyrimo autentiškumu ir pasitikėjimą kiekvienu tyrimo dalyviu kaip geriausiu žinovu savosios patirties, kurią per santykį su manimi gali atskleisti ir tiems, kas domėsis šiuo tyrimu.

Edukologijos srityje taip pat kėliau klausimų, kaip galima suprasti mokymąsi, kuris nėra ribojamas formalaus mokymosi įsipareigojimų ir apibrėžimų. Juolab kad mokymosi savanorystėje tyrimai vienareikšmiškai apibūdino savanorystę kaip mokymosi lauką. Susipažinus su Klarfeld (2012) straipsniu, pristatančiu „Žydų mokymosi tarnaujant“ (angl. *Jewish Service-Learning*) programą, sudomino ir toliau tyrimui kryptį suteikė didelis dėmesys savanorių ugdytojo asmenybei ir jo asmeniniam mokymuisi, tarsi atkreipiant dėmesį, kad metodai, struktūra ir kitos priemonės nėra pakankamos mokymuisi savanoriaujant. Ieškodama mokymosi teorijų, pasirinkau P. Jarvio (2001) pristatytą mokymosi sampratą, kur mokymasis prilyginamas „procesui, suteikiančiam gyvenimo patirtims prasme, ar siekis jas (aut. past. – patirtis) suprasti“ ir įgyjama suvokiant (tyrimo atveju – savanorystės) patirtis. Tačiau suvokimas peržengia edukologijos ribas ir yra filosofijos ir psichologijos mokslo sąvoka.

Fenomenologinio tyrimo metodologija leido ieškoti patirčių kaip mokymosi perspektyvos filosofinėje paradigmoje suvokimo, tačiau liko klausimas dėl suvokimo sąvokos sąsajos su psichologijos mokslu – kaip tiriant fenomenologiškai patyrimo suvokimą susieti psichologijos ir edukologijos mokslų sritis? Edukologija, kai tyrinėjamas jaunų suaugusiųjų ir suaugusiųjų mokymasis ne formalioju būdu, susaistoma su psichologija. Vien amžiaus tarpais su juose kylančiais iššūkiais asmeniui yra psichologijos mokslo sritis (Freud, 1956; Erikson,

1950) ir, remiantis asmenybės raidos fazėmis, suvokimas, jog vyresni nei mokyklinio amžiaus asmenys mokosi kitaip negu vaikai, taip pat vyrauja psichologijoje (Hill, 1942).

Suaugusiųjų mokymosi sąsajos su psichologija aptariamos Tennant (1997). Remiantis kultūros psichologijos perspektyva, suaugusiųjų mokymasis tiesiogiai siejamas su kultūros psichologijos tikslu, kuriuo „siekiama išsiaiškinti, kaip žmonės skirtinguose kultūrinuose kontekstuose kuria patirties prasmę“. Kultūriniai kontekstai kultūros psichologijoje visuo- met yra „patyrimo kontekstai“ ir atskleidžia mokymąsi kuriant patirties prasmę (Tennant, 1997). Skatinamas mokymosi sąvokos apibrėžtumo paieškos edukologijos moksle, Kuen- kler (2011) kelia problemą dėl mokymosi sąvokai dėmesio stokos edukologijos paradigmo- je. Mokymosi sąvoka, remiantis Kuenkler (2011), yra tarsi „gegutės vaikas“, nes edukologija XX a. pagrindinį dėmesį skyrė savo „tikrajam vaikui“ – ugdymui ir švietimui (vok. *Bildung*) ir mokymasis liko nuošalyje kaip neesminis edukologijos mokslų objektas.

Mokymosi procesai yra edukologijos sritis, tik moksliniu žvilgsniu mes jų neatpažįsta- me kaip edukologijos mokslo srities dėl istoriškai ir sistemiškai susiklosčiusios mokymosi vietos, kuri labiau buvo priskiriama psichologijos mokslų paradigmai. Tyrimai ir plėtoja- mos mokymosi teorijos psichologijos mokslų paradigmoje paskatino domėtis mokymu- si tiesiogiai ir nuosekliai, dėmesį skiriant asmens elgesio pokyčiams – „šviesai, nukreiptai į mokymosi procesą, buvo teikiama mokymosi psichologijos perspektyva ir mokymasis buvo pristatomas kaip psichologijos mokslų sritis“ (Kuenkler, 2011). Dėl to, anot Kuenkler (2011), edukologijos mokslų srityje mes turime ugdymo filosofiją ir keičiantis visuomenei aptariame ją bei reflektuojame, o edukologijos moksluose negalime aptikti mokymosi fi- losofijos ar bent jos užuomazgų. Taip nutinka ne dėl mokymosi nesuderinamumo su fi- losofijos paradigma, veikiau dėl edukologijos mokslo dėmesio skyrimo anksčiau minėtoms edukologijos sąvokoms (Kuenkler, 2011).

Mokymosi proceso apibrėžtis Kuenkler (2011) pristato siedamas jas su biheviorizmu, kai mokymasis apibrėžiamas kaip kondicionavimas ir subjektas yra pašalinamas; su ko- gnityvizmu, kai mokymasis prilyginamas informacijos apdorojimui ir dvasiai apibūdin- ti naudojama kompiuterio metafora; su konstruktyvizmu, kai mokymasis apibrėžiamas kaip žinių konstravimas ir pasaulis pristatomas kaip „juodoji dėžė“ (angl. *black box*); su neurologija, kai mokymasis prilyginamas neuronų procesams ir subjektas yra smegenys. Mokymosi paradigma, kuriama psichologijos mokslų, įnešė svarų indėlį į mokymosi sam- pratos formavimąsi ir neatsiejamai toliau nagrinėjama ir interpretuojama edukologijoje. Tyrime nuosekliai sekdama Jarvio (2001) apibrėžta mokymosi samprata supratau, jog ti- riant savanorystės patirtis kaip mokymąsi neišvengiamai patyrimų gelmės atsivers per el- gesio, mąstymo ir suvokimo pokytį ir drauge mokymosi patirtis padės atskleisti filosofijos ir psichologijos mokslai, taip pasitarnaudami edukologijos mokslų sričiai.

Nuosekliai plėsdama savo fenomenologinį supratimą ieškojau metodologijos, atitinkan- čios mano keliamus reikalavimus tyrimo objektui ir atsakymams. Pirmiausia susidomėjau Max Van Manen fenomenologiniais tyrimais ir fenomenologinių tyrimų taikymu eduko- logijoje. Van Manen teigia, kad „fenomenologija yra žmogaus egzistencijos gyvenimiškos patirties blaivių refleksijų projektas, blaivių ta prasme, kad patirties reflektavimas turi būti apmąstomas ir kiek įmanoma laisvas nuo teorijų ir išankstinių nuostatų apnuodijimo“ (Van Manen, 2007). Van Manen laikysena atvėrė galimybę tyrinėti savanorystės patirtį naujai,

nesiekiant ką nors įrodyti apie savanorystę ar savanorius, tik gilinantį į savanorystės reiškinio ir savanorių patirties esmę.

Svarus argumentas Van Manen fenomenologinių tyrimų domėjimosi perspektyvai – jų gausumas edukologijos srityje ir ilgametės praktikos šioje srityje sukaupimas. Tačiau analizuojant tyrimo klausimą ir klausimo kėlimo specifiką radosi įtampa tarp savanorystės ir mokymosi. Šio klausimo vedama kreipiausi į Van Manen el. laišku ieškodama atsakymo, kaip suderinti du reiškiniai – savanorystę ir mokymąsi viename tyrime. Sulaukiau tokio Van Manen atsakymo: *For your topic you may want to explore the phenomenology of freedom (Sartre, Merleau-Ponty) and the will (the voluntary, by Ricoeur), ethics (Levinas). [...] If the planned outcomes of volunteering is certain educational objectives then it would seem that volunteering is compromised. But no doubt young people and older people too will experience transformative moments when they help others. So you need to look more for the pedagogical elements (forming, recognition, etc.) rather than didactical learning outcomes.* (liet. *Tirdama šią temą galėtum gilintis į laisvės fenomenologiją (Sartre, Merleau-Ponty) ir valią (savanoriškumą pagal Ricoeur), etiką (Levinas). [...] jei planuojami savanorystės rezultatai yra ugdymo objekto rūpestis, tuomet atrodo, kad savanorystė yra pažeidžiama. Bet, be abejonės, jauni ir vyresni žmonės patiria transformatyvius ir keičiančius momentus, kai padeda kitiems. Tad reikėtų ieškoti daugiau pedagoginių momentų (formavimosi, pripažinimo ir t. t.) nei didaktinių mokymosi rezultatų).*

Paragininimas ir padrašinimas skatino mane ieškoti toliau, kaip galėčiau realizuoti troškimą tirti mokymąsi savanorystėje pasitelkusi fenomenologinę metodologiją. Gilindamasi į fenomenologines perspektyvas, atskleidžiančias kaip tik tyrimo dalyvių patirtis, atradau interpretacinę fenomenologinę analizę (toliau – IFA), kuria remiantis atliekami tyrimai kelia daugiasluoksnes temas ir apima daugiadimensinius klausimus, ypatingą dėmesį skirdami tyrimo dalyvių gyvenimo patirtims. Susidomėjusi IFA, lankiausi vasaros mokykloje Dubline (2016 m. gegužę), kur užsiėmimus vedė vienas iš IFA kūrėjų Paul Flowers. Tapau Fenomenologinių tyrimų instituto nare, dalyvavau fenomenologinio rašymo savaitėse, IFA mokymuose ir grupinėse supervizijose su Agne Matulaite, IFA supervizore, tarptautinės IFA diskusijos grupės nare ir IFA atstove Lietuvoje. Plačiau IFA principus, dizainą, filosofiją pagrindą pristatau poskyryje „Interpretacinė fenomenologinė analizė“.

2.3. Interpretacinė fenomenologinė analizė

Šiame poskyryje pristatau interpretacinės fenomenologinės analizės kilmę, taikomumą edukologijoje ir filosofinį pagrindą. Interpretacinė fenomenologinė analizė atliekama įvairiose socialinių mokslų srityse ir jos taikymas grindžiamas fenomenologinės filosofijos paradigma.

2.3.1. Interpretacinės fenomenologinės analizės kilmė ir taikomumas edukologijoje

Interpretacinė fenomenologinė analizė (toliau – IFA) – neseniai sukurta ir sparčiai plėtojama metodologinė kokybinių tyrimų paradigma. Ji kilo iš psichologijos mokslų srities – 1996 m. pasirodė pirmasis Smith tyrimas moksliniame žurnale „Psichologija ir sveikata“ ir iki šiol IFA metodologija yra labiausiai paplitusi šioje srityje. Kurį laiką IFA tyrimai buvo atliekami sveika-

tos psichologijos srityje, kol po truputį pradėta taikyti klinikinės, konsultacinės, visuomenės ir ugdomosios (angl. *educational*) psichologijos srityse. Pastaraisiais metais vis daugiau tyrimų atliekama ir kituose moksluose remiantis šia metodologine laikysena – sveikatos, edukologijos ir kitur. IFA kūrėjai ir pirmieji taikytojai palaiko ir skatina IFA tyrimus kituose moksluose siedami IFA paradigmą su žmogaus psichologinių aspektų raiška skirtingose mokslų srityse. Kaip IFA išsiplėtojo skirtingose mokslo srityse, taip pradžioje taikyti Jungtinėje Karalystėje IFA gana greitai paplito Europoje bei JAV ir šiandien galime aptikti IFA tyrimų visame pasaulyje.

Pagrindinis IFA tikslas – atskleisti, kaip žmonės savais žodžiais suteikia prasmes reikšmingoms savo gyvenimo patirtims. Husserlis, fenomenologinės filosofijos pradininkas, kvietė „grįžti prie daiktų pačių savaime“, tuo pagrindu IFA atliekami kasdienio gyvenimo tyrimai. IFA tyrimų laukas yra reikšmingos kasdienybės patirtys, kurioms prasmes suteikia tyrimo dalyviai, žmonės, teikiantys išskirtinę reikšmę tam tikroms kasdienybės patirtims. „Kai žmonės savo gyvenime įsitraukia į ko nors didesnio „patyrimą“, jie pradeda reflektuoti suteikdami prasmes tam, kas vyksta, ir IFA tyrimas siekia atskleisti šias refleksijas arba patirties atspindžius“ (Smith ir kt., 2009) IFA tyrėjai žvelgia į detales, kaip žmonės suteikia prasmę keičiantis gyvenimo patyrimui. Kai kurios reflektuojamos žmonių patirtys yra proaktyvaus elgesio pasekmės, kai kurios „ištikusios“ juos netikėtai ir nepasiruošus. Vieni žmonės savas patirtis vertina kaip labai pozityvias, kiti kaip vienareikšmiškai negatyvias. Ir į visa tai žvelgdamas IFA tyrėjas įsitraukia, mąsto ir siekia suprasti, ką tai reiškia. Tyrimo dalyvio pastanga suteikti reikšmę tam, kas vyksta jo gyvenime, kreipia į interpretacinę IFA dalį, kai suteikta patyrimui reikšmė gali būti interpretuojama hermeneutiškai. IFA laikosi požiūrio, kad žmonės yra prasmę suteikiantys kūriniai ir jų suteikiama prasmė gali būti reflektuojama, bet taip pat ir tyrėjas, bandydamas suprasti tyrimo dalyvių prasmę, yra sąlygotas savo asmeninės interpretacijos, todėl fenomenologiniais komentarais tyrėjas išskirtinai pristato tai, ką tyrimo dalyvis norėjo pasakyti. Tai gali būti suprantama kaip dviguba tyrėjo hermeneutika, nes tyrėjas siekia suvokti tai, kam tyrimo dalyvis siekia suteikti prasmę iš to, ką tyrimo dalyvis yra patyręs. Tyrėjo vaidmuo tampa dualistinis – tyrėjas pasitelkia savo protinius ir emocinius gebėjimus kaip ir tyrimo dalyvis, kad suprastų tyrimo dalyvio būtį. Kita vertus, tyrėjas pasitelkia sisteminimo ir sąmoningumo gebėjimus, nes tyrimo dalyvis suteiktoms prasmėms suteikia antrines prasmes prisiliedamas prie tyrimo dalyvio suteiktos jam patirties.

IFA tyrimuose skiriamas dėmesys kiekvienam atvejui ir tik tolimesniuose tyrimo žingsniuose apibendrintai fenomenui, dėl to jam įgyvendinti reikia nedaug tyrimo dalyvių. Kiekvieno atvejo tyrimo dalyvio pateiktų patirčių prasiūčių analizei skiriamas išsamus dėmesys jo suteiktose prasmėse ieškant panašumų ir skirtumų ir tik nuodugnai išanalizavus kiekvieną atvejį pereinama prie bendros tyrimo dalyvių patirčių analizės.

Edukologijos mokslų srities tyrimai, naudojantys IFA, atlikti XXI a. pastarajame dešimtmetyje. Nėra galimybės pristatyti visų tyrimų, atliktų edukologijos srityje, dėl kalbos ribojimo (galiu skaityti tik angliškai, vokiškai ir rusiškai) ir galimybės juos rasti mokslinių žurnalų gausybėje. Tačiau kelis tyrimus yra prasminga pateikti siekiant apžvelgti IFA naudojimo praktiką edukologijos moksluose ir pristatant mano mokymosi lauką IFA metodologijos naudojimui.

2011 m. atliktas edukologijos mokslų srities tyrimas pristato „Verslumo mokymąsi iš klaidos“, naudojant interpretacinę fenomenologinę analizę (angl. *Entrepreneurial learning from failure: An interpretative phenomenological analysis*) (Cope, 2011). Tyrimo rezultatai rodo,

kiek daug socialinio verslo atstovų sužino ne tik apie save pačius ir žlugdančius rizikingus veiksmus, bet taip pat apie tinklų prigimtis, santykius ir veiksmų vadybos „įtampos taškus“.

Kitas IFA metodiką naudojantis tyrimas – „Ryšių kūrimas: kokybinio tyrimo studentų interpretacinė fenomenologinė analizė“ (angl. *Building Connections: An Interpretative Phenomenological Analysis of Qualitative Research Students' Learning Experiences*) (Cooper, Fleischer ir Cotton, 2012 m.). Naudodami IFA, tyrėjai įvardijo tyrimo dalyvių išreikštas penkias pagrindines temas, pristatančias gyvenimišką patirtį, kuriai tyrimo dalyviai suteikė prasmę: (a) patiriama jausmų įvairovė, (b) ašinė patirtis tarnauja kaip katalizatorius mokymosi procese, (c) pagrindinis istorijos vaidmuo, (d) aktyvus mokymasis ir (e) mokymosi sujungimas su ankstesnėmis žiniomis.

Vėliausiai atliktas tyrimas – „Balso suteikimas pagrindiniams mokytojams, naudojant interpretacinę fenomenologinę analizę – IFA: mokymasis iš Karibų patirties“ (angl. *Giving voice to headteachers using interpretative phenomenological analysis-IPA: Learning from a Caribbean experience*) (Moriah 2018). IFA buvo naudojama siekiant pristatyti, kaip pagrindiniai mokytojai apibūdina unikalią gyvenimiškos patirties prasmę ir kaip tai paveikia jų vaidmenį įgyvendinant įtraukujį ugdymą.

Šie tyrimai pristato IFA taikymo galimybes ir perspektyvas edukologijos moksluose tiriant tyrimo dalyvių gyvenimišką (angl. *lived experience*) mokymosi patirtis. Be tiesiogiai atliktų IFA tyrimų, edukologijos mokslų srityje pradėti tyrimai, analizuojantys IFA kokybę edukologijos moksluose kaip galimybę įgyvendinti kokybišką ir giluminę tyrimo dalyvių gyvenimiškos patirties analizę pasitelkiant IFA metodologiją. Tai aptaria ir pristato Abayomi (2017) straipsnyje „Interpretacinė fenomenologinė analizė (IFA). Geros kokybinio tyrimo laikysenos vadovas“ (angl. *The Interpretative Phenomenological Analysis (IPA): A Guide to a Good Qualitative Research Approach*). Straipsnis publikuotas tarptautiniame švietimo ir raštingumo tyrimų žurnale (angl. *International Journal of Education and Literacy Studies*), leidžiamame Australijos tarptautinio akademinio centro (angl. *Australian International Academic Centre*). Šie ir kiti straipsniai pristato IFA taikomumą ir sukauptą patirtį IFA pasitelkiant edukologijos tyrimuose.

IFA metodologija naudojama savanorystės tyrimuose – „Procesas ir pozityvioji plėtra. Savanoriaujančių studentų interpretacinė fenomenologinė analizė“ (MacNeela ir Gannon, 2014), tačiau nėra siejama su edukologijos perspektyva. Tyrimų, pristatančių mokymąsi savanorystėje naudojant IFA, nepavyko rasti, tad pagrįstai teigiame, kad tokių tyrimų nėra atlikta, nes tiek mokymosi savanorystėje, tiek IFA tyrimų lauke atlikau plačią ir išsamią apžvalgą.

2.3.2. Interpretacinės fenomenologinės analizės filosofinis pagrindas

„Sokratas reikalavo, kad žmonės suprastų vartojamų žodžių reikšmę ir prasmę, o tai įmanoma tik suvokus dalyko esmę. Sokrato metodas visų pirma reikalavo tiksliai formuluoti klausimą, atsakymas į kurį iš dalies paaiškintų tiriamąjį objektą ir suponuotų tolesnę jo analizę. Platonas nė vienos problemos nesprenžia iki galo iš karto“ (Platonas „Valstybė“).

Fenomenologijos vertė glūdi susvarbinime ir tyrinėjime, kaip žmogus patiria pasaulį: kaip pacientas patiria ligą, ugdytojas – ugdantį susidūrimą su svetimu (angl. *encounter*), besimokantysis – klaidos momentą ir pan. Kiekviena išgyventa (angl. *lived*) patirtis yra fe-

nomenas ir ji gali tapti bei tampa fenomenologinio tyrimo tema. Fenomenologinė nuostata išlaiko mus reflektiviai dėmesingus žmogaus patirčiai, kurią atpasakodamas žmogus gali atkurti, kas jo patirtyje svarbiausia. Interpretacinė fenomenologinė analizė (toliau – IFA) kyla iš egzistencinės fenomenologijos, kurią van Manen išplėtoja kaip atskirą edukologijos fenomenologinių tyrimų sritį – „Atvirumas fenomenui, stebėjimasis fenomenu“ (Van Manen, 1990). Interpretacinės fenomenologinės analizės prieigos pagrindas yra „tai, kas reikšminga tyrimo dalyviui“, ir „apie ką tyrimo dalyviai turi savo supratimą“ (Smith ir kt., 2009). IFA tyrime siekiama suprasti tyrimo dalyvių perspektyvą apie tiriamą reiškinį. IFA fenomenologinės šaknys yra –Heidegger (1993), Husserl (1927, cituojama Smith, 2009), Merleau–Ponty (1962, cituojama Smith, 2009) ir Sartre (1970).

Husserliu (1927, cituojama Smith, 2009) remiantis IFA tyrimuose laikomasi perspektyvos, kuomet patirtis tirama tokiu būdu, kokiu ji pasireiškia ir tokiais terminais, kokiais pasireiškia. Husserliui fenomenologija yra atidus žmogaus patirčių tyrinėjimas. Kai tyrinėjame žmonių patirtis išskiriame esmines pačių žmonių įvardijamas patirties kokybes ir šie esminiai bruožai transcendentaliai nušviečia ir kitų panašioje patirtyje esančių ar buvusių žmonių esminius patirties bruožus.

Plačiausiai minimas Husserlio (1927) išsireiškimas „*grįžti atgal prie pačių daiktų*“, „Daiktai“ IFA tyrime yra grynosios patirties įsisąmonintas turinys. Gyvenimiškos patirties tyrimuose susiduriama su problema, kuomet yra per greitai įžvelgiama ir „daiktai“ interpretuojami su mūsų, tyrėjų, iš anksto egzistavusia kategorizavimo sistema. Vietoj to rinkdamiesi tyrime „Husserlišką“ žingsnį mes turime dėti pastangą skirti visa dėmesį žvelgdami į kiekvieną „daiktą“ kaip jis reiškiasi savo esmėje. Husserlio raginamas tyrėjas turi atsitraukti iš kasdienės patirties, natūralaus požiūrio tam, kad gebėtų tirti kasdienę patirtį. Išankstinės patirties refleksijos ir refleksijos tyrimo metu tyrėjas siekia asmeninės patirties ir natūralios nuostatos į daiktus „*suskliautimo*“ ir „*padeda į šalį*“ savaime suprantamą pasaulį tam, kad galėtume koncentruotis į pasaulį taip kaip jis reiškiasi. Suskliautimas taip pat nereiškia, kad mes elgiamės su savaime suprantamu pasauliu lyg su išnykusiu pasauliu. Suskliausdami jį suvokiame kaip esantį ir siekiame jį padėti į šalį.

Redukcija Husserliui (1927, cituojama Smith, 2009) yra siekis tyrime aprašyti ir reflektuoti kiekvieną tiriamo reiškinio ryškesnį ypatumą. Bet fenomenologinio patyrimo aprašymas savaime nėra tikslas, nes tikslas yra šio reiškinio ypatumai arba pagrindiniai raiškos būdai, pvz. Ne namo aprašymas, o ribų brėžimas siekiant suprasti kas yra namiškumas. Nors mes turime skirtingas reiškinio patirtis, bet reiškinį patiriant yra tam tikri bendrumai, kuriuose išryškėja šio reiškinio raiška.

Husserlio darbai padeda IFA tyrėjui pagrindinį dėmesį skirti refleksijos procesui. Suskliautimas ir dėmesys suskliautimui yra daugelio kokybinių tyrimų metodologijos dalis, kaip ir IFA viena esminių tyrimo atlikimo dalių. „Kadangi Husserlis rūpinosi patirties esmės suradimu, taip ir IFA turi siekių bandyti apčiuopti konkrečių žmonių patiriamas konkrečias patirtis.“ (Smith ir kt., 2009).

IFA tyrimas grindžiamas Heideggerio (1993) filosofija remiasi pirmiausia tuo, kad žmonės gali būti suvokiami kaip „įmesti į“ objektų, santykių ir kalbos pasaulį. Antra idėja, kurios laikosi IFA tyrimai – mūsų būtis-pasaulyje yra visuomet perspektyvinė, visuomet laikina ir visuomet santykyje su kažkuo – ir dėl šios priežasties žmonių prasmių suteikimo interpre-

tacija yra centrinis fenomenologinio tyrimo veiksmas. Kertinis “būties ir laiko” bruožas yra hermeneutika (Heidegger, 1993), kuri ir IFA tyrimo perspektyvoje užima esminę vietą.

Merleau-Ponty (1962, cituojama Smith, 2009) tęsia išpareigojimą filosofijai siekdamas suprasti mūsų būties-pasaulyje perspektyvą ir atkartoja Heideggerio norą fenomenologijos išraišką kontekstualume. Merleau-Ponty (1962, cituojama Smith, 2009) akcentavo Heideggerio situacijos ir interpretacijos apibrėžtą mūsų žinojimą apie pasaulį. IFA tyrėjai remiasi Merleau-Ponty (1962, cituojama Smith, 2009) žvilgsniu jog “praktinės veiklos ir santykiai - fiziniai ir suvokiami priėjimai prie kūniškos būties pasaulyje - yra reikšmingesni už abstrakčius ar loginius mąstymus. Išgyvenama kūnu būties pasaulyje patirtis niekada negali būti pilnai užfiksuota ar įsigilinta, bet kita vertus neturėtų būti ignoruojama nei užmiršta.”

Sartro (1970) atkartojimas IFA tyrime yra reikšmingas tęsiant Heideggerio (1993) akcentuotą žmogaus patyrimo įžodinimą. Tai išplėsdamas Sartras (1948, cituojama Smith, 2009) išplėtoja asmeninių ir socialinių santykių kontekstą taip, kad mes galime geriau suvokti savo patirtį priklausomą nuo buvimo – ir nebuvimo – santykyje su kitais žmonėmis. Sartras (1948, cituojama Smith, 2009) fenomenologinei analizei suteikia dar ir tai, kaip žmogiškosios sąlygos gali atrodyti. Kadangi IFA analizė dažniausiai įgyvendinama skirtingose temose, kurios itin gyvybingai pristatomos Sartro (1948, cituojama Smith, 2009), jo sukurti portretai išvalgiai atspindi žmones išgyvenančius įkūnytai, tarpasmeniškai (interpersonal), emociškai ir moraliai susidūrimų buvimo pasaulyje prigimtį.

Husserlis, Heideggeris, Merleau-Ponty ir Sartras atitraukia IFA nuo “aprašomojo pobūdžio į interpretacinę ir pasaulietišką poziciją, kuri padeda atskleisti perspektyvinę mūsų gyvenamojo pasaulyje įtrauktį, kažką, kas asmeniškai mums visiems, bet taip pat, kas yra mūsų santykio su pasauliu ir kitais esminė savybė.” (Smith ir kt., 2009). IFA tyrime siekis suprasti kitų žmonių santykį su pasauliu yra paremtas *interpretacija*, skiriant visa dėmesį *prasmė* suteikimui tyrimo dalyvių veikloms ir įvykiams, kuriuos jie patyrė.

Interpretacijos prasių suteikimui IFA tyrime hermeneutinės šaknys grindžiamos Heideggerio (1993), Gadamerio (2004) ir Šlējermacherio (Šlējermacheris, cituojamas Smith, 2009) fenomenologinėmis perspektyvomis. “Supratimo vyksmo vienio prielaidos glūdi supratimo proceso struktūroje, kuri suvokiama kaip individualių išvalgų genezės mechanizmo ir objektyvaus, palyginimu grįsto aiškinimo procedūros darinys. Taip susiejami subjektyvūs (intuityvūs) ir objektyvūs (diskursyvūs) veiksniai, dalyvaujantys supratimo procese. Bendroji supratimo vyksmo charakteristika - jo kūrybingumas.” (Šlējermacheris, cituojamas Smith, 2009). IFA tyrėjai atlikdami tyrimą remiasi šališkumo neišvengiamumu, nuolatinio apmąstymu ir prielaidomis. Jie reflektuoja kaip tai atsispindi jų tyrimo radiniuose ir išiklausant į Gadamerį (2004), jie siekia vaisingai įsitraukti į siekį suprasti. Tai reikšia, jog “yra siekiama klausiti ir dialektiškai žvelgti į medžiagos supratimą, kurį yra siekiama suprasti, suvokiant, kad tai niekad nesibaigiantis veiksmas. Taip yra dėl to, kad labai dažnai, mes nesam suvokę kokios mūsų prielaidos yra pradedant tyrimą, kurios paaiškėja tik kai klausiamo ir aiškinamės savo iškylančias interpretacijas” (Smith ir kt., 2009). Šlējermacherio (cituojama Smith, 2009) hermeneutikos metodologiniai principai tokie: - Supratimo procesas tiriamas kaip būdas atpažinti, surasti prasmę, tariant, kad ieškoma prasmė duota iki supratimo vyksmo ir kad ji gali būti atpažinta. Interpretatorius pajėgia sukurti prasmę, identišką tai, kurią sukūrė ir užfiksavo kalboje rašytojas ar kalbėtojas; - Supratimo vyksmo

mechanizmas suprantamas istoriškai pagal Kanto transcendentalinio subjekto sampratos pavyzdį. Hermeneutinės procedūros laisvė – galia suprasti. Šios galios versmė - intuityvi, kurianti įžvalga. Šlėjermacherio (cituojuama Smith, 2009) manymu, slypis „vidinis branduolys“, iš kurio ir išsirutuliojančios visos autoriaus mintys. Dahlberg (2006) atkreipia dėmesį, jog “mūsų išankstinės nuostatos neturėtų būti laikomos kaip iš esmės “blogos”, daugiau yra taip, jog mes galime turėti “geras” išankstines nuostatas, kurios gali būti panaudotos ir patikrintos, iškeliant ir išryškinant naudingesnes ir kūrybingesnes interpretacijas.” Smith kartu su kitais autoriais (2009) pabrėžia, jog kaip ir daugelyje kokybinių tyrimų, taip ir IFA hermeneutika yra pagrindas gyvenimiškoms patirtims (angl. lived experience) įgauti interpretacinę prasmę ir būti atpažįstamoms bei pristatomoms universaliai, taip, kad save galėtų rasti bet kuris panašią patirtį išgyvenęs žmogus.

2.3.3. Tyrimo dizainas interpretacinės fenomenologinės analizės pagrindu

“IFA pagrindinis tikslas ne tik atskleisti unikalios tyrimo dalyvės/dalyvio pasaulio prasmės (fenomenologinė dalis), bet ir tų prasmų turinį bei daugiasluoksniškumą (interpretacinė dalis), kas dažniausiai nėra tiesiogiai matoma” (Smith ir kt., 2009). IFA yra ideografinė laikysena, besiremianti tam tikru fenomenu tam tikrame kontekste ir IFA yra atliekamas su maža tyrimo dalyvių grupe. “Subjektyvios interpretacijos svirtas - tai autoriaus sumanymo analizė. Jis ir suteikia vienovę visam kūriniui: kiekviename kūrinyje slypis „vidinis branduolys“, iš kurio ir išsirutuliojančios visos autoriaus mintys” (Šlėjermacheris, cituojamas Smith ir kt., 2009). Pirmoji tyrimų dalyvių grupė, surinkta Smith jo doktorantūros studijų metu buvo 9 asmenys. Toliau tęsiant tyrimus, tyrimo dalyvių grupė pasirenkama mažinant tyrimo dalyvių skaičių ir skiriant didesnę dėmesį tyrimo dalyvių duomenų analizei bei jos interpretacijų daugiasluoksniškumui, taip pat nevengiant iškelti tik pavienių tyrimo dalyvių patirtyje atsiskleidžiančių prasmų.

IFA tyrėjo vaidmuo – siekti suprasti, kaip tyrimo dalyviai stengiasi suprasti savo patyrimą.

Detali “Case-by-case” individualių aprašų analizė reikalauja didelių laiko sąnaudų ir tyrimo tikslas yra detalai aprašyti tyrimo dalyvių suvokimą ir supratimą. Tyrimas atliekamas atskirai, nuo pradžios iki pabaigos gilinantis į vieno tyrimo dalyvio atvejį (naratyvą) ir jį analizuojant iki temų kekių sudarymo.

Interpretacinės fenomenologinės analizės žingsniai:

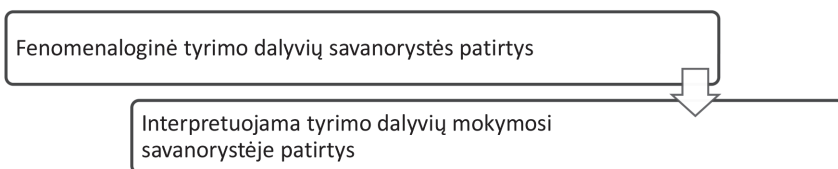
1. Daugkartinis skaitymas – daug kartų skaitomas transkribuotas interviu tekstas, siekiant įsigilinti ir kuo aiškiau suprasti tai, ką norėjo pasakyti tyrimo dalyvis.
2. Fenomenologiniai komentarai – komentarai rašomi paliekant tam erdvės šalia tyrimo dalyvių teksto, siekiant pažymėti, išskirti ir akcentuoti keliant klausimą – ką tyrimo dalyvis norėjo pasakyti? Fenomenologiniuose komentaruose yra suteikiama reikšmė ir kitiems pasakojimo ženklams – intonacijai, pauzėms, pasikartojantiems, supainiojamiems žodžiams, kalbėjimo būdo keitimuisi ir t.t.
3. Interpretaciniai komentarai – kitoje transkribuoto teksto pusėje išskiriami komentarai, kuriais tyrėjas interpretuoja ką reiškia viena ar kita, ką tyrimo dalyvis pasakė. Šie komentarai virsta temomis. Remiantis Gadamer (1986) teksto interpretavimas kuriamas dviem etapais: fenomenologiškai aprašant tekstą kaip objektą ir užmezgant diskusiją su jo interpretacijų visuma, užčiuopiant jo prasmę per interpretavi-

mų interpretavimą. Tyrimo dizaine išskiriame šiuos veiksmus atskirai, tačiau hermeneutinėje analizėje jie glaudžiai susiję tarpusavyje.

4. Temos – interpretaciniai komentarai atskiriami nuo teksto su citatomis arba nuorodomis į citatas ir toliau bus analizuojami atitraukus nuo viso interviu teksto.
5. Temų kekės (vieno tyrimo dalyvio) – viename atvejuje, vieno tyrimo dalyvio transkribuotos medžiagos pagrindu temos grupuojamos į kekes. Grupavimas į kekes vyksta abstrahavimo, vieno pagrindinio komentaro išskyrimo, poliarinių temų sutraukimo, kontekstualizavimo būdais. Kekių sudarymo tikslas – susieti temas tarpusavyje, kurios “traukia viena kitą kaip magnetai” (Smith ir kt., 2009)
6. Temų kekės (skirtingų tyrimo dalyvių) – kai visi tyrimo dalyviu interviu suskirstyti į kekes, tuomet pereinama prie sekančio etapo – temų kekčių grupavimo naudojant tą patį “traukimo kaip magnetai” principą. Pagrindinis temų grupavimo tikslas nukreiptas į temų kekčių abstrahavimą yra keleto pagrindinių temų įvardijimas, kurios atspindi esminius tyrimo bruožus.
7. Metatemos. Kuomet visi interviu tekstai turi savo temų kekes pereinama prie metatemų paieškos. Metatemos išskiriamos abstrahuojant temų kekes iki keleto pagrindinių tyrimo atsiskleidžiančių metatemų.

Teksto analizės procese yra nuolatinis “žingsniavimas” į priekį, atgal ir vėl į priekį. Pradedant fenomenologiniais komentarais ir baigiant metatemomis kiekvienam žingsnyje yra grįžtama prie prieš tai atlikto žingsnio siekiant įsitikinti ir esant reikalui pergrupuoti citatas su komentarais, temas, temų kekes ir metatemas. Kiekviename žingsnyje abejojant priimtu sprendimu yra grįžtama prie “šaknų” – tyrimo dalyvio citatų. Taip pat ir metatemų formulavimo žingsnyje kylant abejonėms, klausimams grįžtama prie pirminės ir autentiškos medžiagos – tyrimo dalyvių citatų.

IFA tyrime pasirenkama patirtis iš egzistencinės perspektyvos, kuomet tyrimo dalyviai pozityviai arba negatyviai vertindami išgyventą patirtį, suteikia jai jų egzistencijai svarbią reikšmę. Tyrimo analizės metu susitelkiama ties patirties prasme (angl. meaning) – tyrimo dalyvio įvykiais, procesais, santykiais. Remiamasi suvokimu, kad tyrimo dalyviai ir tyrėjas – abu interpretuoja – dviguba hermeneutika. Kiekvienas atvejis prioretizuojamas kaip atvejis ir tik vėliau apsvarstomi susietumai ir skirtingumai. IFA tyrime pirmiausia pa-nyrama į tyrimo dalyvių fenomenologinę patirtį ir siekiama suprasti jų teikiamą šiai patirčiai reikšmę, analizuojant ir įvardinant išnyrančias temas, kekes, temų kekes ir metatemas. Tik išanalizavus tyrimo dalyvių savanorystės patirtis diskusijos dalyje galimas žengti kitas žingsnis – tyrimo dalyvių patirties analizę interpretuojant mokymosi perspektyvoje. Schematiškai būtų galima pavaizduoti vdiem žingsniais 3 pav.:

3 pav. Disertacijos tyrimo analizės schema.

Analizuojant duomenis IFA tyrime nėra būtina komentuoti kiekvieną teksto dalį ir tekstas neskirstomas į prasmines dalis. Yra priimtina, kad vienos teksto dalys savaime turtingesnės savo prasme ir dėl to daugiau komentuojamos analizės metu ir kitos teksto dalys gali būti atitraukiamos kaip mažiau reikšmingos, arba tyrimui neturinčios reikšmės. IFA tyrimuose vis dažniau rezultatai pristatomi ne tik metatemų su temų kekėmis bei citatomis pavidalu, bet ir pristatant tyrimo rezultatus per vieno tyrimo dalyvio nuoseklią analizę (Matulaitė, 2013; Kajokienė, 2013) arba per išskirtines tyrime išvelgtas atskirų tyrimo dalyvių perspektyvas (Šalaj, 2011; Semmein, 2011; Lannen, 2015) suteikiant joms išskirtinį dėmesį dėl jų savitumo ir prasmingumo tyrimo dalyvių medžiagoje.

2011 m. Smith atkreipė dėmesį į IFA tyrimuose ryškėjančią tendenciją – brangakmenių atradimą tyrėjui žvelgiant į tyrimą ir tyrimo medžiagoje vieno žodžio, frazės ar teksto ištraukos forma atsiskleidžiančią unikalią ir kitas patirtis apimančią prasmę. Ashworth (2008) tai apibūdina kaip “asmens pasaulio perpratimą”, sutalpinant koncentruotą prasmę. Brangakmeniu, įvardinta frazė, gali savyje talpinti tam tikros temos, metatemos ar net visų duomenų prasmę ir autentiškiau nei bet kokia interpretacija atspindėti tiriamo reiškinio esmę. Smith (2011) išskiria tris brangakmenių rūšis: “spindinčius, tarpais pasirodančius ir slaptus”. “Spindintys” atrandami greitai dėl savo intensyvumo, gylio, tinkamumo vieno tyrimo dalyvio ir kitų tyrimo dalyvių patirties apibendrintam apibudinimui. “Tarpais pasirodantys” brangakmeniai yra tyrimo interviu sakiniai ar ištraukos, kurias “apvalius” išryškėja esmę atskleidžiantis tyrimo dalyvio pasisakymas. “Slapti” brangakmeniai. “Slapti” brangakmeniai ilgai tyrimo interviu gryninimo procese nepasirodantys ir neatsiskleidžiantys posakiai, kurie gali likti neatrasti dėl konteksto, žodžių gausos ar pasakojimo daugiasluoksnis. Atskleidžiant slaptus brangakmenius juos reikia “nuvalyti ir nušlifuoti”, kad atsiskleistų jų vertė. Tyrime remiamasi dalyvių posakiais ir ištraukomis vertinant juos kaip brangakmenius dėl dviejų pagrindinių priežasčių – saugant tyrimo autentiškumą ir atskleidžiant gilumines prasmes tyrimo dalyvių lūpomis.

2.3.4. Tyrimo etika, patikimumas ir ribotumas

Tyrimo etika IFA tyrime glaudžiai siejama su pagarba tyrimo dalyviams ir jų gyvenimiškai patirčiai. Kviečiant tyrimo dalyvius į tyrimą pirmiausia buvo supažindinama su joo tikslu ir jų pasakojimų naudojimo galimybės. Taip pat tyrimo dalyviai per dvi savaites po interviu galėjo jį atšaukti, jei suabejotų norintys, kad jų patirtis būtų įtraukiama į tyrimo duomenis. Taip pat tyrimo dalyviams pageidaujant (tiems, kurie to pageidavo) buvo nusiųsti interviu , kad jie galėtų pamatyti, kaip kalbėjo apie savanorystės patirtį ir kaip medžiaga transkribuota. Viena dalyvė paprašė perskaityti transkribuotą interviu ir po kelių dienų el. laišku patvirtino, kad sutinka, jog jos interviu būtų įtrauktas į duomenų analizę.

Kitas etiką užtikrinantis žingsnis – tyrimo dalyvių anonimiškumas. Siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių anonimiškumą jų vardai buvo pakeisti. Kadangi savanoriaujančių žmonių tarp jaunų suaugusiųjų nėra labai daug, o dar mažiau jų, įvardijant šalis arba organizacijas, kuriose buvo savanoriaujama, tad transkribuojant interviu pakeistos šalys ir kai kurių (vie-tinių) organizacijų pavadinimai (Smith, 2009; Matulaitė, 2013).

Paskutinis etiką užtikrinantis žingsnis – tyrimo duomenų interpretavimas. Siekiant IFA metodu analizuoti tyrimo medžiagą buvo nuolat rašoma refleksija dienoraščio forma. Refleksijoje-dienoraštyje apmąstyta ankstesnė patirtis savanorystės srityje, dabartinė patirtis atliekant tyrimą, analizuojant save kaip tyrėją, savo prielaidas, išankstines nuostatas, kliuvinius ir kliūtis. Taip pat kadangi tyrimas truko daugiau nei 3 metus, ne tik buvau tyrėja, bet ir toliau dirbau universitete lektore, dėščiau savanorišką socialinį darbą ir įvadinę praktiką bei konsultavau organizacijas darbo su savanoriais klausimais ir vedžiau mokymus savanoriams ar organizacijoms. Ši patirtis tiesiogiai susijusi su tyrimo tema. Viena vertus, dar neišanalizavus tyrimo medžiagos, skaitant paskaitas, vedant seminarus, mokymus ar konsultuojant organizacijastyrimo medžiagą buvo stengiamasi pristatyti, praplėsti ar pagrįsti savanorystėje vykstančius procesus. Taip tyrimo medžiaga buvo „įdarbinta“ analizės laikotarpiu ir pradėjo „kalbėti“ man, kaip tyrėjai, ieškančiai reikšmingų prasmų, išsakytų tyrimo dalyvių. Kita vertus, ši patirtis, kai šalia tyrėjos turėjau ir kitą savanorystės vaidmenį – buvau konsultantė, mokymų vadovė ir lektorė, trukdė tam tikruose tyrimo analizės etapuose ir refleksija dienoraštyje reikšmingai padėjo atpažinti interpretacijos trukdžius bei „padėti juos į šalį“ suskiaučiant savo patirtį. Viena iš minėtų kliūčių – per daug pozityvus savanorystės vertinimas. Pastebėjau nesuvoktą savo norą pristatyti savanorystę, taip pat ir tyrimo dalyvių patirtį taip, kad išryškėtų visi teigiami savanorystės aspektai. Dėl to nesąmoningai ėmiau vengti ir ignoruoti tyrimo dalyvių interviu tas dalis, kuriose jie kalba apie bevertę, sunkią ir neprasmingą savanorystės patirtį. Džiaugiuosi mokslininkų grįžtamoju ryšiu man pristačius tyrimo išvalgas ir tyrimo metodologijos rekomendacijomis, kaip rašyti dienoraštį, – visa tai padėjosuvokti tyrėjai išskylančias pavojingas nuostatas.

IFA tyrimuose patikimumas remiasi Elliot (1999, cituojama Smith, 2009) ir Yardley (2000) pristatomais kokybinių tyrimų patikimumo principais. Keturi pagrindiniai ir drauge platūs principai (Yardley, 2000) leidžia tyrėjui atlikti patikimą kokybinį tyrimą – jautrumas kontekstui; įsipareigojimas ir kruopštumas; skaidrumas ir nuoseklumas bei poveikis ir svarba. Toliau trumpai pristatomas kiekvienas principas ir aptaiama, kaip jis įgyvendinamas tyrime.

Jautrumo kontekstui principas IFA tyrime pradedamas realizuoti pasirinkus IFA metodologiją, kuri yra paremta pagarba ir jautrumu tyrimo dalyvio kontekstui. Kitas jautrumo kontekstui žingsnis – interviu su tyrimo dalyviais kokybė. IFA tyrėjas siekia jautrumo, sąmoningumo ir atsidavimo tyrimui bei atidžiai analizuoja tyrimo dalyvių patirtį (Yardley, 2000). To siekdama atlikau žvalgomąjį tyrimą, stebėjau save kaip tyrėją ir prašiau grįžtamojo tyrimo dalyvių ryšio (žvalgomojo tyrimo aprašymas detalai pristatomas vėliau). Atlikdama IFA tyrimą nuolat pildžiau dienoraštį ir siekiau į save pasižiūrėti tyrimo dalyvių akimis. Interviu procese tyrėjas yra empatiškas, sudaro visas sąlygas tyrimo dalyviui kuo lengviau kalbėti apie savo patirtį, ieško būdų palengvinti tarpusavio sąveikos galimus sunkumus ir bendrauja su tyrimo dalyviu kaip tyrimo ekspertas su patirties ekspertu. Tyrimo interviu įgyvendinti parinkau vietas, kuriose nevaržomai ir konfidencialiai tyrimo dalyvis galėtų dalytis patirtimi, susitikus išsamiai pristačiau tyrimo sąlygas ir kviečiau bendradarbiauti bei sudariau galimybę atsaukti tyrimo interviu per dvi savaites po įvykusio interviu. Tuo iš dalies pasinaudojo viena tyrimo dalyvė – ji paprašė atsiųsti transkribuotą medžiagą ir, kai ją perskaitė, galutinai sutiko, kad į tyrimo duomenis būtų įtrauktas ir jos interviu.

Kitas dėmesio vertas reiškinys – tyrimo dalyvių interviu patirtys, turėtos prieš dalyvaujant šiame tyrime. Per pirmus tris tyrimo interviu pokalbio pabaigoje su dviem tyrimo dalyviais išaiškėjo, kad jie yra turėję interviu patirties, kuri nulėmė jų dalyvavimą šiame tyrime – vienas tyrimo dalyvis buvo davęs interviu keletui žurnalistų ir buvo parengęs reikalingus atsakymus. Kitas tyrimo dalyvis buvo dalyvavęs bakalauro pakopos tyrime, bet interviu buvo neįtrauktas į tyrimo duomenis, nes tyrėjui atrodė netinkami dalyvio atsakymai, ir šiame tyrime dalyvis nenorėjo pasakyti ko nors per daug, kad interviu būtų tinkamas. Dėl to prieš kiekvieną tyrimo interviu paklausdavau dalyvių, ar jie yra turėję interviu patirties, jei taip, kokios, ir stengiausi išryškinti šio interviu skirtumus nuo ankstesnių interviu. Tai atliekant pasitvirtino šio žingsnio svarba, nes pora dalyvių turėjo šiam tyrimui nepri-taikomų lūkesčių, ir tai pasakę galėjo laisviau dalyvauti tyrime.

Dar vienas jautrumo kontekstui principo žingsnis įgyvendinamas atliekant interviu analizę ir ją aprašant. Tai pasireiškia tyrimo analize, gausiai papildyta tyrimo dalyvių cita-tomis tyrimo analizės pristatymo dalyje. Tyrimo dalyvių citatos įgalina IFA tyrimo tikslus (Smith ir kiti, 2009) – suteikti tyrimo dalyviams balsą ir atskleisti skaitytojui interpretaci-jų radimosi kelią. Atlikdama tyrimą interpretavau ir nuol grįžau prie citatų – kiekvieną-kart naujai pasitikrindavau savo interpretaciją su tyrimo dalyvio išreikštomis prasmėmis. Tai kartojau ir metatemų išgryninimo fazėje, nes man pačiai kilo klausimas, ar ne per daug nutolusiai ir abstrakčiai formuluoju metatemas. Ši abejonė, viena vertus, skatino naujai tikrintis citatomis interpretacijas, kita vertus, įtikino mane pačią, jog pasirinktas interpre-tacijų apibendrinimas atspindi susistemintas temų kekes ir temas bei atskleidžia esminius rezultatus. Taip pat pateikdama tyrimo duomenis analizės dalyje siekiau iliustruoti citato-mis interpretuojamas temas, o atrastus „brangakmenius“ iškelti į viršų temų, temų kekių ar metatemų pavadinimais.

Įsipareigojimas ir kruopštumas yra antrasis platus IFA (Smith ir kt., 2009) patikimumo principas, kuris realizuojamas keliais būdais. Dėmesingumo tyrimo dalyviui užtikrinimas renkant duomenis ir rūpestis atspindėti tyrimo dalyvio įvardytas prasmes analizuojant duomenis. Dar prieš skiriant tinkamą dėmesį tyrimo dalyviui kruopščiai pagal pasirinktą tyrimo klausimą atrenkami tyrimo dalyviai, užtikrinant tyrimui reikalingą dalyvių homo-geniškumą ir įvairovę. Tam skyriau didelį dėmesį ir dalyvių homogeniškumą bei įvairovę išsamiai aprašau tyrimo dalyvių atrankos dalyje. IFA tyrime siekiama skaitytoją supažin-dinti su tuo, kas svarbu apie kiekvieną tyrimo dalyvį, ir su temomis, kuriomis dalyviai dalijasi, abi puses proporcingai pateikiant. Dėl to IFA (Smith ir kt., 2009) tyrimuose nu-matoma labai nedaug tyrimo dalyvių, pvz., kai pasirenkami trys tyrimo dalyviai, įmano-ma kiekvieno tyrimo dalyvio situaciją pristatyti atskirai ir išsamiai. Kai tyrime dalyvauja daugiau tyrimo dalyvių, tyrėjas nusprendžia pats, kaip ir kiek pristato tyrimo dalyvius ir temas (Yardley, 2000). Šiame tyrime kiekvieną tyrimo dalyvio savanorystės patirtį trumpai pateikiau prieš pristatydama tyrimo analizę, siekdama atskleisti tyrimo dalyvių autentiško patyrimo ir jo įprasminimo perspektyvas. Toliau tyrimas pristatomas temų kekes sujungus metatemonėmis ir jas analizuojant bei aprašant su tyrimo dalyvių citatomis.

Skaidrumo ir nuoseklumo principas realizuojamas tuo, kaip nuosekliai tyrėjas seka tyrimo žingsnius ir kaip juos aprašo – kaip pasirenkami tyrimo dalyviai, kaip sudėlio-jamas ir vedamas tyrimo interviu bei kaip atliekama tyrimo analizė (Smith ir kt., 2009).

Taip pat IFA tyrime šis principas įgyvendinamas tuomet, kai skaitytojas gali jaustis „įsispyręs į tyrimo dalyvių batus“ (Yardley, 2000). Tai bene sunkiausiai įgyvendinamas principas, nes pristatyti tyrimo dalyvių patirtį taip, kad skaitytojas „įsispyrėtų į tyrimo dalyvių batus“, yra didelis uždavinys ir sunku man, tyrėjai, vertinti šio principo realizavimą (Yardley, 2000). Tad pasitelkiau tam nepriklausomus skaitytojus (kolegas, šeimos narius), darbo vadovę, recenzentus, komisijos narius ir kitus žmones, kurie domisi šiuo tyrimu.

Galiausiai poveikio ir svarbos principas realizuojamas, kai tyrimo duomenyse pateikiama kai kas įdomaus, svarbaus ir naudingo. Tam pasitelkiamas nepriklausomas auditas kaip vienas iš IFA tyrimo, kaip, beje, ir kitų kokybinių tyrimų, patikimumo rodiklis (Smith ir kt., 2009). Pats tyrėjas gali stebėti save iš šono kiekviename tyrimo žingsnyje ir taip permąstyti savo tyrimo žingsnių prasmę ir susietumą. Bet patikimumas užtikrinamas visiškai, kai tyrėjas patiki savo kiekvieną žingsnį nepriklausomam „palydėtoju“, kuris visose tyrimo grandyse analizuoja tyrėjo atliekamus žingsnius (Smith ir kt., 2009). Ruošdamasi tyrimui, jį atlikdama ir analizuodama turėjau nuolatinį nepriklausomą tyrimo vadovės prof. dr. Vidos Gudžinskienės ir lankiausi fenomenologinio rašymo supervizijose bei fenomenologinio rašymo savaitėse, kurių supervizorė yra dr. A. Matulaitė. Tyrimo metu tokio pobūdžio auditas atliekamas padėti ir užtikrinti, kad tyrėjas nuosekliai atliktų visus tyrimo žingsnius korektiškai.

Svarbu pabrėžti, kad IFA tyrimas pirmiausia yra kūrybinis tyrimas ir patikimumas neturėtų varžyti tyrėjo kūrybiškumo, jis turi būti gana plačiai suprantamas, kad tyrėjas galėtų kūrybingai ir sistemiškai atlikti tyrimą ir pateikti jo duomenis (Smith ir kt., 2009). Tyrimo diskusijos dalyje pristačiau tyrimo dalyvių patirtis siedama jas su konkrečiomis teorinėmis paradigmomis – santykiškumo teorija, kurios kūrėjas yra Elias (1994), o plėtotojai Kunkler (2011), Butler (1987) ir kiti; Kito etikos filosofine laikysena, kurią sukūrė Levinas (1979), o išplėtojo Joldersma (2001), Saldukaitytė (2009) ir kiti; egzistencializmo filosofine laikysena, kurią pagrindė Heideggeris (1993), Sartre (1970), Camus (1993) ir Kierkegaardas (1995). Šioje dalyje taip pat įvardijau ir aptariau skirtingas mokymosi teorijas, kurių apraiškų galima rasti tyrimo dalyvių savanorystės patyrimo, bei aprašiau teorijomis neatskleistą, bet tyrimo dalyvių išreikštą mokymosi savanorystėje patirtį.

Tai subjektyvus tyrimas, juo siekiama ne pristatyti objektyvią tiesą, o atskleisti mokymosi savanorystėje subjektyvias tyrimo dalyvių patirtis, kurios, tikimasi, universaliai atspindės ir kitų jaunų suaugusiųjų, savanoriaujančių arba savanoriavusių ilgalaikėje, viso laiko savanorystėje patirtis teikiant socialinę pagalbą. Taip pat tyrime dalyvavę asmenys visi savanoriavo visiškai tiek, kiek buvo nusprendę ir sutarę savanoriauti su organizacijomis, nesvarbu, kaip sunkiai ar pakiliai jie jautėsi per savanorystę. Nedalyvaujant tyrime savanoriams, nutraukusiems savanorystę anksčiau sutarto laiko, tai gali būti įžvelgiama kaip ribotumas, nes tarp tyrimo dalyvaujančių buvusių savanorių visi turėjo pakankamai motyvacijos visam savanorystės laikui. Gali būti, kad dėl to tyrimo dalyvių patirtyje nėra tam tikrus sunkumus, dėl kurių nutraukiama savanorystė, atspindinčių patirčių. Bet kaip tik tai gali būti kitų tyrimų klausimas, kokią reikšmę mokymuisi savanorystėje turi savanorystės nutraukimas, kai tyrimo dalyviai yra jauni suaugusieji arba tiesiog savanoriai, kurie nutraukia savanorystę.

Kitas tyrimo ribotumas apibrėžtas tyrimo dalyvių atrankoje – gali būti, kad tyrimo dalyvių patirtis atspindi tik savanorių patirtį, kai jie savanoriauja ilgai ir skirdami jai visą laiką, nes tyrimų apžvalga Europos Sąjungoje (AVSO, 2007) apibendrintai atskleidžia, kad

savanorystei skiriamas laikas ir trukmė tiesiogiai siejasi su savanorių patirties išgyvenimu. Tyrimo dalyvių patirtis ribojasi tuo, kad savanoriaujama socialinės pagalbos teikimo srityje, o savanorystė įgyvendinama įvairiose gyvenimo srityse – aplinkosaugoje, medicinoje, teikiant psichologinę pagalbą, kultūrinėje ir kitose srityse. Tyrimo rezultatai gali atspindėti ir kitose srityse savanoriaujančių asmenų patirtis, tačiau apsiriboja pasirinktų tyrimo dalyvių patirtimi ir nepretenduoja į visų savanorystės patirtį turinčių asmenų mokymosi patyrimą. Dėl pasirinktos IFA metodologijos tyrimo dalyvių imtis yra nedidelė (6 tyrimo dalyviai), nors pagal šios metodologijos tyrimų praktiką gali būti ir mažesnė, dėl to patirčių gylis ir atsikartojimas apima universalias įžvalgas, galbūt atspindinčias kitų tomis pačiomis sąlygomis savanoriaujančių jaunų suaugusiųjų patirtį.

2.4. Tyrimo įgyvendinimas

Tyrimas pradėtas įgyvendinti 2016 m. rugsėjį. Žvalgomojo tyrimo įgyvendinimo etapai – pasirengimas IFA interviu, žvalgomojo interviu planavimas ir atlikimas, žvalgomojo tyrimo duomenų analizė ir išvados. Žvalgomojo tyrimo trukmė – 2016 m. rugsėjis–gruodis. Pasirengimas IFA interviu remiantis metodologinėmis nuorodomis ir žvalgomojo tyrimo išvadomis, tyrimo dalyvių kvietimas ir interviu atlikimas vyko 2017 m. sausį–gegužę. Tyrimo duomenys buvo transkribuojami 2017 m. birželį–gruodį, o analizuojami bei aprašomi 2018 m. sausį–rugsėjį.

2.4.1. Žvalgomasis tyrimas

Rengiantis atlikti tyrimą, buvo siekiama įsitikinti, ar tyrimo klausimas, interviu klausimai ir tyrėjos laikysena yra tinkami tyrimui. Žvalgomajame tyrime dalyvavo 2 dalyviai, vyras ir moteris, juos tyrėja pažino iš anksčiau. Jie pasirinkti žinant, kad šie asmenys turi tyrime apibrėžtą savanorystės patirtį. Žvalgomojo tyrimo dalyviais pasirinkti pažįstami asmenys, tikintis, kad dėl jau sukurto santykio jie jausis laisvai ir suteiks tyrėjai grįžtamąją ryšį apie tyrimo klausimą, interviu klausimus ir tyrėjos laikyseną. Tyrimo duomenys buvo 2 interviu įrašai, vienas 78 min., kitas 46 min., ir grįžtamasis abiejų tyrimo dalyvių ryšys apie atliktą interviu. Ištrauka iš dienoraščio: *Viena iš priešasčių, paskatinusių mane tyrimą pradėti žvalgomuoju tyrimu, buvo noras įsitikinti, kad atskiriu konsultavimą nuo interviu ir pasakau savo silpnas bei tobulintinas vietas per interviu. Mano suvoktos rizikos:*

- *konsultavimu nekeisti tyrimui parengtų klausimų ir giluminio įsiklausymo;*
- *nepabaigti sakinių, demonstruojant savo įsijautimą ir tai, kad supranti tyrimo dalyvį;*
- *išlaikyti „suskliaustą“ (Husserl) laikyseną tyrimo dalyvio atžvilgiu ir atsitraukti, kad tyrimo dalyvis kuo daugiau galėtų atskleisti autentiškos asmeninės patirties.*

Abu žvalgomojo tyrimo dalyviai grįžtamąją ryšį suteikė noriai. Šio ryšio apie interviu pagrindiniai akcentai:

- *Gera pasakoti, nes jaučiau, kad klausaisi. Tavęs nemačiau, bet jaučiau, tą įtampą kai kas nors klauso ir aš galiu kalbėti.*
- *Kai kitiems, draugeliams ten bare ar šiaip kam, pasakodavau apie šitą patirtį, tai jie kinkdavo arba imdavo reaguoti taip nu kaip žinai ten – kaip tu galėjai, kokia nesąmonė. O tu nieko nesakei, tai aš galėjau papasakoti kaip viskas buvo be tavo įsikišimo...*

- *Aš papasakojau apie tikėjimą dėl to, kad žinau, kad tu nu žinai, tikinti, šiaip niekam dar nepasakojau taip.*
- *Tie klausimai, kur tu pakartojai, man atrodo, kad aš jau pasakojau apie tai, bet kai paklausei, tai ir dar daugiau ką pasakyt radau pasirodo.*
- *Man gerai buvo kaip tu klausėsi, tik gal kažkaip kartojosi tie klausimai, bet papasakot tai netrukdė.*

Interviu metu ir sulaukusi grįžtamojo tyrimo dalyvių ryšio įsitikinau, kad galiu būti nuošalyje su savo asmenine patirtimi ir įsijausti bei išgirsti tyrimo dalyvio autentišką patirtį. Taip pat supratau, kad į keletą klausimų tyrimo dalyviai atsako daug ir plačiau apie savanorystės patirtį ir jų nereikia skatinti ar raginti kartojant tuos pačius klausimus ar tikslinti bandant išgirsti dar daugiau pasakojimo. Reikėjo tik keletą kartų užduoti patikslinančių ir pokalbį nukreipiančių klausimų. Pastebėjau, jog svarbu pakartoti tai, ką tyrimo dalyvis sako, ir paprašyti plačiau apie tai papasakoti, kai pasidaro neaišku, ką tyrimo dalyvis pasakė. Tokie pasitikslinimo momentai praturtina tyrimo dalyvio išsakomą patirtį svarbiomis detalėmis.

Suteikdami grįžtamąjį ryšį tyrimo dalyviai pripažino, kad, pažinodami mane, pasirinko, ką sakyti. Čia iškyla tam tikras kontroversiškas dalykas – viena vertus, tyrimo dalyviai pasakoja patirtį koreguodami ir atsirinkdami kalbėti tai, kas jiems atrodo, kad man gali būti svarbu. Kita vertus, tai sukuria pasitikėjimo erdvę, kurioje dalyvis jaučiasi galintis atsiskleisti ir būti suprastas tose srityse, kuriose, jiems žinoma, aš taip pat turiu patirties. Tačiau tyrimo dalyvių santykis su manimi iškreipia jų pasirinkimą autentiškai pasakoti tai, kas svarbu jiems patiems savanorystėje.

Patikslinantys klausimai, viena vertus, sutrukdė natūralią pasakojimo eigą, kita vertus, praplėtė tyrimo dalyvių pasakojimą apie savanorystės patyrimą. Nors pasakojimas pasipildė uždavus tikslinančius klausimus, disertacijos tyrime nusprendžiau leisti dalyviams kalbėti kuo autentiškiau ir nekartoti klausimų, apie kuriuos jie kalbėjo dar jų nepaklausus. Vietoj to pasirinkau paprašyti „papasakoti apie tai daugiau“ arba „praplėsti, ką norėjo pasakyti“.

Pasirinkus pažįstamus žvalgomojo tyrimo dalyvius, pasitvirtino lūkestis gauti kuo išsamesnį ir atviresnį grįžtamąjį ryšį. Tačiau išryškėjo, kad negaliu būti nešališka tyrėja, nes žinodama tam tikras pažįstamo asmens tyrimo dalyvio detales negaliu mąstyti be išankstinių nuostatų ir turimą medžiagą interpretuoju nesąmoningai ją siedama su iki tyrimo turėta patirtimi. Žvalgomasis tyrimas padėjo išsigryninti tyrėjos vaidmenį ir pasitikrinti, ar pakanka kompetencijos IFA tyrimui, kuriame tyrėjo kompetencijai skiriamas išskirtinis dėmesys, atlikti.

2.4.2. Tyrimo dalyviai

2.4.2.1. Tyrimo dalyvių atranka

Remiantis IFA metodologija (Smith, 2007), pasirinkta tyrimo savanorišku dalyvavimu grįsta tyrimo dalyvių rinkimo strategija, kai dalyviai kviečiami per savanorius koordinuojančias organizacijas ir savanoriškos tarnybos programas administruojančias organizacijas. Šioms organizacijoms išsiųstame kvietime prisistačiau aš pati, trumpai apibūdinau tyrimą

ir jo tikslą, apibrėžiau keliamus reikalavimus tyrimo dalyviams ir prašiau norinčiųjų dalyvauti tyrime susiekti su minimi nurodytais kontaktais.

Norą dalyvauti tyrime išreiškė 10 buvusių savanorių. Iš jų tyrimui, pagal apbrėžtą tyrimo lauką, tiko 4 asmenys, kiti 6 buvę savanoriai, kurie norėjo dalyvauti tyrime, buvo trumpiau savanoriavę arba nepakankamai laiko skyrę savanorystei, arba savanorišką veiklą igyvendino ne socialinės pagalbos teikimo srityje. Pakvietus reikalingą tyrimui patirtį turinčius 4 tyrimo dalyvius, į tyrimo interviu atvyko visi. Tyrimo interviu pradėti 2017 m. sausį kviečiant dalyvauti atsiliepusius tyrimo dalyvius, buvusius savanorius. Kadangi iš 10-ies atsiliepusių į kvietimą buvusių savanorių pagal reikalavimus tiko 4 galimi tyrimo dalyviai, norėdama užtikrinti pakankamą tyrimo dalyvių skaičių, nusprendžiau keisti tyrimo dalyvių rinkimo strategiją. Pirmieji tyrimo dalyviai interviu pabaigoje klausinėjo, ar reikia daugiau tyrimo dalyvių, nes jie esą pažįsta dar žmonių, kurie norėtų ir galėtų dalyvauti tyrime. Įvertinus tyrimo dalyvių trūkumą ir dalyvavusių interviu tyrimo dalyvių pasiūlymus, dalyvių rinkimo strategiją keičiau į sniego gniūžtės. Tai atvėrė galimybę dalyvauti tyrime ne tik tiems buvusiems savanoriams, kurie aktyviai ir drąsiai dalijasi savanorystės patirtimi, bet ir tiems, kurie nebūtinai išdrįsta patys atsiliepti, bet mielai dalyvauja tyrime, kai yra į jį pakviečiami. Kiti 4 tyrimo dalyviai pakviesti juos rekomendavus kitiems prieš tai tyrime dalyvavusiems asmenims ir tyrimo interviu buvo baigti 2017 m. balandį. Tyrimo interviu susitikimuose dalyvavo 8 buvę savanoriai.

Atlikus interviu atsisakyta dviejų tyrimo dalyvių patirties, nes tik per interviu paaiškėjo, jog vienas tyrimo dalyvis savanoriavo ne socialinės pagalbos teikimo srityje, kitas – neskirdamas viso laiko, o tik po kelias valandas per savaitę. Siekdamą išlaikyti tuos pačius reikalavimus visiems tyrimo dalyviams turimos medžiagos neįtraukiau į tyrimo duomenis ir atidėjau juos į šalį. Tyrime dalyvavo 6 buvę savanoriai, kurie atitiko dalyvių atrankai keltus reikalavimus, todėl iškilo klausimas, ar tiek dalyvių pakanka? Grįžusi prie IFA metodologijos rekomendacijų įsitikinau, kad IFA tyrime užtenka ir mažiau tyrimo dalyvių, tad tyrimo kokybei užtikrinti dar kartą išklausiau tyrimo interviu. Tyrimoduomenys pradėjo kartotis ir atspindėti kitų tyrimo dalyvių patirtis. Peržiūrėjusi tyrimo duomenis ir supratusi, kad jų užtenka, bei pritaikiusi J. Smith (2009) rekomendaciją tenkintis nedideliu tyrimo dalyvių skaičiumi, pasirinkau tyrime palikti 6 tyrimo dalyvius: 3 moteris ir 3 vyrus.

Pagal IFA metodologiją, pasirenkant tyrimo dalyvius būtina užtikrinti tyrimo dalyvių homogeniškumą ir įvairovę. Tyrimo dalyvių homogeniškumas užtikrinamas pirmiausia užtikrinant tyrimo dalyvių amžių – visi tyrimo dalyviai savanoriškoje veikloje dalyvavo ir interviu davė būdami 18–30 metų. Homogeniškumą užtikrina tyrimo dalyvių savanorystės sritis, skiriamas savanorystei laikas ir trukmė. Visi tyrimo dalyviai savanoriavo ilgalaikėje, viso laiko savanorystėje socialinės pagalbos teikimo srityje. Savanoriškai veiklai skiriamas laikas yra ne mažiau nei 20 val. per savaitę, ir tai buvo visų tyrimo dalyvių pagrindinė veikla, t. y. šalia savanorystės jie nedirbo papildomų darbų, nesimokė formaliojo švietimo įstaigose. Tyrimo dalyvių savanoriavimo patirtis buvo ne trumpesnė nei 6 mėnesiai. Tai ir yra esminiai patirties įgijimo ir dalyvavimo tyrime kriterijai, kurie užtikrina, kad tyrimo dalyvių yra vienodai tiriamos ir jas analizuojant tyrimo medžiaga yra panašios savanorystės patirties interpretavimas.

Tyrimo dalyvių įvairovė užtikrinama dalyvaujant 6 skirtingiems asmenims, kurie turėjo skirtingą asmenybiškai ir teritoriškai savanoriškos veiklos patirtį. Numatant, kad skirtingai

gumas neišvengiamas, tyrimo dalyviai buvo pasirenkami siekiant, kad tas skirtingumas būtų daugmaž tolygiai pasiskirstęs tarp tyrimo dalyvių. Tyrimo dalyvių savanoriškos veikla buvo atliekama skirtingose šalyse ir skirtingose priimančiosiose organizacijose. Vyrų ir moterų tyrime yra daugmaž tiek pat, todėl tyrimas nėra vienos lyties patirties analizė ir dėl vienos lyties dominavimo negali būti interpretacijos pagal lytį. Kito pobūdžio skirtingumas yra atsiktinis: tyrimo dalyviai pradėjo savanorystę skirtingu metu; dalyvavimas tyrime skirtingai atitolęs nuo savanoriškos veiklos patirties; dalyvaudami tyrime tyrimo dalyviai buvo skirtingo amžiaus. Taip pat svarbu paminėti, kad tyrimo dalyviai tyrimo metu gyveno skirtingose Lietuvos vietovėse – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Utenoje. Išryškinant įvairovės aspektus reikia pasakyti, kad tyrimo dalyviai nėra koncentruotai pasirinkti vienoje vietoje ar iš kaip nors kitaip apibrėžtos vienos aplinkos. Jie yra skirtingų lyčių, iš skirtingų vietovių, skirtingo amžiaus, skirtingose šalyse ir organizacijose savanoriavę, tad jų patyrimo vientisumas tikrai apbrėžiamas savanoriškos veiklos patirtimi, kuri yra homogeniška pagal išsiskeltus reikalavimus ir tyrimo dalyvių amžiaus tarpsnį.

2.4.2.2. Tyrimo dalyvių amžiaus grupė

Tyrimo dalyviai – jauni suaugusieji, buvę savanoriai. 2010 m. Socialinės informacijos centro atliktame paskutiniame Lietuvos gyventojų apklausos tyrime „Savanorystė Lietuvoje“ nurodoma, kad savanoriaujančių jaunuolių yra 27 proc., ir tai didesnė dalis nei kitų amžiaus grupių. Jaunas žmogus pagal Jaunimo politikos pagrindų įstatymą (2003) yra nuo 14 iki 29 metų (įskaitytinai) asmuo. Savanoriškos veiklos įstatymas apibrėžia, jog savanoriškoje veikloje dalyvauti gali jaunuoliai, vyresni kaip 14 metų Lietuvos Respublikos piliečiai ir Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtai esantys užsieniečiai, bet asmenys, jaunesni kaip 18 metų, gali dalyvauti savanoriškoje veikloje, jeigu tam neprieštarauja vaiko atstovas pagal įstatymą. Kadangi ilgalaikė ir viso laiko savanorystė įgyvendinama visą laiką skiriant savanorystei, į tokią savanoriškos veiklos formą kviečiami jaunuoliai nuo 18 metų ir tik išimtiniais atvejais jaunesni. Šio amžiaus jauni suaugusieji buvo pasirinkti ir dėl išskirtinio dalyvavimo savanoriškoje tarnyboje, kaip rodo AVSO (*Association of Voluntary Service Organizations*, 2007) ilgalaikės ir viso laiko savanorystės Europoje tyrimų apžvalga, tokioje savanorystėje išskirtinai gausiai dalyvauja 18–30 metų jaunuoliai. Pagrindinės jų aktyvesnio dalyvavimo šioje savanorystės formoje priežastys (AVSO, 2007) – Europoje ir pasaulyje dauguma savanoriškos tarnybos programų skiriama šio amžiaus tarpsnio jaunuoliams, taip pat šie jaunuoliai yra rečiau susaistyti įsipareigojimų šeimai, darbui ir rūpesčio tėvais. Jie gali skirti visą laiką ilgai savanorystei ir įvairiais būdais ieškoti savęs.

Svarbu pabrėžti ir psichologinius šio amžiaus tarpsnio aspektus, kurie motyvuoja jaunus žmones savanoriauti. Skirtingų psichologijos krypčių atstovai apibrėžia kiek skirtingus jaunų suaugusiųjų amžiaus tarpsnio uždavinius:

- ieško savo vietos kaip vaidmens tarp įvairių visuomenėje egzistuojančių vaidmenų (Erikson, 1975);
- susikurtai svajonei įgyvendinti bando suformuluoti tikslus ir juos tikrinti per patirtį, kad galėtų realizuoti vaikystės ir paauglystės svajonę (Levinson, 1986);

- pradeda maištauti prieš nepagrįstus įsakymus, bet dar nėra radę asmeninių normų skalės, kad savarankiškai galėtų vertinti situaciją, skiria laiko ir jėgų atsakymų ieškoti, kad galėtų susiformuoti asmenines normas (Kohlberg, 1973);
- siekimas realizuoti save, bandant suprasti, ko nori pats jaunas suaugusysis, ir atrasti tam tinkamas mūsų visuomenėje egzistuojančias formas (jū nesant, tokias susikurti) (Rogers, cituojamas Weibell, 2011).

Nėra tyrimų, kaip jaunų suaugusiųjų amžiaus tarpsnio siekiniai siejasi su motyvacija savanoriauti, bet jaunų suaugusiųjų aktyvumas įsitraukiant į savanorystę yra akivaizdus. Lietuvoje 27 proc. („Savanorystė Lietuvoje“, 2010), Didžiojoje Britanijoje 35 proc. (*Volunteering overview*, 2014), Vokietijoje 46,9 proc. (*des Freiwilligensurveys*, 2014) jaunų suaugusiųjų savanoriauja daugiau nei asmenų iš kitų amžiaus grupių.

Tyrime pakviesti ir pasirinkti dalyvauti jauni suaugusieji yra 19–29 metų. Savanoriaudami jie buvo 18–30 metų ir dalyvaudami tyrime nė vienas iš tyrimo dalyvių nebuvo perėjęs į kito amžiaus tarpsnį. Lentelėje pateikiamas tyrimo dalyvių amžius savanorystės ir dalyvavimo tyrime metu.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių amžius savanoriaujant ir dalyvaujant tyrime

Tyrimo dalyvis (-ė)	Amžius pradėdant savanoriauti	Amžius baigiant savanoriauti	Savanorystės trukmė	Amžius dalyvaujant tyrime
1 mergina	22 metai	23 metai	12 mėn.	25 metai
1 mergina	22 metai	23 metai	12 mėn.	26 metai
1 mergina	25 metai	25 metai	6 mėn.	27 metai
1 vaikinai	19 metų	20 metų	9 mėn.	21 metai
1 vaikinai	25 metai	25 metai	6 mėn.	26 metai
1 vaikinai	23 metai	24 metai	16 mėn.	29 metai

Lentelėje pateikiamas laiko tarpas tarp tyrimo interviu ir savanorystės patirties pabaigos, jis yra 1 metai – 2 tyrimo dalyviai, 2 metai – 2 tyrimo dalyviai, 3 metai ir 5 metai – po vieną tyrimo dalyvį. Tuo užtikrinama, kad savanorystės patirtis yra reflektuojama retrospektyviai, įtraukiant tyrimo dalyvius praėjus nedideliui laiko tarpui (Smith ir kt., 2009).

2.4.2.3. Tyrimo dalyvių savanorystės patirtis

Kaip pristatyta 1.4. skyriuje „Mokymasis savanorystėje“, Europoje, taip pat ir Lietuvoje, bei visame pasaulyje yra savanoriškos tarnybos programos, kurios kviečia savanoriauti jaunos asmenis, savanorystę renkantis kaip pagrindinę tam tikrą laikotarpį trunkančią veiklą. Tokios programos inicijuojamos ir įgyvendinamos nacionaliniu, Europos regiono ir pasauliniu lygmeniu. Kai kurios programos, tokios kaip Europos savanorių tarnyba (angl. *European Voluntary Service*), yra Europos Komisijos inicijuotos, administruojamos ir finansuojamos. Jaunimo savanoriškos tarnybos programa inicijuojama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir administruojama Jaunimo reikalų departamento bei finansuojama nacionalinio fondo lėšomis. Minimios programos yra valstybinio arba tarpvalstybinio lygmens, jos įgyvendinamos nacionaliniu ir Europos regiono mastu. Veikiančios visame

pasaulyje savanoriškos tarnybos programos inicijuojamos nevyriausybinių organizacijų ir įgyvendinamos surenkant lėšų iš įvairių rėmėjų. Tyrimų apžvalga rodo, kad jaunų suaugusiųjų intensyvi ir ilgalaikė savanorystė vyksta kurioje nors iš pasirinktų programų (AVSO, 2007). Tokį pasirinkimą lemia įdirbis su savanorius priimančiosiomis organizacijomis, savanorystės struktūros aiškumas ir pristatymas aplinkai, planuojami ir įgyvendinami savanorių mokymai bei finansavimo galimybių užtikrinimas.

Tyrimo dalyvių savanoriškos veiklos procesas yra išgyventas praeityje – tai retrospektyvinė patirtis, įgyta Europos savanorių tarnyboje, Jaunimo savanoriškoje tarnyboje ir Tarptautinės savanoriškos tarnybos programoje, sukurtoje „Point Coeur“ organizacijos:

- 4 tyrimo dalyviai savanoriavo Europos savanorių tarnybos programoje;
- 1 tyrimo dalyvė savanoriavo Jaunimo savanoriškos tarnybos programoje;
- 1 tyrimo dalyvis savanoriavo Tarptautinės savanoriškos tarnybos programoje, inicijuotoje ir įgyvendinamoje tarptautinės „Points Coeur“ (pranc.) organizacijos.

Tyrimo dalyvių savanorystės programos yra atsitiktinės, t. y. pasirenkant dalyvius buvo siekiama ne prisirišti prie kurios nors vienos savanoriškos tarnybos programos, o kviesti kuo skirtingesnę savanorystės patirtį įgijusius skirtingose programose dirbusius savanorius, kad atsiskleistų ilgalaikio ir visiškai atiduoto laiko savanorystėje patirtys, o ne vienos ar kitos programos specifika. Taip tyrimo dalyvių patirtys apėmė savanorystės patyrimą ne kurioje nors vienoje programoje, o skirtingose savanoriškos tarnybos programose, organizacijose ir šalyse. Tai, kad 4 tyrimo dalyviai (-ės) savanoriavo toje pačioje programoje, gali būti, kad atspindi ilgalaikės ir viso laiko savanorystės galimybes Lietuvoje. Europos savanorių tarnybos programa įgyvendinama Lietuvoje nuo 2000 metų ir yra populiariausia ilgalaikės ir intensyvios savanorystės programa Lietuvoje. Kitos ilgalaikės ir viso laiko savanorystės programos nėra tiek paplitusios Lietuvoje ir tyrimo dalyvių pasiskirstymas gali atspindėti realią savanorystės situaciją. Kitose savanoriškos tarnybos programose savanoriavo 2 tyrimo dalyviai – 1 tyrimo dalyvis savanoriavo nacionalinės Jaunimo savanoriškos tarnybos programoje ir 1 – tarptautinės savanoriškos tarnybos programoje „Points Coeur“.

Tyrimo dalyvių savanorystė skyrėsi savo trukme. Kaip ir numatyta, trumpiausia trukmė – 6 mėnesiai, tačiau ilgiausiai trukusios savanorystės patirties nebuvo numatyta grindžiant, jog viso laiko ir ilgalaikė savanoriška tarnyba visuomet turi apibrėžtą laikotarpį (AVSO, 2007). Savanoriška tarnyba nacionaliniu, Europos regiono ir pasauliniu lygmeniu paprastai trunka iki 12 mėnesių, o tai, kad vieno tyrimo dalyvio savanorystė truko 16 mėnesių, traktuotina kaip pasisekimas.

2 lentelė. Tyrimo dalyvių savanorystės trukmė ir intensyvumas

Tyrimo dalyvis (-ė)	Savanoriškos tarnybos programa	Savanorystei skiriama valandų per savaitę	Savanorystės trukmė
1 mergina	Europos savanorių tarnyba	30	12 mėn.
1 mergina	Europos savanorių tarnyba	30	12 mėn.
1 mergina	Jaunimo savanoriška tarnyba	20	6 mėn.
1 vaikinai	Europos savanorių tarnyba	30	9 mėn.
1 vaikinai	Europos savanorių tarnyba	30	6 mėn.
1 vaikinai	„Point Coeur“	40	16 mėn.

Visi tyrimo dalyviai savanoriavo socialinės pagalbos teikimo srityje su daugiau pažeidžiamomis visuomenėje grupėmis (priklusomais, nusikalstančiais, protinę ar / ir fizinę negalią turinčiais asmenimis), kuriems pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą Lietuvoje būtų teikiamos specialiosios paslaugos (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006) ir su mažiau pažeidžiamomis visuomenėje grupėmis (vaikais vaikų dienos centruose, jaunuoliais jaunimo centre), kuriems pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą Lietuvoje būtų teikiamos bendrosios paslaugos (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Visų jaunų suaugusiųjų savanoriškos veiklos patirtis buvo sietina su bendravimu ir socialine pagalba, būnant kartu su pagalbą gaunančiais asmenimis.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių savanoriškos veiklos sritis

Tyrimo dalyvis (-ė)	Savanoriškos tarnybos programa	Savanoriškos veiklos sritis
1 mergina	Europos savanorių tarnyba	Pagalba protinę negalią turintiems asmenims
1 mergina	Europos savanorių tarnyba	Pagalba protinę negalią turintiems asmenims
1 mergina	Jaunimo savanoriška tarnyba	Pagalba į nusikalstamumą linkusiems jaunuoliams
1 vaikinai	Europos savanorių tarnyba	Pagalba atviraime jaunimo centre
1 vaikinai	Europos savanorių tarnyba	Pagalba vaikų dienos centre
1 vaikinai	„Point Coeur“	Pagalba priklausomiems, į nusikalstamumą linkusiems ir skurde gyvenantiems žmonėms

Pristačius apibendrintą tyrimo dalyvių amžių ir patirtį, trumpai apibūdinamas kiekvienas tyrimo dalyvis ir dalyvavusieji interviu:

25 metų Ieva (vardas pakeistas) savanoriavo Graikijoje (šalis pakeista). Neaukšto ūgio, atvirai, protarpiais susimąstydama ir švelniai kalbanti mergina.

26 metų Karolina (vardas pakeistas) savanoriavo Ispanijoje (šalis pakeista). Vidutinio ūgio, tamsiaplaukė. Kalba enerdingai, aiškiai, gana garsiai, berdama žodžius ir pasitelkdamą gestus.

27 metų Saulė (vardas pakeistas) savanoriavo Lietuvoje. Vidutinio ūgio, tamsiaplaukė. Kalba ramiai, lėtai, daro pauzes. Atrodo, jog apmąsto kiekvieną žodį.

29 metų Eimantas (vardas pakeistas) savanoriavo Peru (šalis pakeista). Aukštas, smulkaus sudėjimo, tiesiai ir drąsiai bendraujantis, tvirtai kalbantis, struktūruotai ir aiškiai išsakantis savo mintis bei jausmus.

19 metų Viktoras (vardas pakeistas) savanoriavo Portugalijoje (šalis pakeista). Aukštas, smulkaus sudėjimo, ilgais plaukais. Bendrauja nuoširdžiai ir įsitraukdamas į santykį. Kalba greitakalbe, pasakoja daug faktų, apie viską vienu metu.

25 metų Kęstas (vardas pakeistas) savanoriavo Gruzijoje (šalis pakeista). Aukštas, smulkaus sudėjimo, su barzdele. Bendrauja neformaliai ir, siekdamas dėmesio, gestikuliuoja rankomis. Kalba neaiškiai, nukąsdamas žodžių galūnes, painiodamas žodžius, skirtingomis intonacijomis, tai garsiau, tai tyliau.

2.4.3. Interviu

Tyrime pasirinktas pusiau struktūruotas giluminis interviu. Remiantis Smith (2009) rekomendacijomis, klausimai turi būti atviri ir platūs, tokie, kad tyrimo dalyvis galėtų ilgai ir asmeniškai kalbėti. Interviu metu klausimas apie mokymąsi nebuvo keliamas. Toks sprendimas pasirinktas siekiant išvengti stereotipinių atsakymų apie mokymąsi, kuriuos dažniausiai pateikia žmonės, kai jų klausiama apie šią sritį – išmokau kalbą, išmokau nuvesti ir parvesti, padėti ir paimiti ir pan. Tiesioginis klausimas apie mokymąsi užkerta kelią autentiškam tyrimo dalyvio žvilgsniui į savanorystės patirtį ir nesąmoningai bando atitikti įsivaizduojamą arba girdėtą reikalavimą, ką turėjo išmokti, ir atkartoja „šabloninius“ mokymosi rezultatus. Smith (2009) įgalina tyrėją ieškoti ne tiesioginių klausimų, siejamų su tyrimo klausimu, ir atrasti autentiškas patirtis atskleidžiančius interviu klausimus. Savanoriaujantys jauni suaugusieji neišvengiamai mokosi neformalioju, arba informaliuoju, būdu, patekdami į naują aplinką, sutikdami naujų žmonių ir imdamiesi naujos veiklos. Galima sakyti, kad bet kokia savanoriškos veiklos patirtis fenomenologiškai gali būti atpažįstama kaip mokymosi patirtis. Jarvis (2001) gyvenimišką mokymąsi apibūdina kaip suvoktą patirtį, kuri įvyko netikėtai arba kurios buvo sąmoningai siekiama keliant sau asmeninius mokymosi tikslus. Neformalus ir informalus (dar vartojamas kaip savaiminis, angl. *informal*) mokymasis, Jarvio teigimu, yra gyvenimiškas mokymasis, trunkantis visą gyvenimą. Remiantis šiuo mokslininku (2001), tyrimo dalyvių suvokta savanorystės patirtis yra mokymosi patirtis, kuria domimasi interviu metu pateikiamais klausimais.

Ruošdamasi tyrimo interviu analizavau asmeninę darbo su savanoriais patirtį – mokymų savanoriams ir organizacijoms vedimą, savanorių ir dirbančių su savanoriais konsultacijas, supervizijas. Darbo su savanoriais patirtis leido suprasti, kad klausimas, ką išmokai arba ko mokeisi, atitraukia asmenis nuo jų autentiško patyrimo ir įstumia į įsivaizduojamo „ką turėjau išmokti ir ką galiu pademonstruoti“ atsakymo paiešką. Daug lengviau ir paprasčiau apie išmokimą pasakoja savanoriai, kai jų klausiama paprastų, kasdienių klausimų, tokiu kaip kas iš to, kaip dabar tau atrodo, kas padėjo savanorystėje ir kas trukdė bei pan. Formuluodama tyrimo klausimus, pasitelkiau asmeninę darbo su savanoriais patirtį, kuri papildė Smith rekomendacijas interviu klausimams.

Konstruodama pusiau struktūruotą giluminį interviu suformulavau tris pagrindinius klausimus, kurie apėmė visą įmanomą savanorystės patirtį – norą savanoriauti, savanorystę ir savanorystės palikimą grįžus iš jos. Remiantis Smith (2009), tyrimo dalyvių patirtis svarbu, kai apimama visa savanorystė – su jos pradžia, istorija ir baigtimi. Norėdama, kad kiekvienas tyrimo dalyvis jaustųsi kuo laisviau pasakodamas apie savo patyrimus savanoriaujant, klausimus kaip gaires turėjau savo mintyse, o per interviu pateikdavau tinkamus klausimus, kylančius iš pokalbio eigos ir užsimezgzusio interviu metu santykio su tyrimo dalyviu. Pagrindiniai interviu klausimai:

- *Kaip nusprendei savanoriauti?*
- *Kas savanoriaujant padėjo išbūti, tęsti arba dėl ko nutraukei savanorystę (priklausomai nuo tyrimo dalyvio patirties)?*
- *Ką savanorystė tau reiškia dabar, žvelgiant šiandienos žvilgsniu?*

- Šie pagrindiniai klausimai vyravo kiekviename interviu netiesiogiai klausiant per pokalbį, atkreipiant tyrimo dalyvio dėmesį į numatytus pagrindinius klausimus. Pavyzdžiui, tais momentais, kurie tau buvo sunkūs, kas padėjo likti ir neišvykti, nemesti visko? Tas ten praleistas laikas, visa ta patirtis kaip tau atrodo dabar?

Kad tyrimo dalyviai jaustųsi labiau atsipalaidavę per interviu, patalpose jie buvo tik vieni, galėjo patogiai sėdėti, gerti arbatą ir kalbėtis. Vienas interviu vyko M. Romerio universitete poilsio kambaryje, kitas – „A. C. Patria“ atviro jaunimo centro patalpose ryte, kai nebuvo klientų, ir penki interviu vyko Pal. J. Matulaičio socialinio centro konsultavimo patalpose. Visi interviu vyko jiems rezervuotu laiku ir jų trukmė nebuvo varžoma laiko, kiekvienas interviu galėjo trukti tiek, kiek laiko reikėjo tyrimo dalyvio pasakojimui apie savanorystės patirtį. Trumpiausias interviu truko 31 minutę, ilgiausias – 1 valandą 6 minutes.

2.4.4. Tyrimo analizės procesas

Tyrimo rezultatai yra gausūs ir prasmingi įvairiais mokymosi savanorystėje patyrimo aspektais. Nustebino, kiek daug, kaip skirtingai ir atvira tyrimo dalyviai pasakojo apie savanorystės patirtį. Siekdama pristatyti tyrimo analizę, susidūriau su keletu problemų. Pirmoji kilo dėl tyrimo dalyvių patirties skirtingumo. Du tyrimo dalyviai nebrangino savanorystės ir ja nesidžiaugė, atvirksčiai, norėjo ją pamiršti, nepageidavo jos kartoti ir jautėsi nusivylę. Kiti tyrimo dalyviai savanorystės patirčiai suteikė daug reikšmės ir savo gyvenimą atskiria iki savanorystės ir po jos, taip suteikdami jai išskirtinę vietą. Kilo klausimas, kaip pateikti tyrimo dalyvių skirtingai vertinamas patirtis vienoje tyrimo analizės perspektyvoje?

Antroji problema kilo analizuojant duomenis, ji susijusi su temų keikių abstrahavimu į metatemas. Labai ryškiai atsiskyrė temų keikių dvi metatemos, įtraukiančios didžiąją dalį temų. Klausiau savęs, ar nepadariau analizėje klaidos, kuri nulemtų tokių netolygų metatempų pasidalijimą. Galbūt ne taip suskirsčiau temas į temų kekes, o vėliau į temų grupes ir dėl to metatemos netolygiai pasiskirstė pagal turinį?

Su tuo susijusi ir paskutinė analizės etape kilusi problema – jei viskas yra taip, kad atlikau, kaip man visa tai pristatyti neiškreipiant tyrimo dalyvių suteikiamų prasmų ir pristatant rezultatus skaitytojui jam priimtiniu ir suprantamu būdu?

Tyrimo analizės problemas sprendžiau pasitelkdama IFA metodologinius principus ir grįždama prie tyrimo dalyvių citatų. Prie tyrimo dalyvių citatų grįžau siekdama įsitikinti metatempų, temų grupių ir temų keikių susietumu ir tinkamumu. Kai kurias citatų vietas pakeičiant ir koreguojant jų priklausomumą temų grupėms ir metatempoms, analizės struktūra pasitvirtino ir liko ta pati kaip ir pirminėje versijoje. Naujai ir sprendžiamą klausimą, kaip pateikti į metatempų struktūrą netelpančius duomenis, analizavau IFA metodologijos rezultatų pristatymo nuorodas ir skaičiau disertacijas, rašytas Lietuvoje ir kitose šalyse naudojant IFA metodologiją. Smith ir kiti (2009) reikalauja kiekvieno tyrimo dalyvio interviu medžiagą analizuoti atskirai, kaip vieną nuo kito nepriklausomus atvejus. Priėmiau sprendimą iš pradžių (2.5.5. dalyje) pateikti kiekvieno tyrimo dalyvio mokymosi savanorystėje konteksto aprašus, suteikiančius galimybę susipažinti su tyrimo dalyviais ir jų savanorystės patirtimi, kokią matė patys savanoriai, ir pristatyti mokymosi savanorystėje rezultatus, būdingus tik atskiriems savanoriams. Kiekvieno tyrimo dalyvio atskira interviu medžiagos

hierarchinė patyrimo struktūra pateikiama prieduose (174 psl.). Anot IFA metodo kūrėjų, schematiška suformuluotų teminių grupių reprezentacija „padės skaitytojui suprasti visumos platumo pojūtį, prieš žengiant toliau į pirmosios temos detalumą“ (Smith, 2009). Visus tyrimo interviu rezultatus suskirsčiau į penkias atskiras grupes – metatemas ir po atskirų tyrimo dalyvių pristatymo pateikiu suskirstymą bendram tyrimo vaizdui susidaryti. IFA metodologija (Smith, 2009) skatina tyrėją būti kūrybišką ir nurodo, jog tyrimo rezultatų pristatymo struktūra neturėtų riboti tyrėjo kūrybiškumo.

Smith (2009) pristatomoje IFA metodologijoje tyrimo temos abstrahuojamos į temų kekes kiekvieno tyrimo dalyvio naratyve ir iš temų kekių dėliojamos kelios pagrindinės metatemos, apibendrinančios ir įtraukiančios temų kekes, tokiu būdu ir tyrimo dalyvių patirtis. Šiame tyrime abstrahuotos apibendrinančios metatemos:

- ėjimas į autentišką santykį su kitu ir savimi;
- brandinančios atskiriančios savanorystės patirtys;
- gyvenimo mokslai vietoj formalių studijų;
- atsakomybė už savo gyvenimą;
- savanorystės dovanos ir dovanėlės.

Tyrimo duomenis suskirsčiau į dvi metatemų kategorijas – daug temų kekių sujungiančias dvi metatemas (2 pav.) ir tris metatemas, jungiančias po keletą temų kekių (6 pav.). Dvi didžiosios metatemos „Ėjimas į autentišką santykį su kitu ir savimi“ ir „Brandinančios atskiriančios savanorystės patirtys“ turi daug panašių duomenų. O trys mažosios metatemos „Gyvenimo mokslai vietoj formalių studijų“, „Atsakomybė už savo gyvenimą“ ir „Savanorystės dovanos ir dovanėlės“ yra negausios duomenų, bet išskirtinės duomenų akcentais, atsikartojančiais tyrimo dalyvių patirtyse.

Dvi didžiosios savanorystės patyrimo metatemos

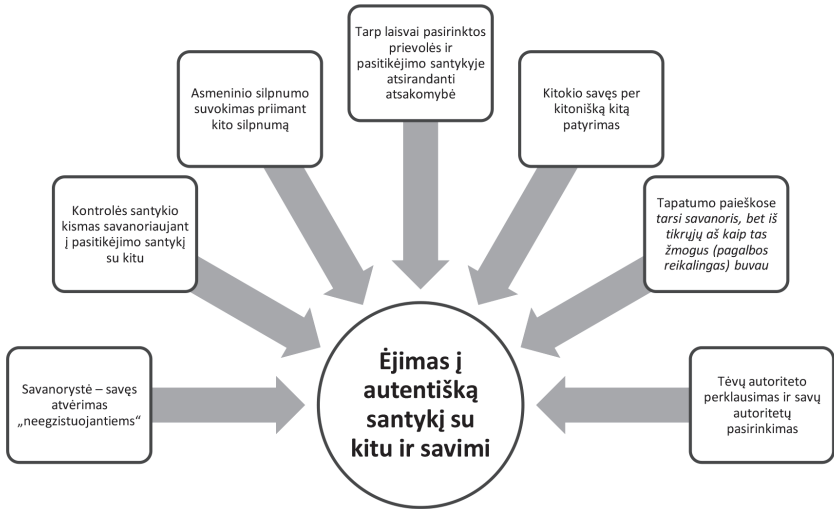
1. Ėjimas į autentišką santykį su kitu ir savimi

2. Brandinančios atskiriančios savanorystės patirtys

4 pav. Dvi didžiosios savanorystės patyrimo metatemos

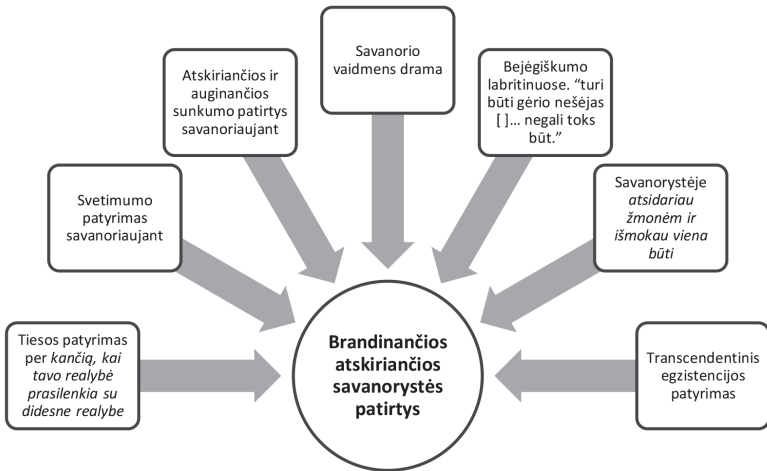
Abi metatemos prasideda ruošiantis savanorystei ir tęsiasi po savanorystės. Jos apima išskirtinį savęs ir kitų patyrimą savanoriaujant, kuris yra daugiau ir plačiau nei savanorystės patirtis. Savęs ir kitų patyrimą savanoriaujant apimanti patirtis suvokiama savanoriaujant, o pasibaigus savanorystei ieškoma šios patirties supratimo naujai. Be abejo, tyrimo dalyvių patirtis siejasi su jų ankstesne savanorystės ir kitų veiklų patirtimi bei remdamiesi ja tyrimo dalyviai geba atskleisti ir įvardyti gyvenimiškas (angl. *lived*) patirtis savanorystėje. Visi tyrimo dalyviai savanoriauti pradėjo atsiremdami į pasirinkimą savanoriauti auginusias patirtis ir dėl jų kūrė savo savanorystės gyvenimą, kuriame mokėsi gyvendami, nes savanoriaujant *atrodo kažkaip, kad kažkokio kito gyvenimo ir nebuvo* (Saulė).

Metatemos su išskleistomis temų kekėmis pateikiamos paveikslėliuose. Metatemą „Ėjimas į autentišką santykį su kitu ir savimi“ (5 pav.) sudaro 7 temų kekės, apibūdinančios santykio kismą.

5 pav. 1 metatema „Ėjimas į autentišką santykį su kitu ir savimi“

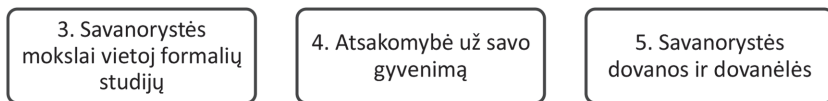
Metatema „Brandinančios atskiriančios savanorystės patirtys“ atskleidžia savanorio vidinį augimą ir asmenybinį brandos procesą atsiskiriant ir patiriant atskirtį savanorystėje. Kitas arba kiti yra šalia, tačiau savanoriai tarsi pasitraukia į vidinį gyvenimą ir atsiskiria nuo kitų, o tai leidžia jiems pamatyti, kokie jie būna įtemptais, dramatiškais momentais ir transcendentaliais. Toliau pristatomą metatemą (žr. 6 pav.) sudaro 7 temų kekės, atspindinčios vidinį kismą.

6 pav. 2 metatema „Brandinančios atskiriančios savanorystės patirtys“

Abi didžiosios metatemos yra vienodai vertingos savo prasmėmis. Jos pristatomos pirmiau ir paskiau ne pagal prasmę ar reikšmę, o atsitiktinai.

Trys mažosios savanorystės metatemos

7 pav. Trys mažosios savanorystės patyrimo metatemos

Metatemas renkuosi vadinti mažosiomis ne dėl jų mažesnio reikšmingumo, o dėl temų kekių kiekio jose. Mažąsias metatemas atskiriau nuo didžiųjų dėl tyrimo rezultatų skirtingumo. Smith (2009), pristatydamas temų kekių ir metatemų sudarymo procesą, sako, jog temos ir temų kekės kaip magnetai traukia vienos kitas sudarydamos didesnią vienetą ir gali būti išskirtinai svarbios metatemos savo prasme, o ne temų kekių gausa; kitos metatemos svarbios temų kekių gausa jose. Temų kekės, traukusios vienos kitas, šiose metatemos atspindi ne mokymosi savanorystėje procesą, o jo rezultatus. Metatemos yra statiškos ir pačių tyrimo dalyvių suformuluotos išvados apie savanorystę – jos pasirinkimą ir pokyčio rezultatą.

Metatema „Savanorystės mokslai vietoj formalių studijų“ apima dvi temų kekes ir pateikiama 8 pav.:

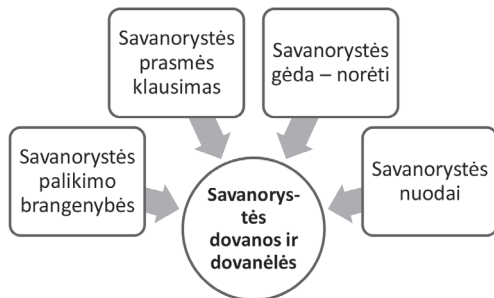
8 pav. 3 metatema „Savanorystės mokslai vietoj formalių studijų“

Metatema „Atsakomybė už savo gyvenimą“ pristatoma 9 pav. ir apima taip pat 2 temas:

9 pav. 4 metatema „Atsakomybė už savo gyvenimą“

Metatema „Savanorystės dovanos ir dovanėlės“ pateikiama 10 pav. ir apima 4 temų kekes. Šia metatema pasirinkau baigti tyrimo analizę, tarsi po šventės apžiūrėdama dovanas ir tuo baigdama šventę:

10 pav. 5 metatema „Savanorystės dovanos ir dovanėlės“

Tyrimo tyrimo dalyvių mintys cituojamos pasitelkiant ženklinį:

[...] – dalis citatos mano nuožiūra pašalinta siekiant atspindėti pagrindinę tyrimo dalyvio mintį;

(...) – tyrimo dalyvio citatose daugtaškiais skliausteliuose žymimos pauzės, kurių trukmė iki 7 sekundžių;

(tyla) – tyrimo dalyvių citatose žymima, kai pauzė yra ilgesnė nei 7 sekundės;

aaa – tyrimo dalyvio išžesttas vienos raidės tarimas, viena raidė prilygsta vienai sekunde;

() – įrašomos mano (tyrėjos) pastabos sietinos su tyrimo dalyvio elgsena;

paryškkinimas – stipriai garsiau ištartai žodžiai ar frazės per interviu.

Tyrimo dalyvių citatos rašomos pasviruoju šriftu, jų kalba netaisoma.

2.4.5. Tyrimo dalyvių pristatymas

Tyrimo dalyvių vardai pakeisti. Dalyviai vadinami ne skaičiais, o vardais, nes ši pagarbos asmeniui laikysena vyrauja visame tyrime.

Ieva savanorystės laukė per visą studijų laikotarpį, nes savanoriauti baigusi mokyklą neišvažiavo dėl tėvų reikalavimo baigti studijas. Ievos atsivėrimas savanorystės patirčiai prasidėjo dar prieš savanoriaujant, kai apsisprendusi dėl projekto suprato, kad *apsišliufuos kaip žmogus* teikdama pagalbą žmonėms, turintiems protinę negalią. Kalbėdama apie savanorystės patirtį, Ieva pasakoja cikliška – vis grįžta prie savęs dabar ir atskleidžia, kokį pėdsaką šis konkretus patyrimas jai paliko. Savanorystės ir dabartinio gyvenimo sąsaja ta, kad Ieva apibūdina save kaip savanorių koordinatore. Savanorystė Ievai buvo tarsi patyrimo jūra, į kurią ji įšoko ir mokėsi plaukti tol, kol ėmė džiaugtis malonumu plaukioti. Nors kalbėdama apie savanorystę ji minėjo, jog daugiau gyvenime nesirinks veiklos su protinę negalią turinčiais žmonėmis, visa jos dabartinė (interviu metu) veikla buvo susijusi su savanoryste – ji dirbo savanorių koordinatore organizacijoje, kuri ją išsiuntė savanoriauti į du teatrus. Nors Ieva, kaip ir kiti tyrimo dalyviai, pasakoja, kad netrūko nesusipratimų ir

sunkumų savanoriaujant, vis dėlto savanorystės patirtis merginai yra atramos taškas jos dabartiniams sprendimams ir vertybiniais pasirinkimams. Savanorystės patirtis tapo tarsi vidinės brandos pradžia gilintis į save ir supančią aplinką. Kaip ir tikėjosi, savanorystė Ievai leido tapti žmogumi ir atrasti save pačią – *kokia esu ir kokia noriu būti*.

Karolina pradėjo savanoriauti baigusi bakalauro studijas, nors apsisprendė imtis tos veiklos dar baigdama mokyklą. Ji apgailestavo, kad nesavanoriavo iškart po mokyklos ir pildydama tėvų norą studijavo. Tokiu apgailestavimu prasideda ir baigiasi jos interviu. Studijų metai *ne tai, kad prarasti*, bet nenaudingi – Karolinosgebėjimai nesutapo su studijų dalyku ir kilo konfliktas, kuo grįsti tolimesnę profesinę veiklą. Nors studijuojant prabėgo ketveri metai ir buvo investuota nemažai pinigų, Karolina po savanoriavimo pasirinko ne dirbti, o mokytis to, kas labiausiai ją domino. Merginos savanorystės sritis buvo aiški, tiksliai numatyti darbai ir atsakomybė, o tai leido ieškoti ir kurti santykius pasirenkant savanorius, su kuriais kartu gyveno. Su jais susiję stipriausi merginos išgyvenimai – konfliktai ir artimos draugystės. Karolina nustebo atradusi artimąsantykį su savanoriu autistu. Tarsi išsitrynė riba, kas yra negalia, ir nepasitvirtino patarlė „su kuo sutapsi, toks ir pats tapsi“. Per interviu mergina džiaugėsi ir ilgėjosi santykio su savanoriu autistu, o jam išvykus emociiniu požiūriu išgyveno jausmą, panašų į artimo žmogaus netektį. Draugystė su savanoriu autistu tapo jos savanorystės simboliu – interviu pabaigoje ji apibūdina, kad atrado buvimo su savimi džiaugsmą ir prasmę. Jam išvykus Karolina patyrė ir atskirtį – atsiribojanuo kitų, naujai atvykusių savanorių ir ėmėsi tik jai patinkančių veiklų.

Savanorystę Karolina, kaip ir Ieva, vadina gyvenimo pagrindu. Ši veikla nulėmė tolimesnius jos gyvenimo žingsnius, padėjo įgyvendinti iki savanorystės neatpažintus ir savanoriaujant atskleistus gebėjimus bei troškimus. Karolinos išvada [*Jeigu mann, aš galėčiau išgyvent iš savanorystės, tai aš turbūt gyvenime nedirbčiau*] rodo, kokią reikšmę ji suteikia savanorystei ir kaip brangina šią patirtį. Mergina interviu kalba apie pasirinkimo laisvę ir susitikimą su savimi savanoriaujant. Per šią veiklą Karolina atsivėrė sau ir kitiems bei patyrė harmoniją. Nors ir kalba apie harmoniją, savikritikos ir ironijos nestinga jos interviu – tame pačiame sakinyje, neneigdama patirties svarbos, juokauja, kad *harmonija, tai biški nesąmonė*. Tai, kad Karolina ne tik žavisi savanoryste, bet ir kritiškai kalba apie save pačią, rodo jos įvairiapusiškumą ir gebėjimą kasdien priimti sudėtingą realybę.

Saulės savanorystė prasidėjo jai baigus studijas ir nenorint įsilieti į darbo rinką. Pasirinkimo savanoriauti ji ilgai nebrandino ir jokios savanoriškos veiklos patirties, iki pradėdama savanoriauti, ji neturėjo. Tai buvo labiau savanorystė nenorint sugrįžti į tėvų namus ir pradėti darbinės veiklos, lyg tarpinė stotelė. Motyvacija savanorystei tuo ir rėmėsi, be to, čia buvo svarbi ir galimybė savarankiškai, iš savanoriams kompensuojamų išlaidų, pragyventi mieste. Prieš pradėdama savanoriauti, Saulė tikėjosi „išsišeiminti“ ir „gauti buvimą kartu su kitais“.

Saulės pasakojime apie savanorystę justis nusivylimas ir savimi pačia, ir savanoryste. Nusivylimo ir sunkumo jausmas lydėjo per visą interviu *nu tai labai sunki patirtis iš tikrųjų, labai yra sunki*. Taip pat baigusi interviu Saulė prisiminė ankstesnę patirtį, kuria taip pat nusivylė, nes jos interviu nebuvo įtrauktas į tyrimą: *Ir labai tokia nemaloni patirtis, kad atrodo nu pasakojau ir tas kažkaip nu buvo sunku ir atrodo kažkaip nu ai, atmetė*.

Nu vat ir dabar tas pats jausmas – gal ir dėl to atrodo ne viską galiu pasakyti daugiau, nes nu baisu, kad ta patirtis nebūtų labai kitam žmogui sunku ją klausyti, kad nebūtų (atsi-dūsta). Susidaro įspūdis, kad esminis savanorystės patirties bruožas jai yra nusivylimas ir skausmas. Tai smarkiai kontrastuoja su aplinkoje vyraujančia nuomone apie savano-rystę – Saulė tai įvardija kaip įtampą, kuri kyla dėl to, kad ji negali apie savanorystę taip pasakyti: *[Ž]iūrėčiau vaizdelius kaip savanoriai kalba, tai taip labai [...] dažniausiai tei-giama ir ir ir ir labai taip entuziastingai nu va, aš taip negaliu papasakot.* Išgyvendama šią įtampą Saulė jautėsi negalinti laisvai kalbėti apie savanorystę, nes lygindama save su kitais savanoriais ji sakė, kad jos patirtis, taip pat ir ji pati yra bloga savanorė: *[T]iesiog turi būti gėrio nešėjas ir kažkoks dovanotojas atrodo, bett nu bet (tyla) nu negali toks būt, nes nu pats neturi iš kur pasisemti.* Saulės atskirtumo išgyvenimas per nusivylimą savanorystės patirtimi ir kontrastavimą su viešai pateikiama nuomone apie savanorystę, viena vertus, privertė ją užsisklęsti, kita vertus, paskatino baigus savanorystę įsitraukti į kitokią veiklą.

Saulė jautėsi nepasiruošusi darbui po studijų ir darbinei aplinkai bei neišsivaizdavo savęs kaip darbuotojos: *[A]trodė, kad po studijų nesu pasirengusi dirbti. Toks buvo jaus-mas, kad [...] darbas tai yra labai [...] pribrendusių žmonių vat reikalas, kažkaip tai man atrodė. M. ir ir ir dar kitas dalykas buvo, kad [...] kad sunku tą labai darbą susirast, nu kad nesusirasi.* Nors tyrimo dalyvė viso interviu metu kartojė, kokia sunki jos savanorystės patirtis, kaip ji nenorėtų daugiau savanoriauti ir nerekomenduotų kitiems jauniems žmonėms to daryti, tyrimo metu išryškėjo įdomus pokytis. Prieš eidama savanoriauti Saulė vengė įsilieti į darbo rinką, nes *mane tas darbo pasaulis gąsdino, tai dėl to, kad reikia save atstovėti, savo ribas ir visą kitą.* Savanoriaudama taip, kaip ji pati norėjo, t. y. kai nereikia savęs atstovėti, susilieti su klientais, kuriems padeda, susitapatinti su jų gyvenimu ir nejausti ribos tarp jų ir savęs, Saulė atrado ribų poreikį: *Aš taip pavargdavau iš tikrųjų, pavargdavau nu būti tokia sugėrėja, be ribų tokia, kažkaip labai tikrai pavargda-vau ir atrodydavo tada n būčiau darbuotojas, tai nors būtų kažkokios ribos, kad tie vaikai n prie manęs taip neprisirtintų ir aš neperimčiau jų visų tų istorijų baisių.* Saulei prieš savanorystę buvo sunku jausti ribas, įsilieti į dirbančių žmonių bendruomenę, todėl ji bėgo nuo to į savanorystę. Savanoriaudama mergina išmoko susitapatinti ir nejausti aiš-kių ribų ir šią patirtį vertino kaip labai sunkią, bet per tai atrado vertę to, nuo ko bėgo prieš savanorystę. Saulė buvo tokia savanorė, kokia būti matė prasmę (*aš norėjau būti kaip narys kažkaip man trūko po tų studijų, kad būtų toliau kažkokia erdvė tų žmonių ir tos šeimos kažkoks pakaitalas*), ir toks vaidmuo ją pačią išvargino ir davė suprasti, jog tai, ko ji bijo, gali būti vertinga ir reikalinga jai kuriant santykius su žmonėmis (*pamačiau, kad labai svarbu ribos, nes nu kai jų nėra, nu tiesiog tu paskęsti*), kurie, kad ir kaip norė-tųsi, vis dėlto nėra jos šeima.

Kitas tik Saulei būdingas potyris – savanorystės kaip *minų lauko* patirtis: *[M]inos kokios sproginėja ir aš būtent nueičiau į tą lauką, o ne į kažkokį kitą, kur medžiai žaliuoja.* Šio minų lauko, iš kurio savanoriaudama nerado išėjimo, ji nenori prisiminti. Savanorystės patirtis buvo paženklinta įtarumo (*aš toks atrodė buvau kaip bandomasis triušis*), kitų gyvenimo sunkumo patyrimo (*atrodo nu netik sunku suvokt ir išjaust, kažkaip atrodo nu dabar kai prisimenu*), kuris neperaugo į reflektuotą, įsisąmonintą ir pervertintą mokymosi patirtį.

Saulei savanorystės patirtis liko kaip „minų laukas“: *[N]epasakyčiau taip, ten tarkim kai kurie sako [...] savanorystėj jie apsisprendė, ką norėtų veikti ar kažkaip ta savanorystė sustiprino, tai gera patirtis ir taip, ir taip, nu man kažkaip ne. Nu m nežinau, nu manęs jinai nesustiprino. Mokymosi savanoriaujant patirtis užstrigo prie patyrimo sunkumo ir svetimumo, kurio norisi atsikratyti (man atrodo gal geriau jos nei nebūtų), ją sunku prisiminti (ta savanorystė baigėsi ir aš kažkaip sąmoningai negalvoju apie tai) ir net gėda apie šią patirtį kalbėtis su draugais (aš nekalbėjau apie savanorystę su niekuom, nes mano aplinkoj neturiu nei vieno draugo, kuris būtų savanoris ir ir kažkaip gal ir tiem draugam gal atrodė, nu tokia biški keistoka, kad čia eina savanoriauja kažkur). Saulės patirtis savanoriaujant atveria atstumo su savanoryste, ją reflektuojant, svarbą. Kai nėra refleksijos, savanorystės patirtis lyg didelis neprarytas kąsnis įstringa tarp pajautimo ir suvokimo: *[P]akalbėti neturėjau su kuo ir dabar va kažkaip kai kalbėjau nu labai labai pasinėriau į tuos išgyvenimus [...] jausmai tokie iš tos savanorystės, kurie yra tarsi uždaryti. Aš atbuvaui ten pusę metų, daug ten atidaviau ir atrodo ir uždariau duris ir [...] dabar biški tos durys va prasivėrė ir tas ir tas yra sunku labai pasakot iš tikrųjų labai kalbėt nelengva (prisikaupia ašary).* Pasikartojantis Saulės jaudulys, besikaupiančios ašaros, jos pažinta pasakojimo „iki šiol uždarymo“ prasmė atskleidžia, kiek daug gyvenimiškos patirties, kai nėra atviro pokalbio, refleksijos, dalijimosi, liko neišreikšta ir nesuvokta.*

Eimantas savanoriavo Peru baigęs studijas ir pabandęs dirbti Lietuvoje. Jis savanoriavo ilgiausiai (14 mėn.) ir buvo toliausiai nuo Lietuvos. Eimantas ilgai brendo savanorystei, atsakingai ieškojo organizacijos ir rinkosi ne patogiausią, o artimiausią pasaulėžiūrai variantą. Pasirinkta organizacija atitiko Eimanto pasaulėžiūrą, kaip vieną iš svarbių aspektų visos savanorystės metu. Prieš pradėdamas savanoriauti, vaikinai klausė savęs apie savanorystės poreikį, o vėliau jo šios srities patirtis buvo stiprinama nuolatinių susidūrimų su situacijomis ir žmonėmis, kurie pranoko Eimanto įsivaizdavimą, pajėgumą priimti, galią suvaldyti ar net įsijausti. Tačiau kaip tik dėl to Eimanto savanorystės patirtyje apstu nuostabos, tikrumo išgyvenimo ir vidinio susitikimo su savo ribotumu ir netobulumu, ir visa tai vedė į asmenybės brandą. Eimantas savanoriaudamas sukūrė tvirtus santykius, kaip jis sako, *visam gyvenimui*, ir baigęs savanorystę sutiko merginą, kuri tapo jo žmona. Savanorystei Eimantas suteikia savo gyvenimo kūrimo prasmę įvardydamas atsivėrimo kitam skausmą ir vertę.

Kitas Eimantui yra visuomenėje *neegzistuojantis* žmogus, kartu gyvenantis savanoris ir Dievas, į kurį vaikinai kreipiasi kaip į dialogo partnerį. Eimantui savanorystė yra vyriškumo mokykla, joje ateina suvokimas: *Ta prasme (įkvepia), neturėtum daryt to, už ką paskui bijotum prisieimt atsakomybę.* Vaikino interviu aiškiai atsiskleidžia gyvenimas iki savanorystės ir po jos, tarsi priskiriant savanorystei gyvenimo pokyčio atskaitos tašką. Susitikimą su dabartine žmona jis priskiria prie savanorystės patirties.

Ne viename tyrimo interviu Eimantas dalijasi savanorystės patirtimi ir jo noro dalytis priežastis kyla iš savanorystėje patirtos iliuzijų griūties, iliuzijų apie save ir savanorystę. Eimanto savanorystės patirtis daugiabriaunė emociškai, kūniškai, dvasiškai ir kaip tik tai atskleidžia savanorystės patirties vertę.

Viktoras dar mokykloje mokydamasis nusprendė ją baigęs išvažiuoti savanoriauti. Po nesėkmingo bandymo įsitraukti į vieną projektą jis laukė pusę metų, kol atsirado galimybė imtis kito projekto. Viktoras išvyko savanoriauti į jaunimo centrą Portugalijoje ilgai nepla-

navęs, netikėtai ir staiga, kai sužinojo apie galimybę savanoriauti jame: *[D]augas pasakė, kad yra vienas toks projektas ir per dvi savaites ten viską susitvarkiau ir tiesiog išvažiavau taip staigiai. Buvo toks spontaniškas skridimas į Portugaliją. Jis nebuvo susipažinęs su organizacijos specifika, jaunimo centro veiklomis ir darbuotojais. Prieš savanorystę šiame centre Viktoras turėjo savanorystės jaunimo centre Lietuvoje patirties, kurią ypač brangino. Gerą savanorystės patirtį nesąmoningai jis perkėlė į jaunimo centrą Portugalijoje ir tikėjosi panašių išgyvenimų kaip ir anksčiau – artimų santykių, alternatyvios jaunimo kultūros, iniciatyvumo ir kūrybiškumo. Ankstesnės pozityvios savanorystės patirties išgyvenimas nulėmė naivų lūkestį, jog ir kitos šalies jaunimo centre bus lygiai taip pat gerai. O tai ir sukėlė nusivylimą: *[T]ikėjauisi daugiau negu ten buvo, tikėjaus tokio stipraus projekto; vėliau tiesiog nustumu ir pasijaučiau kaip nuobodžiaudamas darbe ir sėdėdavau būdavo tiesiog prie kompo pusę dienos prasėdi ir ten feisbuke, nes nėra ką veikt.**

Nusivylimas projektu ir organizacija išliko, tačiau savanorystės patirtis išsiplėtė, perėjo į asmeninį augimą ieškant kitų tam tinkamų galimybių: *[P]risigalvodavau vis kažkokių dalykų, ispanų kalbą mokiausi, labai koncentravauisi į tą, tai tas įdomu buvo, [...] faina buvo, draugai atvažiuodavo aplankyti; aš pradėjau savo atskirų dalykų daryt, pradėjau video, kur tokius judesius, tiesiog, savų dalykų prisigalvojau. Dviratį nusipirkau, kelionei ruošiausi, [...] tai veiklą atsirasdavo, tiesiog saviugda tokia... su savim darbas. Iš organizacijos, kurioje Viktoras nerado galimybių saviraiškai, savo vidinį gyvenimą jis perkėlė į kitokios patirties išgyvenimo vietą. Pats sau pradėjo kelti iššūkius, kurių trūko organizacijoje, kūrė santykius už organizacijos ribų ir čia atrado savanorystės prasmę. Jautėsi nereikalingas ir pats sau įdomus. Nors savanorystės organizacija (projektu) jis nusivylė, savanorystės patirtį brangina kaip asmeninio augimo galimybę: *[L]iko, tai... tos didesnės pamokos iš... iš klaidų, kaip sakiau to tos organizacinės. Ir tai, kad antrą kart nedaryčiau to, kaip sakiau – nuobodu ir paviršutiniška, tai dar kartą to nedaryčiau (...) mm (...) tai tas liko – patirtys, pamokos ir (...) daugiau to nedaryčiau, (šypsosi) tos pačios. Šiaip savanoriaut man patinka! Tikrai dar savanoriausiu, bet (...) ne ten pat.**

Kęstas prieš savanorystę Gruzijoje savanoriauvo Taize bendruomenėje, bažnyčioje ir kitur trumpai, dėl to apsisprendė rimtai savanorystei, skirdamas tam visą laiką ir išvykdamas iš Lietuvos keletui mėnesių. Kęsto sprendimas savanoriauti buvo susijęs su tėvų išprovokuotu noru įrodyti lygiavertiškumą: *[...] tėvai sakydavo, kad tu nesuprasi, kas yra kai mes gyvenom ten, prieš dvidešimt trisdešimt metų. Tu sako, tu nesuprasi to kaip žmonės gyveno, koks buvo stygius didelis a trūkumas. Irr tiesiog tas ejo ta prasme įrodyti tėvam, tiesiog įrodymas, kad aš tikrai suprasiu [...].* Kęsto savanorystėje susipina sunki išgyvenimo patirtis ir noras įrodyti, ką jis gali, moka ir kiek pasiekia. Vaikino pasakojime pagalba vaikams sugretinama su nuotykiiais kertant kitos šalies sieną ar su dalyvavimu demonstracijoje. Savanorystė pagelbstint vaikams pereina į nuotykių kupiną patyrimą, kurio savo aplinkoje Kęstas negalėtų sau leisti. Jis beatodairiškai ima viską, ką gali paimti patirties pavidalu, ir dalyvauja visuose pasiūlymuose. Savanorystė Kęstui tampa galimybių šaltiniu, kurio bent dalį jis norėtų perkelti į Lietuvą: *Lietuvai tikrai reikėtų tokio varianto, tikrai yra iš ko pasimokyt. Jis išsako nusivylimą situacija Lietuvoje: [...]. kas liečia būtent konkrečiai Lietuvą a yra išsigimimas; [...] lietuviai to nesupras ir visi sako o čia Lietuvoj blogai gyventi, blogai gyventi; sėdim bare, ateina am vaišių nukloja visą stalą, ar lietuvis taip padarytų?; [...]. lie-*

tuvis tikrai to nesupras, aš nebent galiu suprasti tuos lietuvius [...]. Kęstas savo savanorystę idealizuoja, o situaciją Lietuvoje vertina kur kas nepalankiau, esą ji neleidžia jam atsiskleisti taip, kaip jis atsiskleidė savanorystėje. Kęstui savanorystė lieka ne kaip patogaus, o kaip apstaus patyrimo gyvenimo sala. Tarsi norėdamas pratęsti savanorystės temą grįžęs darbuojasi su pabėgėliais ir tarsi bando atverti lietuviams akis, jog pabėgėliai yra artimesni, nei patys sau yra artimi lietuviai: *[M]es mes neprisimenam savo istorijos ir mes labai daždažnai sakom – aii, kam čia tie pabėgėliai? Bet mes patys buvom pabėgėliai. Mes ta prasme mes labai daug ką greitai pamirštam...* Kęsto savanorystė ir veikla po jos kaip mandagus maištas prieš nusistovėjusias normas, kurį pasitelkęs vaikinai įtvirtina savo vertybes ir ieško vietos visuomenėje.

3. REZULTATAI

Interpretacinė fenomenologinė analizė (Smith ir kt., 2009) leidžia ir net kelia reikalavimą tyrėjui išsaugoti ir atskleisti tyrimo dalyvių patyrimus autentiškai, taip tampant tyrimo dalyvių balsu. Tyrimo rezultatų analizė lygiavertiškai pasiskirsto tarp tyrimo duomenų interpretacijos ir autentiško jų pateikimo. Tyrimo duomenų pateikimas atskleidžia tyrimo dalyvių gyvenimiškas (angl. *lived experiences*) patirtis ir leidžia skaitančiajam dalyvauti hermeneutiniame procese (Smith ir kt., 2009). Dar daugiau – atskleidžiant skirtingus temų aspektus būtina pagrįsti juos tyrimo dalyvių citatomis taip išsaugant tyrimo fenomenologinį lauką, prisilietimą prie tyrimo dalių išgyvenimo. Tyrimo duomenų interpretacija įvardija temas ir išgyvenimų metatemas, kurios ir yra tyrimo interpretacinis laukas. Taip tyrimo analizės aprašomojoje dalyje atsispindi abu analizės aspektai – interpretacinis ir fenomenologinis (Smith ir kt., 2009). IFA yra jungtinis tyrėjo ir tyrimo dalyvio rezultatas, kuriame tyrimo dalyvis atskleidžia išgyventas patirtis, o tyrėjas, suteikdamas temas šioms patirtims, pažadina jas interpretacijai. Taigi IFA tyrime vyksta nuolatinis tyrėjo ir tyrimo dalyvio dialogas, kuris atskleidžia tyrime dvigubą hermeneutiką.

3.1. ĖJIMAS Į AUTENTIŠKĄ SANTYKĮ SU KITAIŠ IR SAVIMI

Tyrimo dalyviai, nepažinodami žmonių, su kuriais gyvens, dirbs ir teiks pagalbą savanoriaudami, neišvengiamai kūrė savo viduje jų vaizdą pagal turimus įvaizdžius iš pasakojimų arba fragmentinės patirties. Vieni tyrimo dalyviai pripažino, kad visai jokios patirties neturi su tais, kam teiks pagalbą, arba su tos srities dirbančiais, kiti minėjo, jog jau turėjo įvairios ir net savanorystės patirties. Bet ir patirties turėjimas, ir jos stoka formavo išankstinį įsivaizdavimą, pagrįstą ne realiu žmonių, kuriuos savanoriai sutiks, patyrimu, o „įdėjimu“ į tam tikrus stereotipinius stalčiukus, ir tokia pozicija ramino būsimus savanorius apčiuopiamu vaizduotėje santykiu su nepažįstamais žmonėmis. Ėmus savanoriauti visais atvejais įsivaizdavimą turėjo pakeisti tikras, nsusitikimu grįstas santykis. Deja, net ir džiaugsminga savanorystės patirtis, kuri vedė į ilgalaikę savanorystę nenulėmė gerų ar prasmingų santykių. Kiekvienas tyrimo dalyvis negalėjo nuspėti susitikimo su kiekvienu kitu. Tyrimo dalyviai susitikimus išgyveno skirtingai ir kūrė skirtingą santykį su kitais, tačiau visiems tyrimo dalyviams teko atsakyti klišinio mąstymo apie žmones ir kurti autentišką „čia ir dabar“ santykį su jais. Autentiškas santykis reiškė ne meilę, pagarbą ar įsiklausymą, kaip dažnai būtų norėję tyrimo dalyviai, o suabejojimą, iš anksto norėtą arba priverstinį išgirdimą ir galiausiai įsijautimą per skaudinantį arba malonų patyrimą.

3.1.1. Savanorystė – savęs atvėrimas „neegzistuojantiems“

Tyrimo dalyviai savanoriaudami socialinės pagalbos srityje susitiko ir priartėjo prie tų, kurie iki savanorystės buvo nutolę nuo jų kasdienybės. Tyrimo dalyviai priartėjo fiziškai prie žmonių, kuriems apsisprendė teikti pagalbą: *[N]u tokiom pat sąlygom, kaip tie žmonės gyvenom. Ir, ir nu kažkaip buvo ten gyvent nu ten oriai kiek įmanoma* (Eimantas, 236–238). Eimantas, gyvendamas tomis pačiomis sąlygomis vargšų rajone, kuris *ten neegzistuoja*

(*įkvepia*) *vis visi viską vagia, ta prasme, vandenį, elektrą, nu nes jo nėra, ten vargšų rajonas, absoliučiai* (412–413), kartu su pagalba gaunančiais asmenimis tarsi tapo to rajono gyventoju. „Neegzistuojantis rajonas“ Eimanto pasakojime žmones, gyvenančius jame, apibrėžia kaip „neegzistuojančius“ kitiems to paties miesto gyventojams. „Neegzistuojantys“ socialinę pagalbą gaunantys asmenys visiems tyrimo dalyviams yra žmonės, kuriems jie padėjo iki susitikimo su jais, nes jų gyvenimas buvo per daug nutolęs nuo tyrimo dalyvių gyvenimo. *Oriai kiek įmanoma* Eimantui reiškė dėti pastangų susitapatinti su gyventojais, bet išlikti jautriam, padedančiam, išsaugančiam savo tapatumą (*iš miesto, iš sostinių ten žmonės nevažiuoja, kaip mes iš taboro čia nevažiuojam* (Eimantas, 237)).

Kalbėdamas apie vargšus, su kuriais gyvena tomis pačiomis sąlygomis, Eimantas ima painiotis – norėdamas pasakyti, jog mes iš sostinių, iš miesto į taborą nevažiuojame, kalba apie save taip, lyg jis pats būtų iš taboro, tuo nejučiomis atskleisdamas, jog gyvendamas vargšų rajone jaučiasi kaip tabore. Save priskirdamas prie taboro žmonių Eimantas tsapatinasi su jais ir drauge ieško skirtingumo. Skirtingumas atsiskleidžia per gyvenamosios vietos vertinimą – *nusikaltimų daug, narkotikų ten, prostitutijos gal, nu va tokių vaikų gatvėse* (Eimantas, 239). Vaikinas nėra nesusięšęs su gatvės veikla.

Ieva dar prieš savanorystę „neegzistuojančius“ iki tol jos gyvenime žmones pristatė kaip galimybę: *Kai aš galvojau, kad man teks savanoriaut su neįgaliaisiais, tai man buvo nesume luota motyvacija, kad tokiu būdu aš labai apsišlifuosiu kaip žmogus, nes nesu mačius, nebuvau mačius anksčiau iš arti neįgalus žmogaus* (61–62). Susitikusi su „neegzistuojančiais“, Ieva tarsi apsišlifavo: *[A]š tada tą akimirką labai gerai atsime nu a, kad aš norėjau apsiverkt ir iš viso tenai žodžiu net nežinau – pabėgt. Bet aš galvoju negali, negali apsiverkt, nes jeigu tu apsiverksi, kaip jam jaustis reikia* (175–176). Susitikimuose „neegzistuojantys“ arba tie, kurių Ieva nebuvo mačiusi anksčiau, arba per ilgesnį buvimą kartu, taip pat ir įveikdami savo neigiamas nuostatas į juos, jie po truputį tapo žmonėmis: *[L]abai aišku buvo tenai su jais ilgiau pabendravus, kad jie nesijaučia kažkokie tenai prastesni ar neįgalūs. Jie yra savam tarpe, jie yra žmonės ir tu su jais taip ir bendrauji kaip su žmonėm* (176--177).

Karolinos patirtis su „neegzistuojančiu“ – susitikimas su savanoriu autistu – buvo vienas iš reikšmingiausių jai bendrystės išgyvenimų: *[B]itas* (savanoris – aut. past.), *kuris pats autistas, tai kaip bebūtų juokinga, tai mano geriausias draugas buvo* (nusišypsos). Juokinga, nes kiti savanoriai, kurie nebuvo autistai, taip ir netapo geriausiais draugais. Karolina šypsosi per interviu, kai ji kalba apie britą savanorį, autistą, o tai rodomalonių prisiminimus keliantį santykį. *Karolinos pati pradžia buvo keista, bet labai buvo gerai, kad buvo dar vienas žmogus, tas britas, tas autistas [...]. Buvo labai fainai, kad mes abudu didelėm akim irgi pasimetę labai* (138–140). Pasikeitus situacijai, kai Karolina tapo savanore, keista yra savanorystės pradžia, miestukas, aplinka, o ne tai, kad jos geriausiu draugu tampa savanoris autistas. Karolinos patirtis su savanoriu autistu atskleidžia, kad jos pačios egzistencija yra priklausoma nuo santykio su iki tol „neegzistavusiu“ – *didžiausias stresas buvo tada, kai (...) išvažiavo tas britas, išvažiavo, kas ten buvo. [...] nebuvo su kuo pasišnekėt, nebuvo su kuo pasidalint emocijų, nebuvo su kuo m keliauti, arba išeit pasivaikščiot* (390, 395–396). „Neegzistuojantys“ žmonės tyrimo dalyviams buvo tarsi jų pačių neegzistuojančios galimybės per juos pamatyti ir pažinti save. Susitikime su „neegzistuojančiais“ vyko pažindinimosi ir jų bei savęs priėmimo procesas, suteikęs galimybę tyrimo dalyviams atsiverti netikėtumams ir naujai tapatybei.

3.1.2. Kontrolės santykio kismas savanoriaujant į pasitikėjimo santykį su kitu

Tyrimo dalyviai savanoriaudami atsiskyrė nuo įprastos aplinkos, įprastų santykių ir žmonių, prie kurių buvo pripratę. Susidūrę su kitais žmonėmis, savanoriai pirmiausia patyrė save kaip kitokius: *[S]sipააžįsti su tokiais žmonėm, kurių tu gyvenime nebūtum net priėjęs prie jų, ten pankai visoki [...] tu jau esi kitoks, kai tenai išvažiuoji, nes tu esi ne ne ne rudas, tu nešneki ispaniškai* (Karolina, 520, 523). Kelis kartus pakartojusi *ne ne ne*, Karolina pabrėžė smarkiai besiskirianti nuo tų žmonių, su kuriais susitinka, kuriems nepakanka išorinio paaiškinimo (odos spalvos, kalbos) ir daug kas lieka neišsakoma, išgyvenama viduje emociškai ir beveik slaptai. Būti kitokiam ir kito kitoniškumas gašdina savo neįprastumu ir baime, jog priėmęs kitą ir aš tampu toks kaip jis: **Pradžioj man labai baisu buvo a (atsidūsta), tų žmonių. Jų išvaizdos, jų... seilių visko. Nu nežinau, tiesiog. Toks toks pirminis toks man mann (įkvepia) ir aš suprantu, kai vat tas va, kai persikeitė, kai jie tapo draugais, bičiuliais (...) ten Aurimas va Andrius, ten dar keletas (giliai įkvepia)** (Eimantas, 54–55).

Baimė dingsta, kai savanoris leidžiasi į asmeninį santykį, peržengia išorinio vaizdo nepriimtimumą, ribą ir atsiveria asmeniškai. Per artimumą kitiems savanoriams tyrimo dalyviai tampa *kitokie*, o tai sumažina reikalavimą, kokie turėtų būti aplinkiniai. Suvokiant save kaip svetimą prasiplečia tolerancijos, atleidumo ir nereikalavimo ribos: *[S]akyčiau, kad tas toksai m žvilgsnis į pasaulį, žymiai labiau išsiplečia, nes tu esi tolerantiškesnis kitiem [...] skirtumai pradeda į pozityvą nešti, ta prasme, kad pamatai, kad skirtumai yra geri* (Karolina 522, 524–525); *Tai vat irgi gal toksai, sakau man tai net nemanau, kad aš ten labai išmokau to nebedaryt su žmonėm, bet nu tą supratimą, kad labai dažnai, nu tas šampas jisai nu jis toks vat, nu yra šampas yra šampas. Tai toks irgi buvo toksai geras su Robenu... patyrimas...* (Eimantas, 767–769). Susidūręs su kitu, pakeiti savo mąstymą, nuostatas, žvelgi į kitą kitomis akimis: *[S]upratau, kad (cakteli liežuviu) labai dažnai žmones taip kažkaip taip įstatau į kažkokius rėmus ten ta prasme, kai įvertinu, nuvertinu, nu kažkaip va. Jis toks, jis anoks ir (įkvepia)* (Eimantas, 4747–749). Savęs kitokio atradimas kyla iš nelygiaverčio santykio su kitu, kai kito nuvertinimas neįsigilinus laikui bėgant atveria klinišinio mąstymo iškreiptą vaizdą apie žmogų: *[P] to aš supratau, [...] prieš man atvažiuojant, sūnų nužudė prie jo namų (įkvepia). Po to jo dukra buvo išprievartauta, jisai žinojo, kas tą padarė ir jis žino, kas tą padarė. Trečias galų gale, jau pačioj misijos pabaigoj, jo kitas sūnus Alanas, žodžiu vieno apiplėšimo metu žodžiu žmogų nužudė (...) tai ta prasme man sakau išvažiuojant jau taip ramu buvo ir dėl jo jau* (Eimantas, 753–757). Pasakodamas apie savo stereotipinį mąstymą Eimantas atlieka lyg išpažintį, kreipdamasis į mane, tyrėją, žodžiu *supranti*, lyg ieškotų pritarimo ir atleidimo sau pačiam dėl to, kad smerkia kitą ar įspraudžia jį į teisingą vertinimą.

Tyrimo dalyviai naujai įvertino savo mąstymą apie kitą, pasitelkdami patirtį – žmonės niekaip netilpo į išankstinius jiems pritaikytus rėmus: *O kaip kitaip aš galvoju? [...] aš visiškai jį pakeičiau irgi žinai, kitokiu žvilgsniu* (Eimantas, 759, 761). Sakydamas *visiškai jį pakeičiau*, Eimantas išreiškia ne tik pasikeitusį žvilgsnį, bet ir santykį su tuo, kuriam padėjo pasikeisti – vertinantis santykis perėjo į autentišką, matant naują žmogų savo vidiniu žvilgsniu. Eimantas tarsi nebekelia reikalavimo, koks turi būti šis žmogus, ir vietoj reikalavimo priešas save mato kitą su jo gyvenimiška patirtimi, kuri atsiveria santykiui.

Tyrimo dalyviai, ėmę savanoriauti, pirmiausia patyrė įtampą, svarstydami, ar prasminga ta jų savanorystė, ir siekdami atsikratyti nerimo sukeltos įtampos bandė daryti tai, kas jiems įprasta, pasitelkdami įsivaizdavimą, kokia savanorystė turėtų būti: *[V]isai visiškai toksai stresas ir aš galvoju, o Dieve kaip aš dabar paimsiu jiem, pakeisiu pampersą, o vdrug tenai negerai aš uždėsiu, o jisai man kažką sakė tas ispanas, o aš nieko nesupratau. Iš pat pradžių buvo, buvo toksai (giliai įkvepia) excitement, buvo toksai nervukas biški (Karolina, 147–150); aš labai ten viską savo tvarką norėjau kažkaip, nežinau, įpratę, nu nu turbūt, apskritai čia charakterio toks bruožas, kad ten savo kažkaip nori daryt. [...] Man pradžioj apskritai buvo keista, kad mes tiek daug ten toj koplyčioj kažkur meldėmės, o nieko nedarom. [...] Maniau ta savanorystė mano – atvažiuosim ir darysim. Vat – **daryt!** Nu turrėt rezultata, siekt tikslą kažkaip, nu tokį vat va (Eimantas, 249–251; 267–269). Eimantas ypač sutriko, kad negali įgyvendinti savo susikurto plano – veikti. Jis jautėsi suvaržytas, kad niekaip nesiima veiklos, dėl kurios atvyko savanoriauti. Kęstas nusivylė dėl veiklos stygiaus negalėdamas imtis tų užduočių, kurias įsivaizdavo turįs imtis: *[M]ane biški suezino, gal savaitę kokią buvau neveiklus visai, nes nu toks biški ritmas toks gruzinų biški išmušė, kad ai sako, po mėnesio sako turėsim, sako žinai, o mes kaip lietuviai įpratę dirbtidirbtidirbtidirbti (95–96). Susitapatinęs su mokytojo vaidmeniu, pasitelkdamas ankstesnę patirtį, jis siekė užsibrėžti užduotį ir ją įgyvendinti nelaukdamas užduočių iš organizacijos: *Aš buvau lankęs liaudies šuokius, tai aš galvoju išmokyti a tuos jaunos žmuones tuos liaudies šuokius (Kęstas, 100–101). Susiejęs savanorystę su šokiais iš anksčiau, Kęstas tarsi atskleidžia savo potencialą įgijęs naujos patirties.***

Laikui bėgant tyrimo dalyviams pradėjo darytis ankšta – jie ėmė suvokti, jog jų buvimas nepakankamas, nes jie patys susiaurina buvimo savanorių prasmę. Siekdami kontroliuoti ir save įsprausdami į įsivaizduojamus rėmus, savanoriai tarsi klaidžiojo be tikslo ir siekė išpildyti savo pačių susikurtus lūkesčius, kaip norėtų matyti savanorystę. Pakeitus žvilgsnio kryptį nuo įsivaizduojamos savanorystės veiklos į žmones, kurie yra šalia, ėmė keistis tyrimo dalyvių suvokimas ir elgesys: *Tai reikėjo toj savanorystėj (nusijuokia) išmokyti kažkaip būt su kitais, nu kažkaip, nežinau, atsisakyti, nežinau kaip m (iškvėpdamas) kaip čia gal išsireikšti (...) nusileist, gal kažkaip suprast, kodėl kiti kažko nori (Eimantas, 249–253); aš galvodavau kaip jai padėti, nu labai dažnai ne tik galvodavau kaip padėti, bet atrodo ir jausdavausi panašiai kaip jinai. Ten tokius nu visokius jausmus jausdavau ir jinai, atrodo nu jos perimdavau jausmus kažkaip (Saulė, 105–106). Atsisakydami išankstinių savanorystės nuostatų, tyrimo dalyviai pradėjo kurti savanorišką veiklą savo aplinkoje nelaukdami nurodymų, leidimo ar kitokių savanorystę legalizuojančių veiksmų. Atsivėrimas situacijomis rėmėsi čia ir dabar patiriamo santykio iškelimu į pirmą vietą bei veiklos be santykių „patraukimu į šalį“: *Kažkaip ten vienam žmogui buvo epilepsijos priepuolis ir aš atsidūriau ten vat prie jo ir aš galėjau jam ten pagelbėti ir jis atsi atsigavo. Tai man toks irgi galvojau, toks oo, nu kaip, nu vat kažkaip tą supratau kaip kažkokį ženklą, kad nu vat. (giliai įkvepia) (Eimantas, 292–295); Aš stebėdavau kaip ten kas vyksta. [...] Aš ten pradėjau tokius rankdarbius, nu tokius organizuoti žodžiu jom (mergaitėm – aut. past.) [...] (...) n nežinau aš ten klausydavau nu tarkim pokalbius ten ir ir žiūrėda, ir sau analizes vesdavau (Saulė, 150; 152–154); Įdomus buvo scenarijus, kad reikia rašyti scenarijų [...], mes patys kūrėm kaip ką sakyti, kaip kas turi a. Tai kaip miniscenaristas pasijutau (Kęstas, 127–128).**

Keičiantis santykiui su šalia esančiais, tyrimo dalyviai pajuto laisvę ir kūrybą savanorystėje, ėmė daryti, ką matė esant reikalinga, ir kūrė savo veiklos prasmę, įgalintą pasitikėjimu. Savanoriaujant tyrimo dalyvių santykiai buvo sukurti ir išgyventi su labai įvairiais žmonėmis ir kiekvienu atveju labai skirtingai. Intensyvius santykius su klientais (vietiniais gyventojais) sukūrė ir patyrė Eimantas: *[S]avanoriai surasdavo labai atam tikras sferas su tam tikrais tik žmonėm. Su vienais vat žiūriu gaunasi kažkaip, su kitais ne. Ir kažkaip labai vat visi išsiskirstėm, ten su labai skirtingais žmonėm galėdavom bendraut. Tai mano vieni iš tų tai buvo būtent šitie visivisi nusikaltėliai tokie vietiniai, jie ten šaudosi atrodo (įkvepia) ir buvo labai įdomu su jais (316–320); Saulė: *[B]ūdavo, kad aš sakydavo, viena ypatingai mergaitė – ką darysiu, kai tu išėisi, nu kad aš, jinai taip sakydavo, nelabai įsivaizduoju, kaip jai reikės čia būti, taip. Kitas buvo n toks vaikas, kuris ten mane visada pasitikdavo, džiaugdavosi ten kažkaip (...)* (113–115); Ieva: *[A]š atnešiau tarkim dalį savęs, savo kultūros, papasakojau iš kur aš esu, jie tenai niekada nenuvažiuos ir labai jaučiasi, kad jiem tas yra įdomu (183–184). Panašaus intensyvumo santykius sukūrė ir patyrė Karolina ir Kęstas, tačiau ne su klientais, o su kitais savanoriais: *Pavyzdžiui mano artimiausi draugai šičia yra savanoriai ir ir mes geriausiai sutariam su savanoriais, nes jie tokie atviresni. Bet ne tiek, kad tie yra žmonės savanoriai, bet tik tie, todėl, kad jie prisitaikė gerai prie vietinės kultūros ir jie toki visiškai toki vauuuu (Karolina, 294–296). Pabrėždama savanorių ypatingumą, išskirdama juos iš kitų žmonių, Karolina įvardija santykio su savanoriais svarbą. Kęstas su kitais savanoriais ir per juos įsitraukė į įvairius projektus ir kartu, vieni kitus palaikydami, įgyvendino idėjas: *Mes abu su tuo vokiečiu žali, mes nežinom kaip ta sistema veikia, kaip ten viskas, tai mes pamatėm (Kęstas, 181–182); [...] mes a organizavom, aš pradėjau vos tik organizuoti fotografijas ir mes tiesiog buvo irgi įdomu rinkti lėšas ta prasme a nuotraukų ten padarė labai didelės raiškos nuotraukas, tokie portretai tų žmonių am. [...]. Tikrai aš čia galėčiau pasakot labai daug iniciatyvų padaryta a (...) daug sektorių išbandytaaa (Kęstas, 275–276; 283). Viktoras, kaip ir kiti savanoriai, didelę reikšmę teikė santykiams: *[...] norėjau daugiau aktyvumo, daugiau projektų ir kažkaip tikėjaisi daugiau santykio su žmonėm, santykio tokio, kad (...) [...]žmonių prieina pastoviai ir ten viskas vyksta, socialinis gyvenimas verda, tiesiog kas groja, kas šoka, kas ten nesvarbu ar yra veiklų, ar nėra, tiesiog ateina ir daro žmonės (52–54). Tačiau jam nepavyko tarp darbuotojų, klientų grupėje ar tarp savanorių sukurti tokių santykių, kuriais jis džiaugtųsi, kuriuose matytų prasmę: *O Portugalijoje centras būdavo daugiau (...) (atsidūsta) toks formalus, žmonės šiaip kažko padaryti neateidavo (...). Tai tas gal truputį nuliūdino. Tas labiausiai kirtosi, kad neturėjau tiek veiklos, kiek galvojau, kad turėsiu ir tiek kontakto su žmonėm. O žmonės, dažniausiai kurie ateidavo, tai būdavo jų tąsoj tie patys, jau draugai patapo ir tas pats ratas sukasi ir sukasi, naujų žmonių nelabai pasirodydavo (55; 57–58). Kadangi nepavyko sukurti artimų, pasitikėjimą keliančių santykių, Viktoras nusivylė ne tik savanoriavimu, kur jautėsi vienas, bet ir veikla, kuri nebeteko prasmės. Viktoras stengėsi susigalvoti veiklos sau, nes jos centre nepakako. Tačiau kontrolė slopo, kaip ir kitiems savanoriams, o santykių, kuriais galėtų remtis imdama-sis kūrybingos veiklos, Viktoras nesukūrė ir jo savanoriavimas, kai veikla nesiremia santykiu, prarado prasmę.******

Santykio reikšmė savanoriškos veiklos perspektyvoje atsiskleidė nepakeičiamumu ir išskirtinumu. Savanorių veikla ima keistis ir įsikomponuoti į organizacijos ir / ar bendruomenės poreikius, kai yra artimas santykis su kuria nors grupe – darbuotojais, pagalbą gau-

nančiaisiais ir / ar gyventojais. Patiems savanoriams veikla įgyja prasmę, kai jos pamatas yra artimas, kai santykis su vienu, keletu arba grupe savanorių ir kartu veikiančių žmonių grindžiamas pasitikėjimu. Tyrimo dalyvių kontrolės santykis, bandant sutalpinti sutiktų žmonių gyvenimus į asmeninį įsivaizdavimą koks gyvenimas turėtų būti, kinta per susidūrimą, nuostabą ir net šoką, atrandant autentišką pasitikėjimo santykį, grįstą nebe vertinimu, o artimumu ir bendrystės išgyvenimu. Tyrimo dalyvių patirtis rodo, kad užslėpti gebėjimai, naujos galimybės, savęs atskleidimas įmanomas tuomet, kai sukuriamas artimas pasitikėjimo santykis.

3.1.3. Asmeninio silpnumo suvokimas priimant kito silpnumą

Tyrimo dalyviai savanoriaudami socialinės pagalbos srityje suartėjo su tais, kuriems padeda silpnumo ir galios neturėjimo akivaizdoje: *[J]is negalėjo užčiaupti burnos a jam paskui berods darė operaciją, bet jisai sunkiai vaikščiojo, jis nekalbėjo ir jisai, jam nuolat bėgdavo seilės. Ir jisai dėl to aišku jis niekaip nekaltas yra. Ir jisai valgė ir viską, bet jisai a aš visą laiką stengdavausi išvengti to, kad valgant aš sėdėčiau prieš jį, priešais jį, dėl to, kad man buvo labai sunku į tai žiūrėti ir aš turėjau irgi sau atleisti už tai, kad a aš tokius jausmus turiu Ieva (223–225). Susidūrimas su akivaizdžiai ir neįprastai silpnu žmogumi leido pajusti Ievai, kad ji negali būti šalia negalią turinčio asmens, ir išgyventi savo asmeninį silpnumą. Tai, kad kitas negali atlikti įprastų veiksmų ar atrodyti kaip normalus žmogus, išprovokuoja asmeninio silpnumo suvokimą. Žmonių, kuriems padėjo tyrimo dalyviai, silpnumas ir priklausomumas nuo kitų leido pažvelgti į pasaulį jų akimis: *Aš kaip pamąščiau kiek ten kainuoja pirmas dalykas tiem artimiesiems išlaikyti, kiek jiem yra naštos, kad nėra vietų, kur palikti tuos neįgaliukus, jeigu tu tarkim dirbi. Kiek jiem sunku su jais kažkur išvažiuoti, [...] skirtumas taip puff į veidą taip trinkteli staiga (Karolina, 445–449). Tai, kad esi įgalus ar neįgalus, Karolinai trinkteli į veidą leisdamas suvokti negalios įkalinimo realybę. Tyrimo dalyviai, susieję save su negalią turinčiais žmonėmis, silpnesniais už save, praplėtė įprasto gyvenimo ribas, priimdami silpnųjų, kurie nepasirūpina savimi, realybę: *Jeigu tu nebuvai tam procese arba nesi, tu su jais negyveni, nesupranti ką tai reiškia, kad jie pasako frazes, kad jie laiku išeina, ateina [...]. Tai buvo taip nuostabu, nu aš sakau, nu (susigraudina). Fantastika! (Ieva, 236–237). Ievos susigraudinimas dėl neįgaliųjų didesnio galėjimo įprasmina asmeninio negalėjimo, kaip ir asmeninės negalios, priėmimą: *[J]isai dėl to nekaltas, jisai nieko dėl to negali padaryt [...] toksai buvo tikrai darbas su savimi ir aš tiesiog iš tikrųjų vengdavau sėdėt priešais paskui, stengdavausi atsisėst paskutinė ir žodžiu rast savo vietą kur nors am ne priešais jį. [...] Tai toksai akistata (Ieva, 228–230). Kartodama, jog neįgalus žmogus nekaltas, Ieva tarsi kaltina save dėl to, kad negali priimti jo situacijos. Ji išgyvena atsakomybę už silpnesnį suvokdama savo vengimą ir norėdama išteisinti kitą dėl jo nemalonaus vaizdo. Akistata su savo vidinėmis negaliomis atveria galimybę priimti kito negalią ir sugriauna iliuziją apie save kaip daug galintį. Artimas buvimas šalia kito, kuris gali mažiau, daug mažiau, suartina ir nustebina savanorius: *Bet ta prasme mūsų ta draugystė po to [...] su ja labai labai užsimezgė. Nes kažkaip vat, tiesiog vat, susidraugauji, nei tas amžius ten, nėnė nēr kažkoks limitas, kažkas bendro buvo tam. [...] Nu mes kažkaip labai su ja susidraugavom (Eimantas, 348–353). Eimantas, kelis kartus pakartodamas frazę *Su ja******

labai susidraugavom, pabrėžia, koks svarbus ir išskirtinis jam šis santykis. Nors jis nuo pat pradžių buvo nelygiavertis, nes Eimantas kaip daugiau galintis atėjo vyresnei moteriai padėti, bet jo nuostaba kyla iš to, kiek šis santykis tapo svarbus ir reikšmingas jam. Svarstyklės tarsi nusvyra į kitą pusę – teikiantis pagalbą yra apdovanojamas draugyste. Tai ryšku ir kitų savanorių pasisakymuose: *Iš pradžių aišku ten tos kančios, kol suvoki, kad ten tavo realybė prasilenkia su didesne realybe, kai tu pradedi matyt savo projekcijas kituose žmonėse, kaip tave priima, tai tame yra tasai augimas. Aš taip sau įsivardinau, kad tokiu būdu man padėjo patirtis subręst truputėlį ir empatiškiau pasižiūrėt į žmones, kurie turi su manim būti kasdien (juokiasi) galbūt irgi (...)* (Ieva, 282–284). Žmonių, kuriems padeda, akivaizdoje Ieva patiria savo asmeninę realybę prasilenkdama su didesne realybe, ir tai jai leidžia suvokti save. Savęs suvokimas per santykį su mažiau galinčiuoju veda prie asmeninių negalių priėmimo, tikresnio savęs vaizdo ir savęs priėmimo su trūkumais.

3.1.4. Tarp laisvai pasirinktos prievolės ir pasitikėjimo santykiyje gimstančios atsakomybės

Šioje temų grupėje temos išsiskiria į du polius – primestą prievolę savanorystėje, kuri yra našta ir varžo savanorį, bei laisvai pasirinktą atsakomybę, atsiremiant į žmones, kuriais pasitiki. Laisvai pasirinkta atsakomybė auga kartu su augančiu santykiu su žmonėmis, kurie supa savanorystės metu. Nė vienas savanoris nebuvo verčiamas savanoriauti, bet per savanorystę, ypač jos pradžioje, patyrė keliamas nenumatytas sąlygas savanorystei įvykti: *Nu aš atvažiuoju aš jau galvoju, kad man jie duos jau kažkokias užduotis, nu konkrečiai padarytas. Aš vėl eilinį kartą nusivyliu, blemba (juokiasi), atvažiuoji viena i vėl viską turi galvoti (besijuokdamas užsidengia rankomis veidą) pats (juokiasi)* (Kęstas, 91–93). Kęstas patiria nusivylimą dėl iškeltos sąlygos – galvoti pačiam. Jis nėra pasiruošęs imtis savanoriškos veiklos kūrimo atsakomybės, o organizacija nieko kito jam nesiūlo, kaip tik savarankiškai kuriamą ir įgyvendinamą veiklą: *[M]ane biški suerzino, gal savaitę kokią buvau neveiklus visai, nes nu toks biški ritmas toks gruzinų biški išmušė, kad ai sako, po mėnesio sako turėsim (savanoriškos veiklos užduotis – aut. past.) [...]* (Kęstas, 95–96). Kęstas jaučiasi paliktas, niekam nereikalingas, turintis pats susivokti, ką ir kaip daryti, ir tai nesuteikia jam galios ar motyvacijos, atvirksčiai, įstumia į pasyvumo ir abejingumo būseną. Santykio su žmonėmis, priėmusiais Kęstą savanoriauti, trūkumas riboja jo atsakomybės prisiėmimo žingsnį bei išmuša iš turėtos motyvacijos savanorystei, kelia abejonių savanorystės prasme. Eimantui, panašiai kaip ir Kęstui, kilo abejonių savanorystės prasme, kai jo veikla nebuvo aiškiai numatyta: *[G]yvenom, kažkur kažką nueinam, kažkur buvom ir man pradžioj, nu aš biški kažkaip pasimetęs buvau. Nu tai tipo, o kaip čia yra? Kokia kokia čia ta misija, koks čia tas savanoriavimas, ta prsmė, aš, nu mes čia gyvenam sau, tuo kažkokiu ritmu, kur aš ten prasmės pradžioj irgi ne visai įžvelgiau, tai man tokių natūraliai kilo klausimų (giliai įkvepia)* (269–273). Slėgė atsakomybė žmonėms, kurie patikėjo savanorystės prasme palydėdami savanoriauti ir domėjosi savanorystės eiga: *[A]nt tiek mes paprastai gyvenom, kur ką aš čia kam papasakosiu? Nieks čia nevyksta. O ten kas nors parašo (išdidžiu balsu), ten vau, kaip tu ten nerealiai. Ir aš nesuprantu, kur tas nerealiai, nes nu kažko trūko, nu žinai, nu (šypsosi, giliai įkvepia)* (286–289).

Kęstui ir Eimantui prasmė sugrįžta per santykius, užmegztus prieš savanorystę: *Ir pagalvojau nu kaip aš čia, nieko nedarysiu, aš vis tiek ataskaitas tur turiu rašyt, nieka neparašysiu (juokiasi)* (Kęstas, 98). Jausdamasis atsakingas jo savanoryste patikėjusiems asmenims iš išsiuntusios organizacijos, Kęstas pats randa jėgų tikėti savanoryste ir deda pastangas, kad ji pavyktų. Grįždamas prie tų, kuriuos paliko ir kam jaučiasi atsakingas, jis priima atsakomybės sąlygas ir tarsi pabunda imdamasis veiklos: *Tai žodžiu aš buvau lankęs liaudies šuokius, tai aš galvoju išmokyti a tuos jaunus žmuones tuos liaudies šuokius* (100). Kalbėdamas apie tai, kad prievolę ką nors daryti pakeitė noras pačiam imtis atsakomybės, Kęstas tarsi sugrįžta prie savęs, savo šaknų ir prakalba tarmiškai. Toks pokytis įvyksta susiejus save su žmonėmis, kuriems rūpi jo savanorystės veikla – jei ne procesas, tai rezultatai. Atsakomybė tyrimo dalyviams kyla tuomet, kai jie pradeda jaustis atsakingi žmogui, kuriam rūpi, su kuriuo palaiko artimą santykį. Eimantas ir Kęstas jautėsi atsakingi tiems, kuriuos paliko ir kurie jais tikėjo. Savanorius aktyvino ir skatino žmonės, kurie, kaip jie įsivaizdavo ir patyrė, tikėjo jų savanoriškos veiklos prasme.

Karolinai savanorystė buvo sakyčiau kaip ir lengva, nes ten tu darai ką jau tau liepia, jokios atsakomybės didelės neneši, nu aišku ne tai, kad ten gali daryt belen ką, bet vis tiek (170–172). Veiklos konkretumas ir apibrėžtumas leido jaustis saugiai, reikalingai ir žinančiai, ką veikia. Tačiau savanorystei įsibėgėjant santykis su tais, kuriems Karolina padeda, ir liko toks pat – *aš savanoriauau centre neįgaliesiems, tai tenai buvo ir visokie valymai, ir ir juos ryte pakelti turėdavom, pakeist pampersus, pa pavalgydint, pagirdyt, paskui būdavom m veiklos kažkokios tai, tai jų irgi buvo visa galybė ten ir visokie tapymai, ir muzikos terapija, ir kas ten dar? Eidavom į miestuką patį ten kavos gert, ten kažkas tai kažką kito. Tai va ir viskas* (Karolina, 42–46). Savanoriaujant veikla ir liko funkcinė, atsakomybę jaučiant darbuotojams, kadangi tie iviesai yra vieną kartą per gyvenimą, tai kaip ir jauti tokią atsakomybę, kad tu tiesiog negali pavesiti kabutėse tų tos organizacijos, nes tarkim e jeigu aš išvažiuočiau, [...] tai toj vietoj nieko neliktų ir tada jie turėtų labai labai skubiai treniruotis ir visa kita, ir turėtų kažką kito surast. Ir man pavyzdžiui toki dalykai man nepatinka (įkvepia) (311–316). Karolina susiejo save su darbuotojais ir jautė atsakomybę tiems, kuriems padeda išlaikydama tik funkcinį santykį. Karolinos atsakomybė darbuotojams Karolinai stiprėjo vis labiau prisirišant prie darbuotojų ir atrandant kartu su jais artimo bendravimo perspektyvą: *[G] aliausiai gavosi tai, kad aš su tom darbuotojom kai kuriom bendraudavau ir ir ten atsimenu naujiem metam man biški negerai išėjo ir ir žodžiu aš likau tam miestuky, tai viena iš darbuotojų, dvi darbuotojos, jos kartu šventė su draugais, tai sako, atiek ir tu, ir vat išgelbėjo taip* (Karolina, 397–400).

Kęstui ir Eimantui atsakomybė kito susiejant save su pagalbą gaunančiais asmenimis: *[R]eikėjo toj savanorystėj (nusijuokia) išmokyti kažkaip būt su kitais, nu kažkaip, nežinau, atsisakyti, nežinau kaip m(iškvėpdamas) kaip čia gal išsireikšt (...) nusileist, gal kažkaip suprast, kodėl kiti kažko nori* (Eimantas, 251–253). Kiti tampa Eimanto buvimo sąlyga ir atsakomybė kyla bendraujant su jais ir dėl jų atsisakant, nusileidžiant, suprantant: *[L] abai sunkumm ta prasme būti su tais vaikais, nes nes jie ateidavo kaip pamokas daryti a daryti ir paskui kaip padaro biški pašok ir paskui vėl padaro, ta prasme biški toks miksas gaunas. [...] Nu tai mes ateidavom, mes žinodavom viską kur kas vyksta, mes ten viską išsiklausinėjam, kur kas šokiai vyksta ir pilnu tempu varėm (juokiasi)* (Kęstas, 108–109; 112–113). Atsako-

mybės jausmas kito iš atsainumo ir prievolės per atsakomybę prieš tuos, kurie palaikė jų savanorystę būdami toli, į atsakomybę už tuos su kuriais buvo kartu ir dėl kurių savanoriavo. Tyrimo dalyvių atsakomybės augimas apsislojo ten, kur buvo patiriami artimiausi santykiai. Tyrimo dalyviai, kurie išgyveno artimiausius santykius su darbuotojais, atsakomybę stipriausiai prisiėmė dėl darbuotojų, kurie išgyveno stipriausius santykius su pagalba gaunančiais asmenimis, atsakomybę prisiėmė dėl pastarųjų.

3.1.5. Kitokio savęs per kitonišką kitą patyrimas

Kitoniškumas mokantis savanorystėje atsiskleidžia keliais aspektais – savęs kitokio, nesuprasto ir netikėto, patyrimas; susidūrimas su kitu, kuris nepasiduoda asmeninio pasaulio taisyklėms, kai keičiamasi su kitais, bandant ribas ir perimant vaidmenis. Savanorystėje būti nesuprastam, tyrimo dalyvių žodžiais, yra normalu: *[Ž]monės jo (renginio) nesuprato, aš savam ratui išaiškinau gerai, jie suprato, kas per idėja, ir valdžia nelabai suprato, dėl to ir leidimų ne tiek skyrė* (Viktoras, 84); *[...] iš tikrųjų buvo sunkių akimirky, kai kai nesusikalbi su kitu žmogum, jis va tau šalia, tu kalbi, bet jis yra taip toli. Ir neaišku, ar tik dėl kalbos, ar apskritai, tiesiog jis labai toli ir tas tas tas sunku buvo kartais* (Eimantas, 216–218). Būti nesuprastam savanoriaujant lėmė ir atsitraukimą bei suvokimą, jog nesupranti kitų: *Jie žino savo sistemą, kaip ten tarkim ir panašiai. Ir iš to yr kaip ten gimstantys anekdotai arba [...] žodžiu juokingos frazės, kurių aš negaliu įkasti tarkim, nes aš neturiu tos patirties, kur ten, nes aš to nesuprantu* (Ieva, 141–142). Situacija, kai esi nesuprastas ir nesupranti kitų, vyksta kaip dialogas, kuriame būti nesuprastam ir nesuprasti yra nuolat kartu ir, kai pasirodo vienas (būti nesuprastam), atsiranda ir kitas (kitų nesupratimas). Pasireikšti pirmiau gali tiek vienas, tiek kitas ir tada pritraukia antrą savęs pusę – nesupratimas buvimą nesuprastam ir atvirkščiai.

Per negatyvią patirtį su kitu išryškėja savęs kitokio suvokimas. Lyg nuotraukų gamybos procese, kai iš negatyvo (atvirkštinio vaizdo) išryškėja nuotraukos vaizdas, panašiai savanoriaujant iš negatyvios patirties su kitu išryškėjo savęs kitokio suvokimas: *[B]uvau susikūręs [prieš savanorystę – aut. past.] tokį socialinį ratą, kuris man patiko, kuris mane suprato [...] irrrr net tokių žmonių su tokiais pačiais interesais. Kaip sakiau tas – muzika ir tuos miško dalykus, tiesiog, o čia atvažiavus [savanoriauti – aut. past.] kiekvieną penktadienį ten tūsai iki ryto ir alkoholis ir toks paviršutiniškas bendravimas, tai man tas buvo ne tai, kad atgrasu, bet nesusiradau ten gerų draugų tokių, artimų* (Viktoras, 115–117); *Aš nesu vegetarė, nei veganė, aš valgau lašinius ir man tai yra delikatesas irr kaip u tarkim kokiems nors graikam arba nežinau – ispanam, portugalam tai yra nnebūtinai priimtina ir iš to irgi kyla, kad em ne toks kaip m konfliktas, bet toksai truputėlį aa ieškojimas atstumo* (Ieva, 135–137); *[J]ie mane priema kaip gali, bet aš čia nepriklausau, čia ne mano yra. Ir tada irgi galvoji – ar aš noriu ap tą taip perimti ir a infiltruotis, ar man gerai yra ten kur aš esu? Toksai buvo momentas irgi, tai aš nesiinfiltravau taip giliai, nors nors buvo pastangų, bet nusprendžiau, kad ne, nesiinfiltruosiu* (Ieva, 143–145).

Tai, kas buvo įprasta tyrimo dalyvių gyvenimo dalis, pradėjus savanoriauti ir susitikus su kitu, kėlė įtampą bei konfliktą. Tyrimo dalyviai jautėsi suglumę, tačiau jie patys rinkosi, kaip į tai reaguoti – prisitaikyti prie kito ar išlikti savimi. Užuoť tokie ir likę, tyrimo dalyviai

vieni daugiau, kiti mažiau pasirinko patirti įtampą su kitu ir šiuo pasirinkimu stiprino asmenines savybes, pomėgius, atskleidė gebėjimus. Per santykį su kitu tyrimo dalyviai laisvai pasirinkdami kėlė klausimus, kas esu aš ir koks noriu būti. Kitas ir susidūrimas su kitoniškumu tarsi paskatino tyrimo dalyvius likti savimi ir stiprinti tai, ką jie išgyveno kaip savastį, ir kaip tik tai padėjo jiems atrasti savąjį kitoniškumą.

Buvimas su kito kitoniškumu kėlė nuostabą ir leido įveikti asmeninius ribotumus, kai kitas buvo silpnėsi, reikalingas pagalbos ir labiau bejėgis nei savanoris. [...] *jaunuoliai yra iš vaikų globos namų arba arba iš tokių labai konfliktiškų šeimų ir a nu tokie vat – apleisti ir ir ir ten nu daug ten tokių labai skaudžių istorijų iš tikrųjų ir tos vienatvės labai daug visko ir nu ir aš tą kiekvieną dieną nu kažkaip jausdavau, nežinau. Aš kažkaip susitapatindavau su tom istorijom gyvendavau ten tų kitų narių gyvenimus iš tikrųjų (Saulė, 99–101).* Priartėjimas prie kitokio kito leido peržengti tabu temas ir atrasti savyje lyg veidrodyje atspindį to, koks buvo kitas: *Labai susidraugavau ten su keleta ten tokių (iškvepia) nusika (...) nu jie nusikaltėliai, jie tiktai dar ne už groty tuomet buvo, taiti. Tai aš juo, aš iš Panevėžio, tai turbūt dėl to. (įkvepia) Taiti (Eimantas, 213–215).* Žodį „nusikaltėliai“ Eimantas ištaria stipriai ir garsiai. Iš pradžių ties šiuo žodžiu užstringa, lyg abejodamas, ar galima taip sakyti, bet netrukus šį žodį savo pasakojime išryškina. Ryškus šio žodžio ištartimas įtvirtina Eimanto apsisprendimą priimti kitus tokius, kokie yra, šiuo atveju kaip *nusikaltėlius* nepagražinant ir nevengiant jų vaidmens. Drauge Eimantas ir pats yra lyg pavojuje būti matomas kaip nusikaltėlis, nes pagal lietuvišką priežodį „su kuo sutapsi, toks ir pats tapsi“. Bet pasinaudodamas šio priežodžio prasme, Eimantas paryškina tų, su kuriais susidraugavo, panašumą į save sakydamas *aš iš Panevėžio, tai turbūt dėl to*. Jis parodo, kiek daug žmogus gali turėti vidinių vaizdinių apie save, kurie įgalina jį atstumti kitokį bijant savo paties vaizdinio apie save arba priimant kitokį vaizdinį apie save. Eimanto pasakojime atsiskleidžia, kaip kitokio priėmimas atveria duris savęs priėmimui ir išlikimui savimi išlaikant santykį su kitu: *[Š]itie visišvi nusikaltėliai/ tokie vietiniai, jie ten šaudosi atrodo (įkvepia) ir buvo labai įdomu su jais. Ta prasme jiems įdomu, man įdomu. Ta prasme ne tai, kad aš ten su jais laiką leisdavau, kažką bloga darydavau tuomet, ta prsmė, kad jie ateidavo ir ir klausdavo, o kodėl, žinai, kodėl tu čia? Kass? Nu jie matė, kad mes kažkaip kitaip gyvenam, žinai (319–323).*

Kito kitoniškumas, pasireiškiantis amžiumi, elgesiu, gyvenimo sąlygomis ar būdu, primamas atsiveriant santykiui su kitu. Tyrimo dalyviai, pasakodami apie jiems svarbius asmenis, išryškina jų kitoniškumą ir santykio reikšmę: *Tai, kad nuu per per draugystę tapo tas, kas buvo labai svarbu (cakteli liežuviu) [...], mano draugė tokia, a jai kokia šešiasdešimt metų moteriai tai buvo (Eimantas, 325–327).* Šešiasdešimt metų Eimantui ne trukdys draugystei, nors ir nėra įprasta, nes jis nuolat ne tik minidraugystę, bet ir pabrėžia moters, su kuria susidraugavo, amžių.

Nu kažkaip aš prisiminiau vieną vaiką, nu kuris labai prisirišo, nu labai ir kuris nu jisai iš vaikų globos namų buvo tas vaikas (tyla) (Saulė, 180). Saulė, kalbėdama apie vaiką, išskiria jį iš kitų vaikų darydama ilgą pauzę. Paskui ji apibūdina jo kitoniškumą sakydama *iš vaikų globos namų*, drauge įvardija ir santykį *kuris labai prisirišo*.

[A]š atnešiau tarkim dalį savęs, savo kultūros, papasakojau iš kur aš esu, jie tenai niekada nenuvažiuos ir labai jaučiasi, kad jiems tas yra įdomu ir jeigu tu su jais nuoširdžiai būni, ne tai, kad išbūt iki keturių, tenai jau stojiesi, kuprinė prie durų ir nori eit namo. Bet jeigu su jais

būni į juos žiūri, nebijai į juos žiūrėt (...), a kalbies, tai labai tą jaučia. Tai tokia ir prasmė yra (Ieva, 183–186). Ieva nemini neįgalių žmonių kitoniškumo, kuris akivaizdus, bet itin daug pasakoja apie atsivėrimą per santykį su negalia turinčiais žmonėmis ir apibendrina lygia-verčiam santykiui suteikdama buvimo prasmę. Ievos pasakojime atsiskleidžia asmeninio buvimo su kitu įprasminimas įveikus savo baimes – *nebijai į juos žiūrėti*.

Ribų klausimas savanoriaujant kilo visiems tyrimo dalyviams. Asmeninės ribos buvo patiriamos kaip trukdys: *[A]trodo aš neturėjau gal, kai dabar mąstau apie tai (...) jo, galima būtų asmeniškai m kaip savanoriui papildomai prisigalvot veiklų, kad pats save laikytum užimtu, bet tai esminis toks dalykas – ne visiem išeina* (Viktoras, 179–181); *Aš niekaip negalėjau su ta mergina tiesiog susėsti ir pasikalbėti, jinai atsisakydavo su manim tiesiog kalbėtis. Tai man buvo labai labai sunku* (Ieva, 124–125). Tyrimo dalyviai suvokė nepatogų ir sunkumų keliantį asmeninį ribotumą sutikdami kitą. Drauge jie ir kentėjo, kad ne viską gali, bet privalo priimti, ko nėra pajėgūs padaryti ar pakeisti: *“Ir iš tikro, buvo pats sunkiausias dienos momentas, reikėdavo nu vėl su tais žmonėm kažkaip į kontaktą įeit, nes nu tikrai ten per dieną tų nesusipratimų, nesusikalbėjimų būdavo, būdavo* (Eimantas, 221–223).

Susitikime su kitu patyrę asmeninių ribų esatį tyrimo dalyviai skirtingai elgėsi su savo ribomis. Vieni bandė elgtis neįprastai, tarsi į pavojų stumdami kitus, už juos atsakingus žmones, bet drauge neišgyvendami šio ribų bandymo kaip kenkimo kitiems, *kadangi man buvo ten nuobodu aš dažnai (...), ne tai, kad išsišokdavau, bet darydavau tenai savus dalykus, žiūrėdavau, kur kur jau ta riba yra, kiek kada jau mane sustabdys?* (Viktoras, 185–186); *Bet ten žodžiu ten buvo nuotykių su interneto vagimu iš iš kaimyno, [...] sako, į Angliją išvažiuoja lietuviai, tai žiūrėk jau apsigovė, dar kažką, o mes čia (juokiasi) internetą vagiam* (Karolina, 179–180; 186–187). Kiti tarsi žvelgė iš šalies į aplinką vertindami ribų bandymą kaip asmeninę galimybę: *[A]š mačiau kaip galima tarkim teisinių klišių pamatyti kaip aš galiu a nelegaliai patekti į kitą šalį. Yra tam tikros perėjos ir aš galiu kaip nuvažiuoti kaip a turistas? (...) ir ta prasme nieko nebus, nes [...] tau reik mokėt už vizą, simbolinį tokį mokęstį ir ta prasme a aš aš [...] pamačiau skylę, kad kur galima įvažiuoti ir ten ale stovi pasienio punktas a, bet ten nieko nėra* (Kęstas, 264–268).

Savanoriai, patyrę kaip kitas peržengia jų ribas, pripažino asmeninį pažeidžiamumą: *Nu tiesiog nuolat turėjai būt toks, žinai, nuu... atidus, tai... Nes ten sakau buvo ir kamerą man pavogę, tai ir daugiau tokių buvo tų situacijų, [...] su tokio gal biški jau ir perdėto, bet biški gal žinai (švilpteli ir sukiojasi) susigaudymo erdvėj* (Eimantas, 264–267); *buvo incidentai vasarą, kai buvo įsilaužta į į butą, kuriame mes gyvenom... ten buvo tada suvokėm, kaip nesaugu yra toj zonoj (šypteli), kurioj, mes gyvenom, tik tada* (Ieva, 102–103). Galiausiai ribos, patiriamos susitinkant kitą, buvo suvoktos kaip neišvengiama būtinybė: *Ir ta prasme mano, man buvo uždrausta (...) tiek iš jų organizacijos, tiek iš išsiuntusios organizacijos sakyti savo nuomonę, [...] aš jaučiausi m dviprasmiškai, nes aš kaip ir norėjau pasilikti tam projekte, dėl to aš daugiau nieko nesakiau, nes aš norėjau, tikrai, tikrai aš buvo mano milžiniškas indėlis* (Kęstas, 291–192; 303–304). Asmeninių ribų patyrimas susitikime su kitu skirtingais būdais didino suvokimą apie nuostabą keliantį asmeninį ir kito apčiuopiamą ribotumą. Kalbėdami apie asmeninio ribotumo patirtį per kitą, vieni tyrimo dalyviai skausmingiau, kiti džiaugsmingiau vardijo suteiktą adekvatesnį savęs suvokimą: *[...]labai ribotas esu, ne toks fainais, kaip dažniausiai galvoju, bet ir kartais galvoju. Ir ta prasme ten labai save pama-*

tyt gali, vat [...] kai visiškai nu, su kitu žmogum, neišeina ten žinai, susikalbėt (giliai įkvepia) (Eimantas, 602–604); įsivardinau sau dar tenai bebūnant, kad tai nebus mano ateitis, nebus mano kelias, kad man yra per daug sunku ir emociškai (Ieva, 215).

Ribų bandymas ir ribotumo patyrimas susitikime su kitu atvėrė ribų poreikio suvokimą: [I]š šitos perspektyvos nu kad labai svarbu tos ribos... m... nu svarbu susivokt kas tu esi tame, ką tu darai ir kur tu eini, daugiau kažkaip apie savo kelią nu vat galvot, o ne panert nu kad tiesiog būti su tais vaikais ir nu būti ta geradare, kurio tarsi tas vardas savanorio reikalauja būti nu tokiu (Saulė, 217–219). Saulė, vengdama apibrėžtų ribų ir norėdama būti be jokio apibrėžtumo, įkliuvo į beribiškumo sąstus, kurie ją pačią labai išvargino ir atvedė prie ribų poreikio atradimo. Norėdama padaryti viską, ką gali, Saulė ėmė kaltinti kitus ją išnaudojant, ją trikdė esama veikla ir jos tikslingumas, ji jautė didžiulį nuovargį nuolat stengdamasi įsijausti ir atsiliepti į kito poreikius: [L]abai svarbu ribos, nes nu kai jų nėra, nu tiesiog tu paskęsti ir ir ir ir ta savanorystė tada tampa nu tokia, nu tu jauties išnaudojamas, nors iš esmės nieks gal tavęs ten neišnaudoja (Saulė, 215–216). Susitikimas su kitu suvokiant asmeninius ir vaidmens ribotumus nė vienam tyrimo dalyviui nebuvo lengva patirtis. Tačiau visiems jiems per kitą atsivėrė asmeninis ribų suvokimas ir nauji savęs suvokimo ir savo poreikių pripažinimo aspektai. Paradoksalu, kad savęs suvokimas ir santykio su kitu prasmė tyrimo dalyviams atėjo tuomet, kai jie įveikė išankstines nuostatas, stereotipus ir atsivėrė kitam priimdami kitoniškumą kaip sudedamąją santykio dalį. Santykis su kitu savanorystėje tapo atsakymu į buvimo savanoriu čia ir dabar prasmės klausimą. Kitoniškas kitas savanoriams tapo mokytoju, padedančiu atrasti ir priimti save su trūkumais, priimti save kitonišką, kaip ir kitas yra kitoniškas. Santykis su kitonišku kitu tarsi tapo sąlyga ir galimybe nepažinto, neatrasto ar slepiamo savęs priėmimui.

3.1.6. Tapatumo paieškose „tarsi savanoris, bet iš tikrųjų aš kaip tas žmogus (pagalbos reikalingas)“

Visi tyrimo dalyviai išgyveno tapatumo krizę savanoriaudami. Savanorystės vaidmens neįmanoma apibrėžti itin aiškiai, nes savanoriaujantis žmogus jį realizuoja ir kuria, kaip gali tuo metu sukurti geriausiai (tu pats nesi darbuotojas ir ir ir jie su tavim irgi taip elgiasi, nu jie ta prasme irgi n ten įdomus tas santykis labai, neaiškus iš tikrųjų, labai neaiškus santykis. Tu kaip ir narys, kaip ir darbuotojas ir tu nesupranti kas tu esi (Saulė, 129–130)). Pradedant savanoriauti apibrėžiamos yra pagrindinės veiklos, bet ne visur, suvokiant, kad tokie apibrėžimai gali padėti savanoriui užsiimti veikla, bet trukdyti atsiskleisti. Tapatumo krizė savanoriaujant neišvengiama, ir kai kurie savanoriai tam buvo rengiami. Jiems buvo paaiškinta, kad dėl kultūrinio šoko galima patirti krizę savanoriaujant: [A]pskritai tas kultūrinis šokas, nors jam irgi ruošė, buvo vat būtent irgi labai įdomu, kad ruošia tai savanorystei ir ten kultūrinei tokiam truputį aa vis tiek ten, viskas kitaip (Eimantas, 186–188); apatiją, nusivylimą: [B]uvo labai sunku, bet dabar aš kaip žiūriu, tai (...) yra tokia fišerio kreivė po, kaip čia, kurią aš pristatau ir savanoriam išvykstantiems ir jinai labai labai detali, labai aiškiai parodo, kas įvyksta sava (...) keičiant aplinką (Ieva, 107–108). Tyrimo dalyviai Ieva, Saulė, Eimantas ir Karolina, pasirinkdami savanorystę, žinojo savo asmeninius lūkesčius ir per juos siekė naujo asmeninio tapatumo: Kai aš galvojau, kad man teks savanoriaut su

neįgaliaisiais, tai man buvo nesumeluota motyvacija, kad tokiu būdu aš labai apsišlifuosiu kaip žmogus, nes nesu mačius, nebuvau mačius anksčiau iš arti neįgalaus žmogaus. Neteko susidurti nei artimoj aplinkoj, nei gatvėj – niekur (Ieva, 61–63); mm nu aš norėjau priklausyti ir aš norėjau (...) nu sakau, norėjau kažkokios šeimos tokios (tyla) (Saulė, 90–91); (įkvepia) tas buvo vau tai žinai į visišką tokį savęs išbandymą važiuot iriririr ir nu aš atsimentu vat lėktuve sėdėjau ir galvojau, nu man tai kaip įdomu, kaip viskas čia klosis (Eimantas, 180–182); Nes man žiauriai užkabindavo tas toks, tas jų pokytis, kai jie atvažiuoja visi pasimetę, ten vokiečiai dažniausiai paaugliai dar tik baigę mokyklą. Visiškai ten tokios akys didelės didelės žiūri, nesupranta nieko [...]. Nu ir ir bet paskui vat savanorystės gale tarkim jie tokie tikrai savim pasitikintys žmonės a kiek vieni iš kitų išmoksta dalykų ten (Karolina, 92–97). Naiko tapatumo lūkestis savanoriaujant kilo iš noro keisti asmeninį gyvenimą, priklausyti, stebėti kitų savanorių, su kuriais turėjo ryšių, pokyčius ir iš pasiruošimo savanorystei laikotarpio.

Mezgant santykį su kitu kito visų savanorių tapatumas. Pirmiausia susitikus kitą tapatumu buvo suabejojama: [Y]ra toks dabar jausmas, kad yra tris kartus daugiau tos pastangos dėl to, kad ir savo identitetą tarsi iš naujo kuri, dėl to, kad esi kitoj visiškai aplinkoj ir (...) ir taip pat, kad reikia viską suprasti (Ieva, 67–69); Ten buvo viena panelė penkiolikos metų, gal ten (...) šeimos n tokia nu neprižiūrėta, kaip pasakyt (...) atstumta jinai tokia, žodžiu palikta savarankiškai užaugti ir subręsti ir aš susitapatindavau su ta su ta panele ir kažkaip (...) nu tas sunku, nu sunku buvo iš tikrųjų (...) (Saulė, 101–103); Nu labai greit supratau, kad viena yra svajot ir galvoti apie tai, o kita yra iš tikro gyvent tuo, kas ten vyksta, nes nu ta prasme, aš jau fiziškai supratau, kad aš esu labai toli cha (nusijuokia). [...] Bet ta prasme, tai vėlgi iš esmės nu atsiiduot turėjau, tai akimirkai, nu nes mano viskuo tapo tie keli žmonės, kiti savanoriai, kurie, kas keturiolika, penkiolika mėnesių keisdavos (Eimantas, 201–206).

Tyrimo dalyviams, kurie buvo nusiteikę savanoriaudami kurti save ir kurie neturėjo tokio lūkesčio, tai buvo nelengva patirtis. Bet jos reikėjo atrandant naujus raiškos būdus, atveriant savo nepanaudotas ar net nežinotas esant asmenybės puses: Mes pasisiskyrstēm taip a, jie išmoka, aš išmokau juos tris šokius ir jie manęs tris šokius i i išmokina. Nu ir prasidėjo juodas darbas (nusijuokia). [...] Tai man tas a labai patiko irrr ir mes šokom ir aš šokau. Iš tikrųjų išmokau ir gruziniškų šokių ir ir a mūsų laisvalaikis būdavo (Kęstas, 107–108; 110–111). Kęstas, kalbėdamas apie šokius, vartoja skirtingus asmeninius įvardžius – aš, jie, mes viename sakinyje. Pasakodamas keičia aš į mes, mes į jie bei aš ir taip atskleidžia avo susitapatinimą su vaikais, kuriems padeda. Kęsto juokas atspindi įtampą ir ypatingumą susitapatinimo su tais, kurie jam buvo neseniai svetimi. Atrodo, rizikuodamas savastimi Kęstas leidžiasi į buvimo kaip kitas nuotyki. Apie susitikimą su neįgalium žmogumi Ieva pasakoja: [T]en buvo toksai vaikinys dauno sindromu sergantis, jis toks fainas ir jisai aš, jis labai chitras buvo žodžiu, dėl to, kad aš (189), kaip ir Kęstas, ji kaitalioja įvardžius aš, jis. Sakinyje susipina aš ir jis taip, kad ima atrodyti, jog ir Ieva yra dalis vaikino, turinčio Dauno sindromą, arba jis yra Ieva. Kaitaliodami įvardžius Kęstas ir Ieva nesąmoningai kalba apie stiprų įsijautimą ir tapatumą sukeisdami vietomis pagalbą gaunančius asmenis su savimi, pagalbą teikiančiais savanoriais.

Toliau Ieva kalba apie santykio su šiuo vaikinu raišką: Ir kalbi, ir sakai, m fainai, aišku jis sako (juokiasi) kodėl tu tokia graži, nu ir tada sakai – nu taip (...) aš mėgindavau atrast skirtingų atsakymų paskui į tą patį žodžiu, bet tai nu žodžiu, tokia irgi kūrybos buvo akimirka visai. Bet tas man, tai tokia (197–199). Akivaizdžiai jam simpatizuodama ir rodydama artimumą,

Ieva neslepia susižavėjimo vaikinui, turinčiu Dauno sindromą, ir nuostabos savimi – *bet tai nu žodžiu, tokia irgi kūrybos akimirka buvo visai. Saulė tapatumą išgyveno patirdama tai, ką patiria atstumti jaunuoliai, dėl kurių ji savanoriavo: Aš taip pavargdavau iš tikrųjų, pavargdavau nu būti tokia sugėrėja, be ribų tokia, kažkaip labai tikrai pavargdavau ir atrodydavo tada n būčiau darbuotojas, tai nors būtų kažkokios ribos, kad tie vaikai n prie manęs taip neprisiartintų ir aš neperimčiau jų visų tų istorijų baisių. Nu kažkaip taip (...) tai va (tyla) nu toks ten nu ten jautiesi ir nu tada toks kaip ir be teisių (133–136). Vildamasi, kad jaunuoliai savanorystėje bus kaip šeimos kažkoks pakaitalas (132), Saulė išgyvena emocinį susitapatinimą su jaunuoliais, išjausdama visus sunkumus, kuriais jie dalijosi su ja. Ji įsitraukė jų istorijas, o pasakodama daro tylos pauzes, ir atrodo, lyg jai trūksta oro įkvėpti asmeninio gyvenimo, nes visas gyvenimas, kurį ji gyveno savanorystėje, buvo labai sunkus jaunuolių gyvenimas, o tai ir tapo jos sunkiu gyvenimu. Mergina ne kartą verkė kalbėdama apie jaunuolių skausmą, nevilgtį, sunkų jų gyvenimą, su kuriuo ji susitapatino emociškai. Ir nors Saulė nebenorėjo daugiau galvoti apie tokią savanorystę, sutikusi jaunuolių troleibuse ji vėl išgyveno tapatumo santykį su jaunuoliu: [M]an toks jausmas, kad aš turiu būtinai kažką duoti ir daviau aš tada atsimenu pinigų ir paskui aš taip negerai jaučiausi, atrodo čia pinigų davei, nu kažkaip, kažką reikėjo kitką duot, bet paskui pagalvojau – o ką duot? Nu ką tu gali duot troleibuse? Nu kažkaip tai (...) (verkia) (183–185). Tapatinimasi su jaunuoliais Saulė išgyveno giliai ir skausmingai, visiškai atsisakydama savo gyvenimo. Kai po tam tikro laiko ji sutiko jaunuolių troleibuse, susitikimas grąžino ją į atsakomybės santykį, grįštą tiesioginiu ryšiu ir kaltės jausmu už jaunuolio gyvenimą. Saulė, kreipdamasi čia pinigų davei, kreipiasi tarsi į save pačią, kokia ji buvo praėityje ir kokia dabar yra.*

Eimantas ėjo pas žmones kurdamas santykį, priimdamas jų realybę kaip savo ir tarsi apsigyvendamas joje: *Ten viskas, ir miegamasis, ir valgomasis, ir viskas, ir (įkvepia) nu tokia lūšna, grindų net tiesių nėra, ten plytos tokios, žinai ir kažkaip. Žinau, kad ją ten, su sūnus narkomanas, anūkas ten ją skriausdavo (įkvepia), kažkaip man jos žiauriai gaila būdavo (330–333); Bet kažkaip emociiniu mes ten bendravom, bendravom ir vieną kart irgi jinai ten dėl tos savo sveikatos ji ten dirbt nenori, negalėjo, jinai ten kokius rūbus, kažkur rasdavo, jinai į sendaikčių kartais važiuodavo. Nu ir kažkaip sakau, tai aš tau padėsiu, žinai (337–340). Moters, kuriai Eimantas siekė padėti, gyvenimo sąlygos jį gąsdino, nors jis to ir neįvardija, bet pasakodamas tiksliai nusako skurdaus gyvenimo detales. Dėl gyvenimo sąlygų tiek materialine, tiek santykių prasme kilęs gailėsčio jausmas neatstūmė Eimanto nuo moters, atvirksčiai, paskatino ieškoti draugystės ir siūlyti savo pagalbą: *Ir mes ten pradėjom, sistemą tokią sugalvojom (kalba šypsodamasis), kaip tą visa tai reiktų daryyt ir ir ta prsme viskas ten labai nerealiai gavos. Ta prsme tam žmoogui tas kažkas buvo tokio, mes ten praleidom keturias gal buvo valandas tam turguj. Bet ta prsme mūsų ta draugystė po to, nu iki, ta prsme dabar, nebendrauju, nes nėra kaip su ja iš esmės, bet, su ja labai labai užsimezgė. Nes kažkaip vat, tiesiog vat, susidraugauji, nei tas amžius ten, nėnė nēr kažkoks limitas, kažkas bendro buvo tam (Eimantas, 345–351). Eimantas išpažįsta draugystę, artimumą, net intimumą, prisiliesdamas prie moters gyvenimo, prie kito, kurio gyvenimas yra sulaužytas. Užsimezges glaudus ryšys su artimais jam tapusiais žmonėmis įprasmina jo veiklą.**

Atradę tapatumą tyrimo dalyviai išgyveno savanorystės prasmę: *[A]š atsiminiau šitą momentą dėl to, kad dirbau su vienu projektu prieš išvykstant visai, [...] ir aš sakiau, kad grįšiu į paskutinį pasirodymą, nes jie nespėjo pabaigti jo man savanoriaujant ir aš grįžau tenai prieš*

Kalėdas ir aš pamačiau tai, ką mes tenai dirbom, ką statėm, nes buvau padarius fotografijų parodą iš tų repeticijų. (ašaros akyse), nu žodžiu, tokių. Ir kai tu, ir kai aš pamačiau tą galutinį rezultatą ir aš galvojau vau! (Ieva, 242–244; 247). Po savanorystės grįžusi į Graikiją ir aplankius žmones su nagelia Ieva pamato, ko dalimi buvo, ir tai ją jaudina, jaudina žmonės, su kuriais ir dėl kurių ji buvo, jų laimėjimai ir ėkmė. Ieva ašaroja suvokdama, kuo šie protinę negalią turintys žmonės tapo jai ir kuo ji tapo per juos. Eimanto tapatumo rezultatas atsiskleidė per tikėjimo įprasminimą kasdienybėje: *Dabar vėlgi, gyvenimas pasikeitęs, bet tuo metu, tai kažkaip, viskas ten buvo aišku, dėl ko jį ten žu, ta prsmė dėl ko nukryžavo, ta prsmė vi, visa teologija į viską čia susidėjo. Ir man k kai ten kiti klausdavo, kaip tu ten gali būt, žinai, tipo, kaip tau nekyla klausimas, kur Dievas, ta prsmė viskas ten buvo aišku. Vat vat vat jis va čia tarp to, va čia jisai yra. Ir ta prasme (įkvėpia) ten man **taip aišku pasidarė**, viskas, žinai (...)* (454–458). Eimanto aiškumas ir pauzė sakinio pabaigoje pabrėžia savanorystės prasmės susitelkimą į pagrindinį jo ieškotą klausimą, kur yra Dievas. Tapatumas su tais, kurie patiria nuolatinį vargą, pažeminimą, patenka į beviltiškas situacijas, vedė jį prie atradimo, jog Dievo buvimas su kenčiančiais ir nuvertintais žmonėmis yra kaip jo buvimas – buvimas kartu kenčiant. Saulei susitapatinimas su jaunuoliais liko slegiančia patirtimi, kurią ji paliko nesidairydama atgal: *Aš atbuvau ten pusę metų, daug ten atidaviau ir atrodo ir uždariau duris ir kad neprisiminti tų vaikų, tų visų istorijų, nu kad dabar jau nieko negaliu padaryti m va ir dabar biški tos durys va prasivėrė ir tas ir tas yra sunku labai pasakot iš tikrųjų labai kalbėt nelengva (prisikaupia ašarų)* (Saulė, 225–227). Tarsi neturėdama į ką atsiremti, kas galėtų atsverti *sunkių istorijų* našta, Saulė atsitraukė nuo patirties savanorystėje palikdama ją su skausmu, jog *nieko negali dabar padaryti*. Tapatumo su jaunuoliais vaisius Saulei per sunku nešiotis su savimi toliau, ji atsisako savo viduje apmąstyti, grįžti prie jų. Lyg Pandoros skrynia, jie prasiveržia troleibuse Saulei sutikus jaunuolį ir pasakojant apie savanorystės patirtį tyrime, tuo patvirtindami patirties gylį ir stiprumą. Saulė stengiasi neprisiminti savanorystės laikotarpio, tačiau turėta patirtis vis dar yra su ja ir neišnyksta.

Neatradus tapatumo su tais, kuriems padeda, nei su tais, kurie padeda, iškyla giluminė prasmės savanoriaujant problema: *Bandydavau, eidavau per universitetus, ten visokių apklausų prisigalvodavau, kažką veikt, bet vis tiek kažkaip gal likau prie savęs. Nu aš nesu toks mmmmm kaip čia pavadint (...). Dažnai už dalykų, kurie daugeliui žmonių yra įdomūs, man nėra įdomūs, aš visai negeriu alkoholio, nemėgstu po klubus vaikščiot, man geriau miške ten su hipiais būgnais pagroti ir pašokt, tai tokių bendraminčių sunku buvo rast, dėl to gal taip ir (...) sekėsi (...)* (Viktoras, 60–63). Viktoras tarsi ieškojo savanorystėje savęs, prie ko galėtų jaustis *bendramintis*, tačiau liko *prie savęs*, vienas, todėl atsidavė asmeniniams pomėgiams. Viktoro apibūdtas savanorystės be tapatumo jausmas: *Jaučiausi laimingas, bet taip paviršutiniškai laimingas, laimingas, nes prisigalvodavau savų dalykų, bet nepilnavertiškas (...)* (121–122) dar stipriau pabrėžia santykio reikšmę savanorystėje – su pasitikėjimu susitapatinant ar formaliai nesusisaistant artimesniais santykiais. Kai nėra tapatumo, viskas lyg atrodo gerai, aip lyg ir nieko netrūksta, tačiau jausmas, jog esi *paviršutiniškai laimingas*, leidžia atpažinti giluminį troškimą būti reikalingam ir per tai tapatumo stygių.

Tyrimo dalyviams susitapatinus su tais, kuriems padedama, ir / arba su tais, kurie padeda, savanorystė pakinta egzistenciškai – klausimą, ką man veikti pakeičia klausimas, kaip galiu būti dėl kito.

3.1.7. Tėvų autoriteto perklasimas ir laisvas autoritetų pasirinkimas

Tyrimo dalyviai, pasirinkdami savanorystės kelią, pasirinko atsiskirti nuo tėvų, laikinai pakludami jų siūlymui arba nepakludami nuo pat sprendimo savanoriauti pradžios. Tėvai siūlė tyrimo dalyviams savanorystę atidėti, prieš tai „susitvarkant“ suaugusiųjų gyvenimo pagrindus – studijas. *Aš norėjau iškart po mokyklos važiuoti, nes aš tame mačiau galimybę įgyt patirtį. Aš pati nežinojau kokią patirtį, aš nežinojau a man ne taip galbūt rūpėjo ir ta kalba, bet aš norėjau žodžiu, labai norėjau išvykti. Labai norėjau pakeist aplinką, bet neleido man tėvai – sako pirma turi pabaigti studijas, paskui galėsi daryt ką nori. Tai man kartais toksai de žavu yra, kad (...) ne de žavu, negaliu taip sakyt (...) žodžiu, kai galvoju apie praeitį, toks jausmas, kad visus tuos keturis metus universitete aš laukiau, kada galėsiu išvažiuoti* (Ieva, 53–56). Sakydama *de žavu*, Ieva tarsi suklysta, bet tai pabrėžia jos gyvenime atsikartojančią tėvų, kurie rūpinasi jos gerove, vaidmens svarbą iki savanorystės, ir ji atsiliepia į tai klusnumu. *Tai jeigu aš būčiau tarkim po mokyklos teisiai važiavus į iviesą (Europos savanorių tarnyba, aut. past.), galbūt būčiau visai ką kitą studijavus ir galbūt nebūčiau iššvaisčius, nu kiek čia tas iššvaistymas, keturių metų ir ten tėvo pinigų ir visa kita, bet kita vertus, ne negali nurašyt kažkokios patirties kaip blogos, aš taip įsivaizduoju* (Karolina, 124–127). Karolina tarsi nemini tėvų, kurių noru ji baigė bakalauro studijas, bet tekste juntamas apmaudas skiriamas kaip tik jiems, dėl to ji net praėjus keleriems metams po savanorystės apgailestauja: *Tai jeigu būčiau aš tarkim po mokyklos važ važiavus, tai būtų man lengviau dabar ė pasirinkti profesiją. Aš taip spėju. Tai va todėl. Tai ir vokiečiai žymiau geriau jie daro, kad tiesiai po mokyklos, va* (130–132). [...] *Aš būtent nenorėjau grįžti į namus, tėvai gyveno, kaip jau sakiau ne Vilnius a ir ir va ta savanorystė man buvo a nu nu didelė galimybė išlikti Vilniuj* (Saulė, 70). Neįvardydama konflikto ar įtampos su tėvais, Saulė renkasi savanorystę nenorėdama grįžti į tėvų namus. Interviu atsikartojantis vienas iš trijų savanorystės motyvų – nenoras grįžti į tėvų namus, parodo jos troškimą atsiskirti nuo tėvų. Eimantui, savanoriauti nusprendusiam po studijų, lyg ir neturėjo kilti įtampos su tėvais dėl prieš savanorystę pradėto savarankiško gyvenimo, tačiau įtampa tvyrojo: *Nes labai daug žmonių nesuprato, kam reikia išvis išvažiuot, net artimieji, tėtis kažkaip visiškai labai nepalaikė. Nu toksai jam tai buvo šokas, kodėl aš čia dabar baigsiu mokslus, važiuosiu už dyką kažką daryt, nu taprsme (giliai įkvepia) nu šitas buvo barjeras labai sudėtingas, bet paskui kažkaip didžiuojuos, kad neklausiau nieko tuo atveju nieko iš esmės. Mama kažkaip palaikė, tėvas nelabai* (Eimantas, 136–140). Eimantas labai tiksliai apibrėžia savo santykį su tėvu: *[T]ėvui buvo svarbu įrodyt, kad aš galiu išvažiuot, man tas buvo svarbu, ten nors čia jau kita tema turbūt, bet tas buvo labai svarbu įrodyt, kad kad jau vis tą bamba-gyslę kažkiek kirpt, kur kur kur atsiskirti* (644–647). Suvokdami arba nesuvokdami tyrimo dalyviai, pasirinkę savanorystę, ėmė kurti savo gyvenimą, o to sąlyga buvo pasipriešinimas tėvų valiai ir atsiskyrimas nuo tėvų.

Tyrimo dalyviai, apsisprenddami savanoriauti ilgalaikeje ir viso laiko savanorystėje, renkasi prieštaravimą tėvams, kurio įtampa neatslūgsta ir savanoriaujant: *[A]š išvažiavau! (šypsosi) Tai turbūt įrodžiau (įkvepia). Bet praktiškai mes nu kokį penkiolikos šešiolikos mėnesių nešnekėjom. Jisai vieną kart man buvo tokį mažą atviruką įdėjęs (įkvepia)* (Eimantas, 649–651); [...] *tėvai sakydavo, kad tu nesuprasi, kas yra kai mes gyvenom ten, prieš dvidešimt*

trisdešimt metų. Tu sako, tu nesuprasi to kaip žmonės gyveno, koks buvo stygius didelis a trūkumas. Irr tiesiog tas ėjo ta prasme įrodyti tėvam, tiesiog įrodymas, kad aš tikrai suprasiu (Kęstas, 200–202). Atsiskirdami nuo tėvų ir rinkdamiesi savo gyvenimo kelią, tyrimo dalyviai atranda laisvę nuo autoritetų: [A]pskritai nuo šeimos, nuo tėvų, man irgi tass patiko iš vienos pusės kažkaip... ten irgi visokių dalykų yra buvę, tai (įkvepia) kažkaip leido susivokt, ta prasme, kad... aš buvau labai laisvas (Eimantas, 654–656); iš tos aplinkos iš kurios aš išvažiavau ir į kurią grįžau – tai buvo labai tokios šiltnamio sąlygos. Kur tu turi viską a iš visų pusių, tu turi paramą ir finansinę ir emocinę ir visas yra taip sudėliota gyvenime, kad kai būna a koks nors akmenų takelis virš vandens, kad gink Dieve neprisiliestum prie vandens. O tenai – vien vanduo, turi su šakėmis susirast tuos akmenis [...] ir žodžiu, kad nepribristum žodžiu (šypsosi), tai man atrodo tai yra labai stiprus augimo momentas. Kai tu suvoki, kad niekas tenai iš ryto tau kavos neišvirš ir kad niekas tau nesišypsos, nors tu nusišneki [...] (Ieva, 273–278). Laisvėje kylantys iššūkiai, sunkumai yra savanorių gyvenimas, kuriame jie auga savarankiškai. Atradę laisvę nuo tėvų, tyrimo dalyviai ieško savo autoritetų, ne iš anksto duotų, kaip tėvai, o tų, kuriuos pasirenka patys: Nu ir aš tą kunigą kažkaip, o o Osvaldas jo vardas buvo (...), padre Ozi vadindavom. Žodžiu susipažinom kažkaip, tada aš paprašiau, kad jis kaipo palydėtoju ten būtų, nesisakau, pas jį nueidavau, bet kai eidavau, bėgdavau. Ne, būdavo ten penki kartais per tuos metus, bet kai eidavau, tada, žinai, **ką daryt, ką daryt, žinai?** Nu ir jis ten jis viską su. Padėdavo ten viską susidėliot, tai tas labai irgi svarbu man buvo kažkaip (Eimantas, 590–595). Laisvai pasirinktas autoritetas Eimantui buvo kunigas, žmogus, kuriam patikėdavo kritinius savanorystės išgyvenimus, kuriuo jis pats pasirinko pasitikėti. Ieva autoritetu pasirinko savanorystės organizacijos darbuotoją, su kuriuo daugiausia praleido laiko: Man labai padėjo kolega su kuriuo aš dirbau – neįtikėtinos kantrybės uola. [...] Aš žiūrėdavau kaip jie (su neįgalioju – aut. past.) bendrauja ir galvodavau o Dieve, čia mokytis ir mokyti. Kiekvieną dieną aš į jį žiūrėdavau su didžiule pagarba ir tikrai tenai iš jo norėdavau mokyti (192–193; 210); Mentorė vadinama a buvo m a talentinga moteris a Anė a ir jinai turėjo tą tokią menininko gyslelę, nes jinai sujung o jinai sujungdavo tuos a vaikus per meną, per muziką, per dainavimą. Ir a ta prasme sakau: **o geras!** (Kęstas, 102–103); Koordinatorė toj toj klinikoje, tam centre neįgalieji, jinai labai aktyvi buvo. Tai mum irgi labai padėjo, nes mes kasdien galėdavom pas ją nueit, kasdien papasakot kas gerai, kas negerai, gal kažko trūksta, gal namuose kažkas negerai. Jeigu kažkas kažką pasakė, arba kažkas kažką nu nesupranti kažko, nes visi ispaniškai šneka, o aš nieko ten, spalvas mokėjau turbūt ispaniškai (Karolina, 141–145). Pasirinkę autoritetus savanoriai drąsiai jautėsi žvelgdami į juos vaiko žvilgsniu, kupinu pasitikėjimo ir naivaus noro būti tokie, kaip pasirinkti autoritetai: Aš norėčiau truputėlį a to paviršiaus, kad įsitrintų ir į mane (ranka trina savo petį) ir į mane šalia dirbant [...] nu (juokiasi) žodžiu, kad kažkokiu difuzijos būdu aš perimčiau truputėlį tos savybės tai man atrodo pavykus ta patirtis vien dėl to (Ieva, 255–259) ir [...] tuos mirties ten tuos klausimus kažkaip, kažkaip man buvo nesu nepakeliami jie tokie biški tai, tai **mus palydėjo, mes turėjom**, tai labai svarbu mum tas buvo, nes kitaip labai, dabar pasakoju, atrodo vienaip, žinai. Ten gyvenant vėl visas kitaip (...) buvo. (giliai įkvepia) (Eimantas, 596–599).

Stiprus priklausymo nuo pasirinkto autoriteto išgyvenimas leido savanoriams augti reflektuojant emociškai ir egzistenciškai stiprią, kartais ir sunkiai išgyvenamą patirtį. Tyrimo

dalyviai, kurie nerado autoriteto, stokojo refleksijos ir tai įvardijo per interviu: *[A]š nekalbėjau apie savanorystę su niekuom, nes mano aplinkoj neturiu nei vieno draugo, kuris būtų n savanoris ir ir kažkaip gal ir tiem draugam gal atrodė, nu tokia biški keistoka, kad čia eina savanoriauja kažkur tai, žodžiu nedaro karjeros ten žodžiu, nu kad tokia. Tai va nelab... ir pakalbėti neturėjau su kuo ir dabar va kažkaip kai kalbėjau nu labai labai pasinėriau į tuos išgyvenimus ir aš nebeprisimenu ką aš kalbėjau, nes nu tiesiog tas nu tas tie jausmai tokie iš tos savanorystės, kurie yra tarsi uždaryti (Saulė, 221–225); [...] išmokau, kad man gyvenime trūksta refleksijų, nes vat jeigu būčiau pasidaręs konkrečiai, būčiau konkrečiai ir išvardinęs, vat ką man reiškia ta savanorystė dabar negaliu pasakyti taip tiksliai (...) neatsakysiu (Viktoras, 236–237). Viktoras ir Saulė aptarė savanorystės veiklą su atsakingais žmonėmis, tačiau nesukūrus pasitikėjimo santykio su autoritetais refleksijos buvo bergždžios dėl pasitikėjimo stokos, neskatinančios tyrimo dalyvių nuoširdžiai kalbėtis apie vidinius išgyvenimus ir augti kaip asmeniui. Ši patirtis reikšmingai skiriasi nuo patirties tyrimo dalyvių, kurie atsivėrdami autoritetui, pasitikėjimą autoritetu įvardijo kaip vieną esminių augimo galimybių: *Labai buvo įdomu ir gera tą išgirst, kad jįsai taip pamatė mano rolę toj stovykloj, tai aš labai tuo džiaugiausi iš tikrųjų (Leva, 207–210); Padėdavo ten viską susidėliot [...] labai daug dalykų išmoks gali, gali išmoks apie save (įkvepia, cakteli liežuviu) (...) išmoks apie kitus žmones (Eimantas, 595, 597–599).**

Tyrimo dalyviai, atradę savo autoritetus, savanorystėje patyrė nuolatinės atramos galimybę, kurią turėdami jautėsi saugiai atsiverti ir apmąstyti visas, net ir labai sudėtingas bei sunkiai suvokiamas patirtis. Tyrimo dalyviai, neradę savo autoritetų, savanoriaujant kaip tik stokojo atviro palaikančio santykio ir negalėjo išsakyti ir išjausti visų juos slegiančių situacijų, likę vieni, jie nepajėgė suprasti, kas jiems darosi.

Tyrimo dalyviai savanoriaudami išgyveno nuolatinį santykių kaleidoskopą, ir kiekvienas jų ieškojo asmeninio mokymosi galimybių ir perspektyvų. Santykių patyrimas išsiplėtė – neatrastą pasitikėjimą keitė susitapatinimas, įsišėiminimas ar reikšmingų autoritetų pasirinkimas. Išgyvendami kito artimumą ar atsitraukimą, tyrimo dalyviai mokėsi priartėti prie kito ir nutolti nuolat tikrindamiesi, kokią reikšmę santykių patyrimas jiems atskleidžia. Vis dėlto vienas aspektas išryškėjo stipriausiai – tai pasitikėjimo santykio galia. Pasitikėjimo santykio sukūrimas, nesvarbu, ar su atsakingais asmenimis, ar su kitais savanoriais, ar su pagalbą gaunančiais asmenimis, reikšmingai keitė savanorystės įprasminimą ir atsivėrimą mokymuisi. Be pasitikėjimo santykio savanoriai tarsi neteko pasitikėjimo savanorystės patirties refleksija, neatrado savanorystės patirties prasmės ir liko neatskleidę savęs, mokymosi prasme liko užsisklendę mokymuisi. Pasitikėjimo santykį atradę ir jį kūrę tyrimo dalyviai skirtingai asmeniškai mokydamiesi skleidėsi savanorystėje, ir šis santykis tapo pamatiniu mokymosi savanorystėje santykiu, dėl kurio savanorystė ne tik tapo įmanoma, bet ir visavertiškai išsiskleidė.

3.2. BRANDINANČIOS ATSKIRIANČIOS SAVANORYSTĖS PATIRTYS

Metatema „Brandinančios atskiriančios savanorystės patirtys“ atskyrė nuo kitų tematų ir priraukė tas temų kekes, kur tyrimo dalyviai dalijasi apie save savanorystėje – klumpančius ir atsitiesiančius, griauančius ir kuriančius, kenčiančius vienatvę ir iš jos

pakylančius į brandą. Ankstesnėje metatemoje tyrimo dalyvių mokymosi savanorystėje patirtys atsiskleidė per santykį su kitu, o šioje tyrimo dalyvių mokymosi patirtis skleidžiasi per neišvengiamą susitikimą su savimi patekus į atskirtį – savanoriaujant.

3.2.1. Tiesos patyrimas per „kančią, kai tavo realybė prasilenkia su didesne realybe“

Tyrimo dalyviai, pradėdami savanoriauti, turėjo nuojautą, kad savanoriaujant vyks kai kas daugiau, nei jie gali įsivaizduoti ar numatyti: *[A]š tikrai taip galvojau, kad čia apie save daugiau sužiniosiu šitoj vietoj, kai būsiu akistatoj tokių situacijų. Tai bet aišku aš neįvertinau, kad viskas pasikeis – visa aplinka* (Ieva, 64–65); *(įkvėpia) tas buvo vau tai žinai į visišką tokį sąvęs išbandymą važiuot iriririr ir nu aš atsimenu vat lėktuve sėdėjau ir galvojau, nu man tai kaip įdomu, kaip viskas čia klosis* (Eimantas, 180–183). *[A]š neįvertinau, kad viskas taip pasikeis savanorius perkėlė į kitą perspektyvą, kurioje jie žvelgė į nepažintą save didesnės realybės perspektyvoje. Konfrontacija su realybe. Tai iš tikrųjų koks tu esi, koks tu galvoji, kad esi ir koks tu esi ir ten galbūt koks tu norėtum būt. Ir kaip tuos visus žodžiu suprojektuoti, kad būtų vienoj linijoj (rankom rodo, kaip vienas paskui kitą seka). Iš pradžių aišku ten tos kančios, kol suvoki, kad ten tavo realybė prasilenkia su didesne realybe [...]* (Ieva, 280–282). Didesnės realybės patirtyje atsiskleidžia, kuo Ieva nori būti ir kuo yra, nes niekas tau nesišypsos, nors tu nusišneki (278), ir skausmingai atranda, jog ji nėra tokia, kokia norėtų būti. Kęstas įsivaizdavimą apie save sugriauna supratęs, kaip jis moka anglų kalbą: *Irrr buvo labai sunku, aš galvojau, kad aš labai gerai anglų moku, tikrai įsivertinau, kad man labai trūksta anglų kalbos* (163–164). Anglų kalbos mokėjimas padėjo jam suprasti, koks jis yra iš tikrųjų ir kokį save įsivaizdavo: *Ir aš nežinojau kaip ten elgtis, kaip ką daryt, toks įmestas į statinę (nerimastingas juokas)* (167). Saulė, rinkdamasi savanorystę, jautėsi per daug netinkanti darbinei realybei: *[...] aš turėjau tokį vaizdinį susikūrus savo galvoj kaip atrodo tas dirbantis žmogus ir manęs tai visai kažkaip tai netraukė []* (89–90). Savanorystę ji įsivaizdavo kaip vietą, kurioje galima pasislėpti nuo pasaulio: *[...] aš norėjau tiesiog būti... ne gal aš jaučiausi ten tam centre būdama jaučiausi ten kaip narys, kaip to centro narys [...]* (94). Nors lūkestis pabėgti į savanorystę nuo gyvenimo, kuris atrodė per sunkus, viliojo, bet drauge ir klaidino, nes savanorystės patirtis neleido pasislėpti, priešingai, dar labiau stumtelėjo Saulę gyvenimo sunkumų patyrimo link: *[R] eikia stiprybės irgi labai daug iš tikrųjų, ypatingai tokioj sferoj savanoriaujant. Nu nes čia nieko linksmo nėra ten, nu tikrai nėra* (201–202).

Priimdami sunkumų keliančią realybę ar bėgdami nuo šios patirties, savanoriai buvo priversti save pamatyti *didesnėj realybėj*, o tai kėlė kančią, bet drauge atvėrė tiesos su savimi momentą. Svajos, iliuzijos apie save tokį, kokį norėčiau matyti, sudužo atverdamos trūkumus, silpnumą, bet leisdamos suvokti kur link nori eiti toliau: *[I]šdrįsau sąvęs pradėt klausit klausimū, kurie atsikleidžia, kad aš kažko nežinau (atsidūsta). Ir tokiu būdu aš pradėjau aa legaliai mokyti, (šypteli)* (Ieva, 20–21). Ieva atsidūsta ir šypteli, tarsi iliustruodama ir kitų tyrimo dalyvių sąvęs pamatymo *didesnėj realybėj* kelią – suvokus savo trūkumus atsidūstama, priėmus juos ir atradus tai, ką norisi išsiugdyti, šypsomasi. Suvokimo apie save, kitus, aplinką prasilenkimas su kitų suvokimu skausmingai atsiskleidžia tiesos patyrimu.

3.2.2. Svetimumo patyrimas savanoriaujant

Savanorystėje tyrimo dalyviai pateko į aplinką, kuri buvo nepažįstama ir tarsi nepritaikyta jiems. Būdami svetimoje aplinkoje su svetimais žmonėmis, jie patyrė svetimumą ir atsiribojimą: *Aš toks atrodo buvau kaip bandomasis triušis, man nu per ma, per pokalbius su manim jisai jisai kažkaip atrado save [...] kaip gali irgi vesti tas konsultacijas ir tada pradėjo su kitais, nu bet nežinau, man tai nepatiko. Tai tikrai jaučiausi kaip tas bandomasis triušis (...) tai vat (...) (Saulė, 141–143); a iš pradžių buvo labai toks... kiek anglicizmų daug galvoj (...) overexited labai susijaudinęs, viskas labai įdomu, viskas labai smagu ir dirbdavau net viršvalandžius tiek tą patį dariau, nes labai įdomu ir ilgainiui pabodo ir tiesiog tsss ne monotoniškumas, nežinau kaip tai pavadint aah. Gal tikėjaisi daugiau negu ten buvo, tikėjais tokio stipraus projekto, kad stipriai dirbsim ir darysim daug, bet visi darbuotojai buvo užsikasę savais reikalais [...] (Viktoras, 41–44).* Svetimumo pojūtis griovė savanorystės prasmę, vertę ir artimumo išgyvenimą organizacijose bei bendruomenėse esantiems žmonėms. Savanoriai, patyrę svetimumą, ėmė kaltinti ir teisti kitus, tarsi perkeldami atsakomybę už emocinį sunkumą kitiems: *[P]astebėjau n tai n kad socialiniai darbuotojai n tai (...) nu gal konkrečiai buvo vienas socialinis darbuotojas, kuris a nu kuris nelabai galėtų dirbti [...]. Tai nu tai žmogus, kuris neperdirbęs savo traumų ir ir man atrodydavo, kad jisai n negali dirbti [...], kažkokius savus dalykus a taip iškelia į tą išorę, nu nežinau, bet kažkaip vat dabar kai kalbu, nu kad ta aplinka, nu nežinau, atrodo ir pagalbą teikianti aplinka, [...], bet (...) nu bet tos pagalbos kažkaip kokybė atrodo tai abejotina (...) (Saulė, 121–125); [...] organizacija jinai tiesiog pasiėmė pinigų am, realiai bet tokio, kad jie pasiėmė pinigų. Aš sakau ok, jie pasiėmė tuos pinigų, jie lai turi, jie jie lai man netrukdo daryti tai, ką aš noriu [...] (Kęstas, 118–119).* Pojūtis, kad esi svetimas, savanorystės metu nepakito į pojūtį, kad esi savas, nors savanoriai įgyvendino projektus, kūrė veiklas, kurios buvo suplanuotos. Svetimumo pojūtis savanorystėje reiškėsi per vidinį atsiskyrimą nuo žmonių, esančių organizacijoje ir bendruomenėje. Svetimumo patirtis tyrimo dalyviams vis stiprėjo, tokia ji liko iki savanorystės pabaigos: *[J]ie mane priema kaip gali, bet aš čia nepriklausau, čia ne mano yra. Ir tada irgi galvoji – ar aš noriu ap tą taip perimti ir a infiltruotis, ar man gerai yra ten kur aš esu? Toksai buvo momentas irgi, tai aš nesiinfiltravau taip giliai, nors nors buvo pastangų, bet nusprendžiau, kad ne, nesiinfiltruosiu (Ieva, 143–145); pasijaučiau kaip nuobodžiaudamas darbe ir sėdėdavau būdavo tiesiog prie kompo pusę dienos prasėdi ir ten feisbuke, nes nėra ką veikt. Tai neišpildė lūkesčių tas projektas, konorėjau... jo (Viktoras, 49–50).* Savanoris veikė bendroje erdvėje, atliko reikalingas veiklas, net susitapatino su klientais, bet vidinis pasaulis liko atskirtas ir neprieinamas kitiems. Nors tokį pojūtį patyrė visi tyrimo dalyviai, vieniems pavyko laikui bėgant susieti save su savanorystėje esančiais žmonėmis ir tapti artimiems, kiti liko tik svetimi. Tie, kuriems pavyko susieti save su kitais žmonėmis, kalbėdami apie savanorystės patirtį mini svetimumo jausmą, tačiau nepasilieka jame: *Man tai buvo beprotystė, ir aš vis tiek ten to nesuprantu (šypsosi) nu ir nesąmonė, iš tikro. Ir buvo keletas vat žmonių, kurie galėdavo, ten jei šiandien susitikčiau, šiandien jau pasakyčiau, ką galvoju, va taip (Eimantas, 480–482).* Jų esminės savanorystės patirtys su svetimumo išgyvenimu nėra nuolat siejamos.

Tyrimo dalyviai, kuriems prasčiau pavyko susieti save su kitais, kalbėdami apie savanorystę interviu metu nuolat grįžta prie svetimumo patirties jiems būdingomis frazėmis *paviršutiniškai laimingas (Viktoras, 121); [a]š atbuvau ten pusę metų, daug ten atidaviau ir*

atrodo ir uždariau duris (Saulė, 225). Tyrimo dalyviai, kuries per visą savanorystės laikotarpį jautė esantys svetimi, nebenorėtų daugiau į ją įsitraukti: [] *antrą kart nedaryčiau to, kaip sakiau – nuobodu ir paviršutiniška, tai dar kartą to nedaryčiau (...)* mm (tyla) (Viktoras, 141–142), norėtų atsisakyti savanorystės patirties: [...] *nu kažkaip (...)* *atrodo, man atrodo gal geriau jos nei nebūtų* (Saulė, 211). Svetimumo patyrimas tyrimo dalyvius atskyrė nuo žmonių, kurie juos supo, ir nuo aplinkos, kurioje jie veikė. Kadangi svetimumo patyrimo savanorystėje nepakeitė kitoks savęs suvokimas, tyrimo dalyviai liko savanoriais, kurių emocinis prisirišimas prie savanorystės buvo tarsi įšaldytas svetimumo kiauše. Nepaisant emocinio įšalo, tyrimo dalyviai rado asmeninio augimo galimybių ne savanoriškoje veikloje ir ne organizacijos aplinkoje. Ribojantis emocinis atsainumas įkalino savanorystę už patyrimo ribos ir auginantis patyrimas įvyko atskiriant savanorystės aplinką nuo gyvenamos ar laisvalaikio aplinkos.

3.2.3. Atskiriančios ir auginančios sunkumo patirtys savanoriaujant

Pasirinkdami savanorystę tyrimo dalyviai atsiskyrė nuo artimųjų, nesvarbu, ar liko Lietuvoje, ar išvyko iš jos. Atsiskyrimas buvo pačių tyrimo dalyvių pasirinkimas, leidžiantis jiems leistis patirti savanorystę. Savanorystės vietoje tyrimo dalyviai jautėsi atskirti dėl to, kad nepažįsta veiklos, neturi bendros patirties su ten esančiais, tiksliai nežino, koks bus jų vaidmuo. Būti atskirtam savanoriaujant atrodė nelengva, bet įprasta patirtis, kuri atskleidė būnant su kitais savanoriais: [...] *situacija a tai apie tą merginą, su kuria gyvenom, čia buvo a toksai m labai rimtas (šypteli)... kaip pasakyt pavyzdys dėl to [...] tai yra žmogus, su kuriuo tu gyveni irr jeigu negali bendraut, tada yra labai sunku, tikrai labai sunku (...)* (Ieva, 133–134); [...] *jisai kažkodėl tai vat užsisėdo ant manęs, viską aš negerai darau ir ten žodžiu jisai rašo man laiškeliu, jisai angliškai nešneka, aš itališkai nešneku, mes ten žodžiu susirašom per popieriuką jau šnekėt net negalim, nes nei vienas ta šneka ne nešnekam. Ir žodžiu, ir jisai kažkodėl tai ant manęs užsisėdo* (Karolina, 328–331); *Ir iš tikro, buvo pats sunkiausias dienos momentas, reikėdavo nu vėl su tais žmonėm kažkaip į kontaktą įeit, nes nu tikrai ten per dieną tų nesusipratimų, nesusikalbėjimų būdavo, būdavo. Ypač, aš nežinau, gal man su kai kuriom ten merginom, ten tiesiog, kaip nu turbūt biolaukai kažkaip nesutapo. Tada aišku turiu būt, nes (užsikerta kalbėdamas) niekur negali pabėgt, iš esmės, tu esi uždaromas ten ir viskas* (Eimantas, 221–226).

Paradoksalu tai, kad gyvenimo artumas su kitais savanoriais tuose pačiuose namuose kėlė nesusipratimų, konfliktų ir sumaištį tyrimo dalyviams. Artimi vaidmeniu ir gyvenantys bendroje erdvėje savanoriai vieni kitiems kėlė psichologinių ir egzistencinių sunkumų. Būdami arti vieni kitų jie trikdė vienas kitą ir erzino savo buvimu. Tyrimo dalyviai patyrė sunkumą išbūti, kai nėra vilties susikalbėti ar išsiaiškinti, kai vien buvimas kartu dėl skirtingumo yra sunkiai pakeliamas.

Į gyvenimiško sunkumo patirtis tyrimo dalyvius atvedė ir pagalbą iš jų gaunantys asmenys, kurie dėl savo negalios, psichologinio sužeistumo ir skurdo būdami šalia kėlė nepatogumą, nerimą ir nesaugumą: (*giliai įkvepia*) *tai žodžiu, tai buvo karšta ir aš nenoriu degintis, bet mes eidavom degintis dvyliktą valandą dienos, kai pats geriausias metas kabutėse (šypsosi) ir tie tie neįgaliukai tenai sau drybso, jiem fainai nu o aš ne ispanė, man ta*

saulė ne itin prie širdies, o dar čia **šneka** iš abiejų pusių. Paskui dar žiūrėk, kad epi epilepsijos priepolis kam nors neįvyktų, o **jezaumaryte!** (Karolina, 256–260). Išryškindama ir gan garsiai tardama žodžius karšta, šneka ir jezaumaryte, Karolina į juos sudeda įtampą, baimę ir neviltį, kai ji nieko negali pakeisti ir tenka išverti. [...] *jisai stovi, visas apsinarkašinęs, žinai, tas penkiolikinis ir aš čia iš tų šarvojimo namų dar visas ten, žinai toksai. Ir matau jis peilį turi ir matau, kad čia geruoju nesibaigs, nes kažkaip, nu supratau, kad jau čia nieko gero (cakteli liežuviu)* (Eimantas, 418–421). Būdamas su nusikaltėliais, Eimantas patiria susitikimo skausmą, kuris kyla iš pagalbą gaunančio asmens sužeistumo ir jo egzistencijos beviltiškumo. Tyrimo dalyviai nebėga nuo patirtos situacijos, neneigia jos, atvirksčiai, patiria viską kartu su tais, kuriems teikia pagalbą. Būdami jautrūs arba nekantrūs šiose situacijose priima jas ir bando suprasti kitą bei save: [V]at vat **pamoka**. Gera pamoka, nežinau kokia, bet buvo įspūdinga (šypsodamasi) ir aš savim visai didžiuojuosi, kad aš tenai neišprotėjau visai (Karolina, 261–262); Buvo beprotystė tokia. Ir tada nesupratau, nei kur tas Dievas yra, nei ten nei kam, nu ta prsmė, tai buvo virš mano, ribų, ts prsmė, visiškai virš (labai tyliai) (...) (Eimantas, 449–450).

Sunkumas, išgyventas per atskirtį, įtampą, konfliktą, grėsmę, savanorius glumino, trikdė, pykdė, neleido būti patenkintiems savimi, vertė susimastyti apie savo gyvenimo ir savanorystės vertę. Kita vertus, sunkumo išgyvenimo patirtis buvo intensyviai brandinanti, ji vedė link pagalbos paieškos, kurią pasitelkus būtų įmanoma išbūti. Buvo kreipiamasi į išorinius išteklius: *Nes tas yra, žinai, kad į agresiją agresija iškart, nu noris. Vis tiek aš ten aukštas, viską, žinai, tos sienos ten būtų pa, toks. Nežinau, neatsimenu, kaip išėjom iš to skersgatvio, kažkaip. **Kažkaip išėjom** mes per visą tą trisdešimt metrų ir jis ten dingo kažkaip. Ir aš tiktai, tada jau prie namų į kopyčią, nes mes kopyčią namuose, ir viskas, ten ašaros, žinai [...]* (Eimantas, 444–448); *O man pastoviai reikia su tom šnekančiom ir žiūrinčiom tiesiai į tave naktį, o DIEVE! Bet – įdomu, buvo tikrai įdomu. Bet turbūt be šitos, negaliu sakyti kančia, negražu šitaip. Be šito, šitos viešnagės prie jūros, tai kaip ir nebuvo tokių labai superduper kažkokių tai sunkužių dalykų* (Karolina, 271–274). Karolina ir Eimantas sunkiausiomis akimirkomis kreipiasi į Dievą sąmoningai arba netyčia, nesureikšmindami to. Sunkumo išgyvenimas paskatino suartėti su ten esančiais žmonėmis, su kuriais kartu jie išgyveno panašius sunkumus: [...] *jie turbūt tie draugai čia visam gyvenimui gal. Mes mažai matomės, arba retai susiskambinam, bet kai tai įvyksta, nu ta prsmė, nu viskas a on the same page, ane, viskas atgyja, viskas* (Eimantas, 209–211); *ne itin didelis nervas buvo turbūt vien dėl to, kad mm buvo tas britas (autistas – aut. past.) ir mes abudu iš jo žvengėm (juokiasi)* (Karolina, 374–375). Kitas, kuris yra Dievas, ir kitas, kuris yra žmogus, tyrimo dalyviams sunkumuose buvo pagalba būti savimi ir turėti ne tik jėgų išbūti, bet ir viltį pagelbėti tiems, dėl kurių yra sunku. O savanoriai, nesikreipę pagalbos sunkumo akivaizdoje, išgyveno asmeninį skurdą, kuriame nebuvo vilties: [N]u tai labai sunki patirtis iš tikrųjų, labai yra sunki (tyla), tu nueini visas kažkoks neapsiplunksnavęs ir (...) ir ten nes nu tiesiog [...] (Saulė, 207); *O galas buvo tiesiog – po atosotų grįžau, tiesiog pabaigiau, darėm tą ką darėm, tie mokymai a grot buvau aš buvau gitarą nusipirkęs (...) bet galas nebuvo įsimintinas, tiesiog pasibaigė* (Viktoras, 127–129).

Tyrimo dalyviai visi patyrė atskyrimą – nuo labai stiprių ir sukrečiančių patirčių iki kasdienių, nuobodulį ir beprasmybę keliančių sunkumų. Atskiriančios patirtys brandino tuos tyrimo dalyvius, kurie kreipėsi pagalbos, ieškojo atramos ir išteklių per santykį su

kitu. Tyrimo dalyviai, kurie nesikreipė pagalbos ir liko atsiskyrę, nebepatyrė savanorystės džiaugsmo, nesuartėjo su kitu ir laikas bėgo stokojant prasmės. Įsiklausant į tyrimo dalyvių, kurie liko atsiskyrę ir kuriems pavyko ištrūkti iš buvimo atskirai, patirtį išryškėja savanorio kreipimosi pagalbos vertė savanorystės prasmei išgyventi ir savanorio brendimui.

3.2.4. Savanorio vaidmens drama

Savanorystės gyvenama vieta, organizacija, numatoma veikla, žmonės, su kuriais bus susitikama, buvo pristatomi savanoriui prieš pradėdant savanoriauti. Tačiau pradėjus savanoriauti tyrimo dalyviams kilo klausimas, koks mano vaidmuo čia: *[...] ateina į tą tą kaip tą šeimos centrą, ten susitikimai vyksta ir viska ir man sako – ką tu norėtum daryt su tais vaikais? Nu aš atvažiuoju aš jau galvoju, kad man jie duos jau kažkokias užduotis, nu konkrečiai padarytas* (Kęstas, 91–92); *a mes dvi savaites, visi po visus centrus vaikščiojom, ir tiktai paskui buvo interviu dar kartą ir mum pa... mūsų paklausė – kur mes norėtume savanoriaut, kurioj vietoj, ir kur mus mato, kaip kur mum labiausiai tiktų* (Ieva, 35–36); *[...] aš biški kažkaip pasimetęs buvau. Nu tai tipo, o kaip čia yra? Kokia kokia čia ta misija, koks čia tas savanoriavimas, ta prsmė, aš, nu mes čia gyvenam sau, tuo kažkokiu ritmu, kur aš ten prasmės pradžioj irgi ne visai įžvelgiau, tai man tokių natūraliai kilo klausimų* (Eimantas, 270–273).

Buvimas savanoriu neturint aiškaus vaidmens arba, tiksliau apibūdinant, aiškiai suvokto vaidmens, tyrimo dalyvius glumino ir kėlė organizacijos arba bendruomenės veiklos bei buvimo savanoriu prasmės klausimą: *[...] nežinau aš ten klausydavau nu tarkim pokalbius ten ir ir žiūrėda, ir sau analizes vesdavau, kur čia kas ne taip buvo nu atrodo tikrindavau darbuotojų darbo kokybę (juokiasi)* (Saulė, 153–155); *[] mano buvimas jis ten prasmės mažai kažkaip duoda. Nu nes. Nu nežinau. Aš vat nesuprantu. (Įkvepia)* (Eimantas, 277–278); *Man ten buvo gan paviršutiniška, bent iš mano pusės, nu čia mano čiūdai tokie (...). Jo, tai buvo tokios vienvėdės jausmas, kartais, o užpildydavau ją savais darbais, bet vis tiek taip giliai būdavo tai (...) ne kas* (Viktoras, 120–121). Viktoro vienvėdės jausmas, kurį užpildant darbais vis tiek būdavo nekas, leidžia suprasti, jog savanorystė nėra ir negali būti paties savanorio reikalas ir savanoris pats su savimi vienu išgyvena nuolatinę dramą dėl savo netinkamumo, kai jo savanoriška veikla rūpi tik jam pačiam. Buvimą neturint vaidmens tyrimo dalyviai patyrė skirtingai – vieni kaip etapą: *Kažkaip jau ten nu taip pagalvoju, kad aš iki tos Pietų Amerikos visų pirma nepakeisiu, nes man kažką reik daryt. Ir taip kai meldėmės ir ir pradėjo tenai vienos, kitos situacijos, iškrist tokios* (Eimantas, 290–292), kiti kaip nuolatinį savanorystės be vietos ir vaidmens patyrimą: *(šypsosi) am, kai tau nėra priskirta jokių atsakomybių darbe, ta prasme savanorystėj, nepriskirta jokių darbų ir tu pats nieko įdomaus sau nesusigalvoji, tai tada ir atsiranda tas nuobodžiavimas. Kaip ir nėra ką daryt ir pats nesusigalvoji, taip sėdi ir lauki kol kažkas atsiras, tai va tas yra nuobodžiavimas* (Viktoras, 176–178).

Būdami be vietos ir vaidmens tyrimo dalyviai ieškojo, į ką galėtų įsikabinti. Įsikabinimas į organizacijos darbuotojus, kitus savanorius ir pagalbą gaunančius asmenis vedė savanorius prie savęs ir veiklos įprasminimo ir galiausiai formavosi jų vaidmuo savanoriaujant: *[...] mano artimiausi draugai šičia yra savanoriai ir ir mes geriausiai sutariam su savanoriais, nes jie tokie atviresni* (Karolina 294–295); *[...] pakeisdavau du centrus per vieną dieną, dvi valandas iš ryto, tada a dvi valandas po pietų ir važiuodavau taip pat į kitus miestus, į*

mokyklas su proj (...) teatro projektais. Ir taip pat labai įdomiam dalyvavau bendruomenės teatro projekte, [...] aš buvau labai tame dalis (Ieva, 38–40); [...] mentorė vadinama a buvo m a talentinga moteris a Anė a ir jinai turėjo tą tokią menininko gyslelę, nes jinai sujung o jinai sujungdavo tuos a vaikus per meną, per muziką, per dainavimą. Ir a ta prasme sakau: **o geras!** Ir jie tuo metu turėjo rus rus tradicinių gruziniškų a šokių a tą vadovę, tai jinai atėdavo irgi kaip savanorė, tai man buvo, o geras (Kęstas, 102–104). Suprasdami aiškesnę savo vietą organizacijoje, atradami ir realizuodami savo vaidmenį savanoriai išgyveno savęs ir veiklos svarbą bei atsivėrė naujoms patirtims ir iššūkiams.

Buvimo savanoriu vaidmuo keitėsi ir jį atradus, nebūtinai jis išliko toks pat iki savanorystės pabaigos. Kai kuriems tyrimo dalyviams jis naujai pasikeitė patenkant vėl į dramą be vaidmens, kai keisdavo darbuotojai arba kiti savanoriai. Jų vaidmuo kisdavo keičiantis darbuotojams ar savanoriams, ir tyrimo dalyviai vėl patekdavo tarsi į naują savanorystės pradžią, išgyvendami atsisveikinimo gedulą ir savo vaidmens naujas paieškas: [...] *didžiausias stresas buvo tada, kai... išvažiavo tas **britas**, išvažiavo, kas ten buvo? Vokietė ė, kuri su mumis negyveno, bet jinai irgi tam pačiam centre savanoriavo ir ir žodžiu mes labai gerai sutarėm su ja (įkvepia) jinai **išvažiavo**. [...] nebuvo su kuo pasišnekėt, nebuvo su kuo pasidalint emocijų, nebuvo su kuo m keliauti, arba išeit pasivaikščiūt. Tai galiausiai gavosi tai, kad aš su tom darbuotojom kai kuriom bendraudavau [...]* (Karolina, 390–392, 395–397).

Savanorio vaidmens aiškumas ir ilgalaikiškumas sietinas sudarbuotojais, kitais savanoriais, pagalbą gaunančiais asmenimis, kurie, būdami tarsi kitoje pusėje, padėdavo savanoriui vaidmenį atrasti pagal išankstinius lūkesčius ir dabartinį santykį su savanoriu. Kuo stabilesnis padedančių atrasti ir formuoti savanorio vaidmenį asmenų vaidmuo, tuo ir savanorio vaidmuo ilgesniam arba visam laikui likdavo stabilus. Stabilumas šiuo atveju buvo suprantamas kaip buvimas šalia savanorio ir kartu su savanoriu jam prisiemus tam tikrą vaidmenį visą savanorystės laikotarpį, nepasitraukiant, neišvykstant ir nekeičiant vaidmens. Savanoriai savo vaidmenį suvokdavo per santykį su darbuotojais ar kitais savanoriais, liekančiais su jais visą savanorystės laikotarpį. Tuomet savanorio vaidmuo su laiku ne keisdavosi, o pamažu stiprėdavo: *Ir man tasai labai buvo įdomu ir gera tą išgirst, kad jisai (darbuotojas – aut. past.) taip pamatė mano rolę toj stovykloj (stovykla buvo savanorystės pabaigoje – aut. past.), tai aš labai tuo džiaugiausi iš tikrųjų (Ieva, 213–214); [...] kažkaip kasdien vis daugiau ir daugiau kažkaip tos prasmės atsirado to to buvimo. Nes aš nu neabejo, kažkaip nebenorėjau ten kažką tai keist, tiesiog pradėjau būt ten su tais žmonėm. (giliai įkvepia) Labai susidraugavau ten su keleta ten tokių (iškvepia)* (Eimantas, 311–314).

Tyrimo dalyviams savo vaidmenį suvokiant ne per santykį su darbuotojais ar kitais savanoriais, bet per santykį su pagalbą gaunančiais asmenimis, vaidmuo formavosi dviem poliais – labai brandžiu ir auginančiu vaidmens suvokimu [...] *leido susivokt, ta prasme, kad... aš buvau labai laisvas Peru man taip fantastika, aš dabar kaip kartais taip norėčiau* (Eimantas, 655–656) arba labai sunkiu ir nepakeliama atsakomybe apkraunančiu vaidmens suvokimu (*Ten kažkam blogai, ten bėgi išklausi, kažkas ten n pykstasi, ten bėgi, įsiterpi tarpininkauji, aaa vat (...) m (...) kažką darbuotojai ten diskutuoja kalba ir tu turi kažką pasakyti, ką pastebėjai, nu atrodo kažkaip aš taip jausdavausi, kad turiu labai daug atiduoti [...]*) (Saulė, 157–159)).

Tyrimo dalyviai, neradę nieko, kam būtų svarbus jų vaidmuo, nepatyrę savo vaidmens per santykį su kitų vaidmenimis, bandė ištvirti savanorystės laiką *prisigalvodami* įdomių

veiklų: *[G]alima būtų asmeniškai m kaip savanoriui papildomai prisigalvot veiklų, kad pats save laikytum užimtu, bet tai esminis toks dalykas – ne visiems išeina. [...] kadangi man buvo ten nuobodu aš dažnai (...), ne tai, kad išsišokdavau, bet darydavau tenai savus dalykus” (Viktoras, 180–181, 185). Tačiau prasmės stokos ir nusivylimo jausmas neatradus vaidmens per santykį su kitais vaidmenimis tyrimo dalyvį kaip šešelis lydėjo visos savanorystės laikotarpiu: *[J]aučiausi kaip ir gerai, paviršutiniškai gerai, bet giliau buvo taip, kad a (...) [...] Jo, tai buvo tokios vienvės jausmas, kartais, o užpildydavau ją savais darbais, bet vis tiek taip giliai būdavo tai (...) ne kas. Jaučiausi laimingas, bet taip paviršutiniškai laimingas, laimingas, nes prisigalvodavau savų dalykų, bet nepilnavertiškas (...) (Viktoras, 115, 120–122). Tyrimo dalyvių patirtis atskleidė, jog savanorio vaidmuo, net bandomas apibrėžti prieš savanorystę arba savanorystės pradžioje, niekuomet nėra gana aiškus, nes savanoris jį realizuoja per savo santykių su kitais vaidmenimis tarpusavio sąveiką. Savanoriaujant savanorio vaidmens atradimo ir formavimosi kelias yra sklandus, kai šalia savanorio stabiliai reiškiasi kiti vaidmenys – organizacijų darbuotojai, savanorių koordinatoriai ir pan. Kai nėra stabilių vaidmenų arba jiems keičiantis savanoriai išgyvena asmeninę vaidmens dramą, kurios sprendimas priklauso nuo savanorio vidinės parengties pačiam susikurti vaidmenį.**

3.2.5. Bejėgiškumo labirintuose: „turi būti gėrio nešėjas [...] bet (...) negali toks būt“

Bejėgiškumas savanoriams kilo susiduriant su pagalbą gaunančių asmenų bejėgyste ir suvokiant savanoriškos pagalbos teikimo menkumą ir trumpalaikiškumą. Ir ne tik savanoriškos pagalbos trapumą, bet ir apskritai pagalbos reikalingiems žmonėms situacijos sudėtingumą: *Kažkaip tą dviratį turėdavo (verkia) ir vienas benamis, kuris turėjo jam sutaisyti tą dviratį, nu jisai numirė ir ir nu ir aš atsimenu tą vaiką, nu ta prasme, nu jisai nei verkė, nei ką, jisai sako, sako – nepripus man padangų nu, kad nebesutaisys sako man dviračio kažkaip. Nu nežinau dabar kaip tai prisimenu kažkaip, nu labai daug tokių skausmingų dalykų (Saulė, 191–194). Saulė verkia dėl vaiko, kurio dviračio nebepataisys, nes jis pats neverkia. Higiena, nu, tragiška tuose namuose, nu išmatų, visko ten. Nu tiesiog ten, taip gyvena jie. (įkvepia) Nu ir kažkaip tai mes ten ją visgi pri privertėm ten iki tos ligoninės ten nuvažiuoti ten. Po to prapjovė ten tą žaizdą, operaciją ten darė. Pasirodo ten net utėlės, kiaušinius ten pridėjusios, ten, toj žaizdoj (Eimantas, 305–308). Suvokimas, kad iš esmės tų žmonių, kuriems padeda, situacijos savanoriai nepakeis, slėgė nuo pirmų susitikimų su jais ir kai kuriems savanoriams iki savanorystės pabaigo, ar ir pasibaigus savanorystei iki dalyvavimo tyrimo.*

Tyrimo dalyviai savanorystės bejėgiškumą patyrė situatyviai arba nuolat. Be paliovos patiriamas bejėgiškumas tapo savanorystės pamatu ir prisiminimo apie savanorystę gėda: *[T]u nueini visas kažkoks neapsiplunksnavęs ir ir a.... ir ten nes nu tiesiog turi būti gėrio nešėjas ir kažkoks dovanotojas atrodo, bett nu bet (tyla) nu negali toks būt, nes nu pats neturi iš kur pasisemti (...) nu vat nežinau čia kažkaip (...) pagaliau (daugiau nei minutės trukmės tyla) net nžinau ką papasakot kažkaip (Saulė, 207–209). Saulė dėl bejėgiškumo kenčia ir neranda išeities nei savanoriaudama, nei pasakodama apie savanorystę. Jos kalboje privalomumas duoti tai, ko ji neturi, reikalavimas iš savęs neįmanomo, rodo, įspraudžia ją*

į spąstus ir atima džiaugsmą ir norą dalytis. Ji stabteli, daro ilgas tylos pauzes ir galiausiai baigia sakinį žodžiais: *[N]et nežinau ką papasakot kažkaip*. Pati Saulė gėdijasi savęs kaip savanorės ir savanorystės patirties, įsivaizduodama, jog turi ką nors duoti, ko ji pati neturi ir nebegali savanorystėje įžvelgti savo padovanoto laiko ir buvimo prasmės: *[...] aš kaip ir žadėjau aplankyti, bet nu negaliu nueit aplankyti dabar, nu kažkaip niekaip negalėčiau [...]* *Aš atbuvau ten pusę metų, daug ten atidaviau ir atrodo, ir uždariau duris, ir kad neprisiminti tų vaikų, tų visų istorijų, nu kad dabar jau nieko negaliu padaryti m va ir dabar biški tos durys va prasivėrė ir tas ir tas yra sunku labai [...]* (Saulė, 182, 225–226). Bejėgiškumas Saulei pakartotinai atsiveria, kai ji prisimena savanorystę ir pasakoja apie ją. Sunkiai išgyvendama bejėgiškumo savanorystėje patirtį ji yra linkusi nekalbėti apie ją ir stengiasi jos neprisiminti.

Situatyvų bejėgiškumą patyrę tyrimo dalyviai jį apibūdina taip: *Žinau, kad ją ten, sūsūnus narkomanas, anūkas ten ją skriausdavo (įkvepia), kažkaip man jos žiauriai gaila būdavo. [...]* *Nu ir kažkaip sakau, tai aš tau padėsiu, žinai. Tai aš išsiprašiau toj bendruomenėj, kad tą dieną aš ten važiuosiu, gelbėsiu ten, padėsiu žodžiu, paprekiaut ir taip toliau, nes jinai ten pati fiziškai nešt nelabai gali dėl tos savo sveikatos* (Eimantas, 332–333, 339–342); *jie žiūri ir jie neatsimena ką pasakyt, tai čia smulkmena, bet jie nežino į kurią pusę jiems reikia nueiti ir stovi iš abiejų pusių po keturis darbuotojus ir rodo kiekvienam ten žodžiu [...]* *Ir tai, ką jie daro nu tai fantastika, bet jūs negalit įsivaizduot to jausmo, kai tarkim per Kalėdų ar vasaros pasirodymą, kai jie parodo tą produktą* (Ieva, 233–234).

Tyrimo dalyviai, patiriantys bejėgiškumą, labai sudėtingose ir neišsprendžiamose situacijose įžvelgia savo mažą, bet realią galią, patiems dalyvaujant ir veikiant kartu su bejėgiais asmenimis, būnant ne stebėtojais, o veikėjais. Tai leidžia jiems patirti bejėgiškumą ir drauge netapti bejėgiais.

3.2.6. Savanorystėje „atsidariau žmonėm ir išmokau viena būti“

Tyrimo dalyviai savanoriaudami buvo priversti pamatyti save kitokį, kitokiomis sąlygomis, esant bendravimo stygiui įsigilinti į save. Susitikimas su savimi daugeliui tyrimo dalyvių nebuvo tai, ko jie siekė imdamiesi savanoriavimo, tačiau tai buvo reikšminga savanorystės patirties dalis: *[...] socialinis gyvenimas būdavo toksai keistokas [...]* *eidavau šliaužiodavau ten po miestuką, nes ten praktiškai viena pagrindinė gatvė yra ir ir ir susitraukęs centras toksai, su keliom kavinėm* (Karolina, 192–193); *[...] čia atvažiavus kiekvieną penktadienį ten tūšai iki ryto ir alkoholis ir toks paviršutiniškas bendravimas, tai man tas buvo ne tai, kad atgrasu, bet nesusiradau ten gerų draugų tokių, artimų* (Viktoras, 117–118); *Paskutiniai galbūt trys mėnesiai labai demotyvuojantys, kai tu matai finišo tiesiąją ir matai, kad a tu trokšti grįžt namo ir matai kaip kad nebesavanoriausi tenai, nebedirbsi, nebėra motyvacijos kurt santykius, nebėra motyvacijos a pirtk abonementą į muziejus a (...)* (Ieva, 146–147); *Ir ten žinai, niekur tu nepabėgsi, niekam tu labai nepasiskūsi, nu ta prasme, bet vėlgi tipo mano sąmoningas pasirinkimas ir nei karto negalvojau, kad grįšiu į Lietuvą, nu ta prasme, per tuos keturiolika mėnesių* (Eimantas, 581–684).

Susitikimas su savim veikiamas ne tik santykių stokos, bet ir nenoro plėtoti tuos santykius, kurie vyravo aplink savanorius. Jie ėmė daugiau domėtis savimi, atrasti sau svarbias

veiklas ir kurti save: [...] paskui dviratį davė, tai labai man patiko, man šiaip dviračiai patinka, kad aš ten važinėdavau su, ten parkučių kokių susirasdavau, vietų visokių nematytų [...] Jeigu kažko nėra e nėra bute e tai gal vat kaip tik yra e galimybė paskaityti daugiau arba gitarą gavom iš to centro, tai aš groju kadangi gitara, tai vat sau graž **tyliai** galėjau pagroti ramybėj (įkvepia) (Karolina, 194–196, 217–219); Eksperimentavau su miego rutinom, [...] ryte eidavau penktą ten bėgioti tai ii, kadangi penktą eidavau miegoti, reikia dešimtą eit miegoti, [...] stumdydavau laikus tuos ir žiūrėdavau kaip reaguoji į tai [...] tiesiog susiradau savo idealią dienos rutiną, kad man geriausia eiti miegot su saule ir keltis su saule arne, keltis prieš saulę – penktą valandą, o eit miegot apie dešimtą (Viktoras, 154–156). Santykio su savimi, savo kūnu, pomėgiais paieškos ir atradimai išsiskleidė suvokimu apie save kaip apie brandžią savarankišką ir gebančią bei norinčią būti ne tik tarp kitų asmenybę: [M]an atrodo tai yra labai stiprus augimo momentas. Kai tu suvoki, kad niekas tenai iš ryto tau kavos neišvirs ir kad niekas tau nesišypsos, nors tu nusišneki [...] (Ieva, 277–278). Ieva auga palikta viena ir be kito paramos ar pagalbos mokosi gyventi su savimi. Saulė, troškusi susitapatinti ir parnirti į pagalbą gaunančių žmonių gyvenimą, savo pačios vidinius atradimus apibūdina taip: [N]u svarbu susivokt kas tu esi tame, ką tu darai ir kur tu eini, daugiau kažkaip apie savo kelią nu vat galvot, o ne panert (217–218). Atrasdama buvimo su savimi, atskirai nuo kitų vertę Saulė išsprendžia savanorystės pradžioje keltą užduotį – surasti šeimą. Ji galvoja apie save ir nebeieško, prie ko galėtų prisiliesti kaip prie šeimos. Tokių dalykų pamatai apie save, kokių tu tikrai ne ne nežinotum, nepatirtum, nepamatytum savo toj patogioj namų sofikutėj (Karolina, 508–510); **Ne**, tai man tai buvo vieta augt. Augt, bręst kažkaip, nes išvažiavau dar toks vaikas, žinai, nu kaip vaikas, nu ten buvo studijos, tėvai, tėtis ten mokėjo už pragyvenimą, dar kažką. Nu ten buvo gyvenimo tokia mokykla, žinai. Nu vat su su **pamokos** tokios, kur reikėjo nu suaugt (Eimantas, 575–578). Eimantas apibūdina susitikimą su savimi kaip suaugimo pamokas, kai už nugaros nėra nei tėčio, nei kitų artimųjų, kurie tarsi užstoja negandas, bet kartu ir trukdo pažinti savo vidines galias. Be pagalbos savanoris tampa atsakingas už save, už savo pasirinkimus ir elgesį, jis išjaučia ir išgyvena visus savanorystės patyrimus ir auga kaip žmogus. Savanoris tarsi kelionėje ima pažindintis su savimi, savo reakcijomis, jausenomis ir savuoju aš. Kiekvienas patyrimas leidžia savanoriui pamatyti ir priimti save. Apibūdindami santykio su savimi augimą savanoriaujant arba po tyrimo dalyviai jį vadina suaugimo pamokomis, suvokimu kas tu esi, augimo momentu. Karolina susitikimą su savimi vadina atvirkštiniu išmokimu ir apie jį sako: [T]urbūt atvirkštinių dalyką išmokau, kad galiu ir pati viena būti ir čia jokios problemos nėra. Ir a netgi a, kaip čia pasakyt, **prasitęsias** visas jausmas. Aš parvažiavus namo, man būdavo sunku išeiti su žmonėm, nes aš labai džiaugdavausi savo individualiu tuo laiku [...] (491–494). Atvirkštinis išmokimas džiaugtis būnant su savimi yra tarsi nepopuliarus ir nepageidaujamas, bet, tyrimo dalyvės teigimu, atsivėrimas sau yra ne mažiau svarbus nei atvirumas kitiems: [M]an atrodo kiekvienas žmogus turi išmokti, nes vis tiek nesam mes e, nesam mes pastoviai vieniši, bet nesam niekada tikrai vieniši, bet nesam ir toki labai socialūs, kad mum **visą laiką** reikėtų žmonių, visą laiką reikėtų kažko tai, kas su tavim šneka ir panašiai. (įkvepia) (496–499). Dar daugiau, atvirumas sau ir kitiems – tarsi dvi monetos pusės, be kurios vienos iš jų moneta nėra moneta. Taip ir asmuo, kai jam stinga kurios vienos iš atvirumo sau arba atvirumo kitiems pusės, nesijaučia visavertis: [A]š atsidariau žmonėm, kad nebijočiau priimti kažkokio į širdį tarkim,

nebijočiau išlieti, išlieti emocijų, nebijočiau pasidalinti savo **nuomone**. [...] turbūt atvirkštinį dalyką išmokau, kad galiu ir pati viena būti (Karolina, 489–492).

3.2.7. Transcendentinis egzistencijos patyrimas

Tyrimo dalyviams savanorystės metu ir / arba po jos aktuali tapo tikėjimo tema. Ieva, po savanorystės apibūdindama save, interviu pradžioje sakė: [...] *labai stengiuos, nes tikiu karma, tai labai stengiuos būt sąžininga – neimt ne savo daiktų, sakyt teisybę ir dažnai labai pasiteisina (špyteli), nes kažkaip tenai sugrįžta viskas ir taip (...)* (Ieva, 17–18). Kęstas, pradėjęs savanoriauti bažnyčioje, ilgalaikėi ir viso laiko savanorystei apsisprendžia turėdamas tolimesnius lūkesčius ir siekdamas daugiau: *[A]š buvau kaip bažnyčioj kalbant aaaa maistą dalinau žmonėms, jauniem žmonėm, buvo suvažiavimai Europoj ir visam pasauly gan gan žymus fenomenas toks tai kaip Taize iš iš bažnytinės pusės aa. Ir tiesiog a aš mačiau galimybę su savanoryste a savanoriauau įvairiuose renginiuose, koncertai, sportas, politikaa, mhh, sveikata, festivaliai ir paskui, kai brendau kaip asmenybė, galvojau reikia rimtesnių pokyčių* (47–51). Patirties bažnyčioje Kęstas nesieja su tikėjimu, tačiau mistinės patirties išgyvenimas atsiskleidžia jam savanoriaujant, lankantis Kalnų Karabache: *Ne! ta prasme istorija buvo, kad aš pažinojau aplamai vieną žmogų a Kalnų Karabache, vieną žmogų ir tai per du draugų draugus ir jisai buvo studentas, buvo iš mano miesto. (beveik besijuokdamas) ir aš tą žmogų sutikau tundroj ten (juokiasi)* (Kęstas, 251–253). Nuostaba, džiaugsmas ir mistinės patirties išgyvenimas atveria Kęstą tikėjimui. Jo tikėjimas reiškiasi mistiniu savanorystės patyrimu ir jo patirties interpretavimas apibūdina neįmanomumo savanoriaujant patyrimą. Galiausiai Kęstas interviu pabaigoje savanorystę apibrėžia kaip mistinį išsipildymą: *[A]š noriu pasakyti m apie savanorystę dar? Tokį tašką duoti, kad jei tu žinai tikslį kryptį (...), tau atsivers visos durys. Kaip sakoma belsk ir bus atidaryta. Tai tas kelias gali būt nelengvas, bet jei tu tiki ir darai, tiki ir darai – tau visas pasaulis atviras (...)* (343–344). Tikėjimo poreikis ir tikėjimo praktikavimas Kęstui tarsi atvėrė duris savanorystei ir vėliau pozityviam gyvenimui: *[N]ežinau kažkokią sėklą pasėjo galvoje a kad esu čia, čia va būtent em tautos emigrantu am kaip jiems padėti. N tiai nežinau, tai task kažkoks gerasis radikalumas kaip (juokiasi)* (327–328). Eimantas prieš savanorystę buvo nusprendęs savanoriauti ten, kur yra meldžiamasi, siekdamas stiprinti tikėjimą: *[A]š labiau turbūt iš tikro norėjau tos patirties, kad būtų toksss mm religinio turinio ta savanorystė ta turbūt šiek teik kažkaip, taip* (69–71). Tikėjimo stiprinimo ir tikrinimo galimybių nestigo savanoriaujant ir Eimantas leidosi į tikėjimo kelionę – jis nuolat savo viduje klausė, ieškojo atsakymo kreipdamasis į Dievą: *Ir nežinau, kažkodėl toks, gal durnas klausimas, bet, o ką Dievas, ką Jėzus darytų vat iš esmės? Vat ką jisai maždaug (labai tyliai) (...) nu tai faktas, kad jau to vaiko, tai nekapotų ten, žinai* (442–444). Eimanto klausimas Dievui nebuvo abstraktus, jis kilo konkrečiose situacijose, kreipiantis į konkretų Dievą, skiriant pokalbiumi su Dievu ir maldai konkretų laiką: *Ir aš tiktai, tada jau prie namų į koplyčią, nes mes koplyčią namuose, ir viskas, ten ašaros, žinai, nu aš supratau, ant tos žemės, nu nieko nesupratau. Buvo beprotystė tokia. Ir tada nesupratau, nei kur tas Dievas yra, nei ten nei kam, nu ta prsme, tai buvo virš mano, ribų, ts prsme, visiškai virš (labai tyliai) (...) [...] Ir po to tiktai irgi, vėlgi pradėjau galvot, nesis (cakteli liežuviu) kažkaip (...) nu apskritai, žinai, ką kryžius reiškia, nu ten* (Eimantas, 447–450; 452–454). Beprasmių

ir absurdiškų situacijų akistatoje Eimantas nesupranta Dievo tvarkos, abejoja, klausia ir ieško atsakymo skausmingoms gyvenimo patirtims paaiškinti. Gyvas santykis su Dievu, kai pykstama, klausiama, abejojama, Eimantui tapo prasmės šaltiniu patiriant atsikartojančias žmonių mirtis, stebint arba išgyvenant užpuolimus, skurdą ir pažeminimą: *Tai sakau čia karts, kunigus kokius klausant (šypteli), tai žinai, tai juokas ima [...] nu nes supranti, nu peza-lai kažkokie. Ten buvo, ten taip buvo viskas tikra* (Eimantas, 459; 461).

Tikėjimas tyrimo dalyviams atsirado kaip klausimas ir kai kuriose situacijose tapo išei-timi. Nepaaiškinamose situacijose ir susidūrę su sunkiai suvokiama patirtimi tyrimo da-lyviai išgyveno transcendentines patirtis – vieni jas apmąstė, kiti priskyrė jas mistiniams patyrimams. Transcendentiškai žvelgdami į save savanorystėje ir po jos tyrimo dalyviai rinkosi sau nenaudingą, bet kitą priimančią ir pagarbą kitam suteikiančią elgesį – sąžiningu-mą, susilaikymą nuo agresijos, savo silpnumo priėmimą ir kt.

Tyrimo dalyvių savanorystėje patirtą atskirtį, vienatvę, svetimumą, bejėgiškumą, pažeidžiamumą, neapibrėžtumą galima priskirti prie sunkiai išgyvenamų patirčių. Tokios patirtys savanorystę leidžia matyti kaip giluminio mokymosi lauką. Tačiau gilindamiesi į šių patirčių prasmę tyrimo dalyviai atskleidžia brandos ir susitikimo su savimi prasmę, kuriai atsiskleisti būtinas susidūrimo su atskirties patirtimis išgyvenimas. Atskirties patyrimas per tapatumą su pagalba gaunamais ir per buvimą be vaidmens virto mokymosi patyrimu, nes tyrimo dalyviai beatodairiškai siekė šią patirtį suvokti. Jų kalbėjimas apie savanorystės patirtis išgyvenant atskirtį yra skausmingas, su ašaromis, pauzėmis, kupinas rimties ir susitelkimo tyloje, bet drauge tai ir kalbėjimas apie suvokimą, kuris vedė prie išmokimo. Atskirties patyrimas tarsi sutelkia savanorius į tai, kas esmiškai svarbu apie juos ir kas atskleidžia juos pačius sau. Mokymosi perspektyvoje susitikimas su savimi yra mokymosi momentas, vedantis prie skirtingų mokymosi rezultatų. Atskirtyje savanoriaujant išsigrūnina svarba to, kas esi, o ne noras pasirodyti. Tyrimo dalyviai tarsi nusimeta jiems primestą buvimo būdą ir mokydamiesi susitikti su savimi ieško savęs, kad galėtų būti savimi. Stebėtina daug tyrimo dalyviai da-lijosi pažeidžiamumo savanorystėje patirtimis, o tai atskleidžia jų mokymosi būti su savimi autentiškumą.

3.3. SAVANORYSTĖS MOKSLAI VIETOJ FORMALIŲ STUDIJŲ

Tyrimo dalyviai, įvardydami savanorystę kaip mokymosi pasirinkimą, apibūdino ją iš-šūkiu, *apsišlifavimo* galimybe, galimybe tapti *vau* ir kita. Vienų tyrimo dalyvių sąmoningai, kitų nesuvoktai pasirinktas mokymasis savanoriaujant kūrė galimybę nevaržomai patir-ti mokymosi taisyklių neapibrėžtą kelią. Ryškiausiai šioje metatemoje atsiskleidė klaidos patyrimai ir pašaukimo atradimai. Formalių studijų atsisakymą tyrimo dalyviai siejo su oficialios mokymosi formos tinkamumo kvestionavimu, o tai reiškėsi per klaidos, bet ne tinkamo atsakymo patyrimą. Pašaukimo paieškos prasmiškai siejosi su norimos, „tikro-sios“ profesijos pasirinkimu, neįgyvendinant kitų (tėvų, ekonomikos, visuomenės) lūkes-čių, tačiau reikšmingai renkantis save kaip asmenį, turintį vidinį potraukį tam tikriems gebėjimams skleisti. Toks profesijos ir savo vidinio aš suvokimas skatino tyrimo dalyvius pomėgius ir mėgstamą veiklą transformuoti į aistringą profesinį gyvenimą.

3.3.1. Mokymasis iš klaidų savanoriaujant

Suklydimai savanoriaujant buvo tyrimo dalyvių kasdienybė ir mokymosi patirtis. Nepažinta veikla, kurios teko imtis, nepažįstami žmonės, su kuriais buvo mezgami santykiai, ir vieta, kurioje jie savanoriavo, lėmė suklydimus. Jei panašios veiklos būtų anksčiau, savanoriaujant jos nebuvo įmanoma nukopijuoti ir perkelti į savanorystės vietą be klaidų dėl kitų žmonių, jų kitokio supratimo ir įsivaizdavimo tiek apie veiklą, tiek apie savanorį. Savanoriaujant klaida yra tarsi būtina savanorystės sąlyga, į kurią tyrimo dalyviai reagavo su nerimu: *[I]r visai visiškas toksai stresas ir aš galvoju, o Dieve kaip aš dabar paimsiu jiem, pakeisiu pampers, o vdrug tenai negerai aš uždėsiu, o jusiai man kažką sakė tas ispanas, o aš nieko nesupratau* (Karolina, 147–149). Klaidos nebuvo galima išvengti, tačiau buvo galima ją priimti nekaltinant savęs: *[P]ridariau pats klaidų, nne visai, nne taip gerai sukontaktavau su žmonėm, kaip galėjau, nors kone visko išklausiau* (išklausinėjau – aut. past.) (Viktoras, 85–86). Tyrimo dalyviai klaidų neišvengė dėl nepatyrimo, nesupratimo ir nežinojimo: *Nu ten buvo gyvenimo tokia mokykla, žinai* (Eimantas, 577). Pasitaikė ir tyčinių klaidų arba tokių, kurių nutiko savanoriams patiems to siekiant: *[B]uvo nuotykių su internetu vagimu iš iš kaimyno, bet čia negerai sakyt turbūt* (Karolina, 179–180); *pamačiau skylę, kad kur galima įvažiuoti ir ten ale stovi pasienio punktas a, bet ten nieko nėra. Žmonės sa ir aš sutikau ten tų tų vie vietinių, kurie su turistais va kaip aš važiuoju jie su mašina važiuoja ir turistus veža, jiems tai yra nemokamai, bet jie turistui sako, kad čia va reik susimokėt, čia kontrolės postas ir čia atkatas yra duotas, tai mes galim važiuot* (Kęstas, 267–270). Toleruodami klaidą tyrimo dalyviai, rodos, leido sau daugiau nei tik suklysti, nes čia toksai kai būna sako, į Angliją išvažiuoja lietuviai, tai žiūrėk jau apsivogė, dar kažką, o mes čia (juokiasi) internetą vagiam, nesvarbu, tai va (Karolina, 186–187); [...] iš tikrųjų labai didelių turėjau problemų uf dėl to, nes aš mėgėjas tokį karštą žodį pasakyti visą laik, karštą ir tvirtą irr aš pasakiau ir viskas (Kęstas, 298–299).

Savanoriaudami tyrimo dalyviai patys sau tapo atradimu, kaip aš dar galiu pasielgti, kad ir klysdamas: *[M]ano klaida buvo ta, kad neperklausiau, nes man atrodė, kam čia reikia – paklausiau ir jau taip yra. Tai buvo daug nesusipratimų dėl to, kad neperklausiau (...)* (Viktoras, 86–87); *Ir aš tada aš ne neatlaikiau, jis mane žiauriai užkniso ir ir tas buvo baisu, aš jį pradėjau smaugt prie jo draugų (...)* tikrai neplanuoji, išvažiavęs tenai su ta krikščioniška tipo misija kad taip taip gali atsitiikt (Eimantas, 489–491). Eimanto klaida jam pačiam buvo ir absurdiškumo patyrimas, kai nuoširdžiai siekdamas vieno suvoki, jog imi elgtis priešingai tam, ko sieki. Klaida įgavo ne tik klaidos, bet ir išgąščio, nuostabos savimi prasmę. Neišvengiamos ir tarsi tyčia padarytos klaidos patirtis tyrimo dalyviams leido suprasti, išmokti pamoką, kai ji buvo apmąstoma: *[Č]ia buvo tokia stipresnė pamoka ties organizavimu renginių [] Bet kas liko, tai [...] tos didesnės pamokos iš [...] iš klaidų* (Viktoras, 87–88, 140); *[...] man būdavo taip žiauriai, tai viskas, galvojau suplėšysiu juos visu ten, bet tiesiog kiek suvokdavau, kiek aš daug darbo įdėjau ir ta prasme dėl mano tokio pasakymo, [...] neatsakingo tiesiog vieno pasakymo žodžio man viskas gali tiesiog nubraukti. Tai pakentėjau biški, taip aišku taip skaudžiai viskas nusirijo, taip neskaniai, (...) bet tęsiam toliau darbus* (Kęstas, 305–308); *Mano bėda, kad aš kažkaip tais tą kartą jį perėmiau. [...] (giliai įkvepia) ir vėl ta koplyčia ten buvo ta vieta, kur turbūt reikėdavo kažką mokyti. Ir vėl buvo, galvoju*

ką padariau, žinai, bliamba, tu durneli, taigi šakės dabar, kas dabar bus, supranti? (Eimantas, 468–469, 494–496). Klaidos apmąstymą paskatino pasekmių patirtis ir pokalbis – su organizacijos darbuotoju, kitu savanoriu ar Dievu. Apmąstytos, kalbant su kitu, klaidos tapo *pamokomis, mokymusi*. Kalbėjimas ir refleksija apie savanorystės patirtį leido mokytis savanoriaujant: *Padėdavo ten viską susidėliot, tai tas labai irgi svarbu man buvo kažkaip, nesis ten buvo kažkaip, kad vat ir tuos mirties ten tuos klausimus kažkaip, kažkaip man buvo nesu nepakeliami jie tokie biški tai, tai mus palydėjo, mes turėjom, tai labai svarbu mum tas buvo [...]* (Eimantas, 595–598); *bet iš esmės ta koordinatorė toj toj klinikoje, tam centre neįgaliųjų, jinai labai aktyvi buvo. Tai mum irgi labai padėjo, nes mes kasdien galėdavom pas ją nueit, kasdien papasakot kas gerai, kas negerai, gal kažko trūksta, gal namuose kažkas negerai* (Karolina, 141–144).

Savanoriams, kurie nedaug kalbėjo apie savanorystės patirtį, interviu virto refleksija mokymuisi. Patirčių ir klaidų refleksiją interviu pabaigoje tyrimo dalyviai apibendrino: *[P]akalbėti neturėjau su kuo ir dabar va kažkaip kai kalbėjau nu labai labai pasinėriau į tuos išgyvenimus ir aš nebeprisimenu ką aš kalbėjau, nes nu tiesiog tas nu tas tie jausmai tokie iš tos savanorystės, kurie yra tarsi uždaryti. [...] ir dabar biški tos durys va prasivėrė ir tas ir tas yra sunku labai pasakot iš tikrųjų labai kalbėt nelengva (prisikaupta ašarų) (...) tai tiek (Saulė, 233–235, 226–227); išmokau, kad man gyvenime trūksta refleksijų, nes vat jeigu būčiau pasidarys konkrečiai, būčiau konkrečiai ir išvardinęs, vat ką man reikiama ta savanorystė dabar negaliu pasakyt taip tiksliai (...) neatsakysiu* (Viktoras, 236–237). Pokalbis su kitu apie klaidos patyrimus ir ypač tuos, kurie kelia jausmų sumaištį, tapo esminiu mokymosi momentu.

Tyrimo dalyviai, dalyvavę pokalbyje, kurį galima vadinti refleksija, bet nebūtinai siekdami refleksijos, ėmė žvelgti į klaidą ir savo jausmus iš šalies. Nekalbėję su kitu, tyrimo dalyviai liko užsklendę klaidas ir jausmus, siejamus su klaidomis taip, lyg būtų užkonservavę mokymąsi iki pokalbio galimybės.

3.3.2. Laisvėje rinktis besiskleidžiantis pašaukimas

Tyrimo dalyviai vieni piktinosi, kiti džiaugėsi po savanorystės labiau pažinę ir naujai suvokę save – tie vidiniai atradimai lydėjo juos į profesijos keitimą arba naujų profesinių horizontų paieškas. Jie išgyveno dvilypius jausmus, susijusius su jau pasirinkta ir dar ieškoma profesija – piktinosi netinkamomis studijomis ir džiaugėsi savanorystėje įgyta laisvė rinktis. Jie pyko ant tėvų, kurie kaip pagrindinę savanorystės sąlygą kėlė studijas ir studijų metu teko laukti savanorystės, nors jos jie troško labiau nei studijų. Po savanorystės paaiškėjo, kad studijos buvo tik įvadas į profesinį gyvenimą ir dar klaidinantis: *[A]š pradėjau studijuot ir tada žiauriai negerai padariau, kad aš ne po ne po mokyklos važiauvau į tą savanorystę [...] jeigu aš būčiau tarkim po mokyklos tiesiai važiauvęs į iviesą* (Europos savanorių tarnybą – aut. past.), *galbūt būčiau visai ką kitą studijavęs ir galbūt nebūčiau iššvaisčius, nu kiek čia tas iššvaistymas, keturių metų ir ten tėvo pinigų ir visa kita* (Karolina, 89–90, 124–126); *neleido man tėvai – sako pirma turi pabaigti studijas, paskui galėsi daryt ką nori. Tai man kartais toksai de žavu yra, kad (...) ne de žavu, negaliu taip sakyt (...) žodžiu, kai galvoju apie praeitį, toks jausmas, kad visus tuos keturis metus universitete aš laukiau, kada galėsiu išvažiuoti* (Ieva, 54–56). Pildyti tėvų iškeltas sąlygassavanoriams atrodė beprasmiška,

bet tik jas įvykdžius jie galėjo imtis savanoriavimo. Tarsi pasakos herojai, turėję sunesioti geležines klumpes, iškepti pyragą rėtyje, įlipti į stiklo kalną, tyrimo dalyviai turėjo studijuoti kineziterapiją ar ką nors kitą, kad galėtų savanoriauti. Po savanorystės tyrimo dalyviai kėlė studijų prasmės klausimą: *[T]alentai, kad aš galiu šnekėt ir keliom kalbom, bet galiu ir pagydyt kažkieno nugarą ar kažkas tai tokio, vis tiek jie kertasi ir tu negali suderint jų ir iš to išeina stresiukas nedidelis, ką pasirinkt? Tai jeigu būčiau aš tarkim po mokyklos važ važiavus, tai būtų man lengviau dabar é pasirinkti profesiją* (Karolina, 128–131). Savanoriaudami tyrimo dalyviai džiaugėsi jausdamiesi laisvi ieškoti, nepriklausomai nuo studijų krypties, savo pašaukimo, kuris juos vestų prie naujo profesijos ar profesinės veiklos pasirinkimo: *Ir ir dabar nusprendžiau, kad visiškai keičiu profesiją, kad man ta kineziterapija nelabai prie širdies, bet tarkim tos kelionės, arba diplomacija, ten kažkoki tai nežinau politiniai ryšiai, tarptautiniai ryšiai, tai man žymiai labiau prie širdies. Kalbos! Galiausiai man žymiai labiau prie širdies, negu kinezai ir taip vat irgi keičiasi viskas* (Karolina, 543–547); *tai a buvo neįtikėtinaį įdomi žodžiu tokia patirtis, tokia praktika (...). Jo (...) ir to pasėkoje grįžus aš pradėjau aa toliau savanoriauti teatruose. Mm kaip grįžau į Lietuvą, tai dramose teatre teko savanoriauti, Auros teatre. Auros teatre irgi savanoriavau beveik pusę metų, grįžus mane įtraukė tenai žodžiu į (...) ir pradėjau tenai koordinuot savanorius* (Leva, 44–46); *[...] aš važiavau į tas tarkim Abchaziją ir Kalnų Karabachą, bet man tai padėjo suprasti, kas tai aplamai yra pabėgėliai. Aš realiai pabendravau su aukščiausio lygmens Europos komisarais, kurie ten dirba. [...] Ir tas mano kely tikiuosi labai pagelbės, nes dabar šiuo momentu kaip tik su emigrantais užsiimu, am dabar tokia mano kryptis yra, tai ir manau tie kontaktai tikrai nenueis veltui ir manau vienokia ar kitokia forma aš panaudosiu ateityje* (Keštas, 323–325, 130–132).

Tyrimo dalyviai, atradę naujas profesines veiklas, jas grindžia pašaukimu – ką aš noriu veikti, kokius pomėgius noriu plėtoti ir kaip galiu atskleisti asmenines stiprybes? Profesinės veiklos tiesioginiu ir netiesioginiu keitimo pagrindu tyrimo dalyviai mini savanorystę. Savanorystėje jie patyrė nevaržomos laisvės rinktis jausmą, kuris išsiplėtė iš laisvos valios ir laisvo savanorystės pasirinkimo į laisvės patyrimą sprendžiant apie tolimesnį profesinį pašaukimą gyvenime. Tyrimo dalyviai tiesiogiai iš savanorystės kildina profesinės veiklos tęstinumą – teatrą, savanorių koordinavimą, netiesiogiai su savanoryste sieja darbą su pabėgėliais, diplomaciją ir kalbas. Savanoriaujant ir po savanorystės kilusios profesinio pašaukimo paieškos visais atvejais remiasi atsakymu į klausimą – ką aš norėčiau savo profesiniame gyvenime veikti ir kaip galėčiau savo asmenybę per pasirinktą profesiją labiau atskleisti?

Tyrimo dalyviai, pasirinkę mokytis iš gyvenimo, patenka į išsvajotas arba nenumatytas ir netikėtas patirtis. Išgyvendami sutrikimą, nepasitenkinimą, nesupratimą – kontraversiškus jausmus, tyrimo dalyviai ieško išeities bandydami paaiškinti tokių patyrimų prasmę. Ieškodami šių patyrimų prasmės, tarsi patys sau organizuoja mokymosi procesą kaip naujų savanorystės patirčių suvokimą. Pokalbiai su kitu tyrimo dalyviu veda prie savęs ir aplinkos suvokimo, o pokalbiai su savimi apsiriboja keliamais klausimais ir prasmės abejone. Patirties suvokimo procesui akivaizdžiai reikalingas kitas kaip mokymosi iš savanorystės patirčių sąlyga. Mokymasis gyvenimo mokykloje, kuri yra svanorystės patirtis, vyksta neišvengiamai, bet išmokimų atpažinimas ir priėmimas vis dėlto yra sąlygojamas kito, pasitikėjimo verto dialogo partnerio, kuris atlaikytų gyvenimo mokslų keliamą kontroversiškumą ir neapibrėžtumą.

3.4. ATSAKOMYBĖ UŽ SAVO GYVENIMĄ

Atsakomybės už savo gyvenimą metatema išsiskleidžia per atsakomybės svarbos patyrimą ir gyvenimo vertinimą smulkmenose ir neįkainojamuose grynuoliuose. Tyrimo dalyvių patirta atsakomybė savanoriaujant vienareikšmiškai siejasi su asmeninio gyvenimo perspektyva baigus savanorystę ir tęsiama tiek asmeniniais įsipareigojimais, tiek ir gyvenimo vertės atpažinimu.

3.4.1. „Neturėtum daryt to, už ką paskui bijotum prisiimt atsakomybę“

Savanoriaujant laisvai prisiimta atsakomybė leido tyrimo dalyvius ją nešti iki galo ir nebėgti nuo situacijų, į kurias jie patenka: *[N]u aš tokia sakyčiau, nežinau, ar čia ugdymas tėvų, ar kaip čia pavadinus, bet aš nežinau nu. Yra priskirtas projektas ir kadangi tie iviesai (Europos savanorių tarnybos programa – aut. past.) yra vieną kartą per gyvenimą, tai kaip ir jauti tokią atsakomybę, kad tu tiesiog negali pavesti kabutėse tų tos organizacijos (Karolina, 310–313); Ne (...) turbūt ir nebuvo minčių tenai, kad nutraukt, dėl to, kad sunku, dėl to, kad su kažkuo nesutari, dėl to, kad ne viskas sekasi (Ieva, 104–105).*

Patekę į sudėtingus įvykius ir santykius tyrimo dalyviai mokėsi prisiimti atsakomybę ne tik savanoriškai veiklai. Neprimesta, o laisvai pasirinkta atsakomybė, net kai savanoriai buvo nepatenkinti savanorystės procesu, leido jiems išplėsti atsakomybę už visapusišką gyvenimą ir asmeninius pasirinkimus: *Toks supratimas atėjo, kad pats esi šeimininkas savo likimo, daryk tą, ką nori daryti ir, kaip sakiau buvo nuobodu, tam nebuvo tiek veiklų kiek norėjau, tai aš savo prisigalvodavau ten (Viktoras, 106–107); [...] aš pradėjau labai vertinti tai, ką aš čia turiu. Ir visai kitaip pamačiau ir tą miestą, kuriame gyvenu. Įvertinu tai, kad reikia asmeninių pastangų, kad tave sudomintų vieta (Ieva, 94–95). Noras perkelti kitiems atsakomybę, ypač sunkiais savanorystės momentais, neišnyko, bet tyrimo dalyviai įgavo daugiau sąmoningumo šį norą suvokti ir jam nepasiduoti: *Tai vat tai (įkvepia) buvo tokių irgi momentų, kur žinai (...) nu sakau buvo svarbu kažkaip, kai jau tada (cakteli liežuviu) prisidirbau, kad žinai pasekmes pasiimt tas, svarbu tavo gyvenime, apskritai. Ir didžiuojuos, kad sugebėjau, nes manau, kad tai taip turėtų gerėt. Ta prasme (įkvepia), neturėtum daryt to, už ką paskui bijotum prisiimt atsakomybę (Eimantas, 566–570); [...] šita patirtis suteikia man drąsos prisiimt atsakomybę (Ieva, 306–307). Eimantas, Ieva ir kiti tyrimo dalyviai, suvokdami savo atsakomybę, pajuto pasididžiavimą, laisvę ir galią būti savo gyvenimo šeimininkais: *[M]an taip buvo prieš išvykstant – atrodo nieko čia nėra ką veikti ir a čia ne mano atsakomybė, čia yra žodžiu. Ir grįžus tik viskas labai pasikeitė ir labai suteikė kokybės daug gyvenime. Ir man atrodo bet koku atveju yra ta žodžiu vertinga patirtis, iš tos pusės, kaip (Ieva, 96–98). Netiesiogiai įvardydami, bet kalbėdami apie savo pasirinkimą būti atsakingiems, tyrimo dalyviai siekė kurti ir mąstyti taip, kaip norisi, kad būtų aplink juos: *[Č]ia yra labai įdomus dalykas, kaip tu matai situaciją, kai tu matai blogai situaciją, situacija blogai ir yra (...), bet jei tu matai gerai, tu žiūri iš kito kampo ir tu pradedi matyti tas geras situacijas, tai tų blogų situacijų ten.. mažiau matai. Tau žinai, kad tokios situacijos egzistuoja ir ta prasme tai padeda tau augti kaip asmenybei (Kęstas, 317–320); Tai man labai gražu buvo ir aš paskui galvoju, kodėl aš šičia nepadarau, kodėl tarkim mūsų namo laiptinių gyvento-****

jai, jie niekada nesišneka, kodėl nepadarius vat kokios nors iškylos, ten kieme ten tarkim su užkandžiais ar kažką tai tokio. (Karolina, 280–283). Tyrimo dalyviai grįždavo prie savęs, suvokdami, jog atsakomybė už gyvenimą priklauso ne nuo kitų, o nuo jų pačių.

3.4.2. Gyvenimo grynuolių ir trupinių vertė

Gyvenime svarbios smulkmenos išryškėjo palikus jas toli ir pajutus jų stoką savanoriaujant: *Vertint gal kažkaip, nu kai kuriuos dalykus labai svajojau, gal kada mašiną galėsiu vairuoti, nu trūko, tokių kvepalų trūko (juokiasi), nežinau kvepalų (besijuokdamas), bet tikrai labai labai tas), bet tikrai labai labai tas, kažkada mama ten tokį siuntinį atsiuntė ir į Peru, paskui aš tuos kvepalus padovanojau kitiem, bet ta prasme, nu tokios gyvenimo smulkmenos, kurios nu taip fantastika* (Eimantas, 662–666). Nors dalykai, kuriuos Eimantas paliko, nebuvo jam svarbūs prieš išvykstant savanoriauti, jie tapo tokie gyvenant be jų. Vairuoti automobilį, kvepintis buvo nepastebima Eimanto kasdienybė iki savanorystės, bet kasdienybei pasikeitus malonumą teikiančios smulkmenos įgijo išskirtinę reikšmę, pasidarė *fantastiniais simboliais*. Kasdienybės iki savanorystės refleksija prasidėjo jaučiant įprastų smulkmenų stoką savanoriaujant. Jų prisiminimas restospektyviai atskleidė Eimanto prisirišimą prie jų ir teikiamą džiaugsmą, o to vaikinai nebuvo pastebėjęs iki savanorystės.

Baigus savanoriauti, išsigrūnino tai, kas liko svarbaus ir ką norisi puoselėti toliau: *[I]š tikrųjų laisvo laiko yra skaityt, ta prasme, skaityti ir jei įmanoma, pritaikyti tuos dalykus, kuriuos skaitai ir iš tikrųjų labai tas labai daug priduoda [...]* (Kęstas, 388–389); *visos nuotraukos, darytos savanorystės metu dingo dėl to, kad mano kompiuteris nukrito nuo kėdės ir sudužo jo kietasis diskas. [...] Bet (...) bet nei akimirkos kažkaip nesinorėjo tenai pravirkti dėl to irgi [...] ir galbūt kaip kaip sako, kad reikia praeitį palikti praeity ir būt dabar, tai turbūt čia tokia labai fizinė pamoka, nu kad taip yra* (Ieva, 289–290, 294–296); *Nu ta prasme tas leido, žinai, grįžus (šypsosi) m n ten žinai kaip į kokią jūrą išokti, tas viską, ką mes, kaip gerai gyvenam. Tiktai, kad mes dažnai nebesusiprantam. [...] Jo, žinai, sugrįžti ir vėl biški pamąstyti (...) nes čia kaip bebūtų blogai ir saugiai, daugiau mažiau Lietuvoje yra labai saugu [...]. Tu gali užsidirbt gali, tu gali (įkvepia) nebijot, kad atims gal iš tavęs, kažkaip nu* (Eimantas, 668–670, 672–674, 676–677). Vertingi grynuoliai, tyrimo dalyvių išgryninti po savanorystės, viena vertus, pratęsė savanorystėje atrastus jiems svarbius gyvenimo dalykus, kurie išryškėjo dėl jų trūkumo savanorystės aplinkoje – saugumą, galią užsidirbti, patogumą ir kitus buvusius įprastus patogumus. Kita vertus, tyrimo dalyviai apsisprendė puoselėti tai, ką atrado savanoriaudami, – skaitymą, praeities palikimą praeityje. Smulkmenų ir grynuolių įvertinimas savanoriaujant tarsi nesukūrė jų gyvenime ko nors naujo, tačiau pervertinta ankstesnė kasdienybė įgijo naujų akcentų, kuriuos pasitelkę buvę savanoriai kuria dabartį.

Aptariant „Atsakomybės už savo gyvenimą“ metatemą dėmesys krypta į neafišuojamą tyrimo dalyvių apsisprendimą keisti kasdienybės vektorių iš laukiančio pagalbos ir nepasitenkinančio aplinka į kuriančius save ir savo aplinką asmenis. Savanoriaujant įvykusi transformacija iš reaktyvios laikysenos į proaktyvią laikyseną žymi išmokimą, kuris „apvertė“ savanorių gyvenimą savanorystėje ir jai pasibaigus – ne skūstis savo gyvenimu, bet jį kurti. Neturėdami galimybės pabėgti nuo išgyvenamų situacijų savanorystėje tyrimo dalyviai buvimo iki galo gy-

venimiškose situacijose patirtį reflektuoja ir suvokia kaip esminę brandumo patirtį. Suvoktą patirtį jie perkelia į kasdienybę po savanorystės. Branginimo, vertinimo ir atsakingo buvimo vidinę laikyseną stiprina ir jų tęstinis pasirinkimas, kad ir jie būtų, kurti savo gyvenimą.

3.5. SAVANORYSTĖS DOVANOS IR DOVANĖLĖS

Savanorystės dovanos ir dovanėlės – lyg po šventės išpakuojamas palikimas. Patyrę laiko atstumą, tyrimo dalyviai įvertina tai, ką jie atrodo savanoriaudami ir kas, baigus šį gyvenimo etapą, jiems suteikia prasmę. Vienoje pusėje tarsi galima būtų surikiuoti vertingas dovanas ir atradimus, kitoje – tarsi apmąstomos tos dovanos, kurios nors ir nepageidaujamos, bet lyg kokios blogos laumės paliktos buvusiems savanoriams, kad per daug neužmirštu patirties įvairovės savanorystėje.

3.5.1. Savanorystės palikimo brangenybės

Savanorystė, apie kurią dalijosi tyrimo dalyviai per interviu, pasibaigė, tačiau sąsajos su savanoryste tęsiasi: *Šiuo metu dirbu organizacijoje, (savanorių į kitas šalis – aut. past.) siuntimo koordinatorė ir šitas dalykas turbūt labai daug apie mane ir pasako, visą laiką tą, kaip ir pirmą galima, dėl to, kad labai mano laiko daug praeina tenai ir labai daug ir minčių apie tai sukasi ir dėl to mane apibūdina manau* (Ieva, 12–13). Susipažindama su manimi, Ieva pradeda nuo savo dabartinės darbinės veiklos – ji išsiunčia jaunuolius savanoriauti į kitas šalis, atkreipdama mano dėmesį, kokią svarbią vietą šiandieniniame gyvenime užima savanorystė. Ji prisistato kaip savanorių koordinatorė ir pabrėžia: *[M]ano laiko daug praeina tenai ir labai daug ir minčių apie tai sukasi. Karolina savanorystę apibūdina kaip prabangą, ją idealizuoja dėl laisvės veikti tai, ką nori, o ne tai, ką privalai daryti nenorėdamas: Jeigu mann, aš galėčiau išgyventi iš savanorystės, tai aš turbūt gyvenime nedirbčiau. [...] nu ta prasme, kad tas toksai – aini į ofisą, gauni mėnesinį atlyginimą, darai kažkokias tai, kažkas tai, kas tau gal netgi nepatinka. O šičia išsirenki – ką šiandien norėčiau veikti! [...] Tai jeigu vien tiktai savanorystės ta euforija galėtum gyventi, tai man atrodo čia niekas galėtų nedirbt, tai vat sau švęst kiekvieną dieną* (Karolina, 597–598, 602–603, 606–607). Apibrėždama savanorystę kaip idealią veiklą Karolina savanoriauja šalia darbinės veiklos: *[...] šiais metais tiktai į verslumą labai susikoncentravom, o anksčiau tai būdavo visoki, socialiniai projektai, tai būdavo ir ekologija, ekologijos tema. Arba m eidavom suoliukus dažyti, kažkur, tarkim zoologijos sode, jie baisiai atrodė. Tiesiog. Paėmėm, susiradom rėmėjų ir nudažėm viską, kad gražiai atrodytu, kad ale pritrauktų žmonių* (Karolina, 566–570).

Toliau savanoriauti pasirenka ir kiti tyrimo dalyviai, savanorystę suvokdami kaip nenutrūkstamą savo gyvenimo pasirinkimą: *Šiaip savanoriaut man patinka! Tikrai dar savanoriausiu, bet... ne ten pat. Gal atidžiau pasirinksiu projektą, nes kaip sakiau ten buvo spontaniškai – kelios savaitės, daugiau sužinot giliau, nes vis tiek investuoji tiek daug laiko, savo laikas septyni mėnesiai visgi, tai atidžiau pasirinkčiau ką darau (...)* (Viktoras, 143–145); *nu tai svarbu [...] aš ir šiandien kažkur vat, jaunimo dienose, arčiau, savanoriausiu* (Eimantas, 716–718); *kažkokią sėklą pasėjo galvoje a kad esu čia, čia va būtent em tautos emigrantu am kaip jiems padėti. N tai nežinau, tai tas kažkoks gerasis radikalumas kaip (juokiasi)* (Kęstas, 327–328).

Savanorystės patirtis subrandino ir / arba atvėrė nuostatas, vertybes, vidinę laikyseną, ir visa tai leidžia savanoriavusiems jauniems suaugusiems priimti tolimesnius gyvenimo sprendimus: *[A] nežinau iš ko tai atėjo, čia gal iš anksčiau tai buvo, toks lengvabūdiškumas gal ar lengvai, lengvas dalykų paleidimas. [...] buvau nusipirkęs dviratį kelionei, tokį gan gerą, tris šimtus eurų mokėjau. [...] Nu taigi pavogė, naują nusipirksiu, tiesiog nelaikiau, ne ne negražiau savęs, tenais buvo naujas ar kažką, nu gerai, kitą kitą gausiu, atsiras dar kažkas, tai vat nežinau, čia iš savanorystės, ar iš ankstesnių kelionių, šiaip to kaip gyvenau, ar iš filosofijų (Viktoras, 221–225); kai yra tas filmas *Yes man*, man atrodo, su Džimu Keriu, kur jisai ten viskam taip taip taip sako. Tai po savanorystės aš maždaug tokia ir buvau. Ten kažkas pasiūlo eik, **gerai, varom!** (Karolina, 517–519). Savanorystė tyrimo dalyviams buvo tęstinis ankstesnių pasirinkimų žingsnis, o sutvirtęję asmenybiniai pamatai savanorystėje yra ankstesnių atradimų ir įžvalgų apie save, kitus, supantį pasaulį įtvirtinimas. Eimantui savanorystės patirtis tapo jo šeimos pagrindu: *[...] supranti šeima iš to ir atsirado. [...] Ir mano dabartinė žmona tą laidą pamatė, žinai (cakteli liežuviu). [...] feisbuko dėžutėj buvo laiškai iš kai kurių žmonių, bet viens iš tų buvo mano žmonos... dabartinės (Eimantas, 718–719, 722, 730–731). Suvokdamas santuokos kūrimo subtilumus ir daugiasluoksniškumą Eimantas nevienareikšmiškai šį pasirinkimą apibūdina sakydamas, jog jo santuoka yra atvirumo gyvenimui tęstinumas, kokį buvo pasirinkęs savanoriaudamas: *Ir aš negaliu kitaip sakyti, kad nu ta misija arba savanorystė buvo absoliučiai dalis to, žinai, į ką, [...] šeima yra dabar. Tai man kažkaip buvo tas irgi toks žinai ženklas, kad nu kažkaip, nu neatsitiktinai čia viskas kažkaip, taip ma man susiklostė, žinai, kažkaip tai (įkvepia). Tai čia gal toks vat paskutinis, kad žinai, dalykas, svarbiausias (...) (Eimantas, 737–741). Savanorystės palikimas tyrimo dalyviams labiau leidžia gyvenant sieti vidinį pasaulį su išoriniu pasauliu ir įgyvendinti pasirinkimus atsižvelgiant į savo pačių, o ne į kitų jiems keliamus lūkesčius.***

3.5.2. Savanorystės prasmės klausimas

Kai kurie tyrimo dalyviai dar savanoriaudami nusprendė netęsti veiklos, kuri būtų panaši į savanorystę: *Nes aš tikrai įsivardinau sau dar tenai bebūnant, kad tai nebus mano ateitis, nebus mano kelias, kad man yra per daug sunku ir emociškai (Ieva, 214–215); Tai man labai gražu buvo ir aš paskui galvoju, kodėl aš šičia nepadarau, kodėl tarkim mūsų namo laiptinių gyventojai, jie niekada nesišneka, kodėl nepadarius vat kokios nors iškylos, ten kieme ten tarkim su užkandžiais ar kažką tai tokio. Bet paskui kai grįžau aš supratau kodėl, nes niekas nenori to daryt. (giliai įkvepia) tai va (Karolina, 280–284). Savanorystės etapiškumas leido tyrimo dalyviams išgyventi išskirtinius procesus, kuriems neatsiranda vietos kasdienybėje po savanorystės. Arba patys tyrimo dalyviai savanorystėje patirtus svarbius išgyvenimus tarsį palieka savanorystei ir nebando jų įgyvendinti grįžę. Savanorystėje atrastos prasmės nedingsta, jos kuria vidinį gyvenimą, bet net ir norint jas perkelti į kasdienybę be didelių pastangų, tyrimo dalyviams tampa aišku, kad tai yra kur kas sunkiau, nei buvo natūraliai įgyvendinama savanoriaujant. Toks suvokimas suteikia savanorystės patirčiai išskirtinumo ir lengvumo perspektyvą, nes tai, kas patirta, gali auginti asmenį vidumi, bet gali būti nebetęsiama kaip veikla: *[I]r va dabar eidamas galvoju, dabar nu žinai, gyvenimas vėl, gyvenime ir savo etapai, [...] nu ta prasme yra etapai – kažkaip, kažką patirt, kažką suprast. Nes nu dabar gi žinai, [...] dabar rei-**

kia žinai, galvot kaip sąskaitas sumokėt, nu tarkim, nu čia taip banaliai. Tada buvo tam laikas skirtas, [...] kad buvo mano gyvenimo tas etapas, kuris tada ir turėjo būt (Eimantas, 704–710).

Idealizuojama savanorystė, egzaltuotas jos pristatymas viešojoje erdvėje tyrimo dalyviams kėlė įtampą ir trukdė atrasti asmeninę prasmę savanoriaujant: *[T]en buvo jutubėj nu nežinau, ten anksčiau žiūrinėjau vaizdelius kaip savanoriai kalba, tai taip labai aiškiai, labai ten kaž dažniausiai teigiama ir ir ir ir labai taip entuziastingai nu va, **aš taip negaliu papasakot*** (Saulė, 165–167); *Ir jinai pasakoja ir ta prasme, nu ta prasme neuždeda tokių praktinių dalykų, [...] man tai buvo keista ta prasme, kuo tu bijai dalintis, ta prasme, kad yra, kad aišku reikia ir apie tas blogas praktikas pakalbėt va taip va yra ir nežinau panašiai. jie linkę nutylėti tai, [...]. O tu supranti kaip tu kažką nori nusišlėpti, tai ir nuo tavęs nusišlėps (...) Paprasta* (Kęstas, 372–378). Įgavę patirties tyrimo dalyviai kritiškai žvelgia į vienpusiškai pristatomą savanorystės grožį ir gėrį. Entuziastingas ir teigiamas kalbėjimas apie savanorystę juos piktina ir nuvilia, nes tai neatspindi tikrosios jų patirties. Jie įgijo įvairialypę savanorystės patirtį, kurioje apstu ir neigiamo patyrimo, o jam nėra vietos, kai savanorystę stengiamasi pristatyti tik pozityviai. Jiems savanorystė yra kur kas sudėtingesnė, palyginti su su idealizuotu jos pristatymu, ir tik į ją įtraukus nuopuolius, nesėkmes, klaidas, nuobodulį, nepritapimą ir kt., savanorystė tampa gyvybinga ir tikra. Tyrimo dalyviai savanorystę nukelia nuo pjedestalo ir atsisako ideologizuoti, tačiau pati savanorystės patirtis ir vertė nenuskurdinama, atvirksčiai, ji prisipildo tikrumo. Tikrumas ir net skaudumas išryškėja, kai tyrimo dalyviai savanorystės laikotarpį vertina kaip beprasmį žvelgdami dabarties akimis: *[...] antrą kart nedaryčiau to, kaip sakiau – nuobodu ir paviršutiniška, tai dar kartą to nedaryčiau (...) mm (tyla) tai tas liko [...]* (Viktoras, 141–142); *(...) mm (tyla) nu kažkaip (...) atrodo, man atrodo gal geriau jos nei nebūtų. Tai toks etapas (...) nežinau (tyla) nors nežinau, kažkaip labai sunku pasakyt kaip atrodo, nes atrodo ta savanorystė baigėsi ir aš kažkaip sąmoningai negalvojau apie tai [...]* (Saulė, 211–212). Idealizuotos savanorystės akivaizdoje sunku išsakyti tokius apibendrinimus – išskirtinė tylą (10–30 sekundžių) per interviu įtvirtina rimtumą ir susikaupimą drąsai įvardijant nepopuliarias išvalgas apie savanorystę, perklausiant savanorystės prasmę. Prasmės neradimo patirtis tyrimo dalyviams yra praradimo patirtis, kuri jiems kelia nerimą ir klausimą kodėl taip nutiko. Atsakymo į klausimą jie ieško sau artimais, norimais ir aktualiais būdais: *[N]u kažkaip dabar atrodo pamačiau nu kaip netobulai viskas veikia. Ir kad gali dirbti žmonės, kurie neturi išsilavinimo, [...]* *Nu pamačiau, kad labai svarbu ribos, nes nu kai jų nėra, nu tiesiog tu paskęsti* (Saulė, 213–215); *Gal atidžiau pasirinksiu projektą, nes kaip sakiau ten buvo spontaniškai – kelios savaitės, daugiau sužinot giliau, nes vis tiek investuoji tiek daug laiko, savo, laikas septyni mėnesiai visgi, tai atidžiau atsirinkčiau ką darau (...)* (Viktoras, 143–145). Kiekvienam tyrimo dalyviui savanorystės prasmės klausimas teikia skirtingus atsakymus, priklausomai nuo savanorystės patirties ir asmenybės pasirinkimų. Prasmės neradę tyrimo dalyviai ir toliau kelia klausimus bei apmąsto savo kelią savanorystėje.

3.5.3. Savanorystės gėda – norėti

Savanorystė paremta asmeniniu noru ir pasirinkimu padėti kitam. Paradoksalu, bet pagalba kitam savanoriams buvo savaime suprantama, kai kuriems net prarandant ribas. O norėdami savanorystėje ko nors sau tyrimo dalyviai išgyveno gėdą: *Truputėlį konfliktas*

kyla galvojant, nes taip atrodo turi eiti savanoriauti, kažkaip save atiduoti ir nieko iš to kažkaip nenorėti ir būti ten toks m nu vat vis tiek man net dabar taip atrodo, nežinau kodėl taip atrodo, bet va ir kažkaip kai kai pradedi kalbėt apie pinigų ir kad iš tikrųjų nu tai ta savanorystė man... irgi davė, davė materialiai tai nežinau (...) atrodo kažkoks blogas savanoris tada jautiesi (Saulė, 57–60); Tai čia be abejo, kad tai buvo vienas irgi iš tų savanorystės tikslų ir aš nu net neslepiu, nu ta prasme, tas natūralu turbūt žmogui, nu kažkokie tikslai, kažkur važiuoji, ta prasme. Čia buvo puikiausias toks derinys, nes nu žinai (įkvepia) ten sakyti vien tiktai ten žinai dėl to, kad (įkvepia ieškodamas žodžio) gerų tikslų vien tiktai, tai ne nu, tai buvo kompleksas visas (Eimantas, 639–644).

Vyraujantis įsivaizdavimas, kad savanorystė yra visiško altruizmo pavyzdys savanorius įstūmė į sumaištį – jie jautėsi sutrikę norėdami ko nors sau. Gėdos patirtis norint ko nors sau savanoriaujant yra akivaizdi, o norėti sau yra neišvengiama, nes noras gauti ir duoti abipusis ir, kai savanoris trokšta daug duoti, jis tikisi ir daug gauti: [I]eigu dadažnas yra toksai, kad požiūris, kad savanorystė yra pagalba kitiems, tai aš labai a gerai įsivardinau ir prieš išvykstant, ir pačios savanorystės metu, kad tikrai aš tenai mažai ką sugebėjau padėt, daugiausia ką gavau – pati aš ir ne tik tenai emocinės pagalbos, bet taip pat nto paties suvokimo, susiformavimo, pagalbos susiformuot kaip žmogui, tai aš tame matau (Ieva, 263–266). Gėdos patyrimas dėl asmeninių motyvų gauti sau sugriovė tobulo savanorio įvaizdį – tyrimo dalyviai patyrė save kaip paprastus ir egoistinius motyvus turinčius asmenis. Neteikė tobulo savanorio vaidmens, dalyviai augino nuolankumą priimdami savyje ir kituose esančius nealtruistinius ir netobulus siekius.

3.5.4. Savanorystės nuodai

Savanorystės patirtis tyrimo dalyviams apnuodijo gyvenimą: *Aš kažkaip į Lietuvą grįžau, mama pro nugarą praėjo, žinok aš jau viskas, sukausi, nes būdavo tokių momentų pavyzdžiui iki šiandien mašinoj visada užsirakinu, visas duris. Žmona irgi įlipa, vaikai įėjo. Toks tiesiog atsirado, nes ten būdavo plėšdavo iš, nu sankryžoj sustoji, duris atidaro, išneša ką nors, žinai* (Eimantas, 679–683). Interviu išryškėjęs nepagrįstas išgąstis, didesnis saugumas, nepasitikėjimas aplinkiniais liko kaip įpročiai po savanorystės laikotarpio, nereikalinga įtampa apsunkinę kasdienybę. Įtampa dėl nesaugumo, išgyventa savanorystėje, tapo vidine parengtimi į kasdienės situacijas ir, nors situacijos bei kasdienybė pasikeitė, parengtis liko kaip ir savanorystėje. Tyrimo dalyvis nesvarsto, kurį laiką jis vis dar taip pat reaguos saugioje aplinkoje, lyg vis dar būtų nesaugus savanorystės šalyje, jis suvokia savo reagavimo nereikalingumą, bet priima jį kaip išminktą ir nesąmoningai besireiškiantį elgesį po savanorystės. Išmoktas elgesys siekiant apsaugoti save pasikeitus aplinkai nesikeičia taip greitai, kaip norėtų tyrimo dalyvis, ir reakcijos yra nebeadekvačios.

Tyrimo dalyvių kasdienybę, grįžus iš savanorystės, nuodijo ir nerealus žvilgsnis į save bei pranašumo prieš kitus, savanorystės patirties neturinčius asmenis deklaravimas: *[A]š žinau, kad aš esu stipresnis už aš esu stipresnis savo žiniomis už kitus. Aš su jais nesivaržau, nieko, bet aš žinau savo vertę, aš žinau žinias, jie tokių žinių neturi, kokias aš turiu žinias. Jie gal taip, gal jie teoriškai ir žino, tai viskas šaunu, bet jie nėra praktiškai matę, gal jie jutube yra matę, gal nu gal kažkokia televizija* (Kęstas, 332–334). Dėl savanorystės savęs

vertinimas kaip pranašesnio už kitus tyrimo dalyviui teikia pasitikėjimo savimi, tačiau toks pasitikėjimas paremtas kitų nuvertinimu ir neįsitraukimu į lygiavertį dialogą su kitu. Įsivaizduojamas ir deklaratyvus pranašumas panašus į popierinį ramstį, kuris palaiko tyrimo dalyvį tol, kol niekas to ramsčio nepaliečia. Tyrimo dalyvio įsivaizdavimas suponuoja, jog susitikimas su įsivaizduojamu kitu tik iš jutube arba „teoriškai žinančiu“, dėl to tai, ką tyrimo dalyvis sužinojo savanorystėje, yra beveik neįmanomas, demonstruojant pranašumą ir puikavimąsi prieš kitą, nes kitas dėl to, kad neturi savanorystės patirties, yra iš anksto nuvertinamas. Tyrimo dalyvis dėl savanorystės patirties įgijo išankstinę nuvertinimo nuostatą tiems, kas neturi savanorystės patirties, todėl atsisako kurti lygiavertį santykį.

Tiek sunkus prisitaikymas prie naujos aplinkos, tiek ir savęs iš aplinkos grįžus išskyrimas atskleidžia tyrimo dalyvių atskirtį ir sumaištį po savanorystės. Kadangi tyrimo interviu vyko praėjus trumpam laikotarpiui po savanorystės – metai arba keleri (daugiausia 6), tad sunku pasakyti, kuriam laikui tokia vidinė laikysena yra susiformavusi. Nors tyrimo dalyviai patys atpažįsta ir per interviu kalba apie savo pakitusį elgesį, kuris išlieka pakitęs net ir grįžus po savanorystės į anksčiau buvusią įprastą aplinką.

Savanorystės dovanos ir dovanėlės atskleidžia tyrimo dalyvius auginančius ir trikdančius atradimus bei praradimus pabaigus savanorystę. Atradimai ir praradimai savanorystę nukelia nuo pjeđestalo kaip vienareikšmiškai pozityvumą nešančią, idealizuojamą patirtį, virstančią ideologiją, ir priartina ją prie gyvenimiškos patirties su visomis įmanomomis tokios patirties pasekmėmis. Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie tai, ką jiems suteikė savanorystė, atskleidžia žavesio kupinus atradimus ir liūdną suvokimą apie save bei kitus. Savanorystės atradimų ir praradimų suvokimas yra mokymosi rezultatai, kurie atsiskleidžia per troškimą suprasti ir įvardyti savanorystės palikimą. Dovanų įvairumas savanorystei nuima tik teigiamos patirties aureolę ir suteikia jai egzistencinės patirties išgyvenimų perspektyvą kaip įvairiapusio mokymosi bei išmokymų lauką. Dovanėlės, tapusios nuodais, tarsi patyrimo nuosėdos, susikaupusios savanorystės laikotarpiu, kurių tyrimo dalyviai negali pašalinti kaip ir kuriančios pozityvų pagrindą savanorystės dovanos. Savanorystės nuodai tarsi grąžina savanorius atgal į mokymosi procesą, skatindami juos rasti atsakymą, kurio prašosi sunki patirtis.

4. DISKUSIJA

Svarstant, kaip tyrimo duomenys gali sietis su vyraujančiomis teorijomis bei atliktais tyrimais, buvo svarbu nepalikti užnugaryje tyrimo dalyvių patirčių, o iškelti jas kartu su teorijomis bei tyrimais į lygiavertį santykį. Teorijos ir tyrimai buvo kaupiami tyrimo laikotarpiu iki tyrimo analizės atlikimo pabaigos neanalizuojant jų, bet atidedant domėjimąsi jomis tol, kol bus baigta tyrimo analizė. Atlikus tyrimo duomenų analizę, buvo ieškoma tyrimo duomenis atliepančios literatūros, kurioje būtų bent iš dalies aptariami tyrimo rezultatai. Siejant juos su aktualiomis teorijomis, buvo ieškoma atsakymų į iškeltą tyrimo klausimą.

4.1. Savanorystės santykiškumo patyrimas

Santykiai su kitais tyrimo dalyvių išgyventi kaip esminis buvimo ir tapimo savanoriu patyrimas. Iš santykių su kitais radosi noras savanoriauti, santykiuose su kitais formavosi buvimo savanoriu perspektyva ir ryškėjo savęs savanorystėje suvokimas. Santykiai su kitais savanorystėje tyrimo dalyvių patiriami dvejopai: *pasitikėjimo santykio* patyrimas ir *kontrolės santykio* patyrimas. Kuriant pasitikėjimo santykį su Kitu¹ tyrimo dalyvių patirtis išsiskiria į dvi kryptis: *draugystės santykį su mažiau galinčiu* ir *pripažinimo santykį su laisvai pasirinktu autoritetu*. Esant kontrolės santykiui su Kitu, savanorystės patyrimas įreminamas *nepasitikėjimu atsakingais už savanorystę asmenimis*.

Pasitikėjimo santykis tyrime išryškėjo kaip raudona gija, dėl kurios tyrimo dalyviai tapo savanoriai. Stokodami pasitikėjimo santykio ar jo visai nepatirdami tyrimo dalyviai susidūrė su sunkiomis patirtimis ir jie, nors buvo savanorystėje, nesijautė savanoriaujantys ir neišgyveno savanorystės. Savanorystė liko tarsi už stiklo ir, atsiskyrę nuo savanorystėje supančių žmonių, savanorystei skirtą laiką ištvėrė „kažką veikdami“. **Draugystės santykio su mažiau galinčiu** perspektyvoje tyrimo dalyvius stebino, jog pasitikėjimo santykis, išaugęs į draugystę, atsirado su asmenimis, su kuriais ne savanorystės aplinkoje santykio jie net nebūtų bandę kurti – britas savanoris autistas *britas, kuris pats autistas, tai kaip bebūtų juokinga, tai mano geriausias draugas buvo* (Karolina, 49–50); protinės negalios žmonės *Pradžioj man labai baisu buvo tų žmonių. Jų išvaizdos, jų... seilių visko. [...] Toks toks pirminis toks man mann ir aš suprantu, kai vat tas va, kai persikeitė, kai jie tapo draugais, bičiuliais (...) ten Aurimas va Andrius, ten dar keletas* (Eimantas, 54–55); keturiasdešimt metų vyresnė, skurstanti moteris *mūsų ta draugystė [...] su ja labai labai užsimezgė. Nes kažkaip vat, tiesiog vat, susidraugauji, nei tas amžius ten, nėnė nēr kažkoks limitas, kažkas bendro buvo tam. Iš tikro a tas buvo vau, nerealiai, nes (...) nu nežinau, gal yra žmonių, kurie kažkaip gali, su skirtingo ten amžiaus žmonėm. Nu mes kažkaip labai su ja susidraugavom* (Eimantas, 348–353).

Savęs suvokimas per pasitikėjimo santykį su mažiau galinčiu vedė prie asmeninių negalių, silpnumų ir netobulumo priėmimo. Kurdami pasitikėjimo santykį, tyrimo dalyviai patyrė tikresnio savęs vaizdą – pasitikėdami neįgaliumi, skurde gyvenančiu, nusikaltusiu ir / ar priklausomybę turinčiu žmogumi priėmė save, savo vidines negalias ir silpnumą.

1 „Kitas“ diskusijos tekste rašau iš didžiosios raidės K, laikydamasi E. Levino nuorodų apie Kito etiką. Toliau tekste „Kitas“ rašomas iš didžiosios raidės ir be kabučių reiškia išskirtinį dėmesį Kitam asmeniui tyrimo dalyviams atvėrusiam naujus atradimus.

Elias (cit. pagal Kunkler, 2011) santykiškumo teorijos vienu pagrindinių aspektų įvardija, jog „kiekvieną (vok. *Einzelnen*) gali suprasti tik iš ir per gyvenimą su kitais kartu“. Kiekvieną galima suprasti tą, kurį matome priešais save ne per individualistinį ir ne per kolektyvistinį supratimą, bet *dialogišką tarp* (Buber, 1998). Dialogiškas *tarp* yra dviejų asmenų interakcijos galimybė. **Kiekvienu Kitu**, kurį galime suprasti „iš ir per gyvenimą su kitais kartu“ gali būti ir **Aš**², kurį pradedu naujai suprasti gyvendamas kartu su kitais, su kuriais iki šiol negyvenau. Savęs naujo supratimas per santykį su iki šiol nesutiktais kitais santykiškumo teorijos apibūdinamas kaip substanyvaus asmens supratimo kritika, nes žmogus suprantamas kaip nuolat besikeičiantis, t. y. santykiškas. Santykiškas reiškia ne tik atviras santykiams arba galintis būti santykiuose. Santykiškas, remiantis N. Elias (cit. pagal Kunkler, 2011), yra ontologinė substanyvaus priešprieša ir apibrėžia asmenį kaip ne substanciją, o kaip santykišką.

Pasitikėjimo santykis, tyrimo dalyvių siejamas su **pripažinimo santykiu iš autoriteto**, atveria perspektyvą, kurioje asmuo tampa kryptingai besiformuojančiu savanoriu: *Aš norėčiau truputėlį a to paviršiaus, kad įsitrintų ir į mane (ranka trina savo petį) [...], kad kažkokiu difuzijos būdu aš perimčiau truputėlį tos savybės tai man atrodo pavykus ta patirtis vien dėl to (Ieva, 255–259) ir [...] tuos mirties ten tuos klausimus kažkaip, [...] nepakeliami jie tokie biški tai, tai mus palydėjo, mes turėjom, tai labai svarbu mum tas buvo [...]* (Eimantas, 596–599). Tyrimo dalyviai, patyrę pasitikėjimą per santykį su tais, į kuriuos žvelgia su pagarba, pradėjo jausti atsakomybę, kuri kyla tik iš santykio ir iš nieko daugiau. Atsakomybė nekyla dėl užduočių gausumo, kaip ir dėl užduočių stokos. Atsakomybės jausmas nėra patiriamas dėl savanorystės aplinkos tvarkingumo, grožio arba netvarkos ir bjaurumo. Levinas (1979) sako, jog atsakomybę jausti, patirti ir auginti arba ugdytis yra įmanoma tik kuriant santykį su Kitu, kuris patiki savo dalį atsakomybės naujam patikimajam (Alberton ir kt., 2004). Pripažinimo santykis iš autoriteto ir pasitikėjimo santykis iš tyrimo dalyvio kūrė intersubjektyvumo santykį.

Kunkler (2011) tegia, jog „žmogus yra santykiškas ir santykiškumas nėra tik tam tikro proceso dalis, tačiau pats žmogus yra procesas“. Kiekvienas žmogus ką nors supranta tik iš bendro gyvenimo ir bendrame gyvenime su kitais. Santykiškas mąstymas (vok. *Denken-in-Relationen*) yra priešara arba alternatyva substanyviam mąstymui (vok. *Denken-in-Substanz*), ir taip santykiškumui (vok. *Relationalität*) suteikiama ontologinė pirmenybė. Tai reiškia, kad santykiai nėra laikomi retrospektyviais ryšiais tarp jau esamų subjektų ir instancijų, priešingai, remiamasi tuo, kad šie subjektai savo ypatinga forma kilo tik per anksčiau santykius ir iš jų. Santykišku mąstymu grįstas mokymasis vyksta *santykiškame tarp* (Kunkler, remdamasis Buberiu, 2011). Santykiškas tarp savanorystėje buvo patiriamas per neapibrėžtas, atsakymų neturinčias gyvenimiškas situacijas tų, kuriems savanoriai padeda ir patiriant tyrimo dalyvių teikiamos pagalbos fragmentiškumą: *Nu nežinau dabar kaip tai prisimenu kažkaip, nu labai daug tokių skausmingų dalykų (Saulė, 194); Higiena, nu, tragiška tuose namuose, nu išmatų, visko ten. Nu tiesiog ten, taip gyvena jie (Eimantas, 308); jie žiūri ir jie neatsimena ką pasakyt, tai čia smulkmena, bet jie nežino į kurią pusę jiems reikia nueiti ir stovi iš abiejų pusių po keturis darbuotojus ir rodo kiekvienam ten žodžiu (Ieva, 233).*

Užplūdęs bejėgiškumas, beviltiškumas ir menkumo išgyvenimas tyrimo dalyvius vedė prie atramos paieškos, kuri buvo ne metodai ar užduotys, o Kitas asmuo, kuris gali at-

2 Pasirenku Aš rašyti didžiąja raide remiantis M. Buberio dialogo principu Aš – Tu. Toliau diskusijos tekste naudojamas Aš didžiąja raide atspindi dialogo santykį.

laikyti savanorio stipraus bejėgiškumo patyrimą, nepasmerkiant savanorio ir nieko iš jo nereikalaujant. Pripažinimas iš laisvai pasirinkto autoriteto tyrimo dalyviams reiškė jų esaties pripažinimą gana vertinga, priimant jų sutrikimą, bejėgiškumą ir teikiamos pagalbos fragmentiškumą. Pripažinimo diskursą arba pripažinimą kaip santykiškumo indikatorių skirtingais aspektais tyrinėjo Honneth (2005), Butler (2009), Kuenkler (2011). Honneth (2005) pripažinimą pristato trimis esminėmis raiškos formomis žmogaus gyvenime. Pirmoji – pripažinimas kaip *globa arba meilė*, kai rūpinamasi Kito gerove, ir ji reiškiasi asimetriniu rūpesčiu ir globos Kitu santykiu, kurį galima atpažinti tarp tėvų ir vaikų arba taip pat ir draugaujant. Šitoks pripažinimas tarnauja savivertės formavimuisi arba atkūrimui, kai Kitas suteikia pripažinimą asmeniui kaip besąlygiškai vertingam. Tokia pripažinimo forma yra itin reikalinga esant fiziniam išnaudojimui kaip pasitikėjimo savimi pagrindas. Antroji pripažinimo forma reiškiasi *moraline pagarba*, kai yra apgaulė ir sukčiavimas, kurie sugriauna savigarbą. Savigarba atgaunama tik tuomet, kai atsiranda bent vienas asmuo, kuris išreiškia moralinę pagarbą. Trečioji pripažinimo forma reiškiasi *solidarumu* arba *lojalumu* su asmeniu, kuris yra pažeminamas arba negerbiamas. Pažeminimą ir nepagarbą patiriantis žmogus praranda savivertę ir savivertė atkuriamą, kai Kitas pripažįsta asmenį ir iš atskiro jį patraukia į bendrumą.

Honneth *pripažinimo* samprata apibendrintai reiškiasi „asmenims arba grupėms kaip gerųjų žmogiškųjų savybių patvirtinimas“ (Honneth, 2004), o tai iš dalies apibūdina tyrimo dalyvių patirtą pripažinimą, kai jie išgyveno bejėgiškumą, dėl autoritetų lojalumo atsitiesė ir atsivėrė tolimesniems savanorystės patyrimams. Butler (1987) panašiai kaip Honneth, pripažinimo fenomeną aiškina pasitelkdama „negatyviają fenomenologiją“. Pripažinimo reikalingumas išskiriamas ne per moralinį įžeidimą ar sužeidimą, o per asmeninio praradimo fenomeną. Praradimo perspektyvoje Butler kelia klausimą, kas aš esu be tavęs. Tai patvirtina, kad mes santykius ne tik turime, bet tam tikra prasme santykis esame, kad santykiai yra ne mūsų išorėje, kad mes egzistuojame juose. „Pripažinimo prašyti arba jį duoti nereikia pripažinimo reikalauti, kai jam yra pasiruošiama. Tai reiškia dar kartą paklausti savo būties, inicijuojant pokytį (vok. *Verwandlung*), kur ateities paprašoma likti visuomet prie santykio su Kitu“ (Butler, 2005). Pripažinimas atlieka ir pokyčio vaidmenį pripažintajam kaip atpažintam subjektui „kiekvieniu pripažinimo proceso atveju, kai aš tampu Kitas, nei kad buvau anksčiau, per ką aš prarandu save, grįžtu prie klausimo – kas aš esu. Pripažinimo procese vyksta nuolatinis praradimas, kur „aš“ pripažinimo akte yra nuolat transformuojamas; tik jo praeitis šiame akte yra neišsamiai pristatoma ir priimama; pripažinimo aktas perkeičia kiekvienos praeities struktūrą (angl. *Organization*) ir jos reikšmę, drauge ir transformuoja dabartį to, kuris patiria pripažinimą“ (Butler, 2007). Tyrimo dalyvių patyrimo laisvai pasirinktų autoritetų pripažinimas transformavo jų patirtas situacijas, transformuojant ir praeitį, ir dabartį.

Butler (1987) apibūdinamas pripažinimo aktas atskleidžia autoritetų vaidmens perspektyvą tyrimo dalyvių atžvilgiu ir apibrėžia pripažinimo svarbą bei vaidmenį aktualiame savanorystės patyrimo procese. Kaip tik pripažinimo akto transformuojantis aspektas leido tyrimo dalyviams vis smarkiau įsitraukti į savanorystę ir leisti į naujų situacijų patyrimą. Kunkler (2011) pažymi, kad „žmonės nuo pat pradžių ir visuomet yra nuo kitų priklausomi ir su kitais susiję“. Remiantis pripažinimo teorijomis, žmogaus savivertei, savigarbai ir egzistencijai su kitais yra būtinas pripažinimas kaip leidimo gyventi sąlyga. Pripažinimo

transformatyvumas nors ir nėra pripažinimo tikslas, jis leidžia pripažinimą sieti su asmens, jo istorijos ir gyvenimo prasmės transformatyvumu. Stiprus priklausymo nuo pasirinkto autoriteto išgyvenimas leido tyrimo dalyviams augti reflektuojant emociškai ir egzistenciškai stiprią, kartais ir sunkiai išgyvenamą patirtį.

Pasitikėjimo santykį iš dalies sukūrę arba visai jo nesukūrę tyrimo dalyviai savanorystės patirtyje įgavo kontrolės santykio perspektyvą – formaliai numatytų autoritetų ir savęs atžvilgiu. Nesukūrę pasitikėjimo santykio su autoritetais tyrimo dalyviai nepatyrė pripažinimo santykio iš autoritetų ir išgyveno atsiribojimą išgyvenimams, kurie juos galbūt sukrestų iš vidaus ir sukeltų savigarbos, savivertės ar praradimo išgyvenimus. Tarsi būdami laisvi nuo autoritetų, tyrimo dalyviai susidūrė su nepajėgumu išgyventi patyrimo, patvirtindami Arendt (1995) laisvę be autoritetų – „laisvė, praradusi ją saugančius apribojimus, tapo bejėgė, beginklė ir pasmerkta pražūčiai“ (Arendt, 1995). Laisvei savanorystėje atskleisti save ir išgyventi procese kylančias situacijas, remiantis tyrimo dalyvių patirtimis, yra būtinas autoritetas, suteikiantis autoritetingą apribojimą, į kurį tyrimo dalyviai galėtų atsiremti ir kuriuo galėtų pasitikėti grynojo patyrimo metu. Išgyvendami pasitikėjimo santykio stoką ir patirdami pripažinimo neįmanomumą tyrimo dalyviai vengė leisti į autentišką patyrimą su pagalba gaunančiais asmenimis ir vietoj santykio su kitais nūrė į santykį su savimi – eksperimentavimą su miegojimo laiku, domėjimąsi gyvenimu „už savanorystės“ ir formalių autoritetų bei kitų savanorių provokavimu. Santykis su savimi įgavo išskirtinę reikšmę, tarsi pabrėžiant asmeninį pranašumą prieš kitus ir atsiskaitant artimo ryšio, kurio pagrindu būtų su Kitu neapibrėžtame santykiyje.

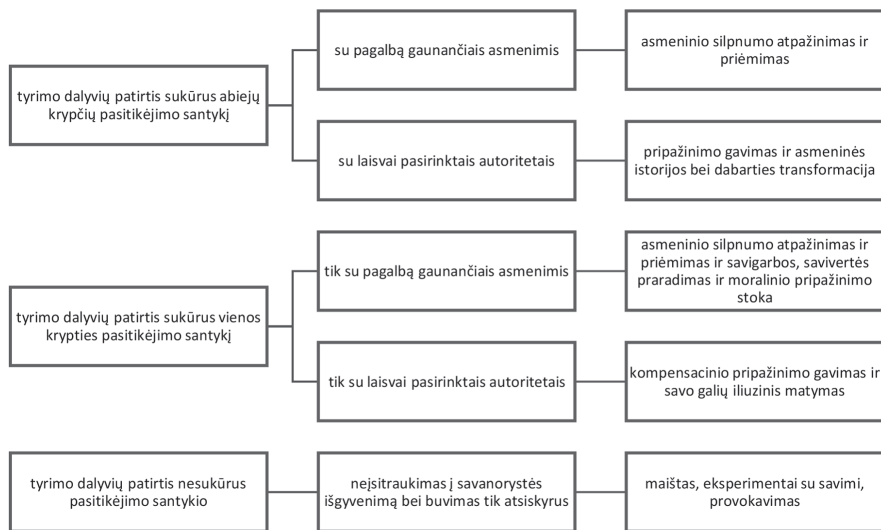
Buberis (1998) santykį, kuriame Aš siekia kontrolės Kitam arba Kitą objektyvizuoja, apibūdina kaip Aš - Tai santykį. Aš - Tai atsiranda probleminio mąstymo paradigmoje, kai Kitas yra problema, kurią reikia spręsti. Atterton ir kiti (2004), analizuodami Levino etikos sąsają su buberiškąja „Aš - Tu“ laikysena, kontrolės santykį apibūdina kaip etikos Kito atžvilgiu stoką, kai Tu dėl nesuvaldomumo ir nesutalpinimo į asmeninį komfortą tampa trukdžiu. Kai nepasitiki, nesi buberiškajame santykiyje Aš – Tu, esi atsietas ir kontroliuojantis subjekto – objekto santykiyje Aš - tai. Tyrime galima atpažinti Aš – tai patirtį per apibūdinimą „paviršutiniškai laimingas“, kas išreiškia vidinį atsiribojimą nuo savanorystės ir savanorystės tapimą ne išgyventu patyrimu, o objektu, į kurį pats savanoris neįsitraukia.

Nesukūrę pasitikėjimo santykio su autoritetais ir leisdamiesi į artimą santykį su pagalba gaunančiais kitais, tyrimo dalyviai pateko į aklavietę. Panirimas į pagalbą gaunančių asmenų situacijas ir jų gyvenimišką realybę tyrimo dalyviams tapo nepakeliamai sunkus, tarsi nerandant jokio kito pripažinimo ir atramos taško pačių tyrimo dalyvių gyvenimai imtų griūti: *[A]trodo nu net ir sunku suvokt ir išjaust, kažkaip atrodo nu dabar kai prisimenu (Saulė)*. Tyrimo dalyvių savivertė ir savigarba be pasitikėjimo santykio su autoritetu susitapatino su pagalba gaunančių asmenų savigarba ir saviverte, kuri buvo įžeista ir sužeista, kaip apibrėžia Honneth (2005), kai pagalbą gaunantys asmenys išgyvena pažeminimą ir nuolatinę nepagarbą. Tyrimo analizė atskleidė, kad tyrimo dalyviai, suteikdami pripažinimą pagalbą gaunantiems asmenims, pasitikėjimo santykio pagrindu patys patyrė tam tikra prasme tai, ką patiria asmenys, kuriems jie padeda. Tačiau šis patyrimas, kuris vis labiau stūmė į bejėgiškumą, tyrimo dalyvių nevedė į autoritetų pasirinkimą ir atsivėrimą su jais pasitikėjimo santykiui. Refleksijos buvo bergėždžios dėl pasitikėjimo stokos, neatveriančios tyrimo dalyvių nuoširdžiam vidinių išgyvenimų dalijimuisi ir asmeniniam augimui.

Stiprėjant bejėgiškumo jausmui tyrimo dalyvių nepasitikėjimas formaliais autoritetais, kurie netapo asmeniniais autoritetais, taip pat stiprėjo: *[P]astebėjau, kad socialiniai darbuotojai, gal konkrečiai buvo vienas socialinis darbuotojas, kuris a nu kuris nelabai galėtų dirbti. [...] Ta aplinka, nu nežinau, atrodo ir pagalbą teikianti aplinka, [...], bet bet tos pagalbos kažkaip kokybė atrodo tai abejotina (...)* (Saulė, 121–125). Nors visi tyrimo dalyviai savanorystės pradžioje patyrė nepasitikėjimą savimi ir Kitu, išgyveno kontrolės etapą, tačiau vieniems tyrimo dalyviams kontrolės santykio patyrimas liko etapiniu patyrimu ir peraugo į pasitikėjimo santykį. Kitiems tyrimo dalyviams nepasitikėjimas savimi ir Kitu liko nenutrūkstama patirtimi, savotišku savanorystės aspektu – *paviršutiniškai laimingas*.

Tyrimo dalyviams pasitikėjimo santykį sukūrus su autoritetais ir jo nesukūrus su pagalba gaunančiais asmenimis savanorystės patirtis suteikė vienpusį pripažinimą arba pripažinimą neįveikiant savęs. Toks pripažinimas ir pasitikėjimo santykis su laisvai pasirinktais autoritetais priminė vaikų patirtį su tėvais, kai savanoris yra nuolat palaikomas ir pripažįstamas. Gautas savanorystėje pripažinimas teikė savigarbą, savivertę kaip besąlygiškai vertingam asmeniui. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad besąlygiško pripažinimo patirtis tyrimo dalyviams, nesukūrusiems artimo santykio su pagalba gaunančiais asmenimis, bet išgyvenusiems pasitikėjimo santykį su autoritetais, tarsi suteikė jiems pagalbą gaunančių asmenų statusą. Tyrimo dalyviai, nesukūrę pasitikėjimo santykio su autoritetais, stokojo šio santykio ir panirę į vienpusį santykį su pagalba gaunančiais asmenimis nebeturėjo vidinių išteklių reflektuoti ir suvokti savanorystės patirties. Panašiai tik kitoje perspektyvoje tyrimo dalyviai, nesukūrę pasitikėjimo santykio su pagalba gaunančiais asmenimis, stokojo šio santykio ir besimėgaujantys pripažinimu nepanirė į savirefleksiją, kad galėtų priimti save silpną ir netobulą.

Tyrimo dalyvių savanorystės patyrimą pasitikėjimo santykio perspektyvoje, pristatant schemiškai, galima būtų pavaizduoti taip:

11 pav. Pasitikėjimo santykio savanorystėje patyrimo ir stokos fenomenas

Savanorystės esminis išskirtinumas iš kitų veiklų, kuriose jauni suaugusieji nusprendžia dalyvauti, yra atsakomybės jausmo išgyvenimas ir atsakomybės už veiklą prisiėmimas (Schwartz, 1974). Tyrimo dalyvių išgyventas atsakomybės jausmas buvo siejamas su išgyvenamais pasitikėjimo santykiais. Tie, kurie išgyveno artimiausius santykius su darbuotojais, atsakomybę labiausiai prisiėmė dėl darbuotojų, tie, kurie išgyveno artimiausius santykius su pagalba gaunančiais asmenimis, atsakomybę prisiėmė dėl šių. Schwartz ir Howard (1980), tirdami atsakomybės sąsają su savanoryste, nustatė, jog savanoriaujant atsakomybę greitai didėja ir net po metų išlieka labai didelė. Taip pat ir elgesio pasekmių suvokimas turint savanorystės patirtį yra adekvatesnis nei jos neturint. Dutta-Bergman (2004) kalbėjo apie tvirtą ir viena kitą papildančią individualizmo ir bendruomeniškumo koegzistenciją savanoriaujant, kuri kyla iš asmeninio efektyvumo ir savanaudiškumo unikalau pajautimo. Ši koegzistencija veda į individualų socialinį angažavimąsi. Veiksmai, integruojantys savanorio gyvenimo būdą, sujungiami su į individualumą ir į bendruomeniškumą orientuotais susikirtimo taškais. Iš jų kyla gyvenimo, kuris remiasi atsakingu gyvenimo būdu, apibrėžimas. Nors minėti tyrimai atskleidė stiprią savanorystės su atsakomybe ar net atsakingo gyvenimo būdo pasirinkimo sąsają, atsakomybės kilmės proceso savanoriaujant jie neanalizuoja. Tyrimo dalyvių patirtyje išryškėjusi atsakomybės kilmė sietina su santykiškumo teorijos apibrėžiamomis intersubjektyvumo ir tapimo tuo, kuo esi, sampratomis. Per žmonių tarpusavio priklausomybę Elias (1994) aiškina žmogiškų veiksmų ir patirčių sampyną. „Per nematomų su kitais žmonėmis susietų grandinių gausą kuriama figūracija (vok. *Figuration*, dar verčiama kaip apipavidalinimas). Daugybė žmonių, kurie pagal jų elementarų supratimą, vienas nuo kito priklausomumą ir priklausomybę, skirtingiausiai būdais tarpusavy susiję atitinkamomis tarpusavio priklausomybių pynėmis sudaro figūraciją“ (Elias, 1994). Būdami taip vienas nuo kito priklausomi žmonės kuria vienas kitą. Minima tarpusavio priklausomybė yra nematoma, bet tokia pat tikra „kaip ir atskiras žmogus“ (Elias, 1994). Atsakomybės jausmo išgyvenimo ir atsakomybės už veiklą prisiėmimo tyrimo dalyvių patirtis išreiškė atsakomybės prigimtį per santykį su Kitu, priešais kurį stovėdamas tampa atsakingas už tą santykį su Kitu.

Teorija (Kunkler, 2011) teigia, kad mokymasis yra ir gali būti intersubjektyvus, santykiškas ir kylantis iš tarpasmeninio santykio. Toks mokymasis remiasi Buberio dialogiškoju *tarp*, kuris vyksta pasitraukiant iš individualizmo ir nepereinant į kolektyvizmą dviejų žmonių dialoge. Tyrimo dalyvių santykiškumas savanorystėje buvo patiriamas dialogiškai, matant asmenį ir siejant save su asmeniu, ir taip išgyvenamas nuolatinis *tarp* kaip nežinojimas, neapibrėžtumas, bet drauge kaip atsidavimas ir pasitikėjimas. Tad santykiškas savanorystės patyrimas tyrimo dalyviams atvėrė ir mokymosi per santykį perspektyvą.

4.2. Keičiantis Kito asmens patyrimas

Tyrimo dalyvių kismo patirtis su Kitu reiškėsi asimetrinio santykio perspektyvoje. Savanorio santykis su pagalba gaunančiais asmenimis, santykį apibūdinant hierarchine perspektyva, yra hierarchiškai aukščiau už pagalbą gaunančius asmenis, o pagalbą gaunantys asmenys, priklausomi nuo savanorio teikiamos pagalbos, hierarchiškai žemiau už savanorį. Asimetrinį santykį hierarchinėje perspektyvoje analizavo Levinas (1979). Jo sąsajas su rūpesčiu tyrinėjo Bikauskaitė (2012), su pedagogo vaidmeniu – Joldersma (2001), su moterų priespauda – Car-

rero de Salazar (2008), asimetrijos abipusybę analizuoja Tatransky (2008). Asimetriniai santykiai Levino (1979) apibūdinami pirmojo (angl. *first-person*), o ne trečiojo asmens (angl. *third-person*), kaip stebėtojo, perspektyva. Levinas (1979) pristato platesnę perspektyvą nei ankstesni santykių apibūdinimai, tarp „manęs“ ir „Kito“, kurios apibūdinant objektyviai negalime suvokti. Pirmojo asmens perspektyva „Aš“ apima viską, kas vadinama artimuoju santykių poliumi, kuriame Aš yra pasaulio centras. Visi kiti daiktai (ir žmonės) užima tai, kas vadintųsi tolimuoju santykių poliumi, gana tolimu nuo „Aš“ centro. Kalbant pirmojo asmens perspektyva apie erdvę sakoma „aukštas“ ir „žemas“, „toli“ ir „arti“, „dešinė“ ir „kairė“, tarsi nusibrėžiant asmeninį horizontą. Kiekvienas apibūdinimas kyla iš pirmojo asmens perspektyvos ir „Aš“ centrinio poliaus perspektyvos, bandant išsiaiškinti ir įprasminti pasaulį, kuriame judama ir gyvenama. Be erdviųjų apibūdinimų, yra daugybė kitų kategorijų, Heideggerio (1993) apibrėžtų kaip egzistencinių, kuriomis reflektuojamas pirmojo asmens santykis su pasauliu. Remiantis sąvokomis „liūdnas“ ir „linksmas“, „naudingas“ ir „bevertis“, „stiprus“ ir „silpnas“ bei kitomis interpretuojamas pasaulis. Levinas „Aš“ artimajame santykių poliuje sudeda viską, kas apsupa „Aš“ (angl. *that-which-surrounds-the-I*) ir yra mano. Net kitas asmenis, kurie yra mano vyras, mama, žmona, dukra, Levinas (1979) vadina tu, kas apsupa „Aš“, kitu jis vadina ne tą asmenį, kuris gali būti labai panašus į mane. Kitas yra tada kitas, kai per santykį su aš atsiskleidžia savo keistumu, kitioniškumu, skirtingumu ir svetimumu. Kitas netelpa į artimajį santykių polių – „mano kategorizavimą ir mano lūkesčius, mano totalybę ir ekonomiką, mano vienodumą. Kitas yra svetimas, kurį aš priimu į savo namus“ (Levinas, cit. pagal Joldersma, 2001). Didžioji dauguma tarpusavio sąveikų ir santykių su kitais žmonėmis vyksta taip, kad kiti yra *mano* totalybės, *mano* ekonomikos ir vienodumo su *manimi* dalis. Buvimo su kitais pasaulyje (angl. *being-in-the-world-with-others*) pirmenybė teikiama egocentriniam buvimui, kai kitas būdamas *mano* yra Aš dalis. Žvelgiant iš tyrimo dalyvių perspektyvos, savanoris yra pirmasis asmuo, kuriam pagalbą gaunantis asmuo iš pradžių atrodo kaip kitas, esantis totalybės, ekonomikos ir vienodumu su savanoriu dalis. Kol pagalbą gaunantis asmuo yra pirmojo polio kitas arba *mano* kitas, savanorystė nevyksta, tyrimo dalyviai savo laiką, veiklas ir santykius yra linkę kontroliuoti ir numatyti, kaip turėtų atrodyti savanorystė ir pagalba žmonėms, kuriems savanoriai norėtų padėti. Pagalbą tyrimo dalyviai iki tam tikro laiko suprato kaip santykį su pagalbą gaunančiu asmeniu taip, lyg jis būtų savanorio „Aš“ dalis.

Levinas (1979) kviečia žvelgti giliau nei šis egocentrizmas, į santykius žmonių, kuriems taip pat gali atitekti pirmenybė, tačiau kurie yra rečiau atpažįstami. Tolimesniame poliuje kitas asmuo Levino (1979) vadinimas „Kitu“ nėra artimajame poliuje ir nėra *mano* totalybės, ekonomikos ir vienodumo su *manimi* dalis. „Kitas“ tolimajame poliuje privalo būti ne *mano*, kitas turi būti žmogus, netelpantis į *mano* totalybės standartus. Totalybė Levino (1979) sampratoje yra Aš komforto vieta, visa, kas priklauso man. Kitas (Levinas, 1979) yra ne tik kitas, bet tas, kuris nėra toks kaip aš, tas asmuo yra savaip keistas, kitioniškas ir svetimas. Kitas *netelpa* į *mano* kategorizavimą ir lūkesčius, *mano* totalybę, *mano* ekonomiką ir vienodumą su *manimi*. Kitas yra svetimas, kurį aš pakviečiu į savo namus. Žvelgiant iš tyrimo dalyvių perspektyvos, tyrimo dalyvių „*mano*“ buvo palikta laikotarpyje iki savanorystės – *mano* mama, *mano* draugai, *mano* šeima. Kai kurie tyrimo dalyviai net nesakė apie sprendimą savo draugams, nenorėdami pasirodyti jiems per daug keisti, per daug svetimi, tarsi bijodami nebetilpti į savo draugų artimajį polių. Pradėjus savanoriauti pirmasis po-

lius liko vakuume ir tyrimo dalyviai perėjo iš įprasto *mano* į susitikimą arba susidūrimą (angl. *Encounter*) su Kitu: [Ž]mogus, su kuriuo tu gyveni irr jeigu negali bendrauti, tada yra labai sunku, tikrai labai sunku (...) (Ieva, 134); Ir iš tikro, buvo pats sunkiausias dienos momentas, reikėdavo nu vėl su tais žmonėm kažkaip į kontaktą įeiti, nes nu tikrai ten per dieną tų nesusipratimų, nesusikalbėjimų būdavo, būdavo (Eimantas, 221).

Kitas – savanoris, pagalbą gaunantis asmuo, darbuotojas, savo kitoniškumu, skirtingumu ir svetimumu išstūmė tyrimo dalyvius iš jiems įprasto buvimo artimajame poliuje ir įstūmė į atsakomybės už kitą prisiėmimą: [...] kažkaip kasdien vis daugiau ir daugiau kažkaip tos prasmės atsirado to to buvimo. Nes aš nu neabejo, kažkaip nebeuorėjau ten kažką tai keist, tiesiog pradėjau būt ten su tais žmonėm. (giliai įkvepia) Labai susidraugavau ten su keleta ten tokių (iškvepia) nusikaltėlių (Eimantas, 311–314). Susidūrimas su Kitu yra begalybės transcendencija, už jį prisiimant atsakomybę, abstrakti begalybės idėja yra ne būtiškoje, o socialinėje plotmėje (Levinas, 1979). Tiek, kiek ji iškyla susidūrus su Kitu, per Kito veidą, Levino (1979) filosofijoje „išveda link intersubjektyvaus socialinio santykio“ (Saldukaitytė, 2013). „Iš tikrųjų reikia pasakyti, kad pati žmogiškojo aš tapatybė remiasi atsakomybe, t. y. to suverenaus Aš įtvirtinimu (angl. *position*) ar pašalinimu (angl. *deposition*) savimonėje, kuris kaip tik yra Aš atsakomybė už Kitą. Atsakomybė yra tai, kas atitenka išimtinai man ir ko aš negaliu žmogiškai atmesti. Ši našta yra aukščiausias atskiro asmens orumas“ (Levinas, 1979). Etninis santykis, grįstas atsakomybe, Levinui yra galimybė išsaugoti kitybę. Šis santykis tyrimo dalyvių patirtyje atsispindi kaip kitybės išsaugojimas tiek pagalbą gaunančių asmenų perspektyvoje, kuriant etikos santykį, tiek ir asmeninėje aš perspektyvoje, atskleidžiant savęs kitoniškumą su Kitu, kaip etiką savęs ir savasties kitoniškumui: [...] **labai ribotas** esu, ne toks fainais, kaip dažniausiai galvoju, bet ir kartais galvoju. Ir ta prasme ten labai save pamatyti gali, vat [...] kai visiškai nu, su kitu žmogum, neišeina ten žinai, susikalbėt (giliai įkvepia) (Eimantas, 602–604); aš galvodavau kaip jai padėt, nu labai dažnai ne tik galvodavau kaip padėti, bet atrodo ir jausdavausi panašiai kaip jinai. Ten tokius nu visokius jausmus jausdavau ir jinai, atrodo nu jos perimdavau jausmus kažkaip (Saulė, 105–106).

Pagalbą gaunantys asmenys, kurie yra silpnėsi, buvo savanoriams nepasiekiami, neribojami ir nesutalpinami savanorių perspektyvos ir nekuriantys paklusnumo santykio su savanoriais dėl savo kitoniškumo. Savanorio su pagalbą gaunančiu asmeniu santykis užsiėzgė esant pirmojo asmens, susiduriančio su Kitu, perspektyvoje, kai pagalbą gaunančio asmens kitoniškumas slypi jo pažeidžiamume. Pagalbą gaunančio asmens pažeidžiamumas kūrė savanorio neabejingumą, o tai Levino (1979) apibrėžiama kaip „atsakomybė už kitą, kuris žvelgia į tave“. Savanoris tampa atsakingas už pagalbą gaunantį asmenį atsiverdamas jo pažeidžiamumui ir negali pabėgti nuo šios atsakomybės. Esant savanorio santykiui su pagalbą gaunančiu asmeniu, silpnasis yra pagalbą gaunantis asmuo, tad ir dėl šio santykio susidūrimas su Kitu perkeičia savanorio santykį į pagalbą gaunantį asmenį ir į save. Pagalbą gaunančio asmens silpnumas ir akivaizdūs poreikiai būnant kitokiu neišvengiamai įpareigoja savanorį tapti atsakingu už pagalbą gaunantį asmenį kaip Kitą: *Labai susidraugavau ten su keleta ten tokių (iškvepia) nusika (...) nu jie nusikaltėliai, jie tiktai dar ne už groty tuomet buvo, taiti. Tai aš juo, aš iš Panevėžio, tai turbūt dėl to. (įkvepia) Taiti* (Eimantas, 213–215); *Bet jeigu su jais būni į juos žiūri, nebijai į juos žiūrėt (...), a kalbies, tai labai tą jaučia. Tai tokia ir prasmė yra* (Ieva, 186).

Savanorio, teikiančio pagalbą mažiau galinčiam Kitam fenomenas pirmojo asmens perspektyvoje yra buvimas vienas kitam nepakečiamu mokytoju per susidūrimą su kitonišku, skirtingu ir svetimu Kitu. Iš savanorio pirmojo asmens perspektyvos pagalbos reikalingo asmens pažeidžiamumas nepalieka pasirinkimo galimybės savanoriui būti atsakingam ar abejingam. Silpniesnio asmens pažeidžiamumas prasilaūžia pro savanorio ekonomiką ir totalybę. Savanoris tampa atsakingas atsigręždamas į pažeidžiamą asmenį su atsakomybe kurdamas pagalbos santykį. Kaip tik pažeidžiamumas yra pagalbos reikalingo asmens kitoniškumas, nesutalpinamas į savanorio totalybę.

Levino (1979) etikos perspektyvoje yra būtini abu asimetriniai santykiai – savanorio į pagalbos reikalingus asmenis ir pagalbos reikalingų asmenų į savanorius. Tyrimo dalyvių patirtyje yra akivaizdus ne tik atsakomybės už pagalbą gaunančius asmenis, bet ir išgyventas priklausomumo nuo pagalbą gaunančių asmenų santykis – *tarsi savanoris, bet iš tikrųjų aš kaip tas žmogus (pagalbos reikalingas) buvau* (Saulė, 94–95). Kitokio priėmimas įvedė į etinį santykį tiek save priimti, tiek išlikti savimi būnant su Kitu ir Kito priėmimui. Asmeninio buvimo su Kitu įprasminimas įveikus savo baimes *nebijai į juos žiūrėti* atveria susidūrimo su Kitu ir atsakomybės už Kitą pasireiškimą. Santykio su Kitu prasmė tyrimo dalyviams radosi tuomet, kai jie atsivėrė Kito pažeidžiamumui priimdami kitoniškumą kaip sudedamąją Kito ir savęs dalį.

Kitas savanorystėje tapo atsakymu į buvimo čia ir dabar prasmės klausimą ir Kitas tapo mokytoju atrasti ir priimti save pažeidžiamą ir su trūkumais. Savęs suvokimas gali būti ir patirties suvokimas, kuris yra gilaus mokymosi apie save procesas, atvertas santykio su pažeidžiamu Kitu.

4.3. At(si)skyrimo savanorystėje patyrimas

Tyrimo duomenys atskleidė at(si)skyrimo reiškinių savanorystės metu, kurį išgyveno visi tyrimo dalyviai įvairiais patyrimo aspektais. Tyrimo dalyvių atsisiskyrimas reiškėsi per tapatumo stoką: *[T]okių bendraminčių sunku buvo rast, dėl to gal taip ir (...) sekėsi (...)* (Viktoras, 63), per vienatvę: *Jo, tai buvo tokios vienatvės jausmas, kartais, o užpildydavau ją savais darbais, bet vis tiek taip giliai būdavo tai (...) ne kas* (Viktoras, 120) ar netekties patyrimą: *[D]idžiausias stresas buvo tada, kai (...) išvažiavo tas **britas** [] nebuvo su kuo pasišnekėt, nebuvo su kuo pasidalint emocijų* (Karolina, 390; 395), per bejėgiškumą padėti Kitam absurdiškose situacijose: *[] jaunuoliai yra iš vaikų globos namų arba iš tokių labai konfliktiškų šeimų [...] – apleisti ir ir ir ten nu daug ten tokių labai skaudžių istorijų iš tikrųjų ir tos vienatvės labai daug* (Saulė, 99–100); *aš tada tą akimirką labai gerai atsimenu a, kad aš norėjau apsiverkt ir iš viso tenai žodžiu net nežinau – pabėgt* (Ieva, 102-103), per buvimą svetimam: *Aš atbuvau ten pusę metų, daug ten atidaviau ir atrodo ir uždariau duris* (Saulė, 225), per savanorystės beprotystę: *Man tai buvo beprotystė, ir aš vis tiek ten to nesuprantu nu ir nesąmonė, iš tikro [...] jei šiandien susitikčiau, šiandien jau pasakyčiau, ką galvoju, va taip* (Eimantas, 480–482). Buvimas at(si)skyrusiam tyrimo dalyvius pirmiausia stebino ir glumino dėl patyrimo stiprumo, netikėtumo ir neapibrėžtumo. Viena vertus, pasirinkdami savanorystę jie idealizuodami pasirinko veiklą, kurioje nesiekama finansinio atlygio, kita vertus, pasirinkdami socialinės pagalbos sritį rinkosi tarnystę tiems, kurie stokoja, ir vien pasirinkimu jau įprasmino savo buvimą. Sąmoningai arba nesąmoningai,

savonorių savanorystės lūkestis siejosi su pasitenkinimo savimi ir prasmės veikiant bei būnant išgyvenimo siekiu. Vien tai, kad jaunuolis renkasi savanoriauti, jau atlieka gėrio ir atjautos aktą, kuris tarsi savaime turėtų jį apdovanoti. Tačiau savanoriaujant nėra vienpusiško, idealiai pozityvaus patyrimo. Savanorystėje tyrimo dalyvių patyrimas tikroviškumu skleidėsi per savanorystę, išgyvenamą skirtingais egzistencijos aspektais, tikrumą sutelkiant į absurdo patyrimą.

„Savanoriška sielos būseną, kai tuštuma tampa iškalbinga, kai nutrūksta kasdienių veiksmų grandinė, kai širdis bergždžiai ieško jungiamosios tos grandinės grandies, tuomet šitoks atsakymas gali būti laikomas lyg ir pirmu absurdo ženklu“ (Camus, 1993). Camus apibūdintu pirmiau absurdo ženklu buvo pažymėta visų tyrimo dalyvių patirtis, nes kasdienių veiksmų grandinė nutrūko skirtingai, tačiau kiekvienam tyrimo dalyviui ir bergždžio ieškojimo patyrimas buvo savanorystės duona bent jau laikinai. Absurdo arba nesuvokiamo neatitikimo patyrimą pavadinau at(si)skyrimo patyrimu, nes tyrimo dalyviai dažniausiai kartojo šį žodį, kalbėdami apie savanorystės patirties absurdą. At(si)skyrimo patyrimas užklupo savanorius nenorint, nelaukiant ir nesitikint jo. Nepriklausomai nuo to, ar tyrimo dalyviai tam ruošėsi, ar nesiruošė, at(si)skyrimas ištiko netikėtai ir sukėlė kančią. Kančia savanorystėje – stebinantis išgyvenimas, nepriklausantis idealizuotam savanorystės paveiklo vaizdai, kokį matė savanoriai prieš apsisprenddami: *[T]ten buvo jutubėj nu nežinau, ten anksčiau žiūrėjau vaizdelius kaip savanoriai kalba, [...] dažniausiai teigiama ir ir ir ir labai taip entuziastingai nu va, aš taip negaliu papasakot* (Saulė, 165–167). Netikėtumu ir stebinimu at(si)skyrimo patyrimas savanorystėje sustiprino nuostabos, nuščiuvimo ir suglumimo momentą, kurį egzistencialistai apibūdina taip: „Pasaulis, kurį galima paaiškinti, tegu ir netikusiais argumentais, yra mums įprastas pasaulis. Ir priešingai, pasaulyje, kuriame ūmai išsisklaido iliuzijos ir šviesos blyksniai, žmogus pasijunta svetimas“; „Būtent šita nedarna tarp žmogaus ir jo gyvenimo, tarp aktoriaus ir jį supančių dekoracijų ir yra absurdo jausmas (Camus, 1993). Patirdami absurdą – *mane biški suezino, gal savaitę kokią buvau neveiklus visai, nes [...] ai sako, po mėnesio sako turėsim* (savanoriui veiklos – aut past.) (95–96); *gyvenom, kažkur kažką nueinam, kažkur buvom ir [...] aš biški pasimetęs buvau. Nu tai tipo, o kaip čia yra? Kokia kokia čia ta misija, koks čia tas savanoriavimas, [...] aš ten prasmės pradžioj irgi ne visai įžvelgiau* (Eimantas, 269–271); *turi būti gėrio nešėjas [...] nu bet (...) negali toks būt, nes pats neturi iš kur pasisemt* (Saulė, 207–208) – tyrimo dalyviai atsivėrė klausimui apie savo buvimą ir jo prasmę savanorystėje. Atsiskleidė, jog prasmė vien apsisprendžiant savanoriauti nenusileidžia ant savanorio. Išgyvenant savanorystę, skirtingai nei aiškioje ir rutininėje kasdienybėje, atsiveria gyvenimiška neapibrėžtumo praraja akistatoje su asmeniu, kuris tampa savanoriu, kurioje atsakymo, kaip būti, nėra. Atsakymo paieškos tyrimo dalyviams reiškė atsiduoti nežinomybei ir išbūti at(si)skyrusiems, kai nežinai, kur visa tai nuves, kiek truks ir ar kur nors atves.

Egzistenciniai at(si)skyrimo aspekto skirtingumai išryškėjo dviem kryptimis – vienas atsiskyrimas vedė į savęs kūrimą, kitas – į absurdo ir beprasmybės patyrimą. Egzistencinės filosofijos atstovų (Sartre, Camus, Kierkegaarde ir kt.) nekasdienis egzistencijos išgyvenimas išskiriamas dviem kryptimis. Kierkegaarde (1995), analizuodamas Abraomo aktą aukojant Izaoką, apibrėžia egzistencinio išgyvenimo kryptį: „Jis be galo visko atsižadėjo ir vėl absurdo dėka viską sugriebia“ (Kierkegaarde, 1995). Sartre (1970) žmogaus egzistenciją aiškina kaip nieką: „Jei žmogus egzistencialistiniu požiūriu neapibrėžiamas, taip yra todėl,

kad iš pradžių jis yra niekas. Jis bus tik vėliau ir bus tuo, kuo save pavers.“ Tyrimo dalyvių išgyvenimuose patirtas atsiskyrimas vedė ir į kierkegorišką „absurdo dėka visko sugriebiama“ ir į sartrišką „žmogus yra niekas“ suvokimą.

Sartriškai suvokdami atsiskyrimą (šio suvokimo atstovas yra ir Camus (1995)), tyrimo dalyviai kėlė klausimus kančioje ir nerasdami atsakymo tarsi Sizifas akmenį savanorystės beprasmybę išgyveno kaip našta ir stūmė jos akmenį priešais save. Beprasmybės našta užklupo dvejopai – kaip nepakeliama savanorystės lengvybė (pagal Kunderos romaną „Nepakeliama būties lengvybė“), Viktoro išreikšta kasdienybės savanorystėje epizodu: *Vėliau tiesiog nusmuiko ir pasijaučiau kaip nuobodžiaudamas darbe ir sėdėdavau būdavo tiesiog prie kompo pusę dienos prasėdi ir ten feisbuke, nes nėra ką veikt* (176–178) ir kaip nepakeliamas Kito gyvenimo kančios patyrimas: *[J]isai numirė [...] ir aš atsimenu tą vaiką, nu ta prasme, nu jisai nei verkė, nei ką, jisai sako, sako – nepripūs man padangų nu, kad nebesutaisys sako man dviračio kažkaip. Nu nežinau dabar kaip tai prisimenu kažkaip, nu labai daug tokių skausmingų dalykų* (Saulė, 192–194). Abiem atvejais tyrimo dalyviai gyveno kasdien keldami savanorystės klausimą – kas iš to? Kas iš to, jog padedu tiems, kuriems niekas iš esmės negali padėti, o mano pagalba yra tik epizodinė, jei ne imitacinė Kito žmogaus gyvenime? Ir kas iš to, kad noriu padėti, o niekam mano pagalba nėra reikalinga? A. Camus (1993) įvardija stiprų žmogaus prasmės troškimą „suprasti pasaulį – žmogui reiškia padaryti jį žmogišką, paženklinti jį savo antspaudu“. Konkrečių tyrimo dalyvių konkretus savanorystės pasaulis nuolatiniame at(si)skyrimo patyrimo lieka nesuprastas. Iki savanorystės pabaigos tyrimo dalyvių nesibaigiantis absurdo patyrimas liko pamatine savanorystės patirtimi. Abi neatsakyto klausimo kryptys tyrimo dalyvius atvedė prie atsakymo apie savanorystės patyrimą – šios patirties nenoriu. Lieka klausimas, kiek ši patirtis ne emociiniu, o egzistenciniu lygmeniu yra vis dėlto išskirtinai vertinga patirtis, apimanti egzistencinį at(si)skyrimo patyrimą.

Tyrimo dalyviai, atsiskyrimą suvokdami kierkegoriškai, susitelkė į absurdo situatyvumą, atsisakydami ilgą laiką pasilikti at(si)skyrę. Kiek tyrimo dalyvių atsisakymas absurdo ilgalaikiškumo yra jų laisvas sprendimas, o kiek nulemtas kitų arba kiek natūraliai pakitęs iš klausimo į atsakymą patyrimas, o kiek pabėgimas iš per daug emociškai varginančio išgyvenimo, sunku įžvelgti. Tačiau tyrimo dalyvių įvardijamas pasirinkimas ieškoti išėjimo iš absurdo tikint at(si)skyrimo baigtinumu išreiškiamas per vilties atramos taškus: *Nu tokiom pat sąlygom (skurdžiausiam rajone), kaip tie žmonės gyvenom. Ir, ir nu kažkaip buvo ten gyvent nu ten oriai kiek įmanoma* (Eimantas, 237–238); *Man buvo uždrausta (...) sakyti savo nuomonę, [...] aš jaučiausi dviprasmiškai, nes aš kaip ir norėjau pasilikti tam projekte, dėl to aš daugiau nieko nesakiau* (Kęstas, 291, 304). Kierkegaardas (1995) absurdo situacijoje išeitį įžvelgia proto susitikime su paradoksu: „Arba protas „nesupranta“ paradokso ir tada paradoksas yra papiktinimas, arba protas „laimingai“ susitinka paradokšą, tada proto aistra tampa tikėjimu. Tikėjime protas atpažįsta ir pripažįsta paradokšą. Tai reiškia, kad „protas pats save pašalina ir atsiduoda paradoksui“. Išgyvendami at(si)skyrim, tyrimo dalyviai, viena vertus, nukreipė savo egzistenciją į viltį, į paradokšą – *buvo uždrausta ir nors norėjau, nieko nesakiau* arba *tokiom pat sąlygom gyvenom, bet oriai*, kita vertus, nuo at(si)skyrimo patyrimo nepabėgo. Pasirinkimas gyventi su viltimi ir at(si)skyrus tyrimo dalyvių savanorystėje reiškėsi ne „arba – arba“, o „ir – ir“ buvimu. Ne arba skurdžiai, arba oriai, bet ir skurdžiai, ir oriai. Nekalbu arba neturiu savo nuomonės, bet ir tyliu, ir turiu savo nuomonę.

Tyrimo dalyviai at(si)skyrimo situacijoje priėmė at(si)skyrimą ir gyveno tiek atsiskyre, tiek ir neatsiskyre. Priimdami nebereiškė pretenzijų situaciją valdyti, bet atsidavė jai patirdami kančią, kurią Kierkegaard (1995) apibūdina priešprieša tyrimo dalyvių pasirinkimui: „Jis žino tik viena – kad tiesa turi ir privalo valdyti, bet kad ji turi ir privalo kentėti – šitai jam neateina į galvą“ (Kierkegaard, 1995). Viltis savanorystėje išgyvenant at(si)skyrimą tyrimo dalyvių siejama su tikėjimo aktu, nes tyrimo dalyviai neklaušė paradoksalaus patyrimo skirtumų, neiškojo ir nekovojo dėl teisingumo, bet tikėdami ir turėdami viltį at(si)skyrimą išgyveno. Tarsi nepasiliko jame, nors ir nebėgo nuo jo. Tyrimo dalyviai apkabino kančią ir ją įprasmino: *Ir aš tada jau prie namų į kopyčią, ten ašaros, aš supratau, ant tos žemės, nu nieko nesupratau. Buvo beprotystė tokia. Ir tada nesupratau, nei kur tas Dievas yra, nei kam, tai buvo virš mano, ribų, visiškai virš [...] Ir po to pradėjau galvoti, (...) nu apskritai, ką kryžius reiškia* (Eimantas, 448–450; 453–454); *Tai tas kelias gali būt nelengvas, bet jei tu tiki ir darai, tiki ir darai – tau visas pasaulis atviras* (Kęstas, 344). Kierkegaard (1995) kančiai priimti ir absurdui įprasminimui pasirenka Abraomą, kurio egzistenciją atskleidžia taip: „Jis tikėjo absurdo dėka; mat bet kokio žmogiško apskaičiavimo jau seniai buvo atsisakęs.“

Kai savanorystė susiduria su gyvenimo tiesa, ypač pagalbos stokojančių žmonių tikrovėje, ji negali atsiriboti nuo kančios. Kančia, išgyventa savanorystėje, yra tiesos apie tikrovę, save ir kitą išgyvenimas, nepriklausomai nuo to, į kokį galutinį tašką šis patyrimas atveda – į atsidavimą paradoksui tikint ar į atsidavimą klausimui be atsakymo, kurį A. Camus (1993) apibrėžia: „Pradėti mąstyti reiškia pradėti save pribainėti.“ Net kai prisilietimas prie pagalbą gaunančio asmens yra *paviršutiniškas* ir neišgyvenamas taip, kad dėl jo galėtų kilti kančia, kančia patiriama dėl prasmės savanorystėje stokos arba kitaip kančia patiriama dėl kančios stokos. Patiriama kančia virsta mokymusi, kai ji įprasminama ir atsiveriama kančios patirties suvokimui, priimant kančios sąlygas pagal kierkegorišką „absurdo dėka visko sugriebimą“. Patirties suvokimas vyksta atsitraukus nuo išgyventos patirties ir tarsi žvelgiant į ją iš šalies ji suvokiama bei įprasminama. Ne visada logiškai aiškiai, tačiau vidujai nepasiliekant tik kančios patyrimo. O mokymasis neišeinant iš kančios patyrimo neįvyksta dėl grįžimo prie pakartotinio kančios išgyvenimo. Nuolat grįžtant į kančios patyrimą, kai joje nėra prasmės, kančia patiriama dar kartą, tačiau suvokti ją yra per daug nesaugu, tarsi tuomet tampant atsakingam už visų kenčiančių gyvenimą.

4.4. Mokymosi savanorystėje patirties atpažinimas

Tyrimo duomenų analizė atskleidė mokymosi savanorystėje patyrimą, kuris nebuvo planuotas ir kuriam nebuvo numatoma tikslų. Tyrimo dalyvių mokymosi procesas ir mokymosi rezultatai atpažįstami pasibaigus savanorystei ir įvardijami ne įgūdžiais ar žiniomis, o požiūrio kaitos ir suvokimo atsiskleidimo prasme. Mokymasis atpažįstamas per paliktos prieš savanorystę gyvenimo kasdienybės kontrastą su čia ir dabar išgyvenama savanoryste ir per kasdienybės skirtingumą sugrįžus. Be abejo, mokymąsi savanorystėje atspindi mokymosi iš patirties teorija, D. A. Kolb (1969) išplėtotą keturiais mokymosi žingsniais. Tyrimo dalyviai įvardija mokymosi iš patirties proceso žingsnius: *Padėdavo ten viską susidėliot [...] labai daug dalykų išmokyti gali, gali išmokyti apie save, išmokyti apie kitus žmones* (Eimantas, 595, 597–599) ir mokymosi ir patirties žingsnių stoką: *[I]šmokau, kad man gyvenime trūks-*

ta refleksijų, nes vat jeigu būčiau pasidaręs, būčiau konkrečiai ir išvardinęs, vat ką man reiškia ta savanorystė dabar negaliu pasakyti taip tiksliai (...) neatsakysiu (Viktoras, 236–237).

Tyrimo dalyviai akcentavo refleksijos svarbą, kuri įmanoma, kai yra artimas santykis su palydinčiu arba atsakomybę prisiimančiu asmeniu, ir mokymosi stoką be susivokimo galiybės refleksijoje. Neapsiribojant mokymosi iš patirties perspektyva, ji gali būti dalis visuuminio mokymosi teorijoje. Savanorių mokymosi patirtis reiškiasi ir visuuminio mokymosi teorijos (Heublein ir Zimmermann, 2016), kuri apima asmens jausmus, protą ir kūną, perspektyvoje: *Eksperimentavau su miego rutinom, [...] ryte eidavau penktą ten bėgioti, kadangi penktą eidavau bėgioti, reikia dešimtą eit miegoti, [...] stumdydavau laikus tuos ir žiūrėdavau kaip reaguoji į tai [...] tiesiog susiradau savo idealią dienos rutiną, kad man geriausia eiti miegot su saule ir keltis su saule ar ne, keltis prieš saulę – penktą valandą, o eit miegot apie dešimtą* (Viktoras, 154–156). Tyrimo dalyvių patirtyje visuuminis mokymasis reiškiasi per jau minėtą patyriminį mokymąsi, refleksiją, kūno, jausmų ir proto įtraukimą į mokymąsi ir per visuomenės skirtingumo realybę: *Nu [...] tokiom pat sąlygom, kaip tie žmonės gyvenom. Ir, oriai kiek įmanoma. [...] ten neegzistuoja* (tas miesto rajonas – aut. past.) *vis visi viską vagia, ta prasme, vandenį, elektrą, nu nes jo nėra, ten vargšų rajonas, absoliučiai* (Eimantas, 236–238; 412–413); *[...] nebuvo mačius anksčiau iš arti neįgalus žmogaus. Neteko susidurt nei artimoj aplinkoj, nei gatvėj – niekur* (Ieva, 62–63) bei besitęsiančio laike dėl savanorystės veiklos toje pačioje vietoje ir bendraujant su tais pačiais žmonėmis. Tyrimo dalyviai, įvardydami savanorystės patirtį, atspindėjo ir **transformuojamojo mokymosi teoriją** tam tikrais aspektais. J. Mezirow (2012, cituojama Calleja, 1994) apibrėžta reikšmių schema remiasi „tikėjimo, sprendimo ir jausmų koncepcijos konsteliacija, kuri formuoja tam tikrą interpretaciją“. Tyrimo dalyviai išreiškė naujai besiformuojančias reikšmes savanorystėje, interpretuodami visuomenę: *[...] Kodėl tarkim mūsų namo laiptinių gyventojai, jie niekada nesišneka, kodėl nepadarius vat kokios nors iškylos, ten kieme ten tarkim su užkandžiais ar kažką tai tokio. Bet paskui kai grįžau aš supratau kodėl, nes niekas nenori to daryt* (Karolina, 280–284), interpretuodami save: *[N]u tai labai sunki patirtis iš tikrųjų, labai yra sunki (tyla), tu nueini visas kažkoks neapsiplunksnavęs ir (...) ir ten nes nu tiesiog []* (Saulė, 207).

Reikšmės kito ir keitė savęs bei pasaulio suvokimą: *[N]u kažkaip dabar atrodo pamačiau nu kaip netobulai viskas veikia. Ir kad gali dirbti žmonės, kurie neturi išsilavinimo, [...] Nu pamačiau, kad labai svarbu ribos, nes nu kai jų nėra, nu tiesiog tu paskęsti* (Saulė, 213–215); *Ir aš negaliu kitaips sakyti, kad savanorystė buvo absoliučiai dalis to, į ką, [...] šeima yra dabar. Tai man buvo tas irgi toks ženklas, kad neatsitiktinai čia viskas taip man susiklostė. Tai čia gal paskutimis, dalykas, svarbiausias* (Eimantas, 737–741).

Tačiau mokymosi atpažinimo kaip gyvenimo savanorystėje pasekmės ir savanorystės patirčių išgyvenimo viena po kitos, tarsi savaime vedančių link mokymosi suvokimo, minėtos teorijas neįtraukia. O tyrimo dalyviai nujautė, kad jie mokysis keisdami, bet mokytis nebuvo planuojama, tam nebuvo keliami tikslai, mokymasis nebuvo nei struktūriškai, nei metodiškai tvarkomas ir visas jo procesas vyko stichiškai. Per interviu buvę savanoriai vis grįždavo prie kismo įvardijimo savanorystėje, tačiau kuris suvoktas savanorystės patirčiai tostant laiku ir žvelgiant į ją iš atsinaujinančio suvokimo perspektyvos. Savanorystė tyrimo dalyvių pasakojime praėjus tam tikram laikui tarpui apibūdinama kaip procesas, suteikiantis giluminį suvokimą, kuris esmiškai keičia profesijos pasirinkimą: *Ir ir dabar nusprendžiau, kad visiškai*

keičiu profesiją, [...] kelionės, arba diplomatija, [...] politiniai ryšiai, tarptautiniai ryšiai, tai man žymiai labiau prie širdies. Kalbos! Galiausiai man žymiai labiau prie širdies, negu kinezai ir taip vat irgi keičiasi viskas (Karolina, 543–547) (nebūtinai kopijuojant savanoriškos veiklos praktiką), kasdienio gyvenimo kokybę: [A]š pradėjau labai vertinti tai, ką aš čia turiu. Ir visai kitaip pamačiau ir tą miestą, kuriame gyveniu. Įvertinu tai, kad reikia asmeninių pastangų, kad tave sudomintų vieta (Ieva, 94–95), santykio su kitu ir savimi kokybę: [A]š atsidariau žmonėm, kad nebijočiau priimti kažkoko į širdį tarkim, nebijočiau išlieti, išlieti emocijų, nebijočiau pasidalinti savo **nuomone**. [...] turbūt atvirkštinį dalyką išmokau, kad galiu ir pati viena būti (Karolina, 489–492), savo ribotumo ir galių priėmimą: Tai vat tai (įkvepia) buvo tokių irgi momentų, kur buvo svarbu kažkaip, kai jau tada prisidirbau, kad žinai pasekmes pasiimt tas, svarbu tavo gyvenime, apskritai (Eimantas, 566–569) ir kt.

Tyrimo dalyvių mokymosi procesas ir mokymosi atpažinimas reiškiasi suvokiamojo (perceptinio) mokymosi teorijoje (angl. *Perceptual Learning Theory*), kurios atstovai J. J. Gibson ir E. J. Gibson (1955), R. L. Goldstone (1998), K. Connolly (2017) ir kiti pristato suvokiamąjį mokymąsi, atskirdami jį nuo suvokimo raidos ir suvokimo brandos. J. E. Gibson (1963) apibrėžė suvokiamąjį mokymąsi, kuris, anot jos, yra „bet koks santykinai nuolatinis ir nuoseklus suvokimo pokytis, besiremiantis praktika arba patirtimi pagal tam tikrą tvarką“. Šis apibrėžimas turi tris pagrindines dalis: pirmą – suvokiamasis mokymasis yra ilgai trunkantis, antrą – yra suvokiamas ir trečią – yra praktikos arba patirties rezultatas. Suvokiamasis mokymasis ilgalaikis, nes suvokimo pokytis vyksta lėtai, jam reikia laiko. Akimirką pasikeitęs suvokimas dėl intriguojamai pasikeitusių aplinkybių nėra suvokiamasis mokymasis, tik suvokimo trumpalaikis pasikeitimas. Suvokiamasis mokymasis apima suvokimo pokytį, tačiau jis nėra tapatus mokymuisi suvokti, kuris taip pat remiasi suvokimu, bet nėra suvokiamasis mokymasis. Suvokiamasis mokymasis yra paremtas suvokimo kismu, o suvokimu paremtame mokymesi tam neskiriamas joks dėmesys. Suvokiamojo mokymosi pokyčiai kyla iš praktikos ar patirties ir nesąmoningai. Suvokiamasis mokymasis yra autentiškas ir nereguliuojamas, dėl to suvokimo pokyčiai yra mokymosi proceso rezultatai. Mokymosi procesas suprantamas kaip išgyvenamas procesas, o ne mąstymo ar įgūdžių treniruotės. „Suvokiamasis mokymasis apima palyginti ilgai trunkančius organizmo (angl. *Organism*; turima omenyje gyvo organizmo) suvokimo sistemos pokyčius, kurie pagerina gebėjimą reaguoti į aplinką, o aplinka ir sukelia šiuos pokyčius“ (Gibson, 1963). Paskutinė apibrėžimo dalis (Gibson, 1963) paaiškina, kodėl ir kaip suvokiamasis mokymasis atsiranda. R. L. Goldstone (1998) suvokiamąjį mokymąsi apibūdina kaip organizmo gebėjimą atsiliepti aplinkai. Ir suvokiamasis mokymasis vyksta tik tuomet, kai jis kyla iš aplinkos poveikio. Suvokiamojo mokymosi kilmė iš aplinkos yra išskirtinis ir pagrindinis suvokiamojo mokymosi bruožas. Juk kaip tik aplinkos sąveika atskiria suvokiamąjį mokymąsi nuo suvokimo brandos, nes branda didėja priklausomai ne nuo sąveikos su aplinka, o nuo genetinių sąveikų.

Suvokiamasis mokymasis gali ugdyti suvokimu grįstus įgūdžius, tačiau svarbu atskirti pačius įgūdžius nuo suvokiamojo mokymosi. Suvokiamajame mokymesi nesiekama ugdyti tam tikrų įgūdžių (Stanley ir Krakauer, 2013), nes kaip paprastai įgūdžiams įgyti reikalingos instrukcijos (bent jau pradžioje) arba ko nors kito stebėjimas ir kopijavimas. O suvokiamasis mokymasis, skirtingai nuo įgūdžių įgijimo, yra nmoderuojamas mokymasis nei besimokančio, nei kito asmens. Ilgalaikiai mokymosi sukelti suvokimo pokyčiai įvyksta paprasčiausiai

dėl esančių stimulų be jokių tikslų ar nuorodų. Dar tiksliau suvokiamąjį mokymąsi apibūdina J. Stanely ir J. W. Krakauer (2013) – „mūsų įgūdžių veiksmai yra visuomet kontroliuojami mūsų racionalumo“. Suvokiamajame mokymesi svarbus pajautimas, kuriame niekas negali kontroliuoti suderinto dėmesingumo, ir elgiantis pagal jį suvokimas reiškiasi spontaniškai.

Suvokiamojo mokymosi atvejai tyrimo dalyvių patirtyje buvo paremti diferencijavimu, kuris nebuvo suvoktas tol, kol nebuvo patirta visiškai skirtinga patirtis nuo ankstesnės: *Irrr buvo labai sunku, aš galvojau, kad aš labai gerai anglų moku, tikrai įsivertinau, kad man labai trūksta anglų kalbos* (Kęstas, 163–164); *Tokių dalykų pamatai apie save, kokių tu tikrai nežinotum, nepatirtum, nepamatytum savo patogioj namų sofikutėj* (Karolina, 508–510), ne visuomet iki galo ir aiškiai įvardijant, kas vis dėlto pasikeitė. Save diferencijuojant, suvokimas kyla ne iš mąstymo ar vaizduotės, o iš labai konkrečios palyginimo patirties, kuri įmanoma tik įgyjant skirtingą patirtį. Diferenciacija yra vienas iš suvokiamojo mokymosi bruožų. Kitas suvokiamojo mokymosi bruožas – sujungimas. Sujungimas yra diferencijavimo „kolega“ (Gibson, 1963). Kaip diferencijuojame patirtis, taip ir kažkuriuo metu galime jas sujungti, atskirdami nuo kitų patirčių pagal vieną bendrą bruožą – atvirumą sau ir kitiems tarsi dvi sujungtas vieno atvirumo puses: *[A]š atsidariau žmonėm, kad nebijočiau priimti kažkokio į širdį tarkim, nebijočiau išlieti, išlieti emocijų, nebijočiau pasidalinti savo nuomone. [...] turbūt atvirkštinį dalyką išmokau, kad galiu ir pati viena būti* (Karolina, 489–492). Patyrimą su sujungiamą patirtimi tyrimo dalyvė sieja su vienišumu ir socialumu kaip lygiavertiškai sujungtą, bet drauge ir skirtingai suvoktą patyrimą: *[M]an atrodo kiekvienas žmogus turi išmokti, nes vis tiek nesam mes pastoviai vieniši, bet nesam ir toki labai socialūs, kad mum visą laiką reikėtų žmonių, visą laiką reikėtų kažko tai, kas su tavim šneka ir panašiai* (Karolina, 496–499). R. L. Goldstone ir L. A. Byrge (2013) diferencijuotų patirčių sujungimą išreiškia kaip „dvi vienos monetos puses“, nes patirtys „jas diferencijuojant ir jungiant tampa suvokimo vienetais“. Nuostabą kelia tai, kad dviejų vienos monetos pusių apibūdinimą, analizuodama tyrimą, įvardijau ir aš, o tam pagrindą ir paaiškinimą suteikia ir suvokiamojo mokymosi teorija.

Trečias suvokiamojo mokymosi kriterijus – dėmesingumo reikšmingumas (angl. *attentional weighting*), kuris reiškiasi per praktiką arba patirtį, kai žmonės sistemiškai priartėja prie tam tikrų objektų ir ypatybių bei nutolsta nuo jų. Dėmesys tampa automatinis, iš pagarbos tam tikroms ypatybėms, kitaip apibūdinant, kai žmogus yra veikloje, dėmesys nebėra kontroliuojamas intencijos, jis tiesiog yra. Dėl praktikos ir patirties dėmesys tampa automatinis iš pagarbos priešais esančiam objektui ar jo ypatybėms. Tyrimo dalyviai tai stipriausiai patyrė sugrįžę iš savanorystės: *[K]ažkokią sėklą pasėjo galvoje a kad esu čia būtent tautos emigrant, [...] tai tas kažkoks gerasis radikalumas* (Kęstas, 327–328); *kai yra tas filmas „Yes“, su Džimu Keriu, kur jisai ten viskam taip taip taip sako. Tai po savanorystės aš maždaug tokia ir buvau. Ten kažkas pasiūlo eik, gerai, varom!* (Karolina, 517–519); *Aš kažkaip į Lietuvą grįžau, mama pro nugarą praėjo, aš jau viskas, sukausi, nes būdavo tokių momentų [...] iki šiandien mašinoj visada užsirakinu, visas duris [...]. Toks tiesiog atsirado, nes ten būdavo plėšdavo, sankryžoj sustoji, duris atidaro, išneša ką nors, žinai* (Eimantas, 679–683). Dėmesys tam tikriems dalykams tapo automatinis iš pagarbos kitiems, toms sąlygoms ir tam gyvenimui, kurį savanoriai gyveno. Toks automatiškumas suvokiamojo mokymosi paradigmoje ir yra suvokiamojo mokymosi proceso rezultatas.

Ketvirtas suvokiamojo mokymosi kriterijus – dirgiklio įspaudas arba įsidėmėjimas (angl. *Stimulus imprinting*). Prisimenant sujungimą, kai iš pradžių tai atrodo kaip skirtingos dalys, o vėliau jos sujungiamos kaip vieno reiškinio dvi sudedamosios dalys, dirgiklio įspaudas yra panašus reiškinys savo galutiniu pavidalu. Dirgiklio įspaudė suvokimo sistema sukuria specialius jutiklius visam dirgikliui arba toms dirgiklio dalims, kurios dažniausiai buvo susijusios su žmogumi. Pavyzdžiui, „lštelės žemesnėje laikinosios smegenų korekcijos srityje gali turėti didesnį atsaką į konkrečius pažįstamus veidus“ (Goldstone, 1998). Dirgiklių įspaudai susiformuoja be jokio vadovavimo ar nurodymo, jeigu įsispaudžia ilgalaikiame ir nekasdieniame patyrimo. Savanorystės patirties gylis, ilgalaikiškumo ir išskirtinumo įspaudai tyrimo dalyvių apibūdinami taip: *Toks supratimas atėjo, kad pats esi šeimininkas savo likimo, daryk tą, ką nori daryti* (Viktoras, 106); *[] aš pradėjau labai vertinti tai, ką aš čia turiu. Ir visai kitaip pamačiau ir tą miestą, kuriame gyvenu. Įvertinu tai, kad reikia asmeninių pastangų, kad tave sudomintų vieta* (Ieva, 94–95).

Tyrimo dalyvių patirtys ir jų analizė suvokiamojo mokymosi perspektyvoje atskleidžia, jog suvokimas yra kur kas sudėtingesnis, nei atrodo. Iš to, kaip reiškiasi suvokiamasis mokymasis, akivaizdu, kad suvokiamojo mokymo būsenos yra ne objektai, kurie supa mus artimoje aplinkoje, o ilga suvokiamojo mokymosi priešasčių istorija, kuri remiasi patirtimi, ilgalaikiškumu ir pirminio suvokimo pagrindu. Tyrimo dalyviai suvokiamojo mokymosi proceso rezultatus apibendrintai sunkiai gali pristatyti, nes suvokiamąjį mokymąsi kiekvienas tyrimo dalyvis priėmė skirtingai, todėl ir jo rezultatai skirtingi. Galima tik įžvelgti tendencijas, kurias atskleidė tyrimo dalyviai. Viena tų krypčių – atsakomybės už savo gyvenimą ėmimasis, kita kryptis – profesinis sąmoningumas, trečia – savęs ir kito vertinimas.

Svarbu paminėti dar kelis mokymosi aspektus savanoriaujant, kurie siejasi su mokymosi teorijomis. Vienas iš jų – mokymasis iš klaidų, jis aptariamas klaidos kultūros paradigmoje. „Mokymasis yra cikliškas procesas, apimantis demonstruojamo elgesio įšivertinimą, klaidų arba galimybių atradimą, galiausiai naujo elgesio kūrimą bei įgyvendinimą“ (Homsma, cituojamas *The Dutch Authority for the Financial Markets*, 2017). Dažniausiai mokymasis iš klaidų siejamas su organizacinės kultūros tyrimais, bet tai intensyviai atsiskleidžia ir tyrimo dalyvių pasakojime: *[P]ridariau pats klaidų, [...] ne taip gerai sukontaktavau su žmonėm, kaip galėjau, nors kone visko išklausiau* (išklausinėjau – aut. past. (Viktoras, 85–86); *Bet kas liko, tai tos didesnės pamokos iš klaidų* (Viktoras, 87–88); *suvokdavau, kiek aš daug darbo įdėjau ir ta prasme dėl mano tokio pasakymo, [...] neatsakingo tiesiog vieno pasakyto žodžio man viskas gali tiesiog nubraukti. Tai pakentėjau biški, taip aišku taip skaudžiai viskas nusirijo, taip neskaniai, (...) bet tęsiam toliau darbus* (Kęstas, 307–308); *Ir aš tada aš ne neatlaikiau, jis mane žiauriai užkniso ir ir tas buvo baisu, aš jį pradėjau smaugt prie jo draugų ir tada, tikrai neplanuoji, išvažiuoęs tenai su ta krikščioniška tipo misija kad taip taip gali atsitikt* (Eimantas, 489–491). Kai klysti draudžiama, tai aiškinant atsakomybe ir saugojimusi nuo pavojingų klaidų, tuomet įvyksta atvirkštinė žmonių reakcija – atsakomybės vengiama dėl baimės suklysti. Kai klaida suvokiama kaip mokymosi galimybė ir ji integruojama į kasdienybę, asmeninė atsakomybė ir kūrybiškumas stiprėja bei skleidžiasi, nes baimė suklysti ir atsakomybės vengimas slopsta (van Dyck ir kt., 2005). Tyrimo dalyvių mokymosi iš klaidų patirtis buvo suvokta jas aptariant ir įšivardijant jų prasmę su kitais esančiais šalia per savanorystę arba reflektuojant klaidas iš tyrimo interviu perspektyvos. Savanorystėje tyrimo dalyvių patirtos klaidos tarsi kūrė ne tik klaidos priėmimo

ir mokymosi iš jos kultūrą, bet taip pat ir drąsaus bandymo bei „tabu“ ribų peržengimo kultūrą: *[P]amačiau skylę, kad kur galima įvažiuoti ir ten ale stovi pasienio punktas a, bet ten nieko nėra* (Kęstas, 267–270); *buvo nuotykių su internetu vagimu iš kaimyno, bet čia negerai sakyt turbūt* (Karolina, 179–180). Tiek mokymasis iš klaidų, tiek „tabu“ ribų peržengimas įgalino tyrimo dalyvius išgyventi asmeninę atsakomybę už savo gyvenimą ir atsiverti kūrybiškumui bei iniciatyvumui po savanorystės, nesvarbu, ar patys tyrimo dalyviai savanorystės patirtimi džiaugėsi, ar ne: *Šiaip savanoriaut man patinka! Tikrai dar savanoriausiu, bet.. ne ten pat. Gal atidžiau pasirinksiu projektą, nes kaip sakiau ten buvo* (Viktoras, 143–144); *nu tai svarbu [...] aš ir šiandien kažkur vat, jaunimo dienose, artėja, savanoriausiu* (Eimantas, 716–718); *tai a buvo neįtikėtinaį įdomi žodžiu tokia patirtis, tokia praktika. Ir to pasėkoje grįžus aš pradėjau toliau savanoriauti teatruose. [...] Teatre irgi savanoriauau beveik pusę metų, grįžus mane įtraukė tenai žodžiu ir pradėjau tenai koordinuot savanorius* (Leva, 44–46); *kažkokią sėklą pasėjo galvoje a kad esu čia, čia va būtent em tautos emigrant, kaip jiems padėti. Tai nežinau, tai tas kažkoks gerasis radikalumas* (Kęstas, 327–328). Mokymasis iš klaidos tyrimo dalyviams suteikė vidinę laikyseną ir toliau nebijoti klaidos bei į ją žvelgti mokymosi žvilgsniu.

Mokymosi atpažinimo momentas, atsiskleidęs tyrime ir neapibūdinamas kitose teorijose, reiškėsi per nesuvoktą tyrimo dalyvių prieš savanorystę arba savanorystės pradžioje sau iškeltą klausimą arba lūkestį – *atrodė, kad po studijų nesu pasirėngusi dirbti. Toks buvo jausmas, darbas tai yra labai pribrendusių žmonių reikalas* (Saulė, 52); *negalėjau suprast apskritai, [...] žinai, ką kryžius reiškia* (Eimantas, 452–454), *aš jau žinojau, kad važiuosiu [...] savanoriaut. Nes man žiauriai užkabindavo tas jų pokytis, kai jie atvažiuoja visi pasimetę, [...] tokios akys didelės didelės žiūri, nesupranta nieko. [...] Bet paskui savanorystės gale jie tokie savim pasitikintys žmonės! Aš pati labai tokia tyli buvau, kamputy visa laiką, vengiu dėmesio, tai man toksai noras buvo – kodėl aš negalėčiau tokia būt kaip jie tokia **vau**, tai va* (Karolina, 91–96; 103–105); *Kai aš galvojau, kad teks savanoriaut su neįgaliaisiais, tai man buvo nesumeluota motyvacija, kad tokiu būdu aš labai apsišlifuosiu kaip žmogus, nes nebuvau mačius anksčiau iš arti neįgaliaus žmogaus. Neteko susidurt nei artimoj aplinkoj, nei gatvėj – niekur. [...] aš tikrai taip galvojau, kad čia apie save daugiau sužinosiu šitoj vietoj, kai būsiu akistatoj tokių situacijų* (Leva, 61–64).

Savanoriaudami tyrimo dalyviai, tarsi nedėdami pastangų, atrado atsakymus į anksčiau keltus klausimus: *Aš taip pavargdavau iš tikrųjų, pavargdavau nu būti tokia sugėrėja, be ribų tokia, kažkaip labai tikrai pavargdavau ir atrodydavo tada n būčiau darbuotojas, tai nors būtų kažkokioms riboms, kad tie vaikai n prie manęs taip neprisiartintų ir aš neperimčiau jų visų tų istorijų baisių. Nu kažkaip taip (...) tai va (tyla) nu toks ten nu ten jautiesi ir nu tada toks kaip ir be teisių* (Saulė, 133–136); *Viskas ten buvo aišku, dėl ko jį nukryžiuvo, visa teologija į viską čia susidėjo. Ir kai ten kiti klausdavo, kaip tu ten gali būt, kai tau nekyla klausimas, kur dievas? viskas ten buvo aišku! Vat vat vat jis va čia tarp to, va čia jisai yra. [...] ten man taip aišku pasidarė, viskas* (Eimantas, 454–458); *Aš atsidariau žmonėm, kad nebijočiau priimti kažkokią į širdį, nebijočiau išlieti emocijų, nebijočiau pasidalinti savo nuomone. [...] atvirkštinį dalyką išmokau, kad galiu ir pati viena būti ir čia jokios problemos nėra. Ir netgi prasižėšia tas visas jausmas* (Karolina, 489–492); *[] toksai buvo tikrai darbas su savim Tai toksai akistata. Ir ta kantrybė, kad pavyzdžiui, nu tikrai aš neturiu tiek kantrybės. Aš tenai mažai ką sugebėjau padėt, daugiausia ką gavau – pati aš ir ne tik emocinės pagalbos, bet taip pat paties suvokimo, susiformavimo, pagalbos susiformuot kaip žmogui* (Leva, 228–231; 264–266).

Tyrimo dalyviai prieš savanorystę arba savanorystės pradžioje kėlė sau lūkesčius ir klausimus, į kuriuos savanoriaudami nesąmoningai rado atsakymą. Atsakymai ir lūkesčių išpildymas išsiskleidė bendraujant su pagalba gaunančiais žmonėmis, su kitais savanoriais, imantis savanoriškos veiklos, ieškant savęs. Stebėtina, kad tyrimo dalyviai savanorystėje atrado, kas labiausiai jiems kėlė nerimą arba kas juos stipriausiai traukė – ribų baimė pakito į ribų poreikį, santykio su Dievu paieška pakito į Dievo buvimo patyrimą, lūkestis tapti tokiam *vau* išsipildė atsivėrimu sau ir kitiems, lūkestis apsišlifuoti kaip asmenybei – susiformavimu kaip žmogui. Prieš savanorystę tarsi ištarus burtažodžius, savanoriaujant jie lyg savaime išsipildė. Teorijų, aiškinančių tokią mokymosi perspektyvą arba paradigmą, nepavyko rasti. Iš dalies tai atspindi nesąmoningo mokymosi teoriją (Núñez Partido, 2012; Alamia, Orban de Xivry, San Anton, Olivier, Cleeremans, 2016), tačiau tai nėra sietina tik su nesąmoningu mokymusi. Tyrimo dalyviai suvokia savo baimes, klausimus ir lūkesčius, tačiau baimėms įveikti, klausimams atsakyti ir lūkesčiams įgyvendinti jie nesiima jokios veiklos, o savanorystės veikla tiesiogiai nesisieja su tyrimo dalyvių vidiniais troškimais. Nepaisant to vidiniai troškimai yra įgyvendinami. Troškimų įgyvendinimas nė vienam tyrimo dalyviui nebuvo tik lengvas ir malonus patyrimas, atvirkščiai, veikiau sunkus ir varginantis patyrimas. Tačiau savanorystės pabaigoje atsakymai į prieš savanorystę kilusius klausimus ir lūkesčių, kuriuos tyrimo dalyviai kėlė sau prieš savanorystę, išpildymas tapo savanorystėje išgyventu patyrimu.

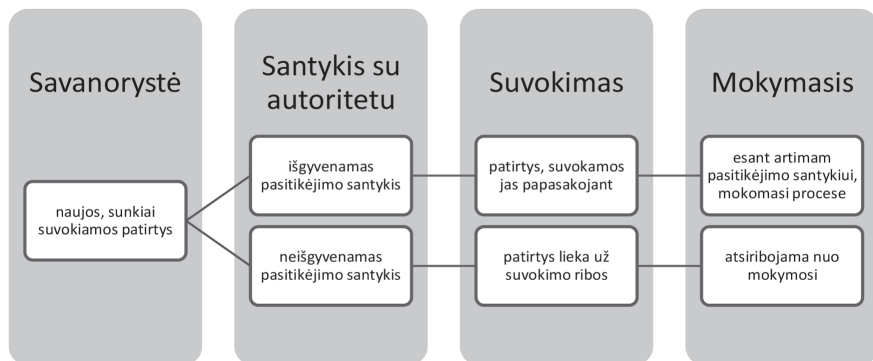
Savanorystėje įgyti atsakymai ir tarsi savaime išsipildę lūkesčiai kėlė tyrimo dalyviams nuostabą ir atradimo patyrimą: *[D]augiausia ką gavau – pati aš ir ne tik emocinės pagalbos, bet taip pat paties suvokimo, susiformavimo, pagalbos susiformuoti kaip žmogui* (Ieva, 266); *ten man taip aišku pasidarė, viskas* (Eimantas, 458). Patyrimas tyrimo dalyvių nebuvo siektas ar suvoktas, tačiau pasireiškė kaip savanorystėje patirtas giluminio ieškojimo gavimas be didelių pastangų.

Mokymasis Jarvio (2001) apibūdinamas kaip suvokta patirtis, kuri įvyko netikėtai arba kurios buvo siekiama sąmoningai. Patirtis, turinti potencijos būti mokymosi patirtimi, yra tuomet, kai ji nauja, netikėta, kelianti klausimus ir neleidžianti nurimti (Jarvis, 2001). Savanorystėje tyrimo dalyviai, viena vertus, siekė jiems reikšmingos patirties ir drauge pateko į tokias patirtis, kurių nesiekė ir jos ne tik buvo naujos, bet ir kėlė daugybę naujų klausimų. Netikėtoje patirtyje klausimai kilo apie asmenų, gaunančių pagalbą, gyvenimo prasmę, organizacijų veiklos prasmę ir ypač apie tyrimo dalyvių asmeninį gyvenimą bei asmeninės egzistencijos prasmę. Patirtys savanorystėje įstūmė tyrimo dalyvius į iki šiol nepatirtus išgyvenimus ir atvėrė naują mokymąsi perspektyvą. Prasmės ieškojimas mokslininkų (Jarvis (2001); Rogers, 1969; Mezirov, 1991; Butkienė ir Kepalaitė, 1996; Wagner, 2006) įvardijamas kaip neatsiejamas mokymosi palydovas, neleidžiantis nesimokyti patiriančiam asmeniui. „Patirtis, išgyvenama dalyvaujant, turi prasmę, kurią verbaline forma išreiškiame tik tada, kai ją perduodame kitiems. [...] Tokiose situacijose galime stebėti patirties transformaciją į mokymosi procesą“ (Jarvis, 2001). Tyrimo dalyvių patirties prasmė savanorystėje buvo perduodama laisvai pasirinktiems autoritetams, pasipasakojant jiems nuo paprastų kasdienių iki pačių sudėtingiausių situacijų. Tyrimo dalyvių patyrimo klausėsi ir kitas pasitikėjimo santykiu susietas asmuo, išklausantis ir suteikiantis jam pripažinimą jo patyrimo. Patirties suvokimo procesas vyko kaip tik santykio su kitu paradigmoje, kurioje savanoris jautėsi priimamas ir galintis atskleisti kontroversiškus nutikimus, jausmus ir apibendrintai – išgyvenimus.

Savanoriams perduodant patirtį kitam kontroversiški nutikimai neatsiejamai atskleidė tyrimo dalyvių pažeidžiamumą ir klaidas, kurioms atverti buvo būtinas pasitikėjimo santykis, kai tyrimo dalyviai galėjo jaustis saugūs ir nekaltinami. Remiantis Jarviu (2001), tyrimo dalyvių savanorystės patirtis virsta mokymusi tuomet, kai ji yra suvokiama. Pasitikėjimo santykis su autoritetu įgalino tyrimo dalyvius atskleisti patirtis ir suvokti jas, kas ir yra mokymosi sąlyga.

Tyrimo dalyvių patirtys, net ir patiriant kontroversiškus ir daugybę klausimų keliančius išgyvenimus, ne visuomet įgijo mokymosi perspektyvą, kartais atvirkščiai – tyrimo dalyviai liko užstrigę Sizifo patirtyje, dėl to mokymąsi sunku apčiuopti ir atrasti. Sizifo išgyvenimai tyrimo dalyvius gąsdino arba skatino savanorystės reikšmingumą neigti, tarsi savanorystės patirties visai nebūtų buvę. Savanorystės patirtį apibūdinantiems tyrimo dalyviams kaip „minų lauką“ arba „buvimo paviršutiniškai laimingam“ trūko pasitikėjimo santykio su autoritetu, kuriam jie rūpėtų ir kuris suteiktų pripažinimą. Minimų tyrimų dalyvių patirtys yra vertingos ir prasmingos, bet interviu metu jie sakė pirmą kartą pasakoję apie patirtis tiek daug arba jog per mažai apie jas reflektavo. Esminis trūkumas šiems tyrimo dalyviams – pasitikėjimo santykio stoka, todėl jų patirtys liko tik asmeniškai išgyventos ir nesuvoktos dėl pasitikėjimo santykio su kitu, tyrimo perspektyvoje įvardijus su laisvai pasirinktu autoritetu stokos. Mokymasis, kaip suvokta arba siekiama suprasti patirtis (Jarvis, 2001), nevyko stokojant pripažinimo ir pasitikėjimo santykio ir savanoriai liko užsisklendę grynajame patyrimo, kuris liko nesuvoktas.

Tyrimo dalyvių patirtys ir savanorystės patirčių suvokimo procesas atskleidė, jog mokymosi savanorystėje pagrindas yra pasitikėjimo santykis su autoritetu, kurio buvimas leidžia suvokti net ir labai sunkius išgyvenimus. Jarvio (2001) teigimu, yra patirčių, kurias pasakoti pradeda „sunku išreikšti žodžiais, bet...“, ir nors sunku išreikšti žodžiais, kai yra pasitikėjimo santykis, pavyksta papasakoti tai, kas ir įgalina jas būti toliau suvoktomis patirtimis, o mokymosi perspektyvoje – mokymusi. Schematiškai mokymąsi, kai yra pasitikėjimo santykis su autoritetu, galima būtų išreikšti taip:

11 pav. Mokymasis, kai yra pasitikėjimo santykis su autoritetu

Laisvai pasirinkto autoriteto svarba mokymuisi savanorystėje yra esminė mokymosi galimybė, nes, kai jo nėra, savanorystės patirtys lieka nepapasakotos ir už suvokimo ribos,

o tai neleidžia joms tapti mokymosi patirtimi. Kai yra pasitikėjimo santykis su autoritetu, savanorystės patirtys pasakojamos nuolat ir suvokiamos nuolat – tiek savanoriaujant, tiek savanorystei pasibaigus. Tyrimo dalyviai, ypač išgyvendami sunkias patirtis, atsigręžia į autoritetus, ieškodami tarsi suvokimo veidrodžio savo patirtims. Patyrę autoritetų pripažinimą tyrimo dalyviai tampa pajėgūs savanorystėje leistis į naujus patyrimus ir į tolesnį suvokimą, kas ir yra mokymasis.

4.5. Edukologijos pasireiškimas savanorystėje

Iki šiol svanorystė, siekiant išryškinti edukologijos aspektus, buvo tyrinėjama kreipiant dėmesį į metodinį savanorių ugdymą savanoriškos veiklos metu (Penner, Finkelstein, 1998; Handy, Cnaan, Brudney, Ascoli, Meijs, Ranade, 2000; Jeffrey, 2000; Jonutyte, 2006; Kučikas, Norvila, Kurtinaitė, Kurapkaitienė, Borovskaja, Kėžaitė, 2007; Haski-Leventhal, Bargal, 2008; Theodosopoulou, Papalois, 2011; Tamutienė, Šimkus, 2012; Geudens su Costanzo, Hofmann, Amorim, Pavlovova, 2013; Kay, Polonsky, Inglis, 2017) ir savanorystės rezultatus išmokimų srityje (Field ir Johnson, 1993; Kerka, 1998; Wilson, Musick, 2000; Kupriūnienė, Motiejūnienė, 2002; Schroer, 2003; Karajkov, 2003; Cięška ir Ratajczak, 2004; Jonutyte, 2007; Meier, Stutzer, 2008; Lough, Moor-McBride, Sherraden, 2009; Walpe, 2009; Štuopytė, 2010; Gedvilienė, Karasevičiūtė, Trečiokienė, 2010; Sivesind, Pospíšilová, Frič, 2013; McAllum, 2014; Senyuva, 2014; Jezukevičiūtė, Skirmantienė, 2015; Barbour, 2017).

Santykio svarbą savanoriaujant analizuoja Netting, Nelson, Borders ir Huber (2004) tyrime „Savanorių ir atlyginamų darbuotojų santykiai: nuorodos socialino darbo administracijai“ (angl. *Volunteer and Paid Staff Relationships: Implications for Social Work Administration*), tačiau santykio reikšmė tyrime analizuojama ne mokymosi ar ugdymo (-si) paradigmoje, o nagrinėjant, ar motyvacija didėja, ar mažėja savanoriams pradėjus savanoriauti organizacijose ir patekus į vienokius ar kitokius santykius su atlyginamais darbuotojais. Nors tyrime ir išryškinama santykio svarba savanoriui ir savanorystei, edukologijos sritis siejant savanorystę su mokymusi lieka neaptarta. Mokymasis savanorystėje ir savanorių ugdymas (-is) apibrėžiamas metodiniais ugdymo dirbant su savanoriais nurodymais ir kompetencijų kėlimo arba detalesnių išmokimų fiksavimu.

IFA metodologijos pagrindu domėjimasis savanorių patirtimis leido nuo pat pradžių palikti atvirą klausimą apie mokymosi savanorystėje patirtis ir atvėrė galimybę rasti iki šiol netirtiems mokymosi savanorystėje bruožams. Tyrimo duomenys atskleidė šio mokymosi patirtis, kurios kreipia mokymosi svarbą iš metodinės ugdymo (-si) savanorystėje paradigmos į mokymosi paradigmą, grįstą pasitikėjimo santykiu tarp savanorio ir kitų savanorystėje veikiančių asmenų. Tyrimo dalyvių mokymosi savanoriaujant patyrimo atspindėjusi santykių su savimi, kitu ir laisvai pasirinktu autoritetu svarba atvėrė netikėtą dalyką – santykiškumo svarbą savanoriaujant.

Mokymasis, ieškant santykio su savimi, pasireiškė per atskirties patyrimą, kai tyrimo dalyviai vieni noriai, kiti priverstinai ėmė gilintis į save ir ieškoti, kaip priimti ir suvokti save. Atskirties patyrimas siejosi su savanorystei skiriamu visu laiku, bet taip pat ir su pagalbą gaunančių asmenų pažeidžiamumu. Mokymasis patiriant atskirtį vyksta tuomet, kai atskirties patirtis pradeda suvokti dialoge su kitu, kuriuo savanoris pasitiki. Atskirtis

savaime nėra mokymosi patirtis, tačiau jos patyrimas, suvoktas per santykį su kitu, tampa mokymusi.

Mokymasis, ieškant santykio su Kitu, pasireiškė per neįgalumą kontroliuoti Kitą, kuris yra priešais savanorį ir kai Kito buvimas neišvengiamas. Tyrimo dalyvius ypač skaudina susidūrimas (angl. *encounter*) su pagalbą gaunančio asmens pažeminimu, bejėgyste ir gyvenimo trapumu. Mokymasis iš Kito vyko nuolat ir neišvengiamai, tačiau siekiant užtikrinti savanoriui kuo palankesnę mokymosi aplinką ši patirtis gali ir neturėti mokymosi reikšmės, nes susitikimas su kitu yra nekontroliuojamas iš išorės. Tai vidinis savanorio ir Kito susitikimas, kai vyksta išorėje nepastebimi pokyčiai. Susitikimo su kitu mokymosi procesas veikiamas pasitikėjimo santykio su autortitetu, su kuriuo, remiantis santykiškumo teorija (Elias, 1994), susisaisęs savanoris gali rasti pažeidžiamumo patyrimo veidrodį ir atramą šiai patirčiai suvokti (Jarvis, 2001). Mokymasis „išpasakojant“ patyrimą ir žvelgiant į pasirinktą autoritetą su pasitikėjimu gali vykti planuotai ir spontaniška, kai pasitikėjimo santykis jau užsimezgęs.

Mokymasis plėtojant santykį su laisvai pasirinktu autoritetu tyrimo dalyvių patirtyse išryškėjo kaip pagrindinė mokymosi savanorystėje sąlyga, kuriai esant savanoris leidžia sau „subyrėti“ ir „susirinkti“ save iš naujo, nes, kai yra pasitikėjimas, savęs „surinkimo“ naujai garantu tampa pripažinimą suteikiantis autoritetas. Bitino (2006) apibrėžtas edukologijos mokslų objektas remiasi ugdymo filosofijos paradigma – ugdymo proceso dalyvių (ugdytojų ir ugdytinių) abipuse veikla, t. y. jų sąveika. „Galima teigti, kad ugdymo reiškinių ir procesų esmę sudaro ugdomoji sąveika; ji yra edukologijos mokslinio pažinimo objektas. Šiuolaikinė ugdymo filosofija tokią ugdymo sampratą laiko optimalia“ (Bitinas, 2006). Šis tyrimo atradimas atskleidžia naują mokymosi savanorystėje reikšmę, kuri išryškina santykio su laisvai pasirinktu autoritetu pirmumą prieš metodinių sąlygų realizavimą, siekiant įgalinti mokymąsi savanorystėje. Santykio pirmumas pasitikėjimo prasme, kurį rodo savanoris, ir pripažinimo prasme, kurį rodo laisvai pasirinktas autoritetas, yra akivaizdus tyrimo dalyvių patyrimas: *[P]as jį nueidavau, bet kai eidavau, bėgdavau. Ne, būdavo ten penki kartais per tuos metus, bet kai eidavau, tada, žinai, ką daryt, ką daryt, žinai? Nu ir jis ten jis viską su. Padėdavo ten viską susidėliot* (Eimantas, 590–594); *Aš norėčiau truputėlį a to paviršiaus, kad įsitrintų ir į mane (ranka trina savo petį) [...], kad kažkokiu difuzijos būdu aš perimčiau truputėlį tos savybės tai man atrodo pavykus ta patirtis vien dėl to* (Ieva, 255–259); *Tai mum irgi labai padėjo, nes mes kasdien galėdavom pas ją nueit, kasdien papasakot kas gerai, kas negerai, gal kažko trūksta, gal namuose kažkas negerai* (Karolina, 141–144). Pasitikėjimo santykio patyrimas tyrimo dalyviams leido pripažinti visas patirtis, pasakojant jas autoritetui – suvokti ir suprasti savanorystėje vykstančių išgyvenimų prasmę. Tarsi mokymosi garantas, laisvai pasirinktas autoritetas leido savanoriams ne tik patirti, bet tą patyrimą naujai įvertinti dialogo su autoritetu būdu. Pripažinimo, kurį savanoriams suteikė autoritetas, atvėrė jiems pasitikėjimo galimybę ir **leido panirti į išgyventą patyrimą bei suvokti**, kas yra mokymasis (Jarvis, 2001).

Kai nebuvo pasitikėjimo santykio su laisvai pasirinktu autoritetu, metodinis darbas su savanoriu buvo nevaisingas ir kėlė savanoriui įtarumą bei pasinaudojimo savanoriu patyrimą: *[...]per pokalbius su manim jisai jisai kažkaip atrado save [...] kaip gali irgi vesti tas konsultacijas ir tada pradėjo su kitais, nu bet nežinau, man tai nepatiko. Tai tikrai jaučiausi*

kaip tas bandomasis triušis (...) (Saulė, 141–142). Šis patyrimas atskleidžia lyg ir paslėptą žinojimą apie mokymąsi savanorystėje, kad metodiškai puikiai organizuojama savanorystė yra nepakankama mokymosi aplinka, kai nėra pasitikėjimo ir pripažinimo santykio su pasirinktu autoritetu. Taip išryškėja dar vienas svarbus aspektas, jog mokymuisi savanorystėje užtikrinti neįmanoma primesti autoriteto, kaip tai galbūt galima kitose mokymosi procesą užtikrinančiose aplinkose. Savanorystėje svarbu sudaryti galimybes laisvai pasirinkti autoritetą, su kuriuo sukūrus pasitikėjimo ir pripažinimo santykį savanorystė virsta giluminio, transformuojančio ir įprasmino mokymosi aplinka.

Tokį santykio, o ne metodiškai grįsto darbo su savanoriu pirmumą įprasmina santykiškumo teorija (Elias, 1994), atskleisdama santykį kaip ontologinę realybę. Santykis kaip esminė mokymosi radimosi arba neatsiradimo sąlyga yra atskleidžiama „kas aš esu be tavęs?“ perspektyvoje, pagrindžiant, kad savanorio be autoriteto pripažinimo tyrimo dalyvių patyrimo net ir nėra. Tuomet mokymosi savanorystėje galimybė neegzistuoja. Santykiškumo kaip pirminės reikšmės atsiskleidimas savanorystėje atveda prie prof. Bitino (2006) edukologijos apibrėžimo, kuris išryškina ugdytojo ir besiuogančiojo (suaugusiųjų mokymesi) tarpusavio sąveiką kaip esminę mokymosi sąlygą ir palydi dar toliau į **santykiškumo ontologinę perspektyvą sutelkiant dėmesį** ne į mokymosi savanoriaujant mokymus, darbo su savanoriais metodus ar kitas technines detales, o į **pasitikėjimo ir pripažinimo santykį**.

Edukologijos pasireiškimą savanorystėje galima įvardyti savanorio ir laisvai pasirinkto autoriteto sąveika, kai savanoris užmezga pasitikėjimo santykį, o autoritetas pripažinimo. Tokia tarpusavio sąveika tarp autoriteto ir savanorio įgalina savanorystės patirties suvokimą ir užtikrina mokymosi procesą. Kai neišsiskleidžia savanorystėje pasitikėjimo ir pripažinimo santykis tarp savanorio ir laisvai pasirinkto autoriteto, viena vertus, savanoriai nesiryžta leisti į nesaugų patyrimą, kita vertus, jei leidžiasi į atvirą patyrimą su pagalba gaunančiais asmenimis, pažeidžiamumo patirtys tarsi užveriamos skrynioje, kurią bijoma atverti, ir apie savanorystę neapasakojama net artimiems žmonėms.

IŠVADOS

Koncentruotai pristatomos pagrindinės mokymosi savanorystėje įžvalgos, atskleistos pasitelkus interpretacinę fenomenologinę analizę.

- **Mokymasis savanorystėje patiriamas esant pasitikėjimo santykiui su kitu**, kai tampama dialogo „Aš - Tu“ dalimi. Dialogo santykis su kitu savanorystėje reiškiasi istoriškai ir hierarchiškai labai įvairiose santykių dinamikos srityse – su buvusiais savanoriais, draugais ir tėvais, kartu savanoriaujančiais savanoriais, atsakingais už savanorystę asmenimis ir tais, kuriems savanoriai padeda. Tačiau labiausiai mokymąsi savanorystėje atveria santykis su laisvai pasirinktu autoritetu.
- Patirdami pasitikėjimo ir pripažinimo santykį su laisvai pasirinktu autoritetu tyrimo dalyviai išgyveno savęs ir veiklos prasmę bei atsivėrė naujoms patirtims ir iššūkiams. **Pasitikėjimą autoritetu tyrimo dalyviai įvardijo kaip vieną esminių mokymosi galimybių savanoriaujant.** Stiprus priklausymo nuo pasirinkto autoriteto išgyvenimas leido savanoriams suprasti ir įprasminti egzistenciškai stiprią, kartais ir sunkiai išgyvenamą patirtį.
- **Kurdami pasitikėjimo santykį su laisvai pasirinktu autoritetu, tyrimo dalyviai mokėsi padėti kitam ir sau išgyvendami egzistencinį sunkumą.** Teikdami pagalbą asmeniui savanoriai vis stipriau įsitraukdami į artimos draugystės santykį teikė pagalbą, savo buvimu kurdami kartu ir klausdami, kuo dar galėtų būti naudingi.
- Tyrimo dalyviai, nepatyrę pasitikėjimo ir pripažinimo santykio, bandė išverti savanorystės laiką. Neatrandant pasitikėjimo santykio nė su vienu kitu, savanorystė tyrimo dalyviams apsiribojo nuotykiiais, eksperimentais su savimi ir nusiavyliu. Taigi kai **nėra pasitikėjimo ir pripažinimo santykio, mokymasis savanorystėje, kaip ir ji pati, liko neįmanomas** savo esme – pagalba gali netekti prasmės, egzistencija gali virsti tik *paviršutiniškai laiminga*.
- Tyrimo dalyvių santykis su pagalba gaunančiu asmeniu, kai **nebuvo pasitikėjimo ir pripažinimo santykio su pasirinktu autoritetu, ištūmė juos į egzistencinį beprasmybės išgyvenimą, kuris** jaunam suaugusiajam **liko kaip nesuvokta patirtis, kurios geriau visai nebūtų buvę.**
- **Atsisakydami išankstinių nuostatų kito ir savanorystės atžvilgiu, kontrolės santykį tyrimo dalyviai pakeitė į pasitikėjimo santykį ir tuo pagrindu pradėjo kurti savanorišką veiklą** savo aplinkoje nelaukdami leidimo, nurodymų ar kitokių savanorystę legalizuojančių veiksmų. Keičiantis santykiui, kai kontrolė pereina į pasitikėjimu grįstą santykį su šalia esančiais, savanoriai, suvokdami patirtį, atrado savanoriškos veiklos prasmę, įgalintą pasitikėjimu, ir asmeninę laisvę bei kūrybingumą.
- **Tyrimo dalyviai, priimdami kitoniską Kitą, mokėsi savęs priėmimo ir tapsmo savimi plėtodami santykį su Kitu.** Esant asimetriniam savanorystės santykiui, tarsi apsiekiama vaidmenimis – savanoris tampa pagalba gaunančiu asmeniu, pagalbą gaunantis asmuo – savanorio mokytoju. Santykis su kitu tyrimo dalyvius mokė priimti asmeninius trūkumus, negalias, silpnumą ir kitus iki savanorystės „neegzistavusių“ trūkumus, dėl kurių tyrimo dalyviai ėmė matyti tikresnį savęs vaizdą ir tapo drąsūs gyventi su trūkumais.

- Gyvenant atsiskyrus, santykio su savimi, savo kūnu, pomėgiais paieškos ir atradimai išsiskleidė suvokimu apie save kaip apie brandžią, savarankišką, gebančią ir norinčią būti ne tik tarp kitų asmenybę. **At(si)skyrimo patyrimas tyrimo dalyviams reiškėsi per buvimą svetimam kaip situatyvų išgyvenimą ir buvimą svetimam kaip pagrindinę savanorystės giją.** Save patiriant kaip svetimą per visą savanorystės laikotarpį, pati savanorystės patirtis, tarsi neišsemiamą Sizifo kančia, lieka nesuvokta ir užsklęsta.
- Patyrę at(si)skyrimą, tyrimo dalyviai idealizuotą savanorystės įsivaizdavimą pakeitė savanorystės suasmeninta tikrove su mirtimi, ligomis, skurdu, konfliktais ir kitomis ribinėmis pagalba gaunančių ir kitų, artimais tapusių žmonių patirtimis. **At(si)skyrimas tyrimo dalyviams suteikė suasmenintą savanorystės patyrimo prasmę.**
- **Mokymasis savanorystėje realizuojamas sąmoningai ir nesąmoningai – siekiant suteikti patirtims prasmę ir / arba to nesiekiant.** Mokymosi perspektyvos savanorystėje atsiveria per mokymosi iš patirties, visuminio mokymosi, transformuojančio mokymosi, suvokiamojo mokymosi paradigmas.
- **Išmokimą tyrimo dalyviai suvokė sugrįžę po savanorystės į įprastą kasdienybę ir tarsi naujai ją atradę.** Naujai suvokiamoje kasdienybėje tyrimo dalyviai patyrė save kaip galinčius imtis atsakomybės ir kurti gyvenimą toki, kokio jie nori. Esminis tyrimo dalyvių įvardytas išmokimas savanorystėje – atsivėrimas sau ir kitiems.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos pateikiamos remiantis tyrimo dalyvių subjektyvia interpretacine fenomenologine analize ir siejamos su jaunų suaugusiųjų savanoriška tarnyba teikiant socialinę pagalbą. Formuluojuant rekomendacijos ir siekiant tyrimo duomenis pristatyti kaip galinčius ateityje būti naudingus, iškyle dilema dėl tyrimo rezultatų supaprastinimo. Tyrimo rezultatai tarsi principai atkreipia dėmesį į savanorystėje vykstantį mokymąsi ir gali būti praktikoje naudojami bei interpretuojami įvairiai. Reflektuojant praktinę situaciją ir atskleidžiant tyrimo rezultatų sąsają su praktine veikla, skirtingi praktikoje veikianys asmenys ir / arba organizacijos) gali atrasti skirtingas tyrimo rezultatų reikšmes veiklai. Todėl šios subjektyvios rekomendacijos, tikėtina, remiasi subjektyvia praktinės veiklos nuostata, kuri nebūtinai tinka visoms galimoms praktikoms. Didžiausia rizika man, kaip tyrėjai, pristatant rekomendacijas, nukreipti dėmesį nuo svarbiausios tyrimo dalies – tyrimo rezultatų pristatymo, kuri yra nepalyginti vertingesnė siejant ją su mano asmeninėmis įžvalgomis, kaip rezultatai gali būti naudojami praktikoje. Pasitikėdama praktikais, rekomenduoju į čia pateiktas rekomendacijas žvelgti kritiškai ir reikalingas praktikai įžvalgas sieti su tyrimo rezultatais.

1. Savanoriškos veiklos organizatoriams, siekiantiems savanorių įsitraukimo teikiant socialinę pagalbą, svarbu atkreipti dėmesį į visavertį savanorių įtraukimą – į kasdienes veiklas, visas problemas, kurios susijusios su pagalba gaunančiais asmenimis, ir sudėtingas jų situacijas. Prasminga ne saugoti savanorius nuo sunkių patirčių, o leisti jiems patirti kančią ir absurda, su kuriais susiduria pagalbą gaunantys asmenys. Tyrimo duomenys atskleidė, kad saugant savanorius nuo sunkesnės patirties atimamas autentiškas reikalingumo išgyvenimas ir nepatiriama kančia, kuri padeda atsiverti intensyviai mokymosi galimybei.
2. Remiantis tyrimo duomenų įžvalgomis atskleista, kad siekiant mokymosi savanorystėje svarbu dėmesį skirti ne tik metodiniam darbu su savanoriais pasirėngimui, bet ypač atvirumui suteikiant savanoriui pripažinimą ir įgalinant jį atsiverti, ką jis patyrė savanoriaudamas. Su savanoriais dirbančių asmenų atvira pripažinimo laikysena leidžia savanoriui patiriant sunkumo, kančios, bejėgiškumo ir pažeidžiamumo jausmus kalbėti apie šias patirtis nesistengiant įrodyti savo svarbumo bei „išpažinti“ savo trapumą, o tai tampa raktu patirčiai suvokti, t. y. mokyti.
3. Tyrimo dalyvių savanorystės patirčių analizė atskleidė pasitikėjimo ir pripažinimo santykio su autoritetu nuspėjamumą ir pasirinkimo laisvę. Rūpinantis mokymosi galimybėmis savanoriškoje tarnyboje yra svarbu sudaryti galimybę savanoriams laisvai pasirinkti autoritetą, su kuriuo per pasitikėjimo ir pripažinimo santykį savanoris galėtų suvokti savanorystės patirtis ir augti mokymdamasis.
4. Siekiant įgyvendinti tolimesnius savanorystės fenomenologinius tyrimus, kai teikiama socialinė pagalba, prasminga tirti, kaip savanorystę patiria pagalbą gaunantys asmenys ir kokias reikšmes jie suteikia šioms patirtims.
5. Kitas galimas savanorystės fenomenologinio tyrimo tikslas – ieškoti atsakymo, kaip savanorius ir savanorystę patiria savanorišką veiklą organizuojantys arba koordinuojantys asmenys, kurie disertacijos tyrime tyrimo dalyvių vadinami laisvai

pasirinktais autoritetais. Toks tyrimas galbūt parodytų savanorystės edukologinę perspektyvą atskleidžiant ir pristatant autoritetų, teikiančių pripažinimą savanoriams, patirtį.

6. Siekiant įgyvendinti tyrimus, nebūtinai renkantis fenomenologinę perspektyvą, prasminga ieškoti atsakymo į klausimą, kaip nutinka, kad vienais autoritetais savanoriai pasitiki, o kitais ne, kas reikšminga savanorio ir autoriteto santykyje ir kas padėtų atskleisti autentiško pasitikėjimo ir pripažinimo santykio esminius radimosi ir augimo aspektus.

PADĖKA

Esu dėkinga, kad galėjau laisvai ir nevaržomai ieškoti pasirinktai tyrimo temai tinkamiausios metodologinės prieigos, kad galėjau kupina abejonių ir klausimų kreiptis pagalbos ir kiekvieną kartą ją gauti iš disertacijos vadovės prof. dr. Vidos Gudžinskiinės. Be Edukologijos ir socialinio darbo instituto direktorės prof. dr. Valdonės Indrašienės nebūčiau pasiryžusi šiam disertacijos projektui ir esu dėkinga už pasitikėjimą ir paramą sunkiais tyrinėjimo etapais. Disertacijos tyrimas nebūtų toks skaidrus, kokybiškas ir kiekviename etape išanalizuotas be dr. Agnės Matulaitės metodologinės paramos individualių ir grupinių supervizijų bei fenomenologinio rašymo savaitių metu. Stažuotės Drezdeno mieste metu atradau tyrimo pagrindą ir filosofinę laikyseną už ką esu nuoširdžiai dėkinga prof. dr. Harald Wagner. Šešeri Edukologijos doktorantūros studijų metai man buvo būtina reikalingi susipažinimui, įsigilinimui ir asmeniniam augimui keliaujant tyrimo įgyvendinimo link ir už palydėjimą studijų laikotarpiu esu dėkinga visiems Edukologijos doktorantūros mokslininkams vedusiems mane link gylio, įvairovės ir supratimo atradimo. Taip pat esu dėkinga visiems kolegoms, padėjusiems man kelti klausimus ir ieškoti atsakymų, gauti pagalbos, kai abejonėse neberasdavau motyvacijos rašyti toliau ir džiaugsmo mano pasiekimais kartu. Taip pat dėkinga Pal. J. Matulaičio Socialinio centro ir Šeimos pagalbos centro kolektyvams už galimybę naudotis organizacijų resursais, kai interviu su tyrimo dalyviais galėdavo vykti jaukiai ir su arbata, o rašymui reikdavo specifinės erdvės. Ir galiausiai dėkinga nuostabiam mano vyrui (dar kol kas ne daktarui, tačiau jei galėčiau suteikčiau jam šį laipsnį dėl jo išminties) Tomui Kurapkaičiui, kurio kantrybė, atsakomybė ir ištvermė leido kasdien man vis tvirčiau žengti pasirinktu mokslinių tyrimų keliu. Esu dėkingą už rūpestį vaikais, namais ir manimi net tada, kai atrodo viskas griūdavo. Didžiuojuosi savo vaikų Nojaus, Gabrielio, Katrės ir Barbaros kantrybe – kurie ne visada suprasdami ką mama rašo, dažnai apkabindami linkėdavo gerai parašyti ir laukdavo, kada parašius jau daugiau galėsiu būti su jais.

LITERATŪRA

Moksliniai straipsniai

1. Abayomi, O. A. (2017). *The Interpretative Phenomenological Analysis (IPA): A Guide to a Good Qualitative Research Approach*. International Journal of Education and Literacy Studies, Vol. 5, No. 2. ISSN 2202-9478.
2. Alamia, A., Orban de Xivry, J., J., San Anton, E., Olivier, E., Cleeremans, A. (2016). *Unconscious Associative Learning with Conscious Cues*. Neuroscience of Consciousness, Volume 1, Issue 1.
3. Alternative-V (2003). *Experiences of international voluntary service between Eastern, South-Eastern and Western Europe*, ICYE - Eastlinks Large Scale Project.
4. Anzenbacher, A. (1992). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
5. Arendt, H. (1995). *Tarp praeities ir ateities*. Aidai, ALK. ISBN-10: 9986590124.
6. Ashworth, P., Greasley, K. (2009). *The phenomenology of 'approach to studying': the idiographic turn*. Studies in Higher Education, 34, 5, 561–576.
7. Atterton, P., Calarco, M., Friedman, M. (2004). *Buber and Levinas. Dialogue and Difference*. Duquesne University Press, Pittsburgh, Pennsylvania. ISBN 0-8207-0351-6.
8. Barbour, T. (2017). *Workplace Volunteering: Engagement benefits communities, companies, and employees*. Alaska Business Monthly, 33 (10), 126.
9. Bikauskaitė, R. (2012). *Rūpesčio etika ir Emanuelais Levinas*. Vilniaus universitetas. Problemos 82, ISSN 1392-1126, p. 112–125.
10. Birnkraut, G., Hein, I. E., et al. (2004). *The voluntary cultural year in Germany: Perceptions of volunteers, institutions, politicians, and society - the future of civic service in the arts*. Center for Social Development, Global Service Institute, George Warren Brown School of Social Work, Washington University.
11. Bitinas, B. (2006). *Rinkiniai edukologiniai raštai*. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas, ugdymo tyrimų idėjos ir problemos. ISBN 978-9955-20-904-1, Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
12. Blake, R., Jefferson, S., (1992). *Defection... why? An insight into the reasons for volunteers leaving*. York: Kestrecourt.
13. Buber, M., (1998). *Dialogo principas*. Aš ir Tu. Vertė T. Sodeika, Katalikų pasaulis.
14. Butkienė, G., Kepalaitė, A., (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
15. Butler, J. (1987). *Subjects of Desire: Hegelian Reflections in Twentieth-Century France*. Columbia University Press. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/10.7312/butl15998>.
16. Butler, J. (2007). *Kritik der Ethischen Gewalt. Adorno-Vorlesungen 2002*. Erweiterte Ausgabe. Fraknfurt/M Suhrkamp. ISBN-10: 3518583611.
17. Calleja, C. (2014). *Jack Mezirow's Conceptualisation of Adult Transformative Learning: A Review*. Manchester University Press, p. 117–136.
18. Camus, A. (1993), *Rinkiniai esė*. Atviros Lietuvos fondas. ISBN 9986-403-02-2.

19. Carrero de Salazar, M., C. (2008). *Levinas' asymmetry and the question of women's oppression Response to Borgerson's 'Feminist ethical ontology'*. York University, Canada, Volume: 9 issue: 1, page(s): 109–115.
20. Cięška, B. and Ratajczak, J. (2004). *Report on the survey of participants of EVS projects*. Warsaw, Polish National Agency for the YOUTH.
21. Clary, E. G., Snyder, M., Stukas, A. A. (1996). *Volunteers' motivations: Finding from a national survey*. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 25, 485–505.
22. Cnaan, R. A., Amroffell, L. (1994). *Mapping volunteer activity*. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, Issue 23, 335–51.
23. Cnaan, R. A., Cascio, T. A. (1999). *Performance and commitment: Issues in management of volunteers in human service organizations*. Journal of Social Service Research, 24, 1–30.
24. Cnaan, R. A., Goldberg-Glen, R. S. (1991). *Measuring motivation to volunteer in human services*. Journal of Applied Behavioral Science 27(3), 269–84.
25. Cnaan, R. A., Handy, F., Wadsworth, M. (1996). *Defining who is a volunteer: Conceptual and empirical considerations*. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly 25, 364–83.
26. Cnaan, R. A., Handy, F. (2005). *Towards understanding episodic volunteering*. School of Social Policy and Practice, University of Pennsylvania.
27. Cyr, C., Doerick, P. W. (1991). *Burnout in crisis line volunteers*. Administration and Policy in Mental Health 18, 343–54.
28. Cohen, A. (1979). *Martin Buber and Changes in Modern Education*. Oxford Review of Education, Vol. 5, No. 1, p. 81–103.
29. Cohen, A. (1983). *The Educational Philosophy of Martin Buber*. Associated University Presses, inc.
30. Connolly, K. (2017). *Perceptual Learning*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Edward N. Zalta (ed.).
31. Davies S. E. H. (2017). *Disaster Volunteerism: A Utilitarian Perspective*. Conference: Disaster Management 2017 International Conference on Disaster Management and Human Health, In Brebbia, C. A. (2017). 143–148.
32. Dutta-Bergman, M. J. (2004). *Describing Volunteerism: The Theory of Unified Responsibility*. Journal of Public Relations Research, 16:4, 353-369, DOI: 10.1207/s1532754xjpr1604_2 .
33. Elias, N. (1994). *Reflections on a Life*. Translation (in part) from German by Edmund Jephcott of Über sich selbst; for the biographical interview (first published in Dutch in 1984) the original English manuscript was used (Cambridge: Polity Press).
34. Erikson, E. H. (1975). *Childhood and Society*. Penguin. ISBN 978-0-14-020754-5.
35. Evans, R., S. Clisby, et al. (2002). *Does youth action pay? An evaluation of Action Pays*.
36. Field, D., Johnson, I. (1993). *Satisfaction and change: A survey of volunteers in a hospice organization*. Social Science and Medicine, 36, 1625–33.
37. Finkelstein, M. A. (2009). *Intrinsic vs. extrinsic motivational orientations and the volunteer process*. Personality and Individual Differences, Volume 46, Issues 5–6, p. 653–658.

38. Friedman, R. (2014). *Alterity and Asymmetry in Levinas's Ethical Phenomenology*. Binghamton.
39. University (SUNY). *Phenomenology and Scripture*, Vol 13, N. 1. Prieiga per internetą: <http://jsr.shanti.virginia.edu/back-issues/vol-13-no-1-june-2014-phenomenology-and-scripture/alterity-and-asymmetry-in-levinass-ethical-phenomenology/>.
40. Gadamer, H., G. (2004). *Truth and Method*. London – New York, Continuum. ISBN 082647697X.
41. Gadamer, H., G. (1986). *The Relevance of the Beautiful and Other Essays*. Cambridge University Press, p. 35.
42. Gedvilienė, G., Karasevičiūtė, S., Trečiokienė, E. (2010). *Savanorystė socialinių gebėjimų ugdymo koncepcijoje*. Kriškišoniškoji pedagogika ir psichologija, p. 79–92.
43. Gedvilienė, G., Karasevičiūtė, S. (2013). *Senior Adults' Participation in Volunteering*. Research Study, Vytautas Magnus University, Kaunas. ISBN 978-9955-12-996-7.
44. Gee, A. (1989). *The British Volunteer Movement, 1793–1807*. Doctoral Thesis submitted to the Faculty of Modern History, Oriel College.
45. Geudens, T. su Costanzo, S., Hofmann, P., Amorim, L., Pavlovova, L. (2013) *International Voluntary Service, T-Kit*. European Commission and Council of Europe, F-67075 Strasbourg Cedex.
46. Gibson, J., J., Gibson E., J. (1955). *Perceptual Learning: Differentiation or Enrichment?* Cornell University, Psychological Review 62-1, p. 32–41.
47. Gibson, E. J. (1963). *Perceptual Learning*. *Annual Review of Psychology*. Volume 14, 1, p. 29–56.
48. Giorgi, A. (2007). *Concerning the Phenomenological Methods of Husserl and Heidegger and their Application in Psychology*. Saybrook Graduate School, Volume 1, p. 63–78, ISBN 978-0-9781738-7-6.
49. Golden, G. K. (1991). *Volunteer counsellors: An innovative, economic response to mental health service gaps*. *Social Work*, 36, 230–232.
50. Goldstone, R., L. (1998). *Perceptual Learning*. *Annual Review, Psychology*, 49, p. 585–612.
51. Goldstone, R., L., Byrge, L., A. (2013). *Perceptual Learning*. *The Oxford Handbook of Philosophy of Perception, Philosophy, Philosophy of Mind, Epistemology*.
52. Grincevičius, O. (2011). *Savanoriškos socialinės veiklos galimybės vaikų dienos centruose*. *Visuomenės sveikata*, Volume 21, Number 5, p. 26–31.
53. Halder, A. (2002). *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Alma littera.
54. Handy, F., Cnaan, R. A., Brudney, J. L., Ascoli, U., Meijs, L. C. M. P., Ranade, S. (2000). *Public perception of 'who is a volunteer': An examination of the net-cost approach from across-cultural perspective*. *Voluntas*, Issue 11, p. 45–65.
55. Harrison, D. A. (1995). *Volunteer Motivation and Attendance Decisions: Competitive Theory Testing in Multiple Samples from a Homeless Shelter*. *Journal of Applied Psychology*, Volume 80(3), p. 371–385.
56. Haski-Leventhal, D., and Bargal, D. (2008). *The volunteer stages and transitions model: Organizational socialization of volunteers*. The Tavistock Institute®, SAGE Publications, *Human Relations*, p. 67–102. The online version of this article can be found at: DOI: 10.1177/0018726707085946.

57. Heidegger, M. (1993). *Basic Writings. The Key Essays, plus the Introduction to Being and Time*. Library of Congree Cataloging-in-Publication Data.
58. Herrman., S. (2017). *Asimetrical Reciprocity. From Recognition To Responsibility and Back*. Fern Universität in Hagen Journal Metodo Vol. 5, n. 1, p. 73–97.
59. Heublein, E., Zimmermann, N., E. (2016). *Holistic Learning. Planning Experiential, Inspirational and Participatory Learning Processes*. MitOst Editions, MitOst Assotiation Berlin. ISBN 978-3-944012-31-5.
60. Honneth, A. (2005). *Verdinglichung. Eine anerkennungstheoretische Studie*. Fraknfkurt/M. Suhrkamp. ISBN-10: 3518297279.
61. Yardley, L. (2000). *Dilemmas in qualitative health research*. Psychology and Health 15, p. 215–228.
62. Jackūnas, Ž. (2008). *Patyrimas, patirtis ir supratimas*. Logos, Nr. 56, p. 20–28.
63. Jarvis, P. (2001). *Mokymosi paradoksai*. Vytauto Didžiojo universitetas, Švietimo studijų centras. ISBN 9986-501-73-3.
64. Jeffrey, L. B. (2000). *Volunteers in State Government: Involvement, Management, and Benefits*. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 29 (1), p. 111–130.
65. Jezukevičiūtė, D., Skirmantienė, J. (2015). *Savanoriškos veiklos metu įgytų kompetencijų svarba darbo rinkoje: darbdavių nuomonė*. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, p. 61–83.
66. Joldersma, C., W. (2001). *Pedagogy of the Other: A Levinasian Approach to the Teacher-Student Relationship*. Philospphy of Education, p. 181–188.
67. Jonutytė, I. (2006). *Jaunųjų savanorių motyvavimas tęstinei socioeducacinei vieklai su vaikais*. Pedagogika, p. 96–102.
68. Jonutytė, I. (2007). *Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje*. Klaipėdos universiteto leidykla, ISBN: 9789955181750.
69. Kay, P., Polonsky, M. J., Inglis, J. (2017). *Understanding Managerial Perspectives of Volunteering at Nonprofit Leisure Events: A Comparison of Typologies Within Open Gardens Australia*. Journal Of Nonprofit and Public Sector Marketing, 29 (1), p. 64–97. doi:10.1080/10495142.2017.1293586
70. Kerka, S. (1998). *Volunteering and Adult Learning*. ERIC Digest No. 202, USA.
71. Kajokienė, I. (2013). *Mergaičių seksualumo patyrimas viduriniojoje paauglystėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, M. Romerio universitetas.
72. Karajkov, R. (2003). *Volunteering and Benefits for Youth Employment*. Prieiga internetu: <https://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668255/Karajkov.pdf/5d1e029c-e92b-45f1-a1e4-f4a801a8df99>
73. Kėžaitė, M., ir Špokevičiūtė, V. (2006). *Impact of European voluntary service (EVS) on the young person and organization in Lithuania - Summary*, Agency of international youth cooperation.
74. Kierkegaard, S. (1995). *Baimė ir drebėjimas*. Atviros Lietuvos fondas, Aidai. ISBN 9986-590-10-8.
75. Kohlberg, L. (1973). *The Claim to Moral Adequacy of a Highest Stage of Moral Judgment*. Journal of Philosophy, 70 (18), 630–646.

76. Kučikas, A., Norvilė, J., Kurtinaitytė, G., Kurapkaitienė, N., Borovskaja, O., Kėžaitė, M. (2007). *Straipsinių rinkinys apie savanorišką veiklą*. ISBN-978-9955-807-00-1, Vš. I. „A. C. Patria“.
77. Kuenkler, T. (2011). *Lernen in Beziehung. Zum Verhältnis zum Subjektivität und Relationalität in Lernprozessen*. Transcript Verlag, Bielefeld, ISBN 978-3-8376-1807-5.
78. Kunzmann, P., Burkard, F. P., Wiedmann, F. (1998). *Filosofijos atlasas*. Alma Litera, Atviros Lietuvos Fondas, ISBN 9986-02-610-5.
79. Kupriūnienė, J. Z., Motiejūnienė, Ž. (2002). *Savanoriška veikla kaip savirealizacijos ir pagalbos galimybė*. Vilnius: Permanentinio ugdymo centras.
80. Kurucz, E., Colbert, B., Wheeler, D. (2008). *The business case for corporate social responsibility*. In A. Crane, A. McWilliams, D. Matten, J. Moon, D. Siegel, *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility* (O. U. Press, Trans., p. 83–112). Oxford: Oxford University Press.
81. Lannan, K. (2015). *Interpretative Phenomenological Analysis: Exploring The Formative Experiences Of Community College Students Enrolled In Remedial Courses*. Dissertation, Colorado State University Fort Collins, Colorado.
82. Leliugienė, I., Stanionytė, R. (2014). *Savanoriškos socialinės veiklos įtaka žmogaus gyvenimo kokybei*. *Mokslas ir Edukaciniai Procesai*. Issue 1, 63–74.
83. Levinas, E. (1979). *Totality and Infinity*. Martinus Nijhof Publishers and Duquense University Press, Canada, 083285.
84. Levinson, D. J. (1986). “A conception of adult development”. *American Psychologist*. 41 (1), p. 3–13.
85. Lough, J. B., Moor-McBride, A., Sherraden, M. S. (2009). *Measuring Volunteer Outcomes: Development of the International Volunteer Impacts Survey*. CSD Working Papers No. 09-31, Center for Social Development.
86. Matulaitė, A. (2013). *Kai „tavo kūnas tiesiog išprotėja“. Įkūnytas neštumo patyrimas*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Vilniaus universitetas.
87. Mayer, T. (2011). *Globalisierung im Fokus von Politik, Wirtschaft, Gesellschaft. Einführende Betrachtungen*. In T. Mayer, R. Meyer, L. Miliopoulos, H. P. Ohly, E. Wreede (Eds.), *Globalisierung im Fokus von Politik, Wirtschaft, Gesellschaft. Eine Bestandsaufnahme*, p. 9–28). Wiesbaden: VS Verlag.
88. MacNeela, P., Gannon, N. (2013). *Process and Positive Development: An Interpretative Phenomenological Analysis of University Student Volunteering*. *Journal of Adolescent Research*, Vol 29, Issue 3, p. 407–436.
89. McAllum, K. (2014). *Meanings of Organizational Volunteering: Diverse Volunteer Pathways*. *Management Communication Quarterly*, 28(1), 84–110. doi:10.1177/0893318913517237.
90. McBride, A. M., Lombe, M., et al. (2003). *The Knowledge Base on Civic Service: Status and Directions (CSD Working Paper 03-20)*. St. Louis: Washington University, Center for Social Development.
91. McKinney, H. J. (1995). *The Development of Local Public Services, 1650–1860: Lessons from Middletown, Connecticut*. Westport, Conn.: Greenwood Press.

92. Meier, S., and Stutzer, A. (2008). *Is Volunteering Rewarding in Itself?* *Economica*, 75(297), new series, 39-59. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/40071730>.
93. Mezirov, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. ISBN-1-55542-339-6. San Francisco.
94. Mickūnas, A., Steward, D. (1994). *Fenomenologinė filosofija*. Vilnius: Baltos lankos.
95. Mutz, G. (2008). *Corporate Social Responsibility (CSR) bei kleinen und mittleren Unternehmen (KMU) in Deutschland*. München and Mehring: Rainer Hampp.
96. Netting, F. E., Nelson, H. W., Borders, K., Huber, R. (2004). *Volunteer and Paid Staff Relationships: Implications for Social Work Administration*. *Administration in Social Work*, 28(3/4), 69-89. doi:10.1300/J147v28n03_04.
97. Núñez Partido, J., P. (2012). *Unconscious Learning*. In Seel N.M. (eds) *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer, Boston, MA.
98. Panayiotou, S., Newton, S., Matthews, P., Webster, H., Andersson, D. (2017). *National Citizen Service 2016 Evaluation*. Main Report. Kantar Public.
99. Penner, L. A., Finkelstein, M. A. (1998). *Dispositional and structural determinants of volunteerism*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (2), p. 525–537.
100. Powell S., Bratović E., (2007). *The impact of long-term youth voluntary service in Europe: a review of published and unpublished research studies*. AVSO, Brussels.
101. Rogers, C. R., (1969). *Freedom to learn: a view of what education might become*. Ohio: Columbus.
102. Saldukaitytė, J. (2009). *M. Heideggeris ir pagrindinės fenomenologijos problemos: ontologinis skirtumas*. Vilniaus universitetas, Problemos, p. 99–111.
103. Santinello, M., Cristini, F., Vieno, A., Scacchi, L. (2012). “Volunteering by chance” to promote civic responsibility and civic engagement: does it work? *Journal Of Prevention and Intervention In The Community*, 40 (1), p. 64–79.
104. Sartre, J. P. (1970). *Intentionality: A Fundamental Idea of Husserl’s Phenomenology*. *Journal of the British Society for Phenomenology*, 1:2, 4–5, DOI: 10.1080/00071773.1970.11006118.
105. Sartre, J. P. (2016). *Egzistencializmas – tai humanizmas*. Vilnius: Vaga. ISBN 978-5-415-02429-2.
106. Schroer, R. (2003). *Voluntary service: Opening doors to the future*. Association of Voluntary Service Organisations (AVSO).
107. Schwartz, S. H. (1974). *Awareness of interpersonal consequences, responsibility denial, and volunteering*. *Journal of Personality and Social Psychology*, Volume 30 (1), p. 57–63.
108. Schwartz, S., H., Howard, J., A. (1980). *Explanations of the Moderating Effect of Responsibility Denial on the Personal Norm-Behavior Relationship*. *Social Psychology Quarterly* Vol. 43, No. 4, p. 441–446.
109. Serning, N. (2011). *International aid workers’ experience of support – an Interpretative Phenomenological Analysis*. PhD thesis, Middlesex University.
110. Senyuva, Ö. (2014). *European Voluntary Service – Competences for Employability*. EVS C4E Full Survey Report.

111. Shure, R. S. (1991). *Volunteering: Continuing expansion of the definition and a practical application of altruistic motivation*. Journal of Volunteer Administration, 9, 36–41.
112. Silver, M. (1980). *Affluence, Altruism, and Atrophy*. The Decline of Welfare States. New York University Press.
113. Simonson, J., Ziegelmann, J. P., Vogel, C., Hameister, N., Müller, D. Tesch-Römer, C. (2016). *Deutscher Freiwilligensurvey*. Deutsches Zentrum für Altersfragen (DZA), Berlin.
114. Sivesind, K. H., Pospíšilová, T., ir Frič, P. (2013). *Does Volunteering Cause Trust?* European Societies, 15(1), p. 106–130.
115. Smith, D. H. (1981). *Altruism, volunteers and volunteerism*. Journal of Voluntary Action Research, Volume 10, p. 21–36.
116. Smith, J. A., Flowers, P., Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Methods and Research*. Sage publication (reprinted in 2012).
117. Smith, J. A., Pietkiewicz, I. (2014). *A practical guide to using Interpretative Phenomenological Analysis in qualitative research psychology*. Czasopismo Psychologiczne – Psychological Journal, Volume 20, 1, p. 7–14.
118. Stanley, J., Krakauer, J. W. (2013). *Motor skill depends on knowledge of facts*. Hypothesis and Theory article, Volume 7, Article 503.
119. Stuart, P. (2013). *Social Work Profession: History*. Encyclopedia of Social Work. Ed. Prieiga internetu: <http://socialwork.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-623>.
120. Stukas A. A., Snyder M., ir Clary E. G., (1999). *The Effects of “Mandatory Volunteerism” on Intentions to Volunteer*. Psychological Science, Vol 10, Issue 1, p. 59–64. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00107>.
121. Šalaj, J. (2011). *Gyvumo išgyvenimas buvimo patyrimė: interpretacinė fenomenologinė analizė*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Vilniaus universitetas.
122. Šaulauskas, M., P., (1988). *Supratimo problema: F. Šlējermacheris ir hermeneutikos raida*. Vilniaus universitetas, Problemos, Nr. 38, p. 38–45.
123. Štuopytė, E. (2010). *Savatorių mokymasis vykdam socioeducacinę veiklą nevyriausybinėse organizacijose*. Socialiniai mokslai, Nr. 2, p. 123–130.
124. Tamutienė, I., Šimkus, A. (2012). *Savatoriškos veiklos valdymas Lietuvoje: nevyriausybinų organizacijų patirtys*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, p. 105–121. ISSN 1392-1142.
125. Tatransky, T. (2008). *A Reciprocal Asimetry? Levinas’s Ethics Reconsidered*. European Centre for Ethics, K. U. Leuven. Ethical Perspectives 15, N. 3, p. 293–307.
126. Tennant, M. (1997). *Psychology and Adult Learning*. Routledge, New Fetter Line, London. ISBN 0-415-14991-6.
127. Theodosopoulou, M., Papalois, V. (2011). *Aesop’s Fables Revisited: Volunteering through informal lifelong learning*. Problems of Education in 21st Century, Volume 29, p. 135–142
128. Van Dyck, C. (2000). *Putting errors to good use: error management culture in organizations*. Amsterdam: KLI.

129. Van Dyck, C, Baer, M., Frese, M., Sonnentag, S. (2005). *Organizational Error Management Culture and Its Impact on Performance: A Two-Study Replication*. Journal of Applied Psychology, Volume 90, 6, p. 1228–1240.
130. Wagner, H., (2006). *Prasmė – prasmės ieška – gyvenimo prasmė*. Acta Pedagogica Vilnensis. T. 17, p. 9–17.
131. Walpe, M. R. (2009). *Happiness of Giving: The Intrinsic Value of Giving and Volunteering on the Quality of Life*. Ball State University
132. Weibell, C. J. (2011). *Principles of learning: 7 principles to guide personalized, student-centered learning in the technology-enhanced, blended learning environment*. Retrieved July 4, 2011 from [<https://principlesoflearning.wordpress.com>].
133. Wilson, J., ir Musick, M. (2000) *The Effects of Volunteering on the Volunteer*. Law and Contemporary Problems Vol. 62, No. 4, p. 141–168.
134. Willard, Ch. (1997). *Making Youth Volunteerism Interesting*. The Youth Volunteer Corps in Canada. The Journal of Volunteer Administration.
135. Zweigenhaft, R. L., Armstrong, J., Quintis, F., Riddick, A. (1996). *The Motivations and Effectiveness of Hospital Volunteers*. Journal of Social Psychology, Volume 136 (1), p. 25–34.

Dokumentai

1. Bundesvereinigung Kulturelle Jugendbildung (2004). *FSJ Kultur - Vom Modellprojekt zum Markenzeichen: Daten – Zahlen – Fakten*. Evaluation im FSJ Kultur Fachtag am 01. Oktober 2004 in Berlin.
2. Bundesministeriums fuer Familiens, Senjoren, Frauen und Jugend (2016). *Zeit, das Richtige su tun. Freiwillig engagiert in Deutschland*. Referat Oeffentlichkeitsarbeit, Berlin
3. Commision of the European Communities (2000). *A Memorandum of Lifelong learning*. Brussels, SEC 1832. Commision Staff Working Paper. ISBN 0-8386-3098-7.
4. ECOTEC (2000). *Evaluation of the European voluntary service programme*. Brussels.
5. ECOTEC (2001). *Mid-term evaluation of the Euromed-Youth programme*. Brussels.
6. Educational, Audiovisual and Culture Executive Agency (EAC-EA), Directorate General Education and Culture (DG EAC), (2010). *Study on Volunteering in the European Union*. Prieiga internetu: http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf.
7. Estonian Youth Institute (2003). *Impact assessment of the youth programme Estonia 2000– 2002*. Tallinn.
8. European Comission (2018). Erasmus+ Programme Guide. Version 3. Directorate General Education and Culture (DG EAC) and Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Pages 82–93.
9. *Jaunimo politikos pagrindų įstatymas* (2003), Lietuvos Respublikos Seimas. Valstybės žinios, 2003-12-18, Nr. 119-5406.
10. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2017). *Įsakymas dėl jaunimo savanorius priimančių organizacijų akreditavimo tvarkos aprašo patvirtinimo*. TAR, 2017-11-24, Nr. 18573.

11. Jugendfreiwilligendienstegesetz – JFDG, (2008). *Gesetz zur Förderung von Jugendfreiwilligendiensten*.
12. *Learning from Errors; Towards an Error Management Culture*. The Dutch Authority for the Financial Markets (2017).
13. Savanoriškos veiklos įstatymas (2011). Lietuvos Respublikos Seimas. Valstybės žinios, 2011-07-13, Nr. 86-4142.
14. Socialinės informacijos centras (2010). *Savanorystė Lietuvoje*. Lietuvos gyventojų apklausa, Vilnius.
15. Socialinių paslaugų įstatymas (2006). Lietuvos Respublikos Seimas. Valstybės žinios, 2006-02-11, Nr. 17-589
16. Structure of Operational Support (1999). *EVS: The hosting organisations perspectives*. Brussels, European Voluntary Service.
17. Volunteering Australia (2006). *The Intent of the Principles of Volunteering*. Suite 2, Level 3, 11 Queens Road, Melbourne, Australia 3004 W: www.volunteeringaustralia.org.

PRIEDAI

Laiško tekstas, kurį kviesdama tyrime dalyvauti buvusius savanorius išsiunčiau organizacijoms, koordinuojančioms savanorius ir siunčiančioms juos į priimančiąsias organizacijas Lietuvoje ir kitose šalyse. Laiško tekstas buvo išsiųstas el. paštu, o savanorius koordinuojančios organizacijos jį toliau platino organizacijų turimais kontaktais.

Aš esu Neringa Kurapkaitienė, edukologijos doktorantūros studentė, ir šiuo metu atlieku fenomenologinį tyrimą – ką reiškia savanoriauti būnant jaunam? Kreipiuosi į Jus norėdama pakviesti dalyvauti tyrime apie Jūsų savanorystės patirtį. Tikiuosi, kad pasidalysite savanorystės išgyvenimais susitikdami asmeniškai su manimi individualaus interviu. Įsipareigoju išlaikyti Jūsų išsakytos patirties anonimiškumą ir naudoti ją tik tyrimo tikslais.

Tyrimo analizės procesą liudijančiuose dokumentuose pateikiu interviu temų kekes. Analizuojant tyrimo interviu temų kekių pavadinimai kito, tad prieduose pateikiama medžiaga labiau atspindi tyrimo analizės procesą, bet nepristato tyrimo analizės galutinių rezultatų.

Interviu temų kekės

I INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
<i>Kai negalia atveria galia</i> Mažiau galinčio galia Akistata – kito negalia atveria mano negalia Mažiau galinčio pastanga parodo mano galimybes Negalinčio galios pasireiškimas Neįmanomo galimybė Trūkumas kaip galimybė augti „aš norėčiau, kad įstrintų ir į mane šalia dirbant“	191, 194 223, 224, 228–230 237 246–247 247–248 254–255
<i>Tapatumas su svetimu, labai kitokiu dėl negalios</i> Tapatumo paieškos Tiesiog būni su negalinčiais Tapatumas su neįgalium „ir jįsai aš, jįsai [] dėl to, kad aš“ Įsijautimas į mažiau galintį Įsijautimas ir atsiliepiamas	68 76–77 189 184–185 196–197
<i>„Konfrontacija su realybe“</i> Idealizuotas savanorystės laukimas Rutina „siejasi su suvokimu – kasdienybės“ Realybės suvokimas pagal nusiteikimą „svarbus augimo momentas [...] konfrontacija su realybe“ „Koks tu esi, koks galvoji, kad esi, ir koks norėtum būti – kaip suprojektuoti, kad būtų vienoj linijoj“ „Kančios, kai tavo realybė prasilenkia su didesne realybe“	56 91–93 104–105 280 280–282 282
<i>Prasmė būti</i> Veikla vietoj santykio. „Ofise didelė stagnacija“ Buvimas ir yra rezultatas „jeigu su jais būni, nebijai į juos žiūrėti, labai tą jaučia – tokia ir prasmė yra	82–83 83–84 170 185–186
<i>„aš turėjau sau atleisti“</i> Savęs negalinčio priimt patyrimas „aš turėjau sau atleisti už tai, kad jausmus turiu“ Savęs matymas per kitus „padėjo patirtis empatiškiau pasižiūrėti į žmones, kurie turi su manim būti kasdien“	217 225–226 282–284

<i>Ribotumo suvokimas galimybė „legaliai mokytis“</i> „atradimo akimirka – galiu pripažinti, kad ne viską žinau“ „išsivardinau, kad tai nebus mano kelias, man per sunku emociškai“ Konfliktas kaip kito ir savo ribų patyrimas Savo ribų pajautimas būnant svetimam	20–24 215 124–125 141–142
<i>Atsakomybė už savo gyvenimo kokybę</i> Atsakomybė už savo gyvenimo kokybę Atsakomybė už savo pasirinkimus „Ką užsibrėžiau – tą padarysiu“ „Šita patirtis suteikia man drąsos prisiiimt atsakomybę	94–95; 96–97 104 101–102 306–307
<i>Ugdantis konfliktas</i> Bandytas išvengti konflikto Konflikto neišvengiamumas „nėra kur pabėgti [...] labai sunku“ „Konfliktas, bet toksai ieškojimas atstumo“	122–123 134 137
<i>Aplinka priklauso nuo manęs, ne atvirkščiai</i> „Atėjo toks jausmas – nėra jokio skirtumo kur aš“ „reikia daug darbo su savimi ir su savo aplinka“ Tvarūs santykiai „dėl to, kad aš kalbėjau ir stengiausi išeiti“	87–88 130 89
<i>„neįtikėtina viskas“</i> „neįtikėtina viskas“ Nuotykių Pirmi kartai Aplinkos pokytis „aš neįvertinau, kad viskas pasikeis – visa aplinka“	85 87 168 68–69
<i>Išbuvimas santykių</i> Buvimas santykių „jiems duodi dėmesio ir jie yra labai patenkinti“ Autentiškas buvimas „jeigu nebuvai tam procese, su jais negyveni, nesupranti ką tai reiškia“	179–180 182 235–236
<i>Priklausymas ir buvimas dalimi</i> „Aš buvau labai tame dalis“ Reikalingumo išgyvenimas „Aš labai džiaugiausi, kad buvau to dalimi“ (ašarodama) Bendrystės išgyvenimas „Natūralus troškimas atiduoti bendruomenei“	40 161–162 248–249 219 310
<i>„Jie yra žmonės“</i> Tapsmas žmogumi „jie yra žmonės“ Saves įveikimas dėl kitų „aš savimi labai didžiavausi, kad tada pavyko neapsiverkti	61 177–178 175–176 178–179
<i>Būti pamatytam</i> Autoriteto pasirinkimas „kolega su kuriuo aš dirbau – neįtikėtinos kantrybės uola“ Žavėjimasis autoritetu „kiekvieną dieną aš į jį žiūrėdavau su didžiule pagarba ir [...] norėdavau mokytis“ Grįžtamasis ryšys Būti pamatytam „Pamatyti žmoguje ką norėtum išmokyti yra labai vertinga“	192–193 210 208 214 253–254
Savanorystė reikalauja teisintis, jei sunku	107; 115
Bejėgiškumas „ir tu negali ant jų pykti“	126, 233–235

II INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
<p><i>Santykis su darbuotojais „kur čia kas ne taip buvo“</i> „vienas [darbuotojas] nelabai galėtų dirbti“ Abejonė darbuotojų kompetencija Nepasitikėjimas darbuotojais „neaiškus santykis“ „aš buvau kaip bandomasis triušis“ „tikrindavau darbuotojų darbo kokybę“</p>	<p>122 125 128–129 141–142 154</p>
<p><i>Apsikeitimas tapatumu per lūkesčių vaidmenų sumišimą</i> „tarsi savanoris, bet iš tikrųjų aš ten kaip narys buvau“ „su tuo, kas vykdavo, labai išgyvenau“ „susitapatindavau su tom istorijom, gyvendavau tų narių gyvenimus iš tikrųjų“ „aš susitapatindavau ir kažkaip tas sunku buvo“ „ne tik galvodavau, bet ir jausdavaus panašiai“ Apsikeitimas tapatumu „Tarsi prisidengiau savanorio vardu, o norėjau tiesiog būti“ Sutrikimas „Nesupranti kas tu esi“</p>	<p>94–96 97 101 103 105 113 93–94 130</p>
<p><i>Kitas – mano gyvenimo dalis</i> Gilus kito matymas Buvimas kito džiaugsmo ir pasitikėjimo šaltiniu Savęs suvokimas per kitų elgesį „jie prisirišo“ Kito skausmo ir nevilties asmeninis išgyvenimas</p>	<p>100 113–114 173 190–196</p>
<p><i>Iš ribų atsisakymo į ribų branginimą – be ribų „jauties išnaudojamas, nors nieks neišnaudoja“</i> „Pasaulis gąsdino, kad reikia savo ribas atstovėti, o ten ribų kaip ir nereikėjo, aš jų neturėjau“ Asmeninių ribų paieška Ribų nebuvimas „Labai svarbu ribos, nes kai jų nėra, tiesiog paskęsti [...] tu jauties išnaudojamas, nors nieks [...] neišnaudoja“</p>	<p>107–108 133–136 157 215–216</p>
<p><i>Savanorio idealo neatitikimas</i> Kai savanoriauji, turi „save atiduot ir nieko nenorėt“ Idealo neatitikimas „kai pradėti kalbėt apie pinigus [...] blogas savanoris jauties“ „negaliu papasakot apie save, kaip apie labai teigiamą savanorį“ „savanoriai kalba dažniausiai teigiamai ir entuziastingai, aš taip negaliu papasakot“</p>	<p>58 59–60 66 166–167</p>
<p><i>Užgriūnanti realybė bėgant nuo jos</i> Bėgimas nuo darbo Bėgimas nuo realybės, kur reikia „už save pastovėt, pakovot“ Bejėgiškumas pažadėtam ir neištesėtam santykyje „reikia stirpybės tokioje sferoje savanoriaujant, nes čia nieko linksmo nėra“</p>	<p>71 88–90 182–185 201–202</p>
<p><i>Palikus patyrimą – beprasmybė</i> Nutrūkus atskirta patirtis „nenoriu žinot kaip laikosi“ Netelpantis patyrimas „sąmoningai negalvoju, bet vis tiek liko tie žmonės“ Beprasmybė „atrodo ten pabuvau ir nebėra manęs“</p>	<p>116–119 212–213 200</p>
<p><i>Užpildytas buvimas</i> „Aš labai įsitraukdavau ir atrodo kito gyvenimo ir nebuvo“ Dalis bendruomenės</p>	<p>43–44 48</p>
<p><i>„Po studijų nesu pasirengus dirbti“</i> „po studijų nesu pasirengus dirbti“ Ieškojimas kitos išeities vietoj darbo Savanorystė – „išsigelbėjimas likt savarankiškai“</p>	<p>52 69 55–57</p>

<i>Iš baimių kilęs ir baimių įkalintas patyrimas</i>	
Vienatvės baimė	88
Išnaudojimo baimė	136–137
Neapibrėžtumo baimė	145
Baimė grįžti	175
Baimė nesurasti ir baimė palikti	177
<i>Šeimos pakaitalas</i>	
Tapatumo „priklausymo“ paieškos	87
„Aš norėjau priklausyti [...] kažkokios šeimos tokios“	91
„Šeimos pakaitalas“	132
<i>Slegiantis neviltingas patyrimas</i>	
Savanorystė – minų laukas. „savanorystė manęs nesustiprino [...] labai sunki patirtis iš tikrųjų, labai yra sunki“	204–207
Savanorystės patirties atsisakymas	211
Noras pamiršt istorijas, bejėgiškumas	225–226
<i>Atsiskyrimas</i>	
Vienišumas	46–47
Palikimas su kaltės jausmu	180
Išsiskyrimas nuo draugų	222
Nėra su kuo kalbėti – „jausmai uždaryti“	223–224
<i>Privalai būti, kuo negali</i>	
Privalumas duot vietoj lūkesčio gauti	159–160
„Turi būti gėrio nešėjas [...] nu bet... negali toks būt, nes pats neturi iš kur pasisemt“	208
Nutrūkęs ryšys su tėvais	70
„svarbu susivokt kas tu esi, ką tu darai ir kur tu eini“	217–219

III INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
<i>Gilias santykio troškimas – tarp nusivylimo ir ieškojimo</i>	
Santykių su kitais savanoriais stoka	44–45
Gilias santykio troškimas, atsimušęs į formalų bendravimą	53–55
Rasti gilų asmeninį santykį	138–140
Atskirties patyrimas (išgyvenimas)	123
Provokavimas santykiui	192–193
Artimų santykių stoka	225–226
<i>Savęs, kitokio tarp kitų, patyrimas</i>	
Pabėgimas kaip išteklius	69
Būti nesuprastam	84
Asmeninių vertybių įtvirtinimas per prieštarą su kitais	117–118
<i>Vidinės vertingos iškasenos</i>	
Eksperimentai su savim (kūnu)	99–101
Naujų gebėjimų atskleidimas	103–104
Nauji džiuginantys išmokimai	214–215
„Man gyvenime trūksta refleksijų“	236
<i>„Paviršutiniškai laimingas“</i>	
Vienatvė	62–63
Vienatvė dėl kitoniškumo „paviršutiniškai laimingas“	120–122
Niekam nereikalingas ir net nepavyksta padaryt ko nors, kad taptum reikalingas	176–181
Savęs atskyrimas nuo savanorių	118–119
<i>Atsakomybė už savo gyvenimo kokybę</i>	
Iniciatyva su atsakomybe	45–46
Atsakomybė už savo gyvenimo kokybę „pats esi savo likimo šeiminkas“	106
Atsakomybė už savo pasirinkimus	144–145
<i>Bandymas susikurt prasmę</i>	
Bandymas susikurt prasmę veda į save	60–61
Saviugda kaip išeitis stokoiant įsitraukimo	78–80
<i>„Projektas nebuvo toks geras, bet nebuvo ir blogas“</i>	
Kasdienybė be prisiminimų	126–127
Prasmės stoka	32
„Projektas nebuvo toks geras, bet nebuvo ir blogas“	72–73
„Iš pradžių viskas įdomu ir ilgai tiesiog tassa monotoniškumas“	41–42
<i>„Mokiausi savarankiškumo pirmą kartą“</i>	
Norimos aplinkos sau susikūrimas	70–71
„(aš) blogiukas, kuris darydavo nesąmones, tas įdomu“	190
„Mokiausi savarankiškumo pirmą kartą“	209–212
<i>Ribų bandymas</i>	
Eksperimentavimas su savo ribomis	154–156
Prasmės pajautimas ištrina ribas	152–154
Ribų bandymas kaip pastanga būti reikalingam	185–186
Ribų bandymas su kitais	207–208
<i>Tarp susitapatinimo ir atsiplėšimo su organizacija</i>	
Tapatumas su organizacija	30
Pyktis ant organizacijos	142
Branginimas to, ką turi	235
Branginimas visos savanorystės patirties	259, 261
<i>Neformaliai mokytis – mokytis iš klaidų</i>	
Savanorystė vietoj formalaus mokymosi	36
Pamokos iš klaidų	85, 86–88
Atvirumas kitoniškumui	111–112
„didesnės pamokos iš... iš klaidų“	141

IV INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
„Jei tu tiki ir darai – tau visas pasaulis atviras“ Per bažnyčią į savanorystę Mistika, kažkas veda jį Stebuklo, nuostabos išgyvenimas Tikėjimas atveria galimybes	44–45 212–213 251–253 342–343
<i>Kova su išoriniais ribojimais</i> Bet kokia kaina siekimas tikslo, apeinant sąlygas irgi (tikslas pateisina priemones) Savo ribų patyrimas „įmetas į statinę“ Klaida ir ribojimas iš išorės Prasmė ištrūkti iš rėmų, būti neįprastai Pamatymas, kaip gali pasinaudoti Aš-mes-ji ribų su kitų savanorių veiklomis išsitrynimais „man buvo uždrausta“ – ribas nustato kiti Konfliktas su politine situacija, virstantis vidiniu konfliktu apribojant save kitų draudimais	52-54 167 245 249–250 264–265 275–278 291–292
„Esu čia (grįžęs) tautos emigrantu“ Patirties naudojimas dabar, su emigrantais veikloj. Praeitis – dabartis Noras būti pranašu grįžus apie žmones ten „esu čia tautos emigrantu“ Artimesnis santykis su tolimais nei su artimais Tapatumas su pabėgėliais, tautos matymas kaip pabėgėlių „Padėjo suprasti, kas pabėgėliai yra“	130–132 224–226 326–327 334–335 339–340 322–23
<i>Tarp pasididžiavimo ir kaltinimo</i> Organizacija nespėjo – nusivylimas ir kitų kaltinimas Išskirtinis, laimėjo vienintelis Didžiavimasis pasiekimais, dėmesiu, grįžimas prie savasties kalbant žemaičių tarpe Didžiavimasis procesu ir rezultatais, tapatumas su savo tautybe Pamokymai kitiems – Lietuvai „aš galėčiau ambasadorius būti, žmones pakonsultuočiau“ Projekto matomumas – asmeninis matomumas	57–60 66–67 122–123 127–129 144–146, 148 353–354 132–133
<i>Laisvė – atsakomybės prievolė</i> Laisvė savanoriaujant veikti arba neveikti nieko Laisvė kaip nereikalingumo pranašas Asmeninės atsakomybės, kylančios iš laisvės, pasiėmimas „aišku aš vėl turėjau pats viską sugalvot“ galutinės atsakomybės prievolė	89–90 95–96 98 115–116
<i>Troškimas rasti kas yra gerai</i> „brendau kaip asmenybė, reikia rimtesnių pokyčių“ „Savanorystė suformavo vertybę apie žmones, kaip pasiimti gerą patirtį“ Pasirinkimas matyti, kas gerai, žinant, kad yra ir blogai	50–51 313–314 316–318
<i>Savitvarda siekiant išlikti</i> Prisitaikymas prie nepritaikyto Noras keisti aplinką, perkeistas į prisitaikymą prie jos, nes „niekaip nebūtų pavykę“ Iš nepasitenkinimą organizacija į „jie lai man netrukdo ką daryti, aš pats veržiausi“ „Taip skaudžiai viskas nusirijo, bet tęsiam darbus toliau“ Suvaldytas pyktis	71–73 77–80 118–120 306–307 302–304
<i>Aš – mes tapatumas per veiklą</i> „Mane mokina – aš mokinu“ Susitapatinimas su kitais per veiklą „mes“ Veikdamas augini kitų pasitikėjimą	107–108, 110–111 112–113 281–282

<i>Maištas prieš hierarchinius autoritetus ir naujų paieška</i>	
Autoritetų atradimas, žavėjimasis jais	102–104
Autoriteto paieška, atradimas ir tapimas vaiku per santykį su juo	137–139
Maištas prieš tėvus „tėvų lygio vis vien nepasieksi!“	200–202
Maištas prieš tėvus, organizaciją, prieš autoritetus – aš pats	204–207
<i>Tapatumas su užsieniečiais – pranašumo sąlyga</i>	
Žvelgimas į save per vietinių jaunuolių perpsektyvas ir savo pranašumo vertinimas	82–84
Buvimas užsieniečiu, visų užsieniečių dalimi	140–141
<i>Pasitikėjimo savimi šaltinis</i>	
Atsikartojantis buvimas išskirtiniam, ypatingam	147–148
Pasiekiami išskirtiniai pasiūlymai, nes užsienietis	151–152
Išvertinti, ką galvoji apie save ir kaip yra tikrovėje.	163–164
Savanoriaudamas pakeli savo statusą	323–324
Pasitikėjimo savimi šaltinis	331–332
<i>Artimo santykio paieškos</i>	
„Žmonėms tereikia šilto pabendraavimo“ artumo paieška	215
Kitų mokymas – „ar aš jam padėjau?“	220
„kaip tu nori nuslėpti, tai ir nuo tavęs nuslėps“	374–377
<i>Įpuolimas į nežinojimą su pasitikėjimu</i>	
Įsitikinimas ir tikėjimas, kurį vadina žinojimu	69–70
Nuostaba, kad gali suprasti nesuprantamą	184–185
Nežinojimo priėmimas	181–182
<i>„aš žinau, ko aš noriu“</i>	
Ryžtas siekti savanorystės „aš žinau, ko aš noriu“	62–63
Asmeninis indėlis siekiant savanorystės	64–65
<i>Savanorystė – galimybė</i>	
Savanorystė – galimybė	49–50
Savanorystė suteikia išskirtines galimybes dalyvauti	154–160
Įsigalimas veiklai, iniciatyvoms	282–283
<i>Būti priimtam besąlygiškai</i>	
Patirtas artimas santykis čia, išprovokuoja nuoskaudas iš Lietuvos	217–218
Patirtas besąlyginis gerumas iš tų, kuriems reikia pagalbos	230–231

V INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
<i>Savanorystė atskleidžia ir keičia profesiją</i> Savo pašaukimo atradimas „savanoriaudama po studijų supratau, kad man visai kiti dalykai patinka“ Studijų prieš savanorystę beprasmybė Prarastas laikas atidedant savanorystę Atsiverusi praraja tarp įgytos profesijos ir norimos profesinės viklos Po savnaorystės – TAIP gyvenimui Kita profesija po savanorystės „žinau, kas man prie širdies“	118–120 124–127 89–90 128–131 517–520 542–548
<i>Pasirinkimo laisvės vertė</i> Pasirinkimo laisvės vertė (?) Savanoriaut – švęst laisvę Darbas daugiau nei atlygis	596–598 606–607 609
„atsidariau žmonėm ir išmokau viena būti“ „Eidavau šliaužiot po miestuką“ – priverstinis buvimas vieni Savanoriai kuria atvirą santykį, vedantį į artumą „prieš savanorystę aš kamputy, tyliai – dabar atsilaisvianau žmonėms“ „aš atsidariau žmonėms ir išmokau, kad galiu viena būti“ dvi pamokos „nesam mes pastoviai vieniši, nesam niekada tikrai vieniši ir (nesam) toki labai socialūs“ – esam socialūs ir vieniši	191–193 294–295 478–485 488–492 495–500
<i>Situatyvi bejėgystė</i> Remiantis M. Mamardašvili filosofija. Situatyvi laisvė – tai gebėjimas save determinuoti tam tikroje situacijoje. Bejėgiškumas negalint pasipriešintiBejėgystė nesuprantamam konfliktke Bejėgiškumas negalint išspręsti konflikto Skirtumai, prieš kuriuos bejėgis „labiausiai ir įsirėžė“ Bejėgis prieš skirtumus ir atviras jiems (ne valdai, o priimi)	327–331 360–367 369–372 427–434 528–530
<i>Pagalbos prašymas, priėmimas ir davimas. (Tikėjimas, kad pasirūpins manim, kaip ir aš rūpinuos kitais)</i> Sunkumų iškalbėjimas koordinatorėi Pagalbos paprašymas ir priėmimas iš darbuotojų Rūpestis kitu savanoriu Savęs (egoizmo) įveikimo džiaugsmas Būti dėl kito, ne dėl savęs, atsisakant savęs Konflikto sprendimui kreipiamasi į autoritetus Dalijimasis su savanoriais „kaip su mama“	141–145 150–152 162–163 261–262 256–260 333–338 464–469
<i>Išsiplėtus atsakomybė už savo elgesį su kitais</i> Veiklos konkretumas palengvina atsakomybę Artumo išgyvenimas augina rūpestį ir skatina kurti jį kitur Suvokimas, kaip asmeniniai sprendimai susiję su kitais žmonėmis Atsakomybė už tuos, kurie ko nors tikisi iš manęs „Jei matai trūkumą, eini ir padarai, kad jo nebūtų“	170–172 277–284 319–324 310–318 576–577
<i>Toks pats kitoks kaip aš savanoris</i> Santykis vietoj įvaizdžio – geriausias draugas autistas Keistume atrama kitas, toks pat kitoks kaip aš „jis kitokio tipo žmogus“ leidimas būti savim Palaikantis santykis įtampoje Netekties išgyvenimas išvažiuojant „mano“ savanoriams, Santykio trūkumas (nebuvo su kuo... pasišnekėt, keliaut, eit pasivaikščiot“)	48–50 138–140 203–207 374–375 390–393 395–396

V INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
<i>Neįgalieji su mano negalium</i> Bejėgystė su negalinčiaisNeįgalių žmonių gyvenimo įsileidimas „trinkteli į veidą skirtumas“ kaip sunku, kai turi negalią neįgalieji matosi visur, ten „juos pažįsta, su jais pasisveikina“	253–254 439–441 445–448 449–456
<i>Akistata su savim vienvėjė</i> Atskirties baimė Bandymas užmušt laiką, bėgt nuo pasilikimo su savimi Vienatvė „išmoksti būti su savim, išmoksti rast ką veikti“ Vienatvė, kurią norisi kaltinti Sunkiai pakeliama vienvėjė Širdies vienvėjė „aš neturėdavau su kuo pasišnekėt“	40–41 199–201 216–219 400–402 405–408 208–215
<i>Neišvengiama sunkumo dovana</i> Sunki patirtis teikia skonio Santykis vietoj veiklos kelia sumaištį, įtampą, savęs dovanojimo sunkumą Kentėjimas dėl sunkaus santykio „man pastoviai kančios tokios išeina“ pritaikyta man kančia Sunkumų neigimas Sunkus santykis – medžiaga analizei Nežinia atveda į susipažinimą su savimi	232–234 236–251 324–326 264–274 381–385 415–418 503–511
<i>„Tu jau esi kitoks“</i> Išvirkščia stereotipų pusė Mes atsiriboję, jie atviri, ateik, švęsk su mumis Ypatinga – skirtumai Būdamas savanoriu „tu jau esi kitoks“ ir tada „išsiplečia“ skirtumų priėmimo ratas	418–421 459–463 472–473 522–525
<i>Bjaurusis ančiukas</i> Savanorystės pradžia neatmenamais laikais Sutrikęs savanoris tampa žmogumi, kuris pasitiki savimi Kodėl aš negalėčiau būt tokia „vau“? Išskirtinė savanorystės vieta „čia tau gal geriau savanoriaut“ Daug kur galėčiau savanoriauti	77–80 91–97 102–105 82–85 110–113
<i>Ribų bandymas prisitaikant ir jas bandant</i> Jaudulys (angl. <i>excitement</i>) bijant suklysti Uždraustų ribų peržengimas	147–149 179–187
? Naujo tapatumo paieška tarp darbuotojų Nauji vaidmenys su nauja patirtimi	397–400 229–231

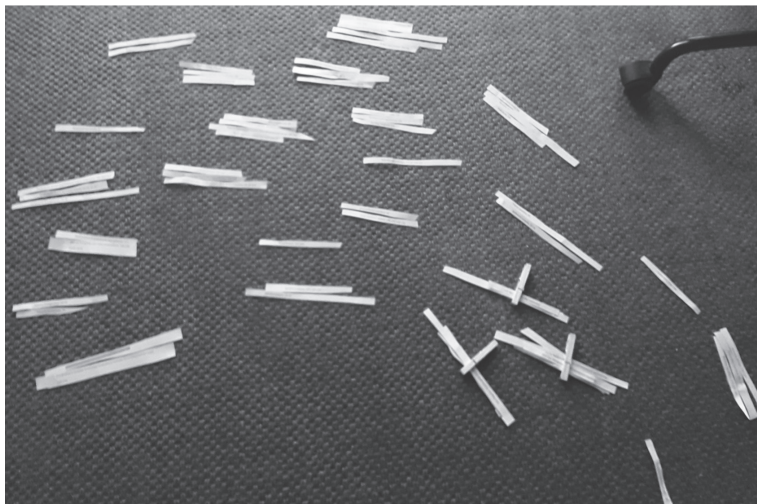
VI INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
„neturėtum daryti to, už ką paskui bijotum prisiimt atsakomybę“ Pasibaisėjimas vaizdu, nematant asmenų Grėsmės išgyvenimas Aš ir jis santykis, baimės santykis Atsakomybė už savo veiksmus Tapimas vyru Gyvenimo sukrėtimas per kito kančią Laisvai pasirinktos brandinančios patirtys Nupuolimas, nusivylimas savimi Vienas su baime Auginantis sunkumų priėmimas Drąsa priimti pasekmes – pasididžiavimo šaltinis Atsakomybės už savo sprendimą prisiėmimas	52–53 551 418–419, 422–425 537–540 462–463 381–389 575, 577–578 489–492 509–512 580–585 567–570 145–147
<i>Dievo buvimo paieška – prasmė beprasmybėje</i> Religinio išgyvenimo paieška Maldos gyvenimo paieškos Troškimas patirti turimus idealus Ne kalbėti apie tikėjimą, o būti iš tikėjimo Didesnės realybės už save priėmimas Mirtis – mūsų gyvenimo dalis Mirties artumo patyrimas Gyvenimo ir mirties prasmė, absurdo patyrimas Trečio asmens į baimės santykių pakvietimas Dievo buvimo prasmė beprasmybėje Perklauskimas prasmės taip gyventi Nesuprastas, nesuvaldomas buvimas Refleksija atsiremiant į tikėjimą Kaltės ir baimės svoris Palydėjimas į nepakeliamus klausimus Tikėjimo įprasminimas	69–72 92–93 95–96 99–101 274–280 243– 248 240–241 396–404 440–444 452–458 476–479 472–473 495–497 554–555 596–598 739–740
<i>Artimas – svetimas KITAS</i> Nesuprantamas (svetimas) kitas Vidiniai rūpestis tuo, kurį nuskriaudžiau Lygiavertis kitoks kelia klausimą Negali pabėgti nuo kito kitoniškumo Santykių diferenciacija Būti dėl kito Atsidavimas kitų žmonių patyrimo vedimui Kito valios priėmimas Kitoniškumo, svetimumo priėmimas Priklausomybės nuo kitų išgyvenimas Kito patirčių atspindys manyje Kito silpnumas įprasmina mano buvimą – kitam reikia manęs „Galiu suprast, kai jaučiasi kitokie, kurie negali, nieks jų neklauso“ Kito atspindėjimas manyje Artimas – svetimas Susitapatinimas su tais, kam padeda, liekant savimi Solidarumas su beteisiais Tapatumas su kitokiu – „mūsų“ Kito kančia – mano kančia Kitoks, kitas, kitoniškumas ne riba Santykio stebuklas	216–219 564–566 234–236 225–226 354–357 102–103 83–87 110 187–188 204–206 437–438 310–312 622–624 314–315 372–376 319–324 620–621 345–347 390–393 327–333 523–525

VI INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
„ <i>gi ribotas toks esu</i> “ Pasakydamas savanorystei „taip“, kitkam turi pasakyti „ne“ Agresija, kylanti iš bejėgiškumo, pažeidžiamumo (tamsių savo pusių pamatymas, pripažinimas) Nežinios baimė Norint panirti reikia atsiriboti Savo ribotumo priėmimas Galimybės (galėjimas) įprastume Savęs riboti, netobulo suvokimas kito dėka	170–173 428–433 181 178 290–291 676–677 602–606
<i>Silpnumo galia atverti ir suartėti</i> Silpnumo reakcija į agresiją leidžia būti „mes“ Silpnumo galia atverti ir suartėti Bejėgiškumas įprasmina kitų žmonių reikšmingumą Nuovargio nutrinti įvaizdžiai apie save Tikrumas ateina per išgyvenimą, ne per vaidmenį	445–447 348–353 626–630 606–609 459–461
<i>Igalinantis bejėgiškumas</i> Buvimas neturtingam išprovokuoja asmeninės galios perklausimą iki buvimo prasmės Siekis susigrąžinti savo gyvenimui kontrolę Bejėgis, sugniuždytas, virš ribų – beprasmybė Bejėgiškumo sunkumas, nepakeliamumas Išreikalavimo į priėmimą Silpnumo pripažinimas ir pagalbos prašymas Mokymasis atkartojant ir bandant (kaip vaikai)	282–289 480–485 448–451 612–614 261–263 531–535 191–193
„ <i>Tėvui svarbu įrodyt</i> “ Įtampa su tėvu Atskiro nuo tėvų savęs auginimas Atsistojimas priešais tėvą Ryšio su tėvu praradimas (konflikto pasirinkimas)	649–652 654–656 644–647 139–142
„ <i>Reikėjo išmokyti būt su kitais</i> “ Buvimas vietoj „pardavinėjimo“ Veikimo galios sužlugimas Savo reikalavimų atsisakymas – sąlyga būti kitam Galios sugrįžimas per santykį, per buvimą šalia Iš reikalavimo į buvimą	105–107 268–273 250–255 292–296 312–313
„ <i>Tokie, kaip tie žmonės</i> “ Išgyventos patirties bendrystė Susitapatinimas su pagalba gaunančiais per gyvenimo sąlygas <i>Tokie kaip tie žmonės</i> Buvimas su žmonėmis, kurie neegzistuoja	214–215 230–231 232–233 236–238, 410–412
<i>Klišinio mąstymo atmetimas</i> Transformacija iš vaizdinio į asmenį Klišinio mąstymo klaidos apie kitą išpažinimas Vidinis kito žmogaus apkabinimas Vertinimo ir kaltinimo atmetimas per pažinimą ir priartėjimą	54–55 746–749 761 753–759
<i>Autoriteto pasirodymas</i> Autoriteto poreikis Autoriteto pagalbos prašymas ir gavimas	586–587 592–594
<i>Pasakojimo skurdumas</i> Pasakojimo surrealismus Refleksija per pasakojimą Patyrimo stiprumas gyvenime ir skurdumas jo pasakojime	518–519 728–730 598–599

VI INTERVIU TEMŲ KEKĖS	
Temos su interpretaciniais komentarais	Interviu eilutės nr.
<i>Gyvenimo trupinių vertė</i> Gyvenimo trapumo suvokimas Gyvenimo branginimas Džiaugsmas gyvenimo smulkmenoms	683–685 668–670 662–666
<i>Savanorystė kainuoja</i> Savanorystė kainuoja Savanorystė brangi dėl įdėtų pastangų jai pasiekti	112–114, 174–175 154–157
<i>Savanorystės dovanos</i> Per savanorystę yra žmona Vaidmens pagrindu su kai kuriais kitais savanoriais gilus santykis Užsimezgęs stiprus ilgalaikis ryšys Savanorystė tapo gyvenimo dalimi Šeimos kūrėja savanorystės patirtis Savanorystės tąša – santuoka, šeima	31–33 207–211 631–635 717–718 719–722 734–738
<i>Savanorystė sujungta daugybės žmonių</i> Noras kyla savanoriauti iš kitų savanorystės Būti pamatytam savanorystei Savanorystė ne asmeninis reikalas	38–40 119–120 160–162
Savanoriaut – krist į nežinią Savanorystė įprasmintas laikas Savanorystė ryžto ir nuostabos laikas Vidinės savo vietos paieškos Savo laiku, savo vietoje	49–50 61 62–64 79–81 708–711

Dalis tyrimo analizės atlikta naudojantis kompiuteriu. Kai nepakako analitinio „matymo“ ekrane, tyrimo analizė perkelta į kambario erdvę, dėliojant temų kekes ir jungiant jas į metatemas. Dėliojimo ir jungimo procesas, užfiksuotas nuotraukose, pateikiamas kaip tyrimo analizės proceso iliustracija.

Temų kekių iškėlimas

Temų kekių jungimas į metatemas

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Neringa Kurapkaitienė

JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOŠI
SAVANORYSTĖJE PATIRTYS

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07S)

Vilnius, 2019

Mokslo daktaro disertacija rengta 2012-2018 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Vytauto Didžiojo universitetui su Klaipėdos universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Vilniaus universitetu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. liepos 17 d. įsakymo Nr. V-574 redakcija).

Mokslinė vadovė:

prof. dr. Vida Gudžinskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S)

Daktaro disertacija ginama Klaipėdos universiteto, Mykolo Romerio universiteto, Vilniaus universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto Edukologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. dr. Irena Žemaitaitytė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S).

Nariai:

prof. dr. Genutė Gedvilienė (Vytauto didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S);

prof. dr. Rūta Girdzijauskienė (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S);

prof. dr. Elena Luppi (Bolonijos universitetas, Italija, socialiniai mokslai, edukologija, 07S);

doc. dr. Alina Petrauskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07S).

Daktaro disertacija bus ginama viešame edukologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2019 m. gegužės 24 d. 13 val. Mykolo Romerio universitete, MRU LAB L-102 aud.

Adresas: Didlaukio g. 55, 08303 Vilnius, Lietuva

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2019 m. balandžio 24 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje bei Klaipėdos universiteto, Mykolo Romerio universiteto, Vilniaus universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekose.

JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI SAVANORYSTĖJE PATIRTYS

SANTRAUKA

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, atliekama itin mažai subjektyvia patirtimi grįstų savanorystės tyrimų. Tai galima sieti su kokybinių tyrimų jaunumu, taip pat ir su tyrimo lauku, kuris yra platus ir daugiasluoksniškas. Tarptautiniuose tyrimuose akcentuojama, kad savanoriškos veiklos patyrimas skiriasi priklausomai nuo savanoriškos veiklos srities ir savanoriškos veiklos formos, t. y. nuo savanoriškos veiklos trukmės ir dalinio (angl. *part time*) arba viso laiko (angl. *full time*), skiriamo savanoriškai veiklai. Tyrimai, kurie išskiria ir apibrėžia savanoriškos veiklos formą, akcentuoja trumpalaikės, ilgalaikės ir ilgalaikės – viso laiko (toliau savanoriškos tarnybos) skirtingumą ir savanoriškos veiklos patyrimo nevienareikšmiškumą: mokymasis savanoriškoje veikloje pasireiškia daugiareikšmiškiau, kai svanoriaujama ilgalaikėje savanoriškoje tarnyboje (skiriant visą laiką savanorystei) (Powell ir Bratovič, 2007; Senyuva, 2014; Navickaitė 2016; Santinello ir kt., 2012). 2007 m. Savanoriškos tarnybos organizacijų asociacija (angl. *Association of Voluntary Service organisations*), vienijanti tarptautines ilgalaikę savanorišką tarnybą koordinuojančias ir įgyvendinančias organizacijas, parengė tyrimų, atliktų Europos šalyse analizuojant ilgalaikę savanorišką tarnybą tarptautiniu lygmeniu, apžvalgą „Ilgalaikės jaunimo savanoriškos tarnybos (aut. past. viso laiko savanorystės) indėlis Europoje: publikuotų ir nepublikuotų tyrimų apžvalga“ (angl. *The impact of long-term youth voluntary service in Europe: a review of published and unpublished research studies*). Apžvalgoje aptariami tyrimai, susiję su savanoriškos tarnybos įgyvendinimo, mokymosi savanorystėje ir savanorystės naudos savanoriams klausimais (Powell ir Bratovič, 2007).

Išsiskiria tyrimų ir jų rezultatų, atskleidžiančių savanoriškos tarnybos reikšmingumą ir naudą savanoriams, gausa. Savanoriškos tarnybos naudą savanoriams sustiprina ir motyvacijos tyrimai (Clary ir Snyder, 1999), kuriuose atskleidžiama, kad vienų motyvų, daugiausia vertybinių, vedami savanoriai ateina savanoriauti ir ilgiau savanoriškai veiklai įsipareigoja vedami visai kitų motyvų – paprastai socialinio prisitaikymo, išmokimo ir asmeninių problemų sprendimo. Priklausomai nuo amžiaus grupės, motyvai yra skirtingi – jaunų suaugusiųjų amžiaus grupėje svarbiausia, remiantis Clary ir Snyder (1999), yra žinių ir išmokimo bei socialinio prisitaikymo motyvai.

Motyvų prioritetai atskleidžia jaunų suaugusiųjų savanorystės, kaip mokymosi aplinkos, galimybes ir kelia edukologijos klausimą apie mokymąsi savanoriaujant. Ilgalaikė savanoriška tarnyba kuria palankią aplinką mokymuisi, skatina savanorius augti – stiprina jų savarankiškumą, pasitikėjimą, savivertę; kūrybiškumą ir brandą; kultūrinio sąmoningumo augimą ir kt. (Structure of Operational Support, 1999; ECOTEC, 2000; Evans, Clisby ir kt., 2002; Alternative-V, 2003; Estonian Youth Institute, 2003; McBride, Lombe ir kt., 2003; Schroer, 2003; Birnkraut, Hein ir kt., 2004; Bundesvereinigung Kulturelle Jugendbildung, 2004; Cięska ir Ratajczak, 2004; Kėžaitė ir Špokevičiūtė, 2006).

Vėliau atlikti ir apžvelgti savanorystės tyrimai (Štuopytė, 2010; Gedvilienė ir Karasevičiūtė, 2013; McAllum, 2013) siekia tyrimo duomenis grįsti savanorių patirtimi. Mišria

(angl. *hybrid*) fenomenologine perspektyva, grindžiamame K. McAllum (2013) atliktame tyrime „Organizacinės savanorystės prasmės. Skirtingi savanorių keliai“ (angl. *Meanings of Organizational Volunteering: Diverse Volunteer Pathways*) tiriamos savanorių suteikiamos prasmės organizacinėje savanorystėje ir atskleidžiamas savanorių santykiškas ir atstovaujantis kalbėjimas apie savanorystę. Tačiau tyrime nekliamas klausimas, kaip savanoriai patiria savanorystę savanoriškoje tarnyboje, ir tai nėra edukologijos mokslų tyrimas.

Mokslininkės Gedvilienė ir Karasevičiūtė (2013) tyrime „Suaugusiųjų senjorų dalyvavimas savanorystėje“ (angl. *Senior Adults participation in Volunteering*) analizuoja mokymosi paradigmą savanorystėje teoriniu ir empiriniu aspektais. Ir nors išryškėja senjorų patirtis savanoriaujant, lieka neatsakyta, kokia savanoriškos veiklos forma vyrauja senjorų savanorystėje.

Tyrimų, kuriuose keliamas edukologijos – mokymosi savanorystėje – klausimas, esama, tačiau apžvelgus Lietuvoje ir pasaulyje atliktus tyrimus nepavyko aptikti tokių, kuriuose be išankstinės nuostatos būtų žvelgiama į jaunų suaugusiųjų mokymosi savanorystėje patirtį savanoriškoje tarnyboje. Nekreipiant dėmesio į savanorių patyrimą, mokymasis tarsi nulemiamas ne pačių savanorių, o kitų mokymasi organizuojančių ar mokymasi tiriančių žmonių. Tyrimuose neatsakoma į klausimą, kaip savanoriai patiria ilgalaikę ir viso laiko savanorystę (savanorišką tarnybą), ankstesniais tyrimai grindžiant, kad savanorystės patirtis yra ir mokymosi patirtis.

Tyrimo aktualumas

Remiantis interpretacine fenomenologine analize (Smith, 2007), atvirai žvelgiant į fenomeną siekiama iširti, kaip jauni suaugusieji patiria ilgalaikę savanorišką tarnybą socialinės pagalbos srityje ir kokias reikšmes suteikia patyrimui pasibaigus. Ilgalaikė savanoriška tarnyba yra mokymosi vieta jauniems suaugusiesiems. Siekiant atsakyti į tyrime iškeltą klausimą, tyrimo dalyvių patyrimo analizei pasirinkta Smith ir kt. (2007) interpretacinė fenomenologinė analizė, kuri leidžia analizuoti savanorių patirtį ir aprašyti ją laikantis fenomenologinio tyrimo principų – idiografijos ir hermeneutikos. Idiografija suvokiama kaip dėmesys individualumui (angl. *partucular*), atskirumui, detalumui, o ne tam, kas bendra ar universalu. Idiografinio-nomotetinio požiūrio laikomasi tuomet, kai kiekvienas atvejis ir kiekvienas žmogus yra labai individualus ir nepakartojamas, suvokiama sąlygų, kuriomis kiekvienas žmogus gyvena, skirtingumas.

Šaulauskas (1988) teigia, jog žmogus kūrybiškai vartoja kalbą taip, kaip skulptorius medžiagą kurdamas meno kūrinį, tad norėdami suprasti kito žmogaus sukurtą prasmę turime žinoti, kaip ji buvo suformuluota, kokia jos genezės istorija, atsiradimo priežastys. Kitaip tariant (Šaulauskas, 1988), turime išsiaiškinti autoriaus sumanymą, nuspėti, ką norėjo pasakyti autorius ir kaip jis tai padarė.

Šiame darbe nesiekiami atskleisti metodinės ar organizacinės mokymosi savanorystėje schemas, taip pat vengiama išankstinių nuostatų apie savanorystės ir mokymosi savanorystėje patirtis, atsisakant apibrėžimo, ką savanoriai turėtų arba norėtume, kad jie patirtų.

Hermeneutika – supratimas yra žmogaus egzistencijos esmė, cikliškas procesas. Kalba suteikia prasmę, leidžia kurti supratimą (per pokalbį) išryškinant „daiktus / dalykus / reiškinius savaime“. Heidegger (1993) ir Husserl (cit. pagal Giorgi, 2007) atmetė bet kokias objektyvizuotas perspektyvas kalbėdami apie subjektyvią patirtį, siekdami atskleisti daik-

tus / dalykus / reiškinius kaip tokius. Šlėjermacherio (cituojuama Smith, 2009) hermeneutika siekia suprasti tai, kas pasakyta, pačiame tekste išvelgdama supratimo vienovę, hermeneutikos tikslas – rasti tokią išvalgą laiduojančias taisykles. Šlėjermacheriškai suvokta kalba apima visas įmanomas mąstymo apraiškas, ji – „mąstymo įkūnijimas“ (Smith, 2009). Pažindami kalbą, pažįstame mąstymą ir atvirkščiai: „kiekviena kalba grindžiama mąstymu“, nes „mąstymas yra vidinis kalbėjimas“, o „žmogaus kalba ypatingu būdu formuojama“. Supratimo sėkmė, pasak Šlėjermacherio, atkreipia dėmesį Šaulauskas (1998), priklauso ir nuo gebėjimo suprasti kalbą, ir nuo talento pažinti žmones.

Edukologijos mokslas leidžia subjektyviai tirti savanorystės reiškinių, kuriame vyksta edukaciniai procesai, kai mokymasis apibrėžiamas kaip „procesas, suteikiantis gyvenimo patirtims prasmę, ar siekis jas suprasti“ (Jarvis, 2001). Skatinamas mokymosi sąvokos apibrėžtumo paieškos edukologijos moksle, Kuenkler (2011) iškelia problemą dėl mokymosi sąvokai dėmesio stokos edukologijos paradigmoje. Mokymosi procesai yra edukologijos sritis, tik moksliniu žvilgsniu mes jų neatpažįstame kaip edukologijos mokslo srities dėl istoriškai ir sistemiškai susiklosčiusios mokymosi vietos, kuri labiau buvo priskiriama psichologijos mokslų paradigmai. Dėl to, anot Kuenkler (2011), edukologijos mokslų srityje mes turime ugdymo filosofiją, o edukologijos moksluose negalime aptikti mokymosi filosofijos ar bent jos užuomazgų. Ir taip nutinka ne dėl mokymosi ir filosofijos paradigmos nesuderinamumo, labiau dėl edukologijos mokslo dėmesio skyrimo anksčiau minėtoms edukologijos sąvokoms (Kuenkler, 2011). Mokymosi paradigma, kuriama psichologijos mokslų, įnešė svarų indėlį į mokymosi sampratos formavimąsi ir neatskiriamai toliau nagrinėjama ir interpretuojama edukologijoje.

Sekant Jarvio (2001) apibrėžta mokymosi samprata, filosofijos ir psichologijos mokslai pasitarnauja edukologijos mokslų sričiai. Remiantis apibrėžta mokymosi samprata, ilgalaike ir viso laiko savanorystė yra tyrimo laukas, kuriame vyksta nepertraukiamas mokymosi patyrimas. Mokymosi patyrimas įgyvendinamas nuolat patiriant savanorystę ir suteikiant jai prasmę bei siekiant suprasti savanorystės patirtis. Pasirinkta interpretacinė fenomenologinė analizė (Smith, 2007) leidžia tirti savanorystę kaip jaunų suaugusiųjų mokymosi patirtį, neįreminat jos į iš anksto užsibrėžtus, norimus savanorystės tikslus.

Tyrimo mokslinė problema – savanorystės srityje atlikta tyrimų siejant mokymąsi su savanoryste, tačiau iš anksto apibrėžiant, kokio mokymosi tikimasi savanorių patirtyje, apribojamas mokymosi atradimas ir ištyrimas savanorystės patirtyse. Stinga tyrimų ir lieka neatsakyta, kaip savanoriai patiria savanorystę ir kas joje yra mokymasis remiantis savanorių patirtimis.

Tyrimo objektas

Tyrimo objektą prof. Bitinas (2006) apibrėžia kaip tam tikra aibę savybių ir santykių, kurie egzistuoja nepriklausomai nuo tyrėjo, tačiau yra tyrėjo suvokti ir sudaro jo atliekamų tyrimų sferą. Siekiant tirti savanorystės savybes ir santykius disertacijos tyrimo objektas – jaunų suaugusiųjų savanorystės patirtys, teikiant socialinę pagalbą ilgalaikėje savanoriškoje tarnyboje (viso laiko savanoriškoje veikloje).

Tyrimo tikslas – pasirenkant fenomenologinę tyrimo perspektyvą siekiama atskleisti subjektyvias jaunų suaugusiųjų mokymosi savanorystėje patirtis, teikiant socialinę pagalbą.

Disertacijoje keliamas **tyrimo klausimas** – kaip jauni suaugusieji patiria mokymąsi savanoriškoje tarnyboje socialinės pagalbos srityje.

Tyrimo naujumas ir reikšmingumas

Tyrimų laukas yra naujas, be to, pati savanorytė kaip reiškinys nuolat keičiasi, todėl kyla daug naujų klausimų. Tyrimų, analizuojančių mokymąsi savanorystėje, padaugėjo priėmus „Mokymosi visą gyvenimą memorandumą“ (Commission of the European Communities, 2000). *Savanorystę imta tyrinėti ir atrasti kaip mokymosi galimybę* (Wilson, 2000) ją siejant su skirtingomis mokymosi sritimis ir tikslais. Savanorystę siejant su pilietiniu ugdymu pažymima, kad užtikrinant tam tikras specifines sąlygas savanoriškoje veikloje keliamas pilietinis sąmoningumas (Jaunimo pagalba Amerikai, angl. Youth helping America, 2006; Viso gyvenimo mokymosi agentūra, angl. Agency for Lifelong Learning, 2007; Santinello, Cristini, Vieno ir Scacchi, 2012). Savanoriškos veiklos sąsajas su suaugusiųjų švietimu atskleidžia Kerka (1998), pristatydamas savaiminio mokymosi galimybes savanoriškoje veikloje. Štuopytė (2010) analizuoja savaiminio mokymosi būdą – siekimą išmokti kokybiškai atlikti savanorišką darbą. Tyrimuose vyrauja iš anksto numatytas ir nulemtas mokymosi įsivaizdavimas, kurio ieškoma savanoriškoje veikloje. Tačiau pati savanoriška veikla yra daugialypis ir nuolat kintantis reiškinys, ypač kai savanoriais yra jauni suaugusieji.

Edukologijos tyrimuose siejant jaunų suaugusiųjų savanorystę su mokymusi dažniausiai tyrimas grindžiamas pozityvistine paradigma. Tarptautinis savanorystės Europos Sąjungoje tyrimas (angl. *Study on Volunteering in the European Union*, 2009) pristato savanorystėje įgytų įgūdžių ir kompetencijų pripažinimo bei ugdymo (-si) ir mokymų rengimo savanoriams galimybes, todėl Gedvilienė, Karasevičiūtė ir Trečiokienė (2010) detaliau tiria socialinių gebėjimų ugdymą savanorystėje. Jaunuolių savanoriška veikla tiriama ir analizuojama kaip praktinių įgūdžių mokymosi galimybė (Fee ir Gray, 2011; Jezukevičiūtė ir Skirmanienė, 2015). Tačiau tyrimuose pasigendama siekio suprasti, kaip patys savanoriai patiria mokymąsi. Mokymasis savanorystėje labai sunkiai pamatuojamas, o dar daugiau atsiranda painiavos, kai iš anksto apibrėžiant mokymąsi savanorystėje ieškoma tų pačių mokymosi ir išmokimo metodų bei rezultatų kaip formaliajame ar net neformaliajame mokymesi.

Savanorystė pirmiausia yra savaiminio mokymosi sritis (Kerka, 1998; Štuopytė, 2010) ir neužtenka savanorystę tirti pagal formaliojo ar neformaliojo mokymosi paradigmas. Siekiant suprasti mokymąsi savanorystėje kyla pagrįstas klausimas, kaip patys savanoriai patiria savanorystę ir mokymąsi joje, kai nėra iš anksto numatoma, koks mokymasis turėtų būti. Interpretacinės fenomenologinės analizės tyrimas, skatinantis klausti ir atrasti, kaip patys savanoriai patiria savanorystę ir mokymąsi joje, yra aktualus ir naujas šiame kontekste, nes leidžia ieškoti savanorystei būdingų mokymosi galimybių. Fenomenologinių edukologijos srities disertacijų turinį šis tyrimas papildo nuosekliu interpretacinės fenomenologinės analizės (Smith ir kt., 2009) pritaikymu kiekviename tyrimo žingsnyje – pradedant formuluoti tyrimo klausimą, tyrėjai rengiantis tyrimui, renkant tyrimo duomenis, juos analizuojant ir aptariant. Lietuvoje tai pirmas edukologijos mokslų srities darbas, kuriame naudojama nuosekli interpretacinės fenomenologinės analizės metodologija.

Tyrimo reikšmingumas atsiskleidžia analizuojant iki šiol netyrinėtą dalyką – kokia yra jaunų suaugusiųjų mokymosi savanorystėje patirtis. Tyrimo duomenys atveria mokymosi

perspektyvą, kuri reiškiasi per santykį, kito asmens patyrimo vidinį virsmą, suvokiamojo (percepcinio) mokymosi perspektyvą ir kt. Tyrimas atskleidžia, jog mokymosi pagrindinė gija yra pasitikėjimas autoritetu ir pagalbą gaunančio asmens pripažinimas. Šie dalykai leidžia ieškoti tolimesnių atsakymų į klausimus – kaip savanorystę patiria pagalbą gaunantys asmenys ir kokias reikšmes jie suteikia šioms patirtims. Kaip savanorius ir savanorystę patiria savanorišką veiklą organizuojantys arba koordinuojantys asmenys? Kaip nutinka, kad vienais autoritetais savanoriai pasitiki, o kitais – ne, kas yra reikšminga tarp savanorio ir autoriteto, kas padeda atskleisti autentiško pasitikėjimo ir pripažinimo santykio esminius radimosi ir augimo aspektus?

Tyrimo metodologija

Siekdama atlikti fenomenologinį tyrimą daug dėmesio skyriau intensyviam ir nuolatiniam gilinimuisi į pasirinktą metodologinę prieigą, asmeninės savanorystės patirties retrospektyvią savirefleksiją ir atliekamo tyrimo refleksiją. Taip pat norėdama pasitikrinti tyrėjos kompetenciją atlikau pilotinį tyrimą, kurio neįtraukiau į disertacijos tyrimą dėl tyrimo dalyvių artimo santykio su manimi. Pilotinis tyrimas prasmingai pasitarnavo disertacijos tyrimui formuluojant tyrimo klausimus, užtvirtinant vidinę tyrėjos laikyseną tyrimo metu ir pasirenkant tyrimo dalyvius.

Savanorystės apibrėžimai nedetalizuoja pačios savanorystės, kuri nuo XX a. pradžios skleidėsi skirtingose veiklos srityse ir formose. Savanoriškos veiklos formos skaidėsi pagal skiriamo savanoriškai veiklai laiką ir savanoriavimo dažnumą, ko pasėkoje savanorystė tapo netolygi savanorystei. Ėmė ryškėti, jog savanorystė skiriasi savanorio įsitraukimu, atliekamos veiklos atsakomybe ir užduotimis priklausomai nuo jos trukmės bei skiriamo savanorystei laiko kiekio. Kitų šalių patirties dėka Lietuvoje savanorišką veiklą imta skaidyti siekiant atpažinti kaip savanoriaujama pagal tai, kiek laiko skiriama savanorystei. Žemiau pateiktame paveikslėlyje (Kurapkaitienė, Borovskaja, 2007) suskirstoma savanorystė į skirtingas savanoriškos veiklos formas pagal trukmę ir skiriamo laiko kiekį:

1 pav. Savanorystės formų schema

Tyrimui pasirinkta **savanoriška tarnyba** (1 pav.), kai savanoriaujama ne mažiau nei 20 val. per savaitę ir savanoriška veikla yra pagrindinė tuo metu įgyvendinama veikla, t.y. ne šalia darbo, mokyklos, studijų ar šeimos. Ilgalaiškė savanoriška tarnyba įtraukia savanorį į kasdienį organizacijos gyvenimą ir yra siejama su mokymosi savnoriaujant tikslais. Atlikta savanoriškos tarnybos tyrimų analizė Europoje 2007 metais (Association of Voluntary Service Organizations, Powell ir Bratovič, 2007) rodo, jog ilgalaikę nacionalinę, regioninę ar tarptautinę savanorišką tarnybą galima aptikti kiekvienoje Europos Sąjungos (toliau ES) šalyje. Tyrimų apžvalgos duomenys atskleidė, kad daugiausia tyrimų atlikta tyrinėjant ilgalaikės savanoriškos tarnybos naudą savanoriams ir dažniausiai įvardijama nauda buvo asmeniniam augime bei “horizontų” išplėtime (AVSO, 2007).

Tyrimo dizainas interpretacinės fenomenologinės analizės pagrindu

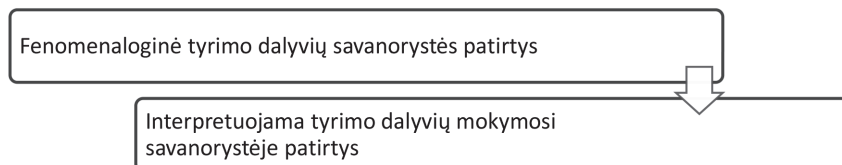
“IFA pagrindinis tikslas ne tik atskleisti unikalios tyrimo dalyvės/dalyvio pasaulio prasmės (fenomenologinė dalis), bet ir tų prasmių turinį bei daugiasluoksniškumą (interpretacinė dalis), kas dažniausiai nėra tiesiogiai matoma” (Smith ir kt., 2009). IFA yra ideografinė laikysena, besiremianti tam tikru fenomenu tam tikrame kontekste ir IFA yra atliekamas su maža tyrimo dalyvių grupe. “Subjektyvios interpretacijos svirtas - tai autoriaus sumanymo analizė. Jis ir suteikia vienovę visam kūrinui: kiekviename kūrinyje slypi „vidinis branduolys“, iš kurio ir išsirutuliojančios visos autoriaus mintys” (Šležeracheris, cituojamas Smith ir kt., 2009). Pirmoji tyrimų dalyvių grupė, surinkta Smith jo doktorantūros studijų metu buvo 9 asmenys. Toliau tęsiant tyrimus, tyrimo dalyvių grupė pasirenkama mažinant tyrimo dalyvių skaičių ir skiriant didesnę dėmesį tyrimo dalyvių duomenų analizei bei jos interpretaciją daugiasluoksniškumui, taip pat nevengiant iškelti tik pavienių tyrimo dalyvių patirtyje atsiskleidžiančių prasmių.

IFA tyrėjo vaidmuo – siekti suprasti, kaip tyrimo dalyviai stengiasi suprasti savo patyrimą. Interpretacinės fenomenologinės analizės žingsniai:

1. Daugkartinis skaitymas;
2. Fenomenologiniai komentarai;
3. Interpretaciniai komentarai;
4. Temos;
5. Temų kekės (vieno tyrimo dalyvio);
6. Temų kekės (skirtingų tyrimo dalyvių);
7. Metatemos;

Tyrimo analizės metu susitelkiama ties patirties prasme (angl. meaning) – tyrimo dalyvio įvykiais, procesais, santykiais. Remiamasi suvokimu, kad tyrimo dalyviai ir tyrėjas – abu interpretuoja – dviguba hermeneutika.

Svarbu pabrėžti, kad IFA tyrimas visų pirma yra kūrybinis tyrimas ir patikimumas neturėtų varžyti tyrėjo kūrybiškumo, tačiau atvirksčiai turi būti pakankamai plačiai suprantamas, kad tyrėjas galėtų kūrybingai ir sistematiškai atlikti tyrimą ir pateikti jo duomenis (Smith ir kiti, 2009). IFA tyrime pirmiausia panyrama į tyrimo dalyvių fenomenologinę patirtį ir siekiama suprasti jų teikiamą šiai patirčiai reikšmę, analiziojant ir įvardinant išnyrančias temas, kekes, temų kekes ir metatemas. Tik išanalizavus tyrimo dalyvių savanorystės patirtis diskusijos dalyje galimas žengti kitas žingsnis – tyrimo dalyvių patirties analizę interpretuojant mokymosi perspektyvoje. Schematiškai būtų galima pavaizduoti vdiem žingsniais 2 pav.:

2 pav. Disertacijos tyrimo analizės schema.

Tyrimo diskusijos dalyje trejose skiltyse pristačiau tyrimo dalyvių patirtis apžvelgdama jas su konkrečiomis teorinėmis paradigmomis – santykiškumo teorija, kurios kūrėjas Elias (1994), plėtotojai Kunkler (2011), Butler (1987) ir kiti; - Kito etikos filosofine laikysena, kurios kūrėjas Levinas (1979), plėtotojai Joldersma (2001), Saldukaitytė (2009) ir kiti; - Egzistencializmo filosofine laikysena, kurioje rėmiausi Heideggeriu (1993), Sartru (1970), Camus (1993) ir Kerkiegaardu (1995). Ketvirtitojoje “mokymosi atpažinimo savanorystėje” skiltyje įvardinau ir aptariau skirtingas mokymosi teorijas, besireiškiančias tyrimo dalyvių savanorystės patyrimo bei aprašiau teorijomis neatskleistą, bet tyrimo dalyvių išreiktą mokymosi savanorystėje patirtį. Edukologijos pasireiškimas savanorystėje skyrius gimė kaip tyrimo disukusijos apibendrinimas, įvardinant edukologijos raišką tyrimo dalyvių savanorystės patirtyse.

Tyrimas ribojasi pirmiausia subjektyvumu, nesiekia objektyvios tiesios pristatymo, bet siekia atskleisti mokymosi savanorystėje subjektyvias tyrimo dalyvių patirtis, kurios, tikimasi, universaliai atspindės ir kitų jaunų suaugusių, savanoriaujančių arba savanoriavusių ilgalaikėje, viso laiko savanorystėje patirtis teikiant socialinę pagalbą. Taip pat tyrime dalyvavę asmenys visi savanoriavo tiek, kiek buvo sutarę savanoriauti su organizacijomis. Nedalyvaujant tyrime savanoriams, nutraukusiems savanorystę anksčiau sutarto laiko, tai gali būti įzvelgiama kaip ribotumas. Gali būti, kad dėl to tyrimo dalyvių patirtyje nėra tam tikrus sunkumus atspindinčių, dėl kurių nutraukiama savanorystė, patirčių. Tai gali būti kitų tyrimų klausimas, kokią reikšmę mokymuisi savanorystėje turi savanorystės nutraukimas? Kitas tyrimo ribotumas – tyrimo dalyvių patirtis, kuomet savanoriaujama ilgai ir skiriant visą laiką, nes savanorystei skiriamas laikas ir trukmė tiesiogiai siejasi su savanorių patirties išgyvenimu (AVSO, 2007). Tyrimo dalyvių patirtis ribojasi savanoriškos veiklos pobūdžiu – tik socialinės pagalbos teikimo srityje. Tyrimo rezultatai gali atspindėti ir kitose srityse savanoriaujančių asmenų patirtis, tačiau šio tikslo nesiekia ir tai atpažįstama, kaip ribotumas. Pasirinktos IFA metodologijos dėka tyrimo dalyvių imtis yra nedidelė (6 tyrimo dalyviai) ir tai gali būti priskiriama ribotumui, tačiau kaip tik tai remiantis IFA metodologijos tyrimų praktika nulemia patirčių gylį ir daugiasluoksnės įžvalgas, galimai atspindinčias kitų tomis pačiomis sąlygomis savanoriaujančių jaunų suaugusių mokymosi patirtis.

Tyrimo dalyviai

Remiantis IFA metodologija (Smith, 2007), buvo pasirinkta tyrimo savanorišku dalyvavimu grįsta tyrimo dalyvių rinkimo strategija, kuomet tyrimo dalyviai buvo kviečiami per savanorius koordinuojančias organizacijas ir savanoriškos tarnybos programas administruojančias organizacijas. Tyrime dalyvauti išreiškė norą 10 buvusių savanorių. Iš jų tyrimui, pagal apsibrėžtą tyrimo lauką tiko 4 asmenys. Įvertinus tyrimo dalyvių trūkumą ir dalyvavusių interviu tyrimo dalyvių pasiūlymus, eigoje tyrimo dalyvių rinkimo strategiją keičiau į sniego gniūžtės. Likusius 4 tyrimo dalyvius kviečiau rekomenduojant juos kitiems prieš tai tyrime dalyvavusiems asmenims. Tyrimo interviu buvo pradėti 2017 metų sausio mėn. ir buvo baigti 2017 m. balandžio mėn. Tyrimo interviu susitikimuose dalyvavo 8 buvę savanoriai. Atlikus interviu buvo atsisakyta dviejų tyrimo dalyvių pasidalijimo savanorystės patirtimi, nes tik interviu metu paaiškėjo, jog vienas tyrimo dalyvis savanoriavo ne socialinės pagalbos teikimo srityje, kitas tyrimo dalyvis savanoriavo neskiriant pilno laiko savanorystei, bet po kelias valandas per savaitę savanoriaujant. Grįžus prie IFA metodolo-

gijos rekomendacijų įsitikinau, kad IFA tyrime pakanka mažiau tyrimo dalyvių, tad tyrimo kokybei užtikrinti perklausiau tyrimo interviu. Tyrimo medžiagoje duomenys pradėjo kartotis ir atspindėti jau turėtas kitų tyrimo dalyvių patirtis. Atsižvelgiant į tyrimo reviziją ir užfiksuotą prisotinimą bei Smith (2009) rekomendaciją apsiriboti nedideliu tyrimo dalyvių skaičiumi, tyrime dalyvavo 6 tyrimo dalyviai, 3 moterys ir 3 vyrai.

Tyrimo dalyvių savanoriškos veiklos procesas yra išgyventas praeityje, t.y. retrospektyvinė patirtis, įgyta Europos savanorių tarnybos programoje (4 tyrimo dalyviai), Jaunimo savanoriškos tarnybos programoje (1 tyrimo dalyvė) ir Tarptautinės savanoriškos tarnybos programoje, sukurtoje Point Coeur organizacijos (1 tyrimo dalyvis). Kaip ir numatyta trumpiausia trukmė – 6 mėnesiai, ilgiausiai trukusios savanorystės trukmė – 16 mėnesių. Visi tyrimo dalyviai savanoriavo socialinės pagalbos teikimo srityje ir savanoriškos veiklos patirtis buvo sietina su bendravimu, ir socialine pagalba, būnant kartu su pagalbą gaunančiais asmenimis.

Tyrimo **pasirinktas pusiau struktūruotas giluminis interviu**, remiantis Smith (2009) rekomendacijomis – klausimai turi būti atviri ir platūs, taip, kad tyrimo dalyvis galėtų ilgai ir asmeniškai kalbėti išgirdęs juos. Interviu metu klausimas apie mokymąsi nebuvo keliamas tyrimo dalyviams. Tiesioginis klausimas apie mokymąsi užkerta kelią autentiškam tyrimo dalyvio žvilgsniui į savanorystės patirtį ir nesąmoningai jį bando atitikti įšivaizduojamą arba girdėta reikalavimą – ką turėjo išmokti ir atkartoja „šabloninius“ mokymosi rezultatus. Smith (2009) įgalina tyrėją ieškoti ne tiesioginių klausimų, siejamų su tyrimo klausimu ir atrasti gilias ir autentiškas patirtis atskleidžiančius interviu klausimus. Savanoriaujantys jauni suaugusieji neišvengiamai mokosi savaiminiu būdu patekdami į naują aplinką, sutikdami naujus žmones ir imdamiesi naujos veiklos. Galima sakyti, kad visokia savanoriškos veiklos patirtis fenomenologiškai gali būti atpažįstama kaip mokymosi patirtis. Jarvis (2001) gyvenimišką mokymąsi apibūdina kaip suvoktą patirtį, kuri įvyko netikėtai arba kurios buvo sąmoningai siekiama keliant sau asmeninius mokymosi tikslus. Savaiminis mokymasis P. Jarviu teigimu yra gyvenimiškas mokymasis trunkantis visą gyvenimą. Remiantis Jarviu (2001) tyrimo dalyvių suvokta savanorystės patirtis yra mokymosi patirtis, kuria domimasi interviu metu pateikiamais klausimais. Tyrimo klausimus formuluojant pasitelkiau asmeninę darbo su savanoriais patirtį, kuri praturtino Smith rekomendacijas interviu klausimams.

Tyrimo radiniai

IFA metodologijoje (Smith, 2009) tyrimo temos abstrahuojamos į temų kekes kiekvieno tyrimo dalyvio naratyve ir iš temų kekių dėliojamos kelios pagrindinės metatemos apibendrinančios ir įtraukiančios visas tyrimo dalyvių patirtis. Šiame tyrime abstrahuotos apibendrinančios metatemos:

- Ėjimas į autentišką santykį su Kitu ir savimi;
- Brandinančios atskirtyje savanorystės patirtys;
- Gyvenimo mokslai vietoj formalių studijų;
- Atsakomybė už savo gyvenimą;
- Savanorystės dovanos ir dovanėlės.

Tyrimo duomenis suskirsčiau į dvi metatemų kategorijas – daug temų kekių sujungiančias dvi metatemas (2 pav.) ir tris metatemas, jungiančias po keletą temų kekių (6 pav.). Dvi didžiosios metatemos „Ėjimas į autentišką santykį su kitu ir savimi“ ir „Brandinančios

atskiriančios savanorystės patirtys“ turi daug panašių duomenų. O trys mažosios metatemos „Gyvenimo mokslai vietoj formalių studijų“, „Atsakomybė už savo gyvenimą“ ir „Savanorystės dovanos ir dovanėlės“ yra negausios duomenų, bet išskirtinės duomenų akcentais, atsikartojančiais tyrimo dalyvių patirtyse.

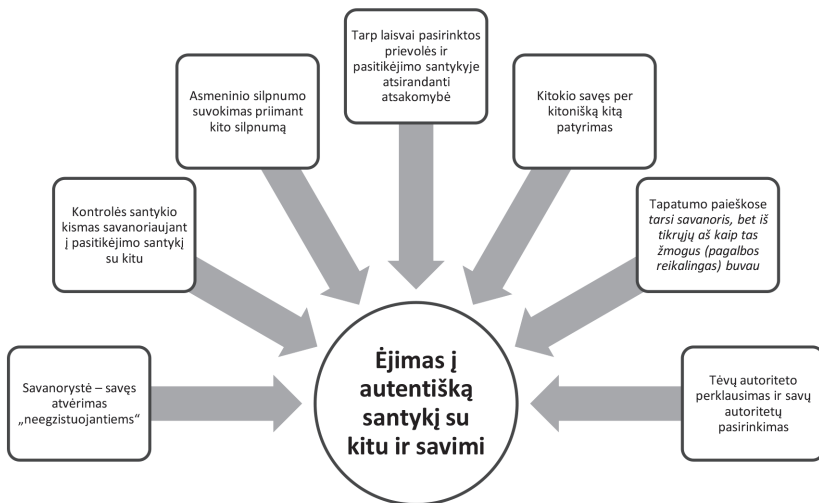
Dvi didžiosios savanorystės patyrimo metatemos

3 pav. Dvi didžiosios savanorystės patyrimo metatemos

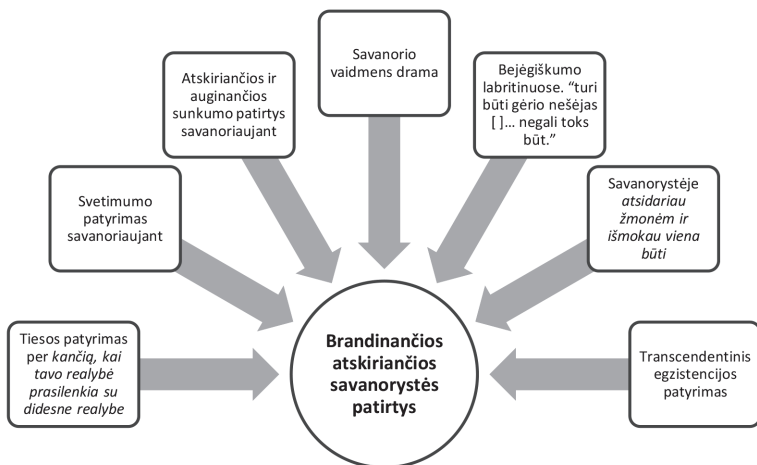
Abi metatemos prasideda ruošiantis savanorystei ir tęsiasi po savanorystės. Jos apima išskirtinį savęs ir kitų patyrimą savanoriaujant, kuris yra daugiau ir plačiau nei savanorystės patirtis. Savęs ir kitų patyrimą savanoriaujant apimanti patirtis suvokiama savanoriaujant, o pasibaigus savanorystei ieškoma šios patirties supratimo naujai. Be abejo, tyrimo dalyvių patirtis siejasi su jų ankstesne savanorystės ir kitų veiklų patirtimi bei remdamiesi ja tyrimo dalyviai geba atskleisti ir įvardyti gyvenimiškas (angl. *lived*) patirtis savanorystėje. Visi tyrimo dalyviai savanoriauti pradėjo atsiremdami į pasirinkimą savanoriauti auginusias patirtis ir dėl jų kūrė savo savanorystės gyvenimą, kuriame mokėsi gyvendami, nes savanoriaujant *atrodo kažkaip, kad kažkokio kito gyvenimo ir nebuvo* (Saulė).

Metatemos su išskleistomis temų kekėmis pateikiamos paveikslėliuose. Metatemą „Ėjimas į autentišką santykį su kitu ir savimi“ (4 pav.) sudaro 7 temų kekės, apibūdinančios santykio kismą.

4 pav. 1 metatema „Ėjimas į autentišką santykį su kitu ir savimi“

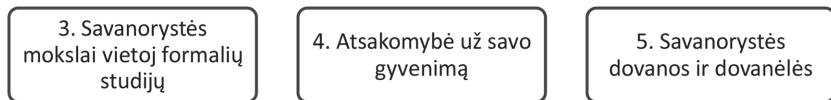
Metatema „Brandinančios atskiriančios savanorystės patirtys“ atskleidžia savanorio vidinį augimą ir asmenybinį brandos procesą atsiskiriant ir patiriant atskirtį savanorystėje. Kitas arba kiti yra šalia, tačiau savanoriai tarsi pasitraukia į vidinį gyvenimą ir atsiskiria nuo kitų, o tai leidžia jiems pamatyti, kokie jie būna įtemptais, dramatiškais momentais ir transcendentaliais. Toliau pristatomą metatemą (žr. 5 pav.) sudaro 7 temų kekės, atspindinčios vidinį kismą.

5 pav. 2 metatema „Brandinančios atskiriančios savanorystės patirtys“

Abi didžiosios metatemos yra vienodai vertingos savo prasmėmis. Jos pristatomos pirmiau ir paskiau ne pagal prasmę ar reikšmę, o atsitiktinai.

Trys mažosios savanorystės metatemos

6 pav. Trys mažosios savanorystės patyrimo metatemos

Metatemas renkuosi vadinti mažosiomis ne dėl jų mažesnio reikšmingumo, o dėl temų kekių kiekio jose. Mažąsias metatemas atskiriau nuo didžiųjų dėl tyrimo rezultatų skirtinumo. Smith ir kiti (2009), pristatydamas temų kekių ir metatemų sudarymo procesą, sako, jog temos ir temų kekės kaip magnetai traukia vienos kitas sudarydamos didesnę vienetą ir gali būti išskirtinai svarbios metatemos savo prasme, o ne temų kekių gausa; kitos metatemos svarbios temų kekių gausa jose. Temų kekės, traukusios vienos kitas, šiose metatemos atspindi ne mokymosi savanorystėje procesą, o jo rezultatus. Metatemos yra statiškos ir pačių tyrimo dalyvių suformuluotos išvados apie savanorystę – jos pasirinkimą ir pokyčio rezultatą.

Metatema „Savanorystės mokslai vietoj formalių studijų“ apima dvi temų kekes ir pateikiama 7 pav.:

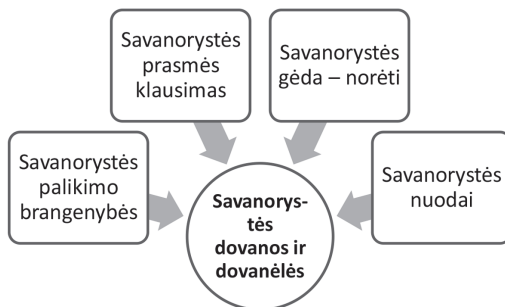
7 pav. 3 metatema „Savanorystės mokslai vietoj formalių studijų“

Metatema „Atsakomybė už savo gyvenimą“ pristatoma 8 pav. ir apima taip pat 2 temas:

8 pav. 4 metatema „Atsakomybė už savo gyvenimą“

Metatema „Savanorystės dovanos ir dovanėlės“ pateikiama 9 pav. ir apima 4 temų kekes. Šia metatema pasirinkau baigti tyrimo analizę, tarsi po šventės apžiūrėdama dovanas ir tuo baigdama šventę:

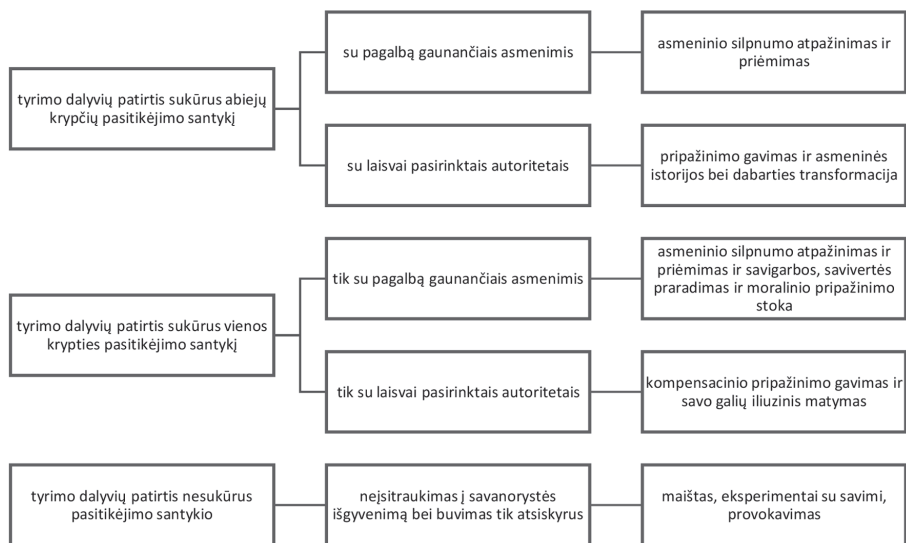
9 pav. 5 metatema „Savanorystės dovanos ir dovanėlės“

Tyrimo duomenų diskusijoje su vyraujančiomis teorijomis buvo svarbu nepalikti užnugaryje tyrimo dalyvių patirčių, bet jas į lygiavertį lygmenį. Teorijos ir tyrimai buvo kaupiami tyrimo laikotarpiu iki tyrimo analizės atlikimo pabaigos nesigilinant į jas, bet atidedant domėjimąsi jomis tol, kol bus pabaigta tyrimo analizė. Atlikus tyrimo duomenų analizę radinius siejau su aktualiomis teorijomis, ieškant atsakymų iškeltam tyrimo klausimui.

Savanorystės santykiškumo patyrimas

Pasitikėjimo santykis tyrimo duomenyse išryškėjo kaip “raudona gija”, kurios dėka tyrimo dalyviai tapo savanoriai. Stokojant pasitikėjimo santykio ar jo visai nepatiriant tyrimo dalyviai susidūrė su sunkiomis patirtimis ir jie nors buvo savanorystėje, bet nesijautė savanoriaujantys ir neišgyveno savanorystės. Savanorystė liko tarsi už stiklo ir atsiskyrė nuo savanorystėje supančių žmonių, savanorystei skirtą laiką ištvėrė “kažką veikdami”. Tyrimo dalyviams pasitikėjimo santykį sukūrus su autoritetais ir jo nesukūrus su pagalba gaunančiais asmenimis savanorystės patirtis suteikė vienpusį pripažinimą arba pripažinimą be savęs įveikimo. Toks pripažinimas ir pasitikėjimo santykis su laisvai pasirinktais autoritetais priminė vaikų patirtį su tėvais, kuomet savanoris yra nuolat palaikomas ir pripažįstamas, tačiau pagrindo tokiam pripažinimui išgyvenamas patyrimo trūkumas. Gautas savanorystėje pripažinimas teikė savigarbą, savivertę, kaip besąlygiškai vertingam asmeniui. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad besąlygiško pripažinimo patirtis tyrimo dalyviams, nesukūrusiems artimo santykio su pagalba gaunančiais asmenimis, bet išgyvenusiems pasitikėjimo santykį su autoritetais tarsi suteikė jiems pagalbą gaunančių asmenų statusą. Tyrimo dalyviai, nesukūrę pasitikėjimo santykio su autoritetais, stokojo šio santykio ir panirę į vienpusį santykį su pagalba gaunančiais asmenimis nebeturėjo vidinių išteklių reflektuoti ir suvokti savanorystės patirties. Panašiai tik kitoje perspektyvoje tyrimo dalyviai nesukūrę pasitikėjimo santykio su pagalba gaunančiais asmenimis stokojo šio santykio ir besimėgaujantys pripažinimu nepanirė į savirefleksiją, kurioje brandintų savęs silpno ir netobulo priėmimą.

Tyrimo dalyvių savanorystės patyrimus pasitikėjimo santykio perspektyvoje pristatant schematiškai galima būtų pavaizduoti taip:

10 pav. Pasitikėjimo santykio savanorystėje patyrimo ir stokos fenomenas

Savanorystės esminis išskirtinumas iš kitų veiklų, kuriose jauni suaugusieji nusprendžia dalyvauti yra atsakomybės jausmo išgyvenimas ir atsakomybės už veiklą priėmimas (Schwartz, 1974). Tyrimo dalyvių patirtyje išryškėjusi atsakomybės kilmė sietina su santykiškumo teorijos apibrėžiamomis intersubjektyvumo ir santykiyje tapimo tuo kuo esi sampratomis. Per žmonių tarpusavio priklausomybę Elias (1994) aiškina žmogiškų veiksmų ir patirčių susipynimą. “per nematomų su kitais žmonėmis susietų grandinių gausą kuriama figuracija (vok. Figuration, dar verčiama kaip apipavidalinimas). Daugybė atskirų žmonių, kurie pagal jų elementarius supratimus, jų vienas nuo kito priklausomumą ir jų vienas nuo kito priklausomybę skirtingiausiais būdais tarpusavy susiję atitinkamomis tarpusavio priklausomybių pynėmis sudaro figuraciją.” (Elias, 1994). Tokiam vienas nuo kito priklausomume ir priklausomybėje žmonės kuria vienas kitą. Minima tarpusavio priklausomybė yra nematoma, bet tiek pat tikra “koks tikras yra atskiras žmogus.” (Elias, 1994). Atsakomybės jausmo išgyvenimo ir atsakomybės už veiklą priėmimo tyrimo dalyvių patirtis išreiškė atsakomybės prigimtį santykiyje su Kitu, priešais kurį stovėdamas tampa atsakingas santykio su Kitu perspektyvoje ir tarpusavio susipynime.

Mokymosi santykiyje (Kunkler, 2011) teorija teigia, kad mokymasis yra ir gali būti intersubjektyvus, santykiškas ir kylantis iš tarpasmeninio santykio. Toks mokymasis yra besiremiantis Buberio dialogiškuoju *Tarp*, kuris vyksta pasitraukiant iš individualizmo ir nepereinant į kolektyvizmą dviejų žmonių dialoge. Tyrimo dalyvių santykiškumas savanorystėje buvo patiriamas nuolat dialogiškai, matant asmenį ir siejant save su asmeniu ir tokiu būdu išgyvenamas nuolatinis *Tarp*, kaip nežinojimas, neapibrėžtumas, bet tuo pačiu atsidavimas ir pasitikėjimas. Tad santykiškas savanorystės patyrimas tyrimo dalyviams tuo pačiu atvėrė ir mokymosi santykiyje perspektyvą.

Keičiantis Kito asmens patyrimas

Tyrimo dalyvių kismo patirtis su Kitu reikėsi asimetrinio santykio perspektyvoje. Savanorio santykis su pagalba gaunančiais asmenimis, santykį apibūdinant hierarchine perspektyva, yra hierarchiškai aukščiau už pagalbą gaunančius asmenis, o pagalbą gaunantys asmenys, priklausomi nuo savanorio teikiamos pagalbos, hierarchiškai žemiau už savanorį. Asimetrinį santykį hierarchinėje perspektyvoje analizavo Levinas (1979). Jo sąsajas su rūpesčiu tyrinėjo Bikauskaitė (2012), su pedagogo vaidmeniu – Joldersma (2001), su moterų spauda – Carrero de Salazar (2008), asimetrijos abipusybę analizuoja Tatransky (2008). Asimetriniai santykiai Levino (1979) apibūdinami pirmojo (angl. *first-person*), o ne trečiojo asmens (angl. *third-person*), kaip stebėtojo, perspektyva. Levinas (1979) pristato platesnę perspektyvą nei ankstesni santykių apibūdinimai, tarp „manęs“ ir „Kito“, kurios apibūdinant objektyviai negalime suvokti. Pirmojo asmens perspektyva „Aš“ apima viską, kas vadinama artimuoju santykių poliumi, kuriame Aš yra pasaulio centras. Visi kiti daiktai (ir žmonės) užima tai, kas vadintųsi tolimuoju santykių poliumi, gana tolimu nuo „Aš“ centro. Be erdvinių apibūdinimų, yra daugybė kitų kategorijų, Heideggerio (1993) apibrėžtų kaip egzistencinių, kuriomis reflektuojamas pirmojo asmens santykis su pasauliu. Remiantis sąvokomis „liūdnas“ ir „linksmas“, „naudingas“ ir „bevertis“, „stiprus“ ir „silpnas“ bei kitomis interpretuojamas pasaulis. Levinas „Aš“ artimajame santykių poliuje sudeda viską, kas apsupa „Aš“ (angl. *that-which-surrounds-the-I*) ir yra mano. Net kitus asmenis, kurie yra

mano vyras, mama, žmona, dukra, Levinas (1979) vadina tuo, kas apsupa „Aš“, kitu jis vadina ne tą asmenį, kuris gali būti labai panašus į mane. Kitas yra tada kitas, kai per santykį su aš atsiskleidžia savo keistumu, kitoniškumu, skirtingumu ir svetimumu. Kitas netelpa į artimajį santykių polių – „mano kategorizavimą ir mano lūkesčius, mano totalybę ir ekonomiką, mano vienodumą. Kitas yra svetimasis, kurį aš priimu į savo namus“ (Levinas, cit. pagal Joldersma, 2001). Žvelgiant iš tyrimo dalyvių perspektyvos, savanoris yra pirmasis asmuo, kuriam pagalbą gaunantis asmuo iš pradžių atrodo kaip kitas, esantis totalybės, ekonomikos ir vienodumu su savanoriu dalis. Kol pagalbą gaunantis asmuo yra pirmojo polio kitas arba *mano* kitas, savanorystė nevyksta, tyrimo dalyviai savo laiką, veiklas ir santykius yra linkę kontroliuoti ir numatyti, kaip turėtų atrodyti savanorystė ir pagalba žmonėms, kuriems savanoriai norėtų padėti. Pagalbą tyrimo dalyviai iki tam tikro laiko suprato kaip santykį su pagalbą gaunančiu asmeniu taip, lyg jis būtų savanorio „Aš“ dalis.

Levinas (1979) kviečia žvelgti giliau nei šis egocentrizmas, į santykius žmonių, kuriems taip pat gali atitekti pirmenybė, tačiau kurie yra rečiau atpažįstami. Tolimesniame poliuje kitas asmuo Levino (1979) vadinimas „Kitu“ nėra artimajame poliuje ir nėra mano totalybės, ekonomikos ir vienodumo su *manimi* dalis. „Kitas“ tolimajame poliuje privalo būti ne mano, kitas turi būti žmogus, netelpantis į mano totalybės standartus. Totalybė Levino (1979) sampratoje yra Aš komforto vieta, visa, kas priklauso man. Kitas (Levinas, 1979) yra ne tik kitas, bet tas, kuris nėra toks kaip aš, tas asmuo yra savaip keistas, kitoniškas ir svetimas. Kitas *netelpa į mano* kategorizavimą ir lūkesčius, *mano* totalybę, *mano* ekonomiką ir vienodumą su *manimi*. Kitas yra svetimas, kurį aš pakviečiu į savo namus. Žvelgiant iš tyrimo dalyvių perspektyvos, tyrimo dalyvių „*mano*“ buvo palikta laikotarpyje iki savanorystės – mano mama, mano draugai, mano šeima. Kai kurie tyrimo dalyviai net nesakė apie sprendimą savo draugams, nenorėdami pasirodyti jiems per daug keisti, per daug svetimi, tarsi bijodami nebetilpti į savo draugų artimajį polių. Pradėjus savanoriauti pirmasis poliūs liko vakuume ir tyrimo dalyviai perėjo iš įprasto *mano* į susitikimą arba susidūrimą (angl. *Encounter*) su Kitu: [Ž]mogus, su kuriuo tu gyveni irr jeigu negali bendraut, tada yra labai sunku, tikrai labai sunku (...) (Ieva, 134); Ir iš tikro, buvo pats sunkiausias dienos momentas, reikėdavo nu vėl su tais žmonėm kažkaip į kontaktą įeit, nes nu tikrai ten per dieną tų nesusipratimų, nesusikalbėjimų būdavo, būdavo (Eimantas, 221).

Kitas – savanoris, pagalbą gaunantis asmuo, darbuotojas, savo kitoniškumu, skirtingumu ir svetimumu išstūmė tyrimo dalyvius iš jiems įprasto buvimo artimajame poliuje ir įstūmė į atsakomybės už kitą prisiėmimą: [...] *kažkaip kasdien vis daugiau ir daugiau kažkaip tos prasmės atsirado to to buvimo. Nes aš nu neabejo, kažkaip nebeįnorėjau ten kažką tai keist, tiesiog pradėjau būt ten su tais žmonėm. (giliai įkvepia) Labai susidraugavau ten su keleta ten tokių (iškvepia) nusikaltėlių* (Eimantas, 311–314). Susidūrimas su Kitu yra begalybės transcendencija, už jį prisiimant atsakomybę, abstrakti begalybės idėja yra ne būtiškoje, o socialinėje plotmėje (Levinas, 1979). Tiek, kiek ji iškyla susidūrus su Kitu, per Kito veidą, Levino (1979) filosofijoje „išveda link intersubjektyvaus socialinio santykio“ (Saldutkaitytė, 2013). Atsakomybė yra tai, kas atitenka išimtinai man ir ko aš negaliu žmogiškai atmesti. Ši našta yra aukščiausias atskiro asmens orumas“ (Levinas, 1979). Etinis santykis, grįstas atsakomybe, Levinui yra galimybė išsaugoti kitybę. Šis santykis tyrimo dalyvių patirtyje atsispindi kaip kitybės išsaugojimas tiek pagalbą gaunančių asmenų perspektyvoje,

kuriant etikos santykį, tiek ir asmeninėje aš perspektyvoje, atskleidžiant savęs kitoniškumą su Kitu, kaip etiką savęs ir savaties kitoniškumui: [...] **labai ribotas** esu, ne toks fainais, kaip dažniausiai galvoju, bet ir kartais galvoju. Ir ta prasme ten labai save pamatyt gali, vat [...] kai visiškai nu, su kitu žmogum, neišaina ten žinai, susikalbėt (giliai įkvepia) (Eimantas, 602–604); aš galvodavau kaip jai padėt, nu labai dažnai ne tik galvodavau kaip padėti, bet atrodo ir jausdavausi panašiai kaip jinai. Ten tokius nu visokius jausmus jausdavau ir jinai, atrodo nu jos perimdavau jausmus kažkaip (Saulė, 105–106).

Pagalbą gaunantys asmenys, kurie yra silpnesni, buvo savanoriams nepasiekiami, neribojami ir nesutalpinami savanorių perspektyvos ir nekuriantys paklusnumo santykio su savanoriais dėl savo kitoniškumo. Savanorio su pagalba gaunančiu asmeniu santykis užsi-
mezgė esant pirmojo asmens, susiduriančio su Kitu, perspektyvoje, kai pagalbą gaunančio asmens kitoniškumas slypi jo pažeidžiamume. Pagalbą gaunančio asmens pažeidžiamumas kūrė savanorio neabejingumą, o tai Levino (1979) apibrėžiama kaip „atsakomybė už kitą, kuris žvelgia į tave“. Savanoris tampa atsakingas už pagalbą gaunantį asmenį atsiverdamas jo pažeidžiamumui ir negali pabėgti nuo šios atsakomybės. Esant savanorio santykiui su pagalbą gaunančiu asmeniu, silpnasis yra pagalbą gaunantis asmuo, tad ir dėl šio santykio susidūrimas su Kitu perkeičia savanorio santykį į pagalbą gaunantį asmenį ir į save. Pagalbą gaunančio asmens silpnumas ir akivaizdūs poreikiai būnant kitokiu neišvengiamai įpareigoja savanorį tapti atsakingu už pagalbą gaunantį asmenį kaip Kitą: *Labai susidraugavau ten su keleta ten tokių (iškvepia) nusika (...) nu jie nusikaltėliai, jie tiktai dar ne už grotų tuo metu buvo, taiti. Tai aš juo, aš iš Panevėžio, tai turbūt dėl to. (įkvepia) Taiti* (Eimantas, 213–215); *Bet jeigu su jais būni į juos žiūri, nebijai į juos žiūrėt (...), a kalbies, tai labai tą jaučia. Tai tokia ir prasmė yra* (Ieva, 186).

Savanorio, teikiančio pagalbą mažiau galinčiam Kitam fenomenas pirmojo asmens perspektyvoje yra buvimas vienas kitam nepakečiamu mokytoju per susidūrimą su kitonišku, skirtingu ir svetimu Kitu. Iš savanorio pirmojo asmens perspektyvos pagalbos reikalingo asmens pažeidžiamumas nepalieka pasirinkimo galimybės savanoriui būti atsakingam ar abejingam. Silpnesnio asmens pažeidžiamumas prasilaūžia pro savanorio ekonomiką ir totalybę. Savanoris tampa atsakingas atsigręždamas į pažeidžiamą asmenį su atsakomybe kurdamas pagalbos santykį. Kaip tik pažeidžiamumas yra pagalbos reikalingo asmens kitoniškumas, nesutalpinamas į savanorio totalybę.

Levino (1979) etikos perspektyvoje yra būtini abu asimetriniai santykiai – savanorio į pagalbos reikalingus asmenis ir pagalbos reikalingų asmenų į savanorius. Tyrimo dalyvių patirtyje yra akivaizdus ne tik atsakomybės už pagalbą gaunančius asmenis, bet ir išgyventas priklausomumo nuo pagalbą gaunančių asmenų santykis – *tarsi savanoris, bet iš tikrųjų aš kaip tas žmogus (pagalbos reikalingas) buvau* (Saulė, 94–95). Kitokio priėmimas įvedė į etinį santykį tiek save priimti, tiek išlikti savimi būnant su Kitu ir Kito priėmimui. Asmeninio buvimo su Kitu įprasminimas įveikus savo baimes *nebijai į juos žiūrėti* atveria susidūrimo su Kitu ir atsakomybės už Kitą pasireiškimą. Santykio su Kitu prasmė tyrimo dalyviams radosi tuomet, kai jie atsivėrė Kito pažeidžiamumui priimdami kitoniškumą kaip sudedamąją Kito ir savęs dalį.

Kitas savanorystėje tapo atsakymu į buvimo čia ir dabar prasmės klausimą ir Kitas tapo mokytoju atrasti ir priimti save pažeidžiamą ir su trūkumais. Savęs suvokimas gali būti ir

patirties suvokimas, kuris yra gilaus mokymosi apie save procesas, atvertas santykio su pažeidžiamu Kitu.

At(si)skyrimo savanorystėje patyrimas

Tyrimo duomenys atskleidė at(si)skyrimo reiškinį savanorystės metu, kuri išgyveno visi tyrimo dalyviai įvairiais patyrimo aspektais. Tyrimo dalyvių atsiskyrimas reiškėsi per tapatumo stoka: *[T]okių bendraminčių sunku buvo rast, dėl to gal taip ir (...) sekėsi (...)* (Viktoras, 63), per vienetą: *Jo, tai buvo tokios vienatvės jausmas, kartais, o užpildydavau ją savais darbais, bet vis tiek taip giliai būdavo tai (...) ne kas* (Viktoras, 120) ar netekties patyrimą: *[D]idžiausias stresas buvo tada, kai (...) išvažiavo tas britas [] nebuvo su kuo pasišnekėt, nebuvo su kuo pasidalint emocijų* (Karolina, 390; 395), per bejėgiškumą padėti Kitam absurdiškose situacijose: *[] jaunuoliai yra iš vaikų globos namų arba iš tokių labai konfliktiškų šeimų [...] – apieisti ir ir ir ten nu daug ten tokių labai skaudžių istorijų iš tikrųjų ir tos vienatvės labai daug* (Saulė, 99–100); *aš tada tą akimirką labai gerai atsimečiau, kad aš norėjau apsiverkti ir iš viso tenai žodžiu net nežinau – pabėgt* (Leva, 102-103), per buvimą svetimam: *Aš atbuvau ten pusę metų, daug ten atidaviau ir atrodo ir uždariau duris* (Saulė, 225), per savanorystės beprotystę: *Man tai buvo beprotystė, ir aš vis tiek ten to nesuprantu nu ir nesąmonė, iš tikro [...] jei šiandien susitikčiau, šiandien jau pasakyčiau, ką galvoju, va taip* (Eimantas, 480–482). Buvimas at(si)skyrusiam tyrimo dalyvius pirmiausia stebino ir glumino dėl patyrimo stiprumo, netikėtumo ir neapibrėžtumo. Sąmoningai arba nesąmoningai, savanorių savanorystės lūkestis siejosi su pasitenkinimo savimi ir prasmės veikiant bei būnant išgyvenimo siekiu. Tačiau savanoriaujant nėra vienpusiško, idealiai pozityvaus patyrimo. Savanorystėje tyrimo dalyvių patyrimas tikroviškumu skleidėsi per savanorystę, išgyvenamą skirtingais egzistencijos aspektais, tikrumą sutelkiant į absurdo patyrimą.

„Savanoriška sielos būseną, kai tuštuma tampa iškaltina, kai nutrūksta kasdienių veiksmų grandinė, kai širdis bergždžiai ieško jungiamosios tos grandinės grandies, tuomet šitoks atsakymas gali būti laikomas lyg ir pirmu absurdo ženklu“ (Camus, 1993). Egzistenciniai at(si)skyrimo aspekto skirtingumai išryškėjo dviem kryptimis – vienas atsiskyrimas vedė į savęs kūrimą, kitas – į absurdo ir beprasmybės patyrimą. Egzistencinės filosofijos atstovų (Sartre, Camus, Kierkegaarde ir kt.) nekasdienis egzistencijos išgyvenimas išskiriamas dviem kryptimis. Kierkegaarde (1995), analizuodamas Abraomo aktą aukojant Izaoką, apibrėžia egzistencinio išgyvenimo kryptį: „Jis be galo visko atsižadėjo ir vėl absurdo dėka viską sugriebia“ (Kierkegaarde, 1995). Sartre (1970) žmogaus egzistenciją aiškina kaip nieką: „Jei žmogus egzistencialistiniu požiūriu neapibrėžiamas, taip yra todėl, kad iš pradžių jis yra niekas. Jis bus tik vėliau ir bus tuo, kuo save pavers.“ Tyrimo dalyvių išgyvenimuose patirtas atsiskyrimas vedė ir į kierkegorišką „absurdo dėka visko sugriebimą“ ir į sartrišką „žmogus yra niekas“ suvokimą.

Sartriškai suvokdami atsiskyrimą (šio suvokimo atstovas yra ir Camus (1995)), tyrimo dalyviai kėlė klausimus kančioje ir nerasdami atsakymo tarsi Sizifas akmenį savanorystės beprasmybę išgyveno kaip našta ir stūmė jos akmenį priešais save. Beprasmybės našta užklupo dvejopai – kaip nepakeliama savanorystės lengvybė (pagal Kunderos romaną „Nepakeliama būties lengvybė“), Viktoro išreikšta kasdienybės savanorystėje epizodu: *Vėliau tiesiog nusmuko ir pasijaučiau kaip nuobodžiaudamas darbe ir sėdėdavau būdavo tiesiog prie*

kompo pusę dienos prasėdi ir ten feisbuke, nes nėra ką veikt (176–178) ir kaip nepakeliamas Kito gyvenimo kančios patyrimas: *[J]isai numirė [...] ir aš atsimenu tą vaiką, nu ta prasme, nu jisai nei verkė, nei ką, jisai sako, sako – nepripūs man padangų nu, kad nebesutaisys sako man dviračio kažkaip. Nu nežinau dabar kaip tai prisimenu kažkaip, nu labai daug tokių skausmingų dalykų* (Saulė, 192–194). Abiem atvejais tyrimo dalyviai gyveno kasdien keldami savanorystės klausimą – kas iš to? Kas iš to, jog padedu tiems, kuriems niekas iš esmės negali padėti, o mano pagalba yra tik epizodinė, jei ne imitacinė Kito žmogaus gyvenime? Ir kas iš to, kad noriu padėti, o niekam mano pagalba nėra reikalinga? A. Camus (1993) įvardija stiprų žmogaus prasmės troškimą „suprasti pasaulį – žmogui reiškia padaryti jį žmogišką, paženklinti jį savo antspaudu“. Konkrečių tyrimo dalyvių konkretus savanorystės pasaulis nuolatiniame at(si)skyrimo patyrimo lieka nesuprastas. Iki savanorystės pabaigos tyrimo dalyvių nesibaigiantis absurdo patyrimas liko pamatine savanorystės patirtimi. Abi neatsakyto klausimo kryptys tyrimo dalyvius atvedė prie atsakymo apie savanorystės patyrimą – šios patirties nenoriu. Lieka klausimas, kiek ši patirtis ne emociiniu, o egzistenciniu lygmeniu yra vis dėlto išskirtinai vertinga patirtis, apimanti egzistencinį at(si)skyrimo patyrimą.

Tyrimo dalyviai, atsiskyrimą suvokdami kierkegoriškai, susitelkė į absurdo situatyvumą, atsisakydami ilgą laiką pasilikti at(si)skyrę. Kiek tyrimo dalyvių atsisakymas absurdo ilgalaikiškumo yra jų laisvas sprendimas, o kiek nulemtas kitų arba kiek natūraliai pakitęs iš klausimo į atsakymą patyrimas, o kiek pabėgimas iš per daug emociškai varginančio išgyvenimo, sunku įžvelgti. Tačiau tyrimo dalyvių įvardijamas pasirinkimas ieškoti išėjimo iš absurdo tikint at(si)skyrimo baigtinumu išreiškiamas per vilties atramos taškus: *Nu tokiom pat sąlygom (skurdžiausiam rajone), kaip tie žmonės gyvenom. Ir, ir nu kažkaip buvo ten gyvent nu ten oriai kiek įmanoma* (Eimantas, 237–238); *Man buvo uždrausta (...) sakyti savo nuomonę, [...] aš jaučiausi dviprasmiškai, nes aš kaip ir norėjau pasilikti tam projekte, dėl to aš daugiau nieko nesakiau* (Kęstas, 291, 304). Kierkegaardas (1995) absurdo situacijoje išeitį įžvelgia proto susitikime su paradoksu: „Arba protas „nesupranta“ paradokso ir tada paradoksas yra papiktinimas, arba protas „laimingai“ susitinka paradoksą, tada proto aistra tampa tikėjimu. Tikėjime protas atpažįsta ir pripažįsta paradoksą. Tai reiškia, kad „protas pats save pašalina ir atsiduoda paradoksui“. Išgyvendami at(si)skyrimą, tyrimo dalyviai, viena vertus, nukreipė savo egzistenciją į viltį, į paradoksą – *buvo uždrausta ir nors norėjau, nieko nesakiau* arba *tokiom pat sąlygom gyvenom, bet oriai*, kita vertus, nuo at(si)skyrimo patyrimo nepabėgo. Pasirinkimas gyventi su viltimi ir at(si)skyrus tyrimo dalyvių savanorystėje reiškėsi ne „arba – arba“, o „ir – ir“ buvimu. Ne arba skurdžiai, arba oriai, bet ir skurdžiai, ir oriai. Nekalbu arba neturiu savo nuomonės, bet ir tyliu, ir turiu savo nuomonę. Tyrimo dalyviai at(si)skyrimo situacijoje priėmė at(si)skyrimą ir gyveno tiek atsiskyre, tiek ir neatsiskyre. Priimdami nebereiškė pretenzijų situaciją valdyti, bet atsidavė jai patirdami kančią, kurią Kierkegaard (1995) apibūdina priešprieša tyrimo dalyvių pasirinkimui: „Jis žino tik viena – kad tiesa turi ir privalo valdyti, bet kad ji turi ir privalo kentėti – šitai jam neateina į galvą“ (Kierkegaard, 1995). Viltis savanorystėje išgyvenant at(si)skyrimą tyrimo dalyvių siejama su tikėjimo aktu, nes tyrimo dalyviai neklausė paradoksalaus patyrimo skirtibių, nieiškojo ir nekovojo dėl teisingumo, bet tikėdami ir turėdami viltį at(si)skyrimą išgyveno. Tarsi nepasiliko jame, nors ir nebėgo nuo jo. Tyrimo dalyviai apkabino kančią ir

ją įprasmino: *Ir aš tada jau prie namų į kopyčią, ten ašaros, aš supratau, ant tos žemės, nu nieko nesupratau. Buvo beprotystė tokia. Ir tada nesupratau, nei kur tas Dievas yra, nei kam, tai buvo virš mano, ribų, visiškai virš [...]* Ir po to pradėjau galvot, (...) nu apskritai, ką kryžius reiškia (Eimantas, 448–450; 453–454); *Tai tas kelias gali būt nelengvas, bet jei tu tiki ir darai, tiki ir darai – tau visas pasaulis atviras* (Kęstas, 344). Kierkegaard (1995) kančiai priimti ir absurdui įprasminiu pasirenka Abraomą, kurio egzistenciją atskleidžia taip: „Jis tikėjo absurdo dėka; mat bet kokio žmogiško apskaičiavimo jau seniai buvo atsisakęs.“

Kai savanorystė susiduria su gyvenimo tiesa, ypač pagalbos stokojančių žmonių tikrovėje, ji negali atsiriboti nuo kančios. Kančia, išgyventa savanorystėje, yra tiesos apie tikrovę, save ir kitą išgyvenimas, nepriklausomai nuo to, į kokį galutinį tašką šis patyrimas atveda – į atsidavimą paradoksui tikint ar į atsidavimą klausimui be atsakymo, kurį A. Camus (1993) apibrėžia: „Pradėti mąstyti reiškia pradėti save pribagainėti.“ Net kai prisilietimas prie pagalbą gaunančio asmens yra *paviršutiniškas* ir neišgyvenamas taip, kad dėl jo galėtų kilti kančia, kančia patiriama dėl prasmės savanorystėje stokos arba kitaip kančia patiriama dėl kančios stokos. Patiriama kančia virsta mokymusi, kai ji įprasminama ir atsiveriama kančios patirties suvokimui, priimant kančios sąlygas pagal kierkegorišką „absurdo dėka visko sugriebimą“. Patirties suvokimas vyksta atsitraukus nuo išgyventos patirties ir tarsi žvelgiant į ją iš šalies ji suvokiama bei įprasminama. Ne visada logiškai aiškiai, tačiau vidujai nepasiliekant tik kančios patyrimo. O mokymasis neišeinant iš kančios patyrimo neįvyksta dėl grįžimo prie pakartotinio kančios išgyvenimo. Nuolat grįžtant į kančios patyrimą, kai joje nėra prasmės, kančia patiriama dar kartą, tačiau suvokti ją yra per daug nesaugu, tarsi tuomet tampant atsakingam už visų kenčiančių gyvenimą.

Mokymosi savanorystėje patirties atpažinimas

Tyrimo duomenų analizė atskleidė mokymosi savanorystėje patyrimą, kuris nebuvo planuotas ir kuriam nebuvo numatoma tikslų. Tyrimo dalyvių mokymosi procesas ir mokymosi rezultatai atpažįstami pasibaigus savanorystei ir įvardijami ne įgūdžiais ar žiniomis, o požiūrio kaitos ir suvokimo atsiskleidimo prasme. Mokymasis atpažįstamas per paliktos prieš savanorystę gyvenimo kasdienybės kontrastą su čia ir dabar išgyvenama savanoryste ir per kasdienybės skirtingumą sugrįžus. Be abejo, mokymąsi savanorystėje atspindi mokymosi iš patirties teorija, D. A. Kolb (1969) išplėtotą keturiais mokymosi žingsniais. Tyrimo dalyviai įvardija mokymosi iš patirties proceso žingsnius: *Padėdavo ten viską susidėliot [...]* labai daug dalykų išmokyti gali, gali išmokyti apie save, išmokyti apie kitus žmones (Eimantas, 595, 597–599) ir mokymosi ir patirties žingsnių stoką: *[I]šmokau, kad man gyvenime trūksta refleksijų, nes vat jeigu būčiau pasidaręs, būčiau konkrečiai ir išvardinęs, vat ką man reiškia ta savanorystė dabar negaliu pasakyti taip tiksliai (...) neatsakysiu* (Viktoras, 236–237).

Tyrimo dalyviai akcentavo refleksijos svarbą, kuri įmanoma, kai yra artimas santykis su palydinčiu arba atsakomybę prisiimančiu asmeniu, ir mokymosi stoką be susivokimo galiybės refleksijoje. Neapsiribojant mokymosi iš patirties perspektyva, ji gali būti dalis visuuminio mokymosi teorijoje. Savanorių mokymosi patirtis reiškiasi ir visuuminio mokymosi teorijos (Heublein ir Zimmermann, 2016), kuri apima asmens jausmus, protą ir kūną, perspektyvoje: *Eksperimentavau su miego rutinom, [...] ryte eidavau penktą ten bėgioti, kadangi penktą eidavau bėgioti, reikia dešimtą eit miegoti, [...] stumdydavau laikus tuos ir žiūrėdavau*

kaip reaguoji į tai [...] tiesiog susiradau savo idealią dienos rutiną, kad man geriausia eiti miegot su saule ir keltis su saule ar ne, keltis prieš saulę – penktą valandą, o eit miegot apie dešimtą (Viktoras, 154–156). Tyrimo dalyvių patirtyje visuminis mokymasis reiškiasi per jau minėtą patyriminį mokymąsi, refleksiją, kūno, jausmų ir proto įtraukimą į mokymąsi ir per visuomenės skirtingumo realybę: Nu [...] tokiom pat sąlygom, kaip tie žmonės gyvenom. Ir, oriai kiek įmanoma. [...] ten neegzistuoja (tas miesto rajonas – aut. past.) vis visi viską vagia, ta prasme, vandenį, elektrą, nu nes jo nėra, ten vargšų rajonas, absoliučiai (Eimantas, 236–238; 412–413); [...] nebuvau mačius anksčiau iš arti neįgalus žmogaus. Neteko susidurt nei artimoj aplinkoj, nei gatvėj – niekur (Ieva, 62–63) bei besitęsiančio laike dėl savanorystės veiklos toje pačioje vietoje ir bendraujant su tais pačiais žmonėmis. Tyrimo dalyviai, įvardydami savanorystės patirtį, atspindėjo ir transformuojamojo mokymosi teoriją tam tikrais aspektais. J. Mezirow (2012, cituojama Calleja, 1994) apibrėžta reikšmių schema remiasi „tikėjimo, sprendimo ir jausmų koncepcijos konsteliacija, kuri formuoja tam tikrą interpretaciją“. Tyrimo dalyviai išreiškė naujai besiformuojančias reikšmes savanorystėje, interpretuodami visuomenę: [...] Kodėl tarkim mūsų namo laiptinių gyventojai, jie niekada nesišneka, kodėl nepadarius vat kokios nors iškylos, ten kieme ten tarkim su užkandžiais ar kažką tai tokio. Bet paskui kai grįžau aš supratau kodėl, nes niekas nenori to daryt (Karolina, 280–284), interpretuodami save: [N]u tai labai sunki patirtis iš tikrųjų, labai yra sunki (tyla), tu nueini visas kažkoks neapsiplunksnavęs ir (...) ir ten nes nu tiesiog [] (Saulė, 207).

Reikšmės kito ir keitė savęs bei pasaulio suvokimą: [N]u kažkaip dabar atrodo pamačiau nu kaip netobulai viskas veikia. Ir kad gali dirbti žmonės, kurie neturi išsilavinimo, [...] Nu pamačiau, kad labai svarbu ribos, nes nu kai jų nėra, nu tiesiog tu paskęsti (Saulė, 213–215); Ir aš negaliu kitaips sakyt, kad savanorystė buvo absoliučiai dalis to, į ką, [...] šeima yra dabar. Tai man buvo tas irgi toks ženklas, kad neatsitiktinai čia viskas taip man susiklostė. Tai čia gal paskutinis, dalykas, svarbiausias (Eimantas, 737–741).

Tyrimo dalyviai nujautė, kad jie mokysis keisdami, bet mokytis nebuvo planuojama, tam nebuvo keliami tikslai, mokymasis nebuvo nei struktūriškai, nei metodiškai tvarkomas ir visas jo procesas vyko stichiškai. Per interviu buvę savanoriai vis grįždavo prie kismo įvardijimo savanorystėje, tačiau kuris suvoktas savanorystės patirtčiai tolstant laiku ir žvelgiant į ją iš atsinaujinančio suvokimo perspektyvos. Savanorystė tyrimo dalyvių pasakojime praėjus tam tikram laikui tarpui apibūdinama kaip procesas, suteikiantis giluminį suvokimą, kuris esmiškai keičia profesijos pasirinkimą Ir ir dabar nusprendžiau, kad visiškai keičiu profesiją, [...] kelionės, arba diplomatija, [...] politiniai ryšiai, tarptautiniai ryšiai, tai man žymiai labiau prie širdies. Kalbos! Galiausiai man žymiai labiau prie širdies, negu kinezai ir taip vat irgi keičiasi viskas (Karolina, 543–547) (nebūtinai kopijuojant savanoriškos veiklos praktiką), kasdienio gyvenimo kokybę: [A]š pradėjau labai vertinti tai, ką aš čia turiu. Ir visai kitaip pamačiau ir tą miestą, kuriame gyvenu. Įvertinu tai, kad reikia asmeninių pastangų, kad tave sudomintų vieta (Ieva, 94–95), santykio su kitu ir savimi kokybę: [A]š atsidariau žmonėm, kad nebijočiau priimti kažkokio į širdį tarkim, nebijočiau išlieti, išlieti emocijų, nebijočiau pasidalinti savo **nuomone**. [...] turbūt atvirkštinį dalyką išmokau, kad galiu ir pati viena būti (Karolina, 489–492), savo ribotumo ir galių priėmimą: Tai vat tai (įkvepia) buvo tokių irgi momentų, kur buvo svarbu kažkaip, kai jau tada prisidirbau, kad žinai pasekmes pasiimt tas, svarbu tavo gyvenime, apskritai (Eimantas, 566–569) ir kt.

Tyrimo dalyvių mokymosi procesas ir mokymosi atpažinimas reiškiasi suvokiamojo (percepinio) mokymosi teorijoje (angl. *Perceptual Learning Theory*), kurios atstovai J. J. Gibson ir E. J. Gibson (1955), R. L. Goldstone (1998), K. Connolly (2017) ir kiti pristato suvokiamąjį mokymąsi, atskirdami jį nuo suvokimo raidos ir suvokimo brandos. J. E. Gibson (1963) apibrėžė suvokiamąjį mokymąsi, kuris, anot jos, yra „bet koks santykinai nuolatinis ir nuoseklus suvokimo pokytis, besiremiantis praktika arba patirtimi pagal tam tikrą tvarką“. Šis apibrėžimas turi tris pagrindines dalis: pirmą – suvokiamasis mokymasis yra ilgai trunkantis, antrą – yra suvokiamas ir trečią – yra praktikos arba patirties rezultatas. Suvokiamasis mokymasis ilgalaikis, nes suvokimo pokytis vyksta lėtai, jam reikia laiko. Suvokiamasis mokymasis yra autentiškas ir nereguliuojamas, dėl to suvokimo pokyčiai yra mokymosi proceso rezultatai. Mokymosi procesas suprantamas kaip išgyvenamas procesas, o ne mąstymo ar įgūdžių treniruotės. „Suvokiamasis mokymasis apima palyginti ilgai trunkančius organizmo (angl. *Organism*; turima omenyje gyvo organizmo) suvokimo sistemos pokyčius, kurie pagerina gebėjimą reaguoti į aplinką, o aplinka ir sukelia šiuos pokyčius“ (Gibson, 1963). Paskutinė apibrėžimo dalis (Gibson, 1963) paaiškina, kodėl ir kaip suvokiamasis mokymasis atsiranda. R. L. Goldstone (1998) suvokiamąjį mokymąsi apibūdina kaip organizmo gebėjimą atsiliiepti aplinkai. Ir suvokiamasis mokymasis vyksta tik tuomet, kai jis kyla iš aplinkos poveikio. Suvokiamojo mokymosi kilmė iš aplinkos yra išskirtinis ir pagrindinis suvokiamojo mokymosi bruožas. Juk kaip tik aplinkos sąveika atskiria suvokiamąjį mokymąsi nuo suvokimo brandos, nes branda didėja priklausomai ne nuo sąveikos su aplinka, o nuo genetinių sąveikų.

Suvokiamojo mokymosi atvejai tyrimo dalyvių patirtyje buvo paremti diferencijavimu, kuris nebuvo suvoktas tol, kol nebuvo patirta visiškai skirtinga patirtis nuo ankstesnės: *Irrr buvo labai sunku, aš galvojau, kad aš labai gerai anglų moku, tikrai įsivertinau, kad man labai trūksta anglų kalbos* (Kęstas, 163–164); *Tokių dalykų pamatai apie save, kokių tu tikrai nežinotum, nepatirtum, nepamatytum savo patogioj namų sofutėj* (Karolina, 508–510), ne visuomet iki galo ir aiškiai įvardijant, kas vis dėlto pasikeitė. Save diferencijuojant, suvokimas kyla ne iš mąstymo ar vaizduotės, o iš labai konkrečios palyginimo patirties, kuri įmanoma tik įgyjant skirtingą patirtį. Diferenciacija yra vienas iš suvokiamojo mokymosi bruožų. Kitas suvokiamojo mokymosi bruožas – sujungimas. Sujungimas yra diferencijavimo „kolega“ (Gibson, 1963). Kaip diferencijuojame patirtis, taip ir kažkuriuo metu galime jas sujungti, atskirdami nuo kitų patirčių pagal vieną bendrą bruožą – atvirumą sau ir kitiems tarsi dvi sujungtas vieno atvirumo puses: *[A]š atsidariau žmonėm, kad nebijočiau priimti kažkokie į širdį tarkim, nebijočiau išlieti, išlieti emocijų, nebijočiau pasidalinti savo nuomone. [...] turbūt atvirkštinį dalyką išmokau, kad galiu ir pati viena būti* (Karolina, 489–492). Patyrimą su sujungiamo patirtimi tyrimo dalyvė sieja su vienišumu ir socialumu kaip lygiavertiškai sujungtą, bet drauge ir skirtingai suvoktą patyrimą: *[M]an atrodo kiekvienas žmogus turi išmukti, nes vis tiek nesam mes pastoviai vieniši, bet nesam ir toki labai socialūs, kad mum visą laiką reikėtų žmonių, visą laiką reikėtų kažko tai, kas su tavim šneka ir panašiai* (Karolina, 496–499). R. L. Goldstone ir L. A. Byrge (2013) diferencijuotų patirčių sujungimą išreiškia kaip „dvi vienos monetos puses“, nes patirtys „jas diferencijuojant ir jungiant tampa suvokimo vienetais“.

Trečias suvokiamojo mokymosi kriterijus – dėmesingumo reikšmingumas (angl. *attentional weighting*), kuris reiškiasi per praktiką arba patirtį – tampa automatinis, iš pagarbos

tam tikroms ypatybėms. Tyrimo dalyviai tai stipriausiai patyrė sugrįžę iš savanorystės: *Aš kažkaip į Lietuvą grįžau, mama pro nugarą praėjo, aš jau viskas, sukausi, nes būdavo tokių momentų [...] iki šiandien mašinoj visada užsirakinu, visas duris [...]. Toks tiesiog atsirado, nes ten būdavo plėšdavo, sankryžoj sustoji, duris atidaro, išneša ką nors, žinai* (Eimantas, 679–683). Dėmesys tam tikriems dalykams tapo automatinis iš pagarbos kitiems, toms sąlygoms ir tam gyvenimui, kurį savanoriai gyveno. Toks automatiškumas suvokiamojo mokymosi paradigmoje ir yra suvokiamojo mokymosi proceso rezultatas.

Ketvirtas suvokiamojo mokymosi kriterijus – dirgiklio įspaudas arba įsidėmėjimas (angl. *Stimulus imprinting*). Dirgiklių įspaudai susiformuoja be jokio vadovavimo ar nurodymo, jeigu įsispaudžia ilgalaikiam ir nekasdieniam patyrimui. Savanorystės patirties gylio, ilgalaikiškumo ir išskirtinumo įspaudai tyrimo dalyvių apibūdinami taip: *Toks supratimas atėjo, kad pats esi šeimininkas savo likimo, daryk tą, ką nori daryti* (Viktoras, 106); *[] aš pradėjau labai vertinti tai, ką aš čia turiu. Ir visai kitaip pamačiau ir tą miestą, kuriame gyvenu. Įvertinu tai, kad reikia asmeninių pastangų, kad tave sudomintų vieta* (Ieva, 94–95).

Tyrimo dalyvių patirtys ir jų analizė suvokiamojo mokymosi perspektyvoje atskleidžia, jog suvokimas yra kur kas sudėtingesnis, nei atrodo. Tyrimo dalyviai suvokiamojo mokymosi proceso rezultatus apibendrintai sunkiai gali pristatyti, nes suvokiamąjį mokymąsi kiekvienas tyrimo dalyvis priėmė skirtingai, todėl ir jo rezultatai skirtingi. Galima tik įžvelgti tendencijas, kurias atskleidė tyrimo dalyviai. Viena tų krypčių – atsakomybės už savo gyvenimą ėmimasis, kita kryptis – profesinis sąmoningumas, trečia – savęs ir kito vertinimas.

Svarbu paminėti dar kelis mokymosi aspektus savanoriaujant, kurie siejasi su mokymosi teorijomis. Vienas iš jų – mokymasis iš klaidų, jis aptariamas klaidos kultūros paradigmoje. „Mokymasis yra cikliškas procesas, apimantis demonstruojamo elgesio įsivertinimą, klaidų arba galimybių atradimą, galiausiai naujo elgesio kūrimą bei įgyvendinimą“ (Homsma, cituojamas *The Dutch Authority for the Financial Markets*, 2017). Dažniausiai mokymasis iš klaidų siejamas su organizacinės kultūros tyrimais, bet tai intensyviai atsiskleidžia ir tyrimo dalyvių pasakojime: *[P]ridariau pats klaidų, [...] ne taip gerai sukontaktavau su žmonėm, kaip galėjau, nors kone visko išklausiau* (išklausinėjau – aut. past. (Viktoras, 85–86); *Bet kas liko, tai tos didesnės pamokos iš klaidų* (Viktoras, 87–88); *Ir aš tada aš ne neatlaikiau, jis mane žiauriai užkniso ir ir tas buvo baisu, aš jį pradėjau smaugt prie jo draugų ir tada, tikrai neplanuoji, išvažiuavęs tenai su ta krikščioniška tipo misija kad taip taip gali atsitiikt* (Eimantas, 489–491). Kai klysti draudžiama, tai aiškinant atsakomybe ir saugojimusi nuo pavojingų klaidų, tuomet įvyksta atvirkštinė žmonių reakcija – atsakomybės vengiama dėl baimės suklysti. Kai klaida suvokiama kaip mokymosi galimybė ir ji integruojama į kasdienybę, asmeninė atsakomybė ir kūrybiškumas stiprėja bei skleidžiasi, nes baimė suklysti ir atsakomybės vengimas slopsta (van Dyck ir kt., 2005). Tyrimo dalyvių mokymosi iš klaidų patirtis buvo suvokta jas aptariant ir įsivardijant jų prasmę su kitais esančiais šalia per savanorystę arba reflektuojant klaidas iš tyrimo interviu perspektyvos. Tiek mokymasis iš klaidų, tiek „tabu“ ribų peržengimas įgalino tyrimo dalyvius išgyventi asmeninę atsakomybę už savo gyvenimą ir atsiverti kūrybiškumui bei iniciatyvumui po savanorystės, nesvarbu, ar patys tyrimo dalyviai savanorystės patirtimi džiaugėsi, ar ne. Mokymasis iš klaidos tyrimo dalyviams suteikė vidinę laikyseną ir toliau nebijoti klaidos bei į ją žvelgti mokymosi žvilgsniu.

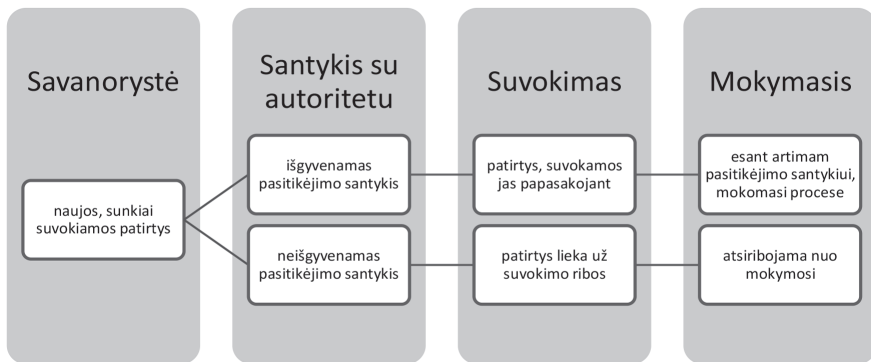
Mokymosi atpažinimo momentas, atsiskleidęs tyrime ir neapibūdintas kitose teorijose, reikėsi per nesuvoktą tyrimo dalyvių prieš savanorystę arba savanorystės pradžioje sau iškeltą klausimą arba lūkestį Tyrimo dalyviai prieš savanorystę arba savanorystės pradžioje kėlė sau lūkesčius ir klausimus, į kuriuos savanoriaudami nesąmoningai rado atsakymą. Atsakymai ir lūkesčių išpildymas išsiskleidė bendraujant su pagalba gaunančiais žmonėmis, su kitais savanoriais, imantis savanoriškos veiklos, ieškant savęs. Stebėtina, kad tyrimo dalyviai savanorystėje atrado, kas labiausiai jiems kėlė nerimą arba kas juos stipriausiai traukė – ribų baimė pakito į ribų poreikį, santykio su Dievu paieška pakito į Dievo buvimo patyrimą, lūkestis tapti tokiam *vau* išsipildė atsivėrimu sau ir kitiems, lūkestis apsišlifuoti kaip asmenybei – susiformavimu kaip žmogui. Prieš savanorystę tarsi ištarus burtazodžius, savanoriaujant jie lyg savaime išsipildė. Teorijų, aiškinančių tokią mokymosi perspektyvą arba paradigmą, nepavyko rasti. Iš dalies tai atspindi nesąmoningo mokymosi teoriją (Núñez Partido, 2012; Alamia, Orban de Xivry, San Anton, Olivier, Cleeremans, 2016), tačiau tai nėra sietina tik su nesąmoningu mokymusi. Tyrimo dalyviai suvokia savo baimes, klausimus ir lūkesčius, tačiau baimėms įveikti, klausimams atsakyti ir lūkesčiams įgyvendinti jie nesiima jokios veiklos, o savanorystės veikla tiesiogiai nesisieja su tyrimo dalyvių vidiniais troškimais. Nepaisant to vidiniai troškimai yra įgyvendinami. Troškimų įgyvendinimas nė vienam tyrimo dalyviui nebuvo tik lengvas ir malonus patyrimas, atvirksčiai, veikiau sunkus ir varginantis patyrimas. Tačiau savanorystės pabaigoje atsakymai į prieš savanorystę kilusius klausimus ir lūkesčių, kuriuos tyrimo dalyviai kėlė sau prieš savanorystę išpildymas tapo savanorystėje išgyventu patyrimu.

Mokymasis Jarvio (2001) apibūdinamas kaip suvokta patirtis, kuri įvyko netikėtai arba kurios buvo siekiama sąmoningai. Patirtis, turinti potencijos būti mokymosi patirtimi, yra tuomet, kai ji nauja, netikėta, kelianti klausimus ir neleidžianti nurimti (Jarvis, 2001). Savanorystėje tyrimo dalyviai, viena vertus, siekė jiems reikšmingos patirties ir drauge pateko į tokias patirtis, kurių nesiekė ir jos ne tik buvo naujos, bet ir kėlė daugybę naujų klausimų. Netikėtoje patirtyje klausimai kilo apie asmenų, gaunančių pagalbą, gyvenimo prasmę, organizacijų veiklos prasmę ir ypač apie tyrimo dalyvių asmeninį gyvenimą bei asmeninės egzistencijos prasmę. Patirtys savanorystėje įstūmė tyrimo dalyvius į iki šiol nepatirtus išgyvenimus ir atvėrė naują mokymąsi perspektyvą. Prasmės ieškojimas mokslininkų (Jarvis (2001); Rogers, 1969; Mezirov, 1991; Butkienė ir Kepaliaitė, 1996; Wagner, 2006) įvardijamas kaip neatsiejamas mokymosi palydovas, neleidžiantis nesimokyti patiriančiam asmeniui. „Patirtis, išgyvenama dalyvaujant, turi prasmę, kurią verbaline forma išreiškiame tik tada, kai ją perduodame kitiems. [...] Tokiose situacijose galime stebėti patirties transformaciją į mokymosi procesą“ (Jarvis, 2001). Tyrimo dalyvių patirties prasmė savanorystėje buvo perduodama laisvai pasirinktiems autoritetams, pasipasakojant jiems nuo paprastų kasdienių iki pačių sudėtingiausių situacijų. Tyrimo dalyvių patyrimo klausėsi ir kitas psitikėjimo santykiu susietas asmuo, išklausantis ir suteikiantis jam pripažinimą jo patyrimo. Patirties suvokimo procesas vyko kaip tik santykio su kitu paradigmoje, kurioje savanoris jautėsi priimamas ir galintis atskleisti kontroversiškus nutikimus, jausmus ir apibendrintai – išgyvenimus. Savanoriams perduodant patirtį kitam kontroversiški nutikimai neatsiejami atskleidė tyrimo dalyvių pažeidžiamumą ir klaidas, kurioms atverti buvo būtinas psitikėjimo santykis, kai tyrimo dalyviai galėjo jaustis saugūs ir nekaltinami. Remiantis Jarviu

(2001), tyrimo dalyvių savanorystės patirtis virsta mokymusi tuomet, kai ji yra suvokiama. Pasitikėjimo santykis su autoritetu įgalino tyrimo dalyvius atskleisti patirtis ir suvokti jas, kas ir yra mokymosi sąlyga.

Tyrimo dalyvių patirtys, net ir patiriant kontroversiškus ir daugybę klausimų keliančius išgyvenimus, ne visuomet įgijo mokymosi perspektyvą, kartais atvirkščiai – tyrimo dalyviai liko užstrigę Sizifo patirtyje, dėl to mokymąsi sunku apčiuopti ir atrasti. Sizifo išgyvenimai tyrimo dalyvius gąsdino arba skatino savanorystės reikšmingumą neigti, tarsi savanorystės patirties visai nebūtų buvę. Savanorystės patirtį apibūdinantiems tyrimo dalyviams kaip „minų lauką“ arba „buvimo paviršutiniškai laimingam“ trūko pasitikėjimo santykio su autoritetu, kuriam jie rūpėtų ir kuris suteiktų pripažinimą. Minimų tyrimų dalyvių patirtys yra vertingos ir prasmingos, bet interviu metu jie sakė pirmą kartą pasakoję apie patirtis tiek daug arba jog per mažai apie jas reflektavo. Esminis trūkumas šiems tyrimo dalyviams – pasitikėjimo santykio stoka, todėl jų patirtys liko tik asmeniškai išgyventos ir nesuvalkotos dėl pasitikėjimo santykio su kitu, tyrimo perspektyvoje įvardijus su laisvai pasirinktu autoritetu stokos. Mokymasis, kaip suvokta arba siekiama suprasti patirtis (Jarvis, 2001), nevyko stokojant pripažinimo ir pasitikėjimo santykio ir savanoriai liko užsisklendę grynajame patyrimo, kuris liko nesuvalktas.

Tyrimo dalyvių patirtys ir savanorystės patirčių suvokimo procesas atskleidė, jog mokymosi savanorystėje pagrindas yra pasitikėjimo santykis su autoritetu, kurio buvimas leidžia suvokti net ir labai sunkius išgyvenimus. Jarvio (2001) teigimu, yra patirčių, kurias pasakoti pradeda „sunku išreikšti žodžiais, bet...“, ir nors sunku išreikšti žodžiais, kai yra pasitikėjimo santykis, pavyksta papasakoti tai, kas ir įgalina jas būti toliau suvoktomis patirtimis, o mokymosi perspektyvoje – mokymusi. Schematiškai mokymąsi, kai yra pasitikėjimo santykis su autoritetu, galima būtų išreikšti taip:

11 pav. Mokymasis, kai yra pasitikėjimo santykis su autoritetu

Laisvai pasirinkto autoriteto svarba mokymuisi savanorystėje yra esminė mokymosi galimybė, nes, kai jo nėra, savanorystės patirtys lieka nepapasakotos ir už suvokimo ribos, o tai neleidžia joms tapti mokymosi patirtimi. Kai yra pasitikėjimo santykis su autoritetu, savanorystės patirtys pasakojamos nuolat ir suvokiamos nuolat – tiek savanoriaujant, tiek

savanorystei pasibaigus. Tyrimo dalyviai, ypač išgyvendami sunkias patirtis, atsigręžia į autoritetus, ieškodami tarsi suvokimo veidrodžio savo patirtims. Patyrę autoritetų pripažinimą tyrimo dalyviai tampa pajėgūs savanorystėje leistis į naujus patyrimus ir į tolesnį suvokimą, kas ir yra mokymasis.

Edukologijos pasireiškimas savanorystėje

IFA metodologijos pagrindu domėjimasis savanorių patirtimis leido nuo pat pradžių palikti atvirą klausimą apie mokymosi savanorystėje patirtis ir atvėrė galimybę rasti iki šiol netirtiems mokymosi savanorystėje bruožams. Tyrimo duomenys atskleidė šio mokymosi patirtis, kurios kreipia mokymosi svarbą iš metodinės ugdymo (-si) savanorystėje paradigmos į mokymosi paradigmą, grįstą pasitikėjimo santykiu tarp savanorio ir kitų savanorystėje veikiančių asmenų. Tyrimo dalyvių mokymosi savanoriaujant patyrimo atspindėjusi santykių su savimi, kitu ir laisvai pasirinktu autoritetu svarba atvėrė netikėtą dalyką – santykiškumo svarbą savanoriaujant.

Mokymasis, ieškant santykio su savimi, pasireiškė per atskirties patyrimą, kai tyrimo dalyviai vieni noriai, kiti priverstinai ėmė gilintis į save ir ieškoti, kaip priimti ir suvokti save. Atskirties patyrimas siejosi su savanorystei skiriamu visu laiku, bet taip pat ir su pagalba gaunančių asmenų pažeidžiamumu. Mokymasis patiriant atskirtį vyksta tuomet, kai atskirties patirtis pradeda suvokti dialoge su Kitu, kuriuo savanoris pasitiki. Atskirtis savaime nėra mokymosi patirtis, tačiau jos patyrimas, suvoktas per santykį su Kitu, tampa mokymusi.

Mokymasis, ieškant santykio su Kitu, pasireiškė per neįgalumą kontroliuoti Kitą, kuris yra priešais savanorį ir kai Kito buvimas neišvengiamas. Tyrimo dalyvius ypač skaudina susidūrimas (angl. *encounter*) su pagalbą gaunančio asmens pažeminimu, bejėgyste ir gyvenimo trapumu. Mokymasis iš Kito vyko nuolat ir neišvengiamai, tačiau siekiant užtikrinti savanoriui kuo palankesnę mokymosi aplinką ši patirtis gali ir neturėti mokymosi reikšmės, nes susitikimas su kitu yra nekontroliuojamas iš išorės. Tai vidinis savanorio ir Kito susitikimas, kai vyksta išorėje nepastebimi pokyčiai. Susitikimo su kitu mokymosi procesas veikiamas pasitikėjimo santykio su autortitetu, su kuriuo, remiantis santykiškumo teorija (Elias, 1994), susisaisęs savanoris gali rasti pažeidžiamumo patyrimo veidrodį ir atramą šiai patirčiai suvokti (Jarvis, 2001). Mokymasis „išpasakojant“ patyrimą ir žvelgiant į pasirinktą autoritetą su pasitikėjimu gali vykti planuotai ir spontaniška, kai pasitikėjimo santykis jau užsimezgęs.

Mokymasis plėtojant santykį su laisvai pasirinktu autoritetu tyrimo dalyvių patirtyse išryškėjo kaip pagrindinė mokymosi savanorystėje sąlyga, kuriai esant savanoris leidžia sau „subyrėti“ ir „susirinkti“ save iš naujo, nes, kai yra pasitikėjimas, savęs „surinkimo“ naujai garantu tampa pripažinimą suteikiantis autoritetas. Bitino (2006) apibrėžtas edukologijos mokslų objektas remiasi ugdymo filosofijos paradigma – ugdymo proceso dalyvių (ugdymtojų ir ugdytinių) abipuse veikla, t. y. jų sąveika. „Galima teigti, kad ugdymo reiškinių ir procesų esmę sudaro ugdomoji sąveika; ji yra edukologijos mokslinio pažinimo objektas. Šiuolaikinė ugdymo filosofija tokią ugdymo sampratą laiko optimalia“ (Bitinas, 2006). Šis tyrimo atradimas atskleidžia naują mokymosi savanorystėje reikšmę, kuri išryškina santykio su laisvai pasirinktu autoritetu pirmumą prieš metodinių sąlygų realizavimą, siekiant įgalinti mokymąsi savanorystėje. Santykio pirmumas pasitikėjimo prasme, kurį rodo savanoris, ir pripažinimo prasme, kurį rodo laisvai pasirinktas autoritetas, yra akivaizdus

tyrimo dalyvių patyrimas: *[P]as jį nueidavau, bet kai eidavau, bėgdavau. Ne, būdavo ten penki kartais per tuos metus, bet kai eidavau, tada, žinai, **ką daryt, ką daryt**, žinai? Nu ir jis ten jis viską su. Padėdavo ten viską susidėliot (Eimantas, 590–594); Aš norėčiau truputėlį a to paviršiaus, kad įsitrintų ir į mane (ranka trina savo petį) [...], kad kažkoku difuzijos būdu aš perimčiau truputėlį tos savybės tai man atrodo pavykus ta patirtis vien dėl to (Ieva, 255–259); Tai mum irgi labai padėjo, nes mes kasdien galėdavom pas ją nueit, kasdien papasakot kas gerai, kas negerai, gal kažko trūksta, gal namuose kažkas negerai (Karolina, 141–144). Pasitikėjimo santykio patyrimas tyrimo dalyviams leido pripažinti visas patirtis, pasakojant jas autoritetui – suvokti ir suprasti savanorystėje vykstančių išgyvenimų prasmę. Tarsi mokymosi garantas, laisvai pasirinktas autoritetas leido savanoriams ne tik patirti, bet tą patyrimą naujai įvertinti dialogo su autoritetu būdu. Pripažinimo, kurį savanoriams suteikė autoritetas, atvėrė jiems pasitikėjimo galimybę ir **leido panirti į išgyventą patyrimą bei suvokti**, kas yra mokymasis (Jarvis, 2001).*

Kai nebuvo pasitikėjimo santykio su laisvai pasirinktu autoritetu, metodinis darbas su savanoriu buvo nevaisingas ir kėlė savanoriui įtarumą bei pasinaudojimo savanoriu patyrimą: *[...]per pokalbius su manim jįsai jįsai kažkaip atrado save [...] kaip gali irgi vesti tas konsultacijas ir tada pradėjo su kitais, nu bet nežinau, man tai nepatiko. Tai tikrai jaučiausi kaip tas bandomasis triušis (...)* (Saulė, 141–142). Šis patyrimas atskleidžia lyg ir paslėptą žinojimą apie mokymąsi savanorystėje, kad metodiškai puikiai organizuojama savanorystė yra nepakankama mokymosi aplinka, kai nėra pasitikėjimo ir pripažinimo santykio su pasirinktu autoritetu. Taip išryškėja dar vienas svarbus aspektas, jog mokymuisi savanorystėje užtikrinti neįmanoma primesti autoriteto, kaip tai galbūt galima kitose mokymosi procesą užtikrinančiose aplinkose. Savanorystėje svarbu sudaryti galimybes laisvai pasirinkti autoritetą, su kuriuo sukūrus pasitikėjimo ir pripažinimo santykį savanorystė virsta giluminio, transformuojančio ir įprasminto mokymosi aplinka.

Tokį santykio, o ne metodiškai grįšto darbo su savanoriu pirmumą įprasmina santykiškumo teorija (Elias, 1994), atskleisdama santykį kaip ontologinę realybę. Santykis kaip esminė mokymosi radimosi arba neatsiradimo sąlyga yra atskleidžiama „kas aš esu be tavęs?“ perspektyvoje, pagrindžiant, kad savanorio be autoriteto pripažinimo tyrimo dalyvių patyrimo net ir nėra. Tuomet mokymosi savanorystėje galimybė neegzistuoja. Santykiškumo kaip pirminės reikšmės atsiskleidimas savanorystėje atveda prie prof. Bitino (2006) edukologijos apibrėžimo, kuris išryškina ugdytojo ir besiuogančiojo (suaugusiųjų mokymesi) tarpusavio sąveiką kaip esminę mokymosi sąlygą ir palydi dar toliau į santykiškumo ontologinę perspektyvą sutelkiant dėmesį ne į mokymosi savanoriaujant mokymus, darbo su savanoriais metodus ar kitas technines detales, o į pasitikėjimo ir pripažinimo santykį.

Edukologijos pasireiškimą savanorystėje galima įvardyti savanorio ir laisvai pasirinkto autoriteto sąveika, kai savanoris užmezga pasitikėjimo santykį, o autoritetas pripažinimo. Tokia tarpusavio sąveika tarp autoriteto ir savanorio įgalina savanorystės patirties suvokimą ir užtikrina mokymosi procesą. Kai neišsiskleidžia savanorystėje pasitikėjimo ir pripažinimo santykis tarp savanorio ir laisvai pasirinkto autoriteto, viena vertus, savanoriai nesiryžta leisti į nesaugų patyrimą, kita vertus, jei leidžiasi į atvirą patyrimą su pagalba gaunančiais asmenimis, pažeidžiamumo patirtys tarsi užveriamos skrynioje, kurią bijoma atverti, ir apie savanorystę nepasakojama net artimiems žmonėms.

IŠVADOS

Koncentruotai pristatomos pagrindinės mokymosi savanorystėje įžvalgos, atskleistos pasitelkus interpretacinę fenomenologinę analizę.

- **Mokymasis savanorystėje patiriamas esant pasitikėjimo santykiui su kitu**, kai tampama dialogo „Aš - Tu“ dalimi. Dialogo santykis su kitu savanorystėje reiškiasi istoriškai ir hierarchiškai labai įvairiose santykių dinamikos srityse – su buvusiais savanoriais, draugais ir tėvais, kartu savanoriaujančiais savanoriais, atsakingais už savanorystę asmenimis ir tais, kuriems savanoriai padeda. Tačiau labiausiai mokymąsi savanorystėje atveria santykis su laisvai pasirinktu autoritetu.
- Patirdami pasitikėjimo ir pripažinimo santykį su laisvai pasirinktu autoritetu tyrimo dalyviai išgyveno savęs ir veiklos prasmę bei atsivėrė naujoms patirtims ir iššūkiams. **Pasitikėjimą autoritetu tyrimo dalyviai įvardijo kaip vieną esminių mokymosi galimybių savanoriaujant.** Stiprus priklausymo nuo pasirinkto autoriteto išgyvenimas leido savanoriams suprasti ir įprasminti egzistenciškai stiprią, kartais ir sunkiai išgyvenamą patirtį.
- **Kurdami pasitikėjimo santykį su laisvai pasirinktu autoritetu, tyrimo dalyviai mokėsi padėti kitam ir sau išgyvendami egzistencinį sunkumą.** Teikdami pagalbą asmeniui savanoriai vis stipriau įsitraukdami į artimos draugystės santykį teikė pagalbą, savo buvimu kurdami kartu ir klausdami, kuo dar galėtų būti naudingi.
- Tyrimo dalyviai, nepatyrę pasitikėjimo ir pripažinimo santykio, bandė išverti savanorystės laiką. Neatrandant pasitikėjimo santykio nė su vienu kitu, savanorystė tyrimo dalyviams apsiribojo nuotykiiais, eksperimentais su savimi ir nusivylimu. Taigi kai **nėra pasitikėjimo ir pripažinimo santykio, mokymasis savanorystėje, kaip ir ji pati, liko neįmanomas** savo esme – pagalba gali netekti prasmės, egzistencija gali virsti tik *paviršutiniškai laiminga*.
- Tyrimo dalyvių santykis su pagalba gaunančiu asmeniu, kai **nebuvo pasitikėjimo ir pripažinimo santykio su pasirinktu autoritetu, ištūmė juos į egzistencinį beprasmybės išgyvenimą, kuris** jaunam suaugusiajam **liko kaip nesuvokta patirtis, kurios geriau visai nebūtų buvę.**
- **Atsisakydami išankstinių nuostatų kito ir savanorystės atžvilgiu, kontrolės santykį tyrimo dalyviai pakeitė į pasitikėjimo santykį ir tuo pagrindu pradėjo kurti savanorišką veiklą** savo aplinkoje nelaukdami leidimo, nurodymų ar kitokių savanorystę legalizuojančių veiksmų. Keičiantis santykiui, kai kontrolė pereina į pasitikėjimu grįstą santykį su šalia esančiais, savanoriai, suvokdami patirtį, atrado savanoriškos veiklos prasmę, įgalintą pasitikėjimu, ir asmeninę laisvę bei kūrybingumą.
- **Tyrimo dalyviai, priimdami kitionišką Kitą, mokėsi savęs priėmimo ir tapsmo savimi plėtodami santykį su Kitu.** Esant asimetriniam savanorystės santykiui, tarsi apsiekiama vaidmenimis – savanoris tampa pagalba gaunančiu asmeniu, pagalbą gaunantis asmuo – savanorio mokytoju. Santykis su kitu tyrimo dalyviu mokė priimti asmeninius trūkumus, negalias, silpnumą ir kitus iki savanorystės „neegzistavusių“ trūkumus, dėl kurių tyrimo dalyviai ėmė matyti tikresnį savęs vaizdą ir tapo drąsūs gyventi su trūkumais.

- Gyvenant atsiskyrus, santykio su savimi, savo kūnu, pomėgiais paieškos ir atradimai išsiskleidė suvokimu apie save kaip apie brandžią, savarankišką, gebančią ir norinčią būti ne tik tarp kitų asmenybę. **At(si)skyrimo patyrimas tyrimo dalyviams reiškėsi per buvimą svetimam kaip situatyvų išgyvenimą ir buvimą svetimam kaip pagrindinę savanorystės giją.** Save patiriant kaip svetimą per visą savanorystės laikotarpį, pati savanorystės patirtis, tarsi neišsemiamą Sizifo kančia, lieka nesuvokta ir užsklęsta.
- Patyrę at(si)skyrimą, tyrimo dalyviai idealizuotą savanorystės įsivaizdavimą pakeitė savanorystės suasmeninta tikrove su mirtimi, ligomis, skurdu, konfliktais ir kitomis ribinėmis pagalba gaunančių ir kitų, artimais tapusių žmonių patirtimis. **At(si)skyrimas tyrimo dalyviams suteikė suasmenintą savanorystės patyrimo prasmę.**
- **Mokymasis savanorystėje realizuojamas sąmoningai ir nesąmoningai – siekiant suteikti patirtims prasmę ir / arba to nesiekiant.** Mokymosi perspektyvos savanorystėje atsiveria per mokymosi iš patirties, visuminio mokymosi, transformuojančio mokymosi, suvokiamojo mokymosi paradigmas.
- **Išmokimą tyrimo dalyviai suvokė sugrįžę po savanorystės į įprastą kasdienybę ir tarsi naujai ją atradę.** Naujai suvokiamoje kasdienybėje tyrimo dalyviai patyrė save kaip galinčius imtis atsakomybės ir kurti gyvenimą toki, kokio jie nori. Esminis tyrimo dalyvių įvardytas išmokimas savanorystėje – atsivėrimas sau ir kitiems.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos pateikiamas remiantis tyrimo dalyvių subjektyvia interpretacine fenomenologine analize ir siejamos su jaunų suaugusiųjų savanoriška tarnyba teikiant socialinę pagalbą. Formuluoiant rekomendacijos ir siekiant tyrimo duomenis pristatyti kaip galinčius ateityje būti naudingus, iškyle dilema dėl tyrimo rezultatų supaprastinimo. Tyrimo rezultatai tarsi principai atkreipia dėmesį į savanorystėje vykstantį mokymąsi ir gali būti praktikoje naudojami bei interpretuojami įvairiai. Reflektuojant praktinę situaciją ir atskleidžiant tyrimo rezultatų sąsają su praktine vėikla, skirtingi praktikoje veikianys asmenys ir / arba organizacijos) gali atrasti skirtingas tyrimo rezultatų reikšmes veiklai. Todėl šios subjektyvios rekomendacijos, tikėtina, remiasi subjektyvia praktinės veiklos nuostata, kuri nebūtinai tinka visoms galimoms praktikoms. Didžiausia rizika man, kaip tyrėjai, pristatant rekomendacijas, nukreipti dėmesį nuo svarbiausios tyrimo dalies – tyrimo rezultatų pristatymo, kuri yra nepalyginti vertingesnė siejant ją su mano asmeninėmis išvalgomis, kaip rezultatai gali būti naudojami praktikoje. Pasitikėdama praktikai, rekomenduoju į čia pateiktas rekomendacijas žvelgti kritiškai ir reikalingas praktikai išvalgas sieti su tyrimo rezultatais.

1. Savanoriškos veiklos organizatoriams, siekiantiems savanorių įsitraukimo teikiant socialinę pagalbą, svarbu atkreipti dėmesį į visavertį savanorių įtraukimą – į kasdienes veiklas, visas problemas, kurios susijusios su pagalba gaunančiais asmenimis, ir sudėtingas jų situacijas. Prasminga ne saugoti savanorius nuo sunkių patirčių, o leisti jiems patirti kančią ir absurda, su kuriais susiduria pagalbą gaunantys asmenys. Tyrimo duomenys atskleidė, kad saugant savanorius nuo sunkesnės patirties atimamas autentiškas reikalingumo išgyvenimas ir nepatiriama kančia, kuri padeda atsiverti intensyviai mokymosi galimybei.
2. Remiantis tyrimo duomenų išvalgomis atskleista, kade siekiant mokymosi savanorystėje svarbu dėmesį skirti ne tik metodiniam darbo su savanoriais pasirengimui, bet ypač atvirumui suteikiant savanoriui pripažinimą ir įgalinant jį atsiverti, ką jis patyrė savanoriaudamas. Su savanoriais dirbančių asmenų atvira pripažinimo laikysena leidžia savanoriui patiriant sunkumo, kančios, bejėgiškumo ir pažeidžiamumo jausmus kalbėti apie šias patirtis nesistengiant įrodyti savo svarbumo bei „išpažinti“ savo trapumą, o tai tampa raktu patirčiai suvokti, t. y. mokyti.
3. Tyrimo dalyvių savanorystės patirčių analizė atskleidė pasitikėjimo ir pripažinimo santykio su autoritetu nuspėjamumą ir pasirinkimo laisvę. Rūpinantis mokymosi galimybėmis savanoriškoje tarnyboje yra svarbu sudaryti galimybę savanoriams laisvai pasirinkti autoritetą, su kuriuo per pasitikėjimo ir pripažinimo santykį savanoris galėtų suvokti savanorystės patirtis ir augti mokymdamasis.
4. Siekiant įgyvendinti tolimesnius savanorystės fenomenologinius tyrimus, kai teikiama socialinė pagalba, prasminga tirti, kaip savanorystę patiria pagalbą gaunantys asmenys ir kokias reikšmes jie suteikia šioms patirtims.
5. Kitas galimas savanorystės fenomenologinio tyrimo tikslas – ieškoti atsakymo, kaip savanorius ir savanorystę patiria savanorišką veiklą organizuojantys arba koordinuojantys asmenys, kurie disertacijos tyrime tyrimo dalyvių vadinami laisvai

pasirinktais autoritetais. Toks tyrimas galbūt parodytų savanorystės edukologinę perspektyvą atskleidžiant ir pristatant autoritetų, teikiančių pripažinimą savanoriams, patirtį.

6. Siekiant įgyvendinti tyrimus, nebūtinai renkantis fenomenologinę perspektyvą, prasminga ieškoti atsakymo į klausimą, kaip nutinka, kad vienais autoritetais savanoriai pasitiki, o kitais ne, kas reikšminga savanorio ir autoriteto santykyje ir kas padėtų atskleisti autentiško pasitikėjimo ir pripažinimo santykio esminius radimosi ir augimo aspektus.

TYRIMO RADINIŲ APROBACIJA

Disertacijos tema paskelbtos mokslinės publikacijos

1. Gudžinskienė, V., **Kurapkaitienė N.** (2013). Volunteering Expression Using Different Models of Social Work with Third-Countries Citizens. *Outlines of Social Innovations in Lithuania*. Publisher: European Scientific Institute, Kocani, Republic of Macedonia, 158-178.
2. Sadauskas, J., **Kurapkaitienė, N.** (2013). „Savanorystė socialiniame darbe – sąsajos ir įtampos“. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Šiaulių universitetas, nr. 2(40).
3. Gudžinskienė, V., **Kurapkaitienė, N.** (2018). „Atskiriančios ir auginančios sunkumo patirtys savanoriaujant“. ISSN 2029-2775 (online), Socialinis darbas, Nr. 16(2), p. 208–225;
4. Disertacijos tema skaityti pranešimai konferencijose
5. **Kurapkaitienė, N.** (2013). Mokymosi mokytis kompetencija savanoriškoje veikloje. Mokslinė konferencija *Šiuolaikinio jaunimo problemos ir jų sprendimo galimybės XXI a. iššūkių kontekste*. Lietuvos edukologijos universitetas. Gegužės 9 d.
6. **Kurapkaitienė, N.** (2013). Learning Moments in Multicultural Volunteering. Mokslinė konferencija *Savanorystė ir mentorystė kultūrinio bendradarbiavimo kontekste*. Mykolo Romerio universitetas, Tolerantiško jaunimo asociacijos ir Afriekiečių bendruomenė. Birželio 20 d.
7. Gudžinskienė, V., (2013). **Kurapkaitienė N.** (2013) Experience in use of models in socialwork with third countries citizens (field of study: project of multicultural volunteering centre). *Social inovations: theoretical and practical insight*. October 10-11 d. Vilnius.
8. Gudžinskienė, V., **Kurapkaitienė, N.** (2014). Connections of Creativity Theories with Volunteering Experiences. SOCIN 2014: international interdisciplinary conference on social innovations *Social Innovations: theoretical and practical insights 2014*: conference abstracts: October 23-24. Romeris University. Prieiga per internetą: http://socin2014.mruni.eu/wp-content/uploads/2014/10/D_2014-10-22.pdf.
9. **Kurapkaitienė, N.** (2014). Savanorystė ir jaunimas. Konferencija – diskusija *Savanorystės vaidmuo jaunimo problemų kontekste – iššūkiai ir perspektyvos*. Vš. Į. „Socialinis Veiksmas“. Spalio 13 d. Renginio programos prieiga internete: http://savanoriai.org/index.php/lt/main/new_page/konferencija-diskusija-spalio-13
10. Gudžinskienė, V., Januškevičiūtė A., **Kurapkaitienė N.** (2013). Cultural diversity and intercultural communication in the context of third countrys. *Social inovations: theoretical and practical insight*. October 10-11 d.Vilnius.
11. **Kurapkaitienė, N.** (2013). „Galių pasiskirstymas savanoriškoje socialinėje veikloje“. Tarptautinė mokslinė konferencija *Socialinis darbas ir galia*. Vilniaus universitetas. Lapkričio 8 d.
12. **Kurapkaitienė, N.** (2018). Savanorystės galia ir negalia santykyje su Kitu. *Mokslinė konferencija „Skautai vakar, šiandien, rytoj“*. M. Mažvydo biblioteka. Spalio 5d.
13. **Kurapkaitienė, N.** (2018). Atskiriančios ir auginančios sunkumo patirtys savanorystėje. Jaunimo tyrėjų tarpdalykinė mokslinė-praktinė konferencija: *Kodas „Jaunimas“*. Vilniaus universitetas, M. Romerio universitetas, Jaunimo reikalų departamentas. Lapkričio 15d.

Disertacijos tema publikuoti kiti leidiniai

1. Gudžinskienė, V., Kurapkaitienė, N., Januškevičiūtė, A. (2013). Savanorystės multikultūrinėje aplinkoje vadovas : projekto patirtis. Tolerantiško jaunimo asociacija, Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 190 p. ISBN 9786098118032. Prieiga internete: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/10608>>.
2. Kurapkaitienė, N. (2013). Darbo su savanoriais pagrindai. Mykolo Romerio Universitetas. Vilnius, p. 184. ISBN 978-9955-19-551-1.
3. Kurapkaitienė, N. (2014). Jaunimo Savanorystės programos Vadovas. Vš.Į. “Socialinis Veiksmas” ir Vš. Į. DUKU, Vilnius, 78 p. ISBN 978-609-95690-0-2. Prieiga internete: http://savanoriai.org/index.php/lt/main/new_page/metodinis-leidiny
4. Kurapkaitienė, N. (2018). Savanorystės galia ir negalia santykyje su Kitu. “Mūsų Vytis”. Mokslinės konferencijos “Skautai vakar, šiandien, rytoj” leidinys. Nr. 1/2 (251/252). ISSN 1822-3664.

Stażuotė disertacijos metu

1. Drezdeno mieste, Vokietijoje, Taikomojo socialinio darbo, edukologijos ir slaugos universitete atlikta stažuotė 2015 m. birželio – rugpjūčio mėnesiais. Stažuotės metu su palydinčiu profesoriumi dr. Harald Wagner gilinosi į tyrimo metodologijos parengimą.

INFORMACIJA APIE AUTORE

Vardas, Pavardė:

Neringa Kurapkaitienė

El. paštas:

neringa.kurapkaitiene@gmail.com

Išsilavinimas:

1994-1998

Socialinių mokslų Bakalauro mokslinis laipsnis, Vilniaus Pedagoginis Universitetas, Istorijos Fakultetas, Tikybos katedra.

2001-2003

Andragogikos (suaugusių švietimo) magistro pakopos mokslinis laipsnis, Vytauto Didžiojo Universitetas

2003-2005

Asmenų ir organizacijų konsultavimas (Supervizijos) po profesinės studijos, Vytauto Didžiojo Universitetas ir Mūnster'io Akademija (Vokietija)

2012-2018

Doktorantūros studijos Mykolo Romerio universitete pagal jungtinę Edukologijos krypties doktorantūros studijų programą drauge su Aveiro universitetu (Portugalija), Klaipėdos universitetu, Vilniaus universitetu, Vytauto Didžiojo universitetu.

Profesinė veikla:

1998-2004

Vš. Į. A. C. Patria organizacijos vadovė. Jaunimo neformalus ugdymas(is), Savanoriškos veiklos koordinavimas ir plėtojimas.

2004-2007

Pal. J. Matulaičio socialinis centras, Europos Komisijos daugiašalių savanorystės projektų koordinatorė.

2000 iki dabar

Laisvai samdoma mokymų vadovė ir konsultantė savanorystės ir darbo su savanoriais srityse.

2005 iki dabar

Asmenų, komandų ir organizacijų supervisorė

2009-2010

Asumpcion Majų centre ir mergaičių mokykloje, Gvatemaloje, San Luis mieste vystomojo bendradarbiavimo savanorė.

2010 iki dabar

Mykolo Romerio universitete, Edukologijos ir socialinio darbo institute lektorė.

Moksliniai interesai:

Savanorystė, jaunimo neformalusis ugdymas(is), suaugusiųjų mokymasis, supervizija.

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Neringa Kurapkaitienė

LEARNING EXPERIENCE FROM
VOLUNTEERING OF YOUNG ADULTS

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education Science (07S)

Vilnius, 2019

The doctoral dissertation was prepared in 2012-2018, defended at Mykolas Romeris University according to right organize doctoral studies granted to Vytautas Magnus University with Klaipėda University, Mykolas Romeris University and Vilnius University by the order of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania No. V-1019 dated on June 8, 2011 (recast by the order of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania No. V-574, signed on 17 July, 2017).

Scientific Supervisor:

Prof. Dr. Vida Gudžinskienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Education Science, 07S).

The doctoral dissertation is defended at the Council of Education Science Research of Klaipėda University, Mykolas Romeris University, Vilnius University, Vytautas Magnus University.

Chairman:

Prof. Dr. Irena Žemaitaitytė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Education Science, 07S).

Members:

Prof. Dr. Genutė Gedvilienė (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Education Science, 07S);

Prof. Dr. Rūta Girdzijauskienė (Klaipėda University, Social Sciences, Education Science, 07S);

Prof. Dr. Elena Luppi (University of Bologna, Italy, Social Sciences, Education Science, 07S);

Assoc. Prof. Dr. Alina Petrauskienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Education Science, 07S).

The doctoral dissertation will be defended at a public meeting of the Council of Education Sciences at 1:00 pm, May 24, 2019 at Mykolas Romeris University, Room L– 102.

Address: Didlaukio str. 55 (MRU-LAB), LT - 08303 Vilnius, Lithuania

Summary of the doctoral dissertation was sent out on 24 of April, 2019.

The doctoral dissertation is available at Martynas Mazvydas National Library of Lithuania and the libraries of Klaipėda University, Mykolas Romeris University, Vilnius University, and Vytautas Magnus University.

LEARNING EXPERIENCE FROM VOLUNTEERING OF YOUNG ADULTS

SUMMARY

Lithuania, just like any other country, is still lacking researches on subjective experience-based volunteering. It could be related to the novelty of qualitative research, as well as to the broadness and multi-layered field of the research. In the perspective of international research, it is emphasized that the experience of volunteering varies depending on the sphere and form of voluntary activity, i.e. on the duration of voluntary activity and part-time or full-time volunteering. Researches, that distinguish and define the form of volunteering, emphasize the distinction between short-term, long-term and long-term - full-time (hereinafter Voluntary Service) and the ambiguity of volunteering experience: volunteering is manifested more manifold when it comes to long-term Voluntary Service (full-time volunteering) (Powell and Bratovič, 2007; Senyuva, 2014; Navickaitė 2016; Santinello and others 2012). In 2007, the Association of Voluntary Service Organizations, which unites all international organizations that are coordinating and implementing long-term Voluntary Service, conducted a review of researches, that were carried out in European countries, to analyse long-term Voluntary Service at the international level - “The impact of long-term youth Voluntary Service in Europe: a review of published and unpublished research studies”. The researches, that are identified in the review, are related to the issues of Voluntary Service, learning through volunteering and the benefits of volunteering for volunteers themselves (Powell and Bratovič, 2007). The benefits of volunteering, for volunteers, are also enhanced by motivational research (Clary and Snyder, 1999), which reveals that volunteers come to volunteering led by certain motives, and most of the time they commit to a long-term volunteering because of totally different motives: social adjustment, learning and personal problem solving. Depending on the age, the groups of motives are expressed differently – the age group of young adults, according to Clary and Snyder (1999), finds knowledge, learning and social adaptation motives as most crucial. The priorities of the motive groups reveal the potential of volunteering as a learning environment for young adults, and raise educational questions in regards of learning through volunteering. Long-term Voluntary Service creates a positive environment for learning, personal growth of volunteers, increasing independence, confidence, growing self-esteem, increasing creativity and maturity, growth of cultural awareness, etc. (Structure of Operational Support, 1999; ECOTEC, 2000; Evans, Clisby et al., 2002; Alternative-V, 2003; Estonian Youth Institute, 2003; McBride, Lombe et al., 2003; Schroer, 2003; Birnkraut, Hein et al., 2004; Bundesvereinigung Kulturelle Jugendbildung, 2004; Cięska and Ratajczak, 2004; Kėžaitė and Špokevičiūtė, 2006). The researches on volunteering, that were conducted and reviewed later on, (Štuopytė, 2010; Gedvilienė and Karasevičiūtė, 2013; McAllum, 2013;) did help to find researches that were based on experience data of volunteers. Using a Hybrid Phenomenological Perspective, McAllum (2013) conducted a study “Meanings of Organizational Volunteering: Diverse Volunteer Pathways”, which explores volunteers’ meanings in

organizational volunteering and reveals volunteers' relative and representative arguments in regards of volunteering. However, the study does not raise the question: "how do volunteers perceive volunteering in Voluntary Service?" And the study is conducted outside the paradigm of science education. A study by Gedvielenė and Karasevičiūtė (2013) - "Senior Adults Participation in Volunteering" - analyses the paradigm of learning through theoretical and empirical aspects of volunteering. And yet, the experience is determined by volunteering at the age of seniors, and the question remains: what form of voluntary activity prevails as the experience of volunteering by seniors?

The research is conducted by questioning educational issues of learning through volunteering, though, going through the research projects, that were carried out in Lithuania and other world countries, it was impossible to find any data without preconceptions - on the experience of volunteering for young adults in Voluntary Service. Getting acquainted with the presented research projects, the question remains: how do volunteers experience long-term and full-time volunteering (Voluntary Service), taking into account the previous studies, which argue that volunteering experience is also a learning experience?

Relevance of the study

Based on an Interpretative Phenomenological Analysis (Smith, 2007) and looking closely at the phenomenon, the study is seeking to explore - how do young adults experience long-term Voluntary Service in the field of social assistance, and how do they validate their experience at the end? Long-term Voluntary Service is a learning experience for young adults. To answer the question on experience of participants analysis, which is raised in the study, Smith and others (2007), Interpretative Phenomenological Analysis allows to go deep into the experience of volunteers, and describe it in accordance to the principles of Phenomenological research - idiography and hermeneutics. Idiography - attention to particular individuality, separation, detail, opposite of common or universal. An idiographic - nomothetic approach is followed when each case and every person is very individual and unique, perceiving the diversity of conditions that each person lives in. Šaulauskas (1988) perceives that humans use language creatively, as a sculptor use material to create a work of art, so in order to understand the meaning, created by another person, we need to know how it was formulated, the history of genesis and the reasons for its occurrence. In other words (Šaulauskas, 1988), we need to know the author's idea, we have to "guess" what the author wanted to say and how he said it. In this dissertation, I am not aiming to indicate a scheme of methodological or organizational learning through volunteering, instead, I am avoiding any kind of possible prejudices about the desired experience of volunteer, or the experience of learning through volunteering, I am refusing to define what volunteers should, or would like to experience.

Hermeneutics - understanding is the essence of human existence, a cyclic process. Language gives a meaning, which allows us to reach understanding, as well as, create an understanding (through conversation) by highlighting "things / matters / phenomena itself". Heidegger (1993) and Husserl (QTE by Giorgi, 2007) did reject any objectivized perspective, in terms of subjective experience, in order to reveal things / matter / phenomena of their own essence. Hermeneutics of Schleiermacher (QTE by Smith, 2009) seek to understand what has been said, seeing the unity of understanding in the text, the purpose of

hermeneutics is to find rules that provide such insight. The language perceived by Schleiermacher encompasses all possible manifestations of thinking, it is the “embodied cognition” (Smith, 2009). When getting to know the language, we perceive thinking and vice versa: “every language is based on thoughts” because “thinking is internal speech”, and inside every human “speech is being formed in a very special way”. The success of understanding, according to Schleiermacher, as pointed out by Šaulauskas (1998), is determined by both, the ability to understand language, and to judge character of others. Science of education allows a subjective study of the phenomenon of volunteering, where educational processes evolve and learning is defined as “a process that gives meaning to experiences of life, or an attempt to understand them” (Jarvis 2001). In search of definition for the learning in the science of education Kuenkler (2011) identifies the problem, which is arising from the lack of the attention to the concept of learning in the educational paradigm.

Learning processes are covered in a field of educology, but at a scientific glance, we do not recognize them as a field in science of education, due to the historically and systematically established approach of learning, which was more attributed to the paradigm of psychological science. As a result, according to Kuenkler (2011), in the field of education science - we do have a philosophy of education, while in the science of education - we cannot find the philosophy of learning, or at least its origins. And this is not because of the incompatibility between learning and the paradigm of philosophy, but more likely because of the focus of education science on the concepts of education, that were mentioned above (Kuenkler, 2011). The paradigm of learning, created by psychological science, has made a significant contribution to the formation of the learning concept and its further exploration, interpretation in education science. Following the concept of learning as Jarvis (2001) has defined, the science of philosophy and psychology serve the field of education science. Based on the concept of learning, which is defined in the study, long-term and full-time volunteering is a field of research that involves a continuous learning experience. The learning experience is implemented through constant experience of volunteering, the meaning one dedicates, and by perceiving volunteering experience. Selected Interpretative Phenomenological Analysis (Smith, 2007) allows to explore volunteering as a learning experience for young adults, without embodiment to pre-defined volunteering goals.

Problems of scientific research – researches, in the field of volunteering, link learning with volunteering, but by defining what kind of learning is expected through volunteering experience; the discovery and exploration of learning through experience of volunteering is limited. Due to the lack of the research, the question remains unanswered: how do volunteers experience volunteering and what is learning through experience of volunteering?

Research object

Research object, according to prof. Bitinas (2006), is defined as a set of qualities and relationships that exist independently of the researcher, however, it is within researchers’ perception and the scope of the research. In order to explore the characteristics and relationships of volunteering, the object of the dissertation is the experience of volunteering by young adults, through providing social assistance in the long-term Voluntary Service (full-time volunteering).

The aim of the study - by choosing the Phenomenological Perspective of the research, to reveal the subjective experience of young adults through volunteering and social assistance.

The question raised in the dissertation: how do young adults learn through the Voluntary Service, in the field of social assistance?

Significance and novelty of the research

The field of the research is new, besides, volunteering - as a phenomenon - is constantly changing, and many unanswered questions remain. Research on learning through volunteering, within educational perspective, has increased dramatically, along with the adoption of the Memorandum of Lifelong Learning (Commission of the European Communities, 2000). When linking volunteering to a civic education, it is noted, that if certain conditions are met, voluntary activities do raise civic awareness (Youth helping America, 2006; Agency for Lifelong Learning, 2007; Santinello, Cristini, Vieno and Scacchi, 2012). The links between volunteering and adult education are revealed by Kerka (1998), presenting opportunities for self-learning in voluntary activities. Štuopytė (2010) analyses spontaneous learning –the aim of learning is to provide a quality volunteering. The studies that have been carried out show a pre-defined and determined vision of learning that is sought in voluntary activity. However, volunteering itself is a multifaceted and constantly evolving phenomenon, especially when volunteers are presented as young adults.

In educational studies, the link, between volunteering of young adults and learning, is usually based on a positivist paradigm. Study on Volunteering in the European Union (2009) presents opportunities for recognition of trainings and skills, gained through volunteering, as well as, possible training programs for volunteers; as a result, Gedvilienė, Karasevičiūtė and Trečiokienė (2010) explore the development of social skills through volunteering in more detail. Volunteering of young adults is examined and analysed as an opportunity to gain practical experience (Fee and Gray, 2011; Jezukevičiūtė and Skirmantienė, 2015). However, the studies do not seek to understand - how the learning experience is perceived by volunteers themselves. Learning through volunteering is very difficult to measure, and can become very confusing when predefined and identified with the same learning methods and outcomes as formal or non-formal learning. First of all, volunteering is a field of self-directed learning (Kerka, 1998; Štuopytė, 2010) and cannot be explored only by paradigms of formal or informal learning. When trying to understand learning through volunteering, the question arises - how do volunteers experience volunteering and learning through it, when learning is not predicted? The study of Interpretative Phenomenological Analysis enables the question and discovery -how do volunteers experience volunteering and learning through it, and remains relevant and new in this context, as it allows to look for specific learning opportunities through volunteering. What is more, the content of phenomenological educational science dissertations is complemented by the consistent application of Interpretative Phenomenological Analysis (Smith and others, 2009) at each step of the study - starting with the formulation of research question, researcher's preparation for the research, collection and analysis of research data, and discussion. In Lithuania,

this is the first study in the field of education science using the consistent methodology of Interpretative Phenomenological Analysis.

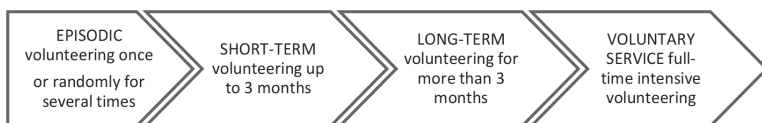
The significance of the research is revealed through the unexplored manifestation of learning through volunteering experience of young adults. Research data opens up a perspective for learning through volunteering, which is expressed through relation, one's experience through inner transformation, through the perspective of perceptual learning, and so on. The study reveals, that the core thread of learning - is being in a trustful relationship with an authority, as well as having a recognized relationship with a recipient, both of which has not yet been disclosed. These findings allow us to look further and ask questions: how is volunteering perceived through the experience of recipient, and what is the value of such experience?; how volunteers are perceived by people who organize or coordinate volunteering?; and why does it happen, that volunteers rely on certain authorities and refuse the others?; what is the basis of relationship between the volunteer and the authority?; what could help to reveal the essential aspects of growth and cause, through a trust and recognition in a relationship?

Research methodology

In order to carry out a phenomenological study, I have focused on intensive and continuous methodological approach, retrospective self-reflection, in terms of personal volunteering experience, and reflection on the research conducted. To test my, as researcher's competence, I have conducted a pilot study that is not included in the dissertation due to relation between researcher and research participants. The pilot study did serve a meaningful purpose to the dissertation in formulating research questions, consolidating the internal position of the researcher during the research, and selecting the participants of the research.

The meaning of volunteering - as a field of study

As volunteering evolved and developed, demand for a more detailed definition of volunteering phenomena arose. The definitions of volunteering do not specify the volunteering itself, which, from the 20th century onwards, spread through different fields and forms of activity. Volunteering forms are divided by the time spent on volunteering and the frequency of volunteering, which has led to uneven volunteering. It turned out, that volunteering depends on volunteers involvement, responsibility and tasks, based on volunteering duration and the amount of time volunteers choose to dedicate. Following the experience of other countries, voluntary activity in Lithuania, in order to recognize types of volunteering, has been divided according to the amount of time spent on volunteering. In the picture below (Kurapkaitienė, Borovskaja, 2007), volunteering is divided into different forms of volunteering, according to duration and amount of time allocated:

Scheme 1. *Forms of volunteering.*

Voluntary Service (**Scheme 1**) was selected in the study, when volunteering at least 20 hours/per week and Voluntary Service is a key activity, i.e. not in parallel to work, school, study or family. Voluntary Service can be short-term and long-term. A long-term Voluntary Service involves volunteer in the daily life of the organization and is linked to the goals of learning through volunteering. The analysis of Voluntary Service research in Europe, 2007 (Association of Voluntary Service Organizations, Powell and Bratovič, 2007) shows that long-term national, regional or international voluntary service can be found in every European Union (EU) country. Data of the survey revealed, that the majority of the studies were conducted to investigate the benefits of long-term voluntary service for volunteers, and the most commonly cited benefits were personal growth and desire to expand the horizons (AVSO, 2007).

Research design based on Interpretative Phenomenological Analysis (IPA)

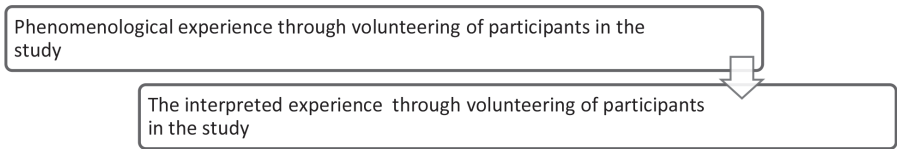
The main purpose of the IPA is not only to reveal unique meaning in life of the of the participant (phenomenological part), but also to the content and multilayer (interpretative part) what is not always visible (Smith et al. 2009). IPA is an ideological posture based on a certain phenomenon in a particular context, what is more, IPA is conducted with a small group of study participants. “The lever of subjective interpretation is the analysis of the author’s idea. It ensures the unity of the whole study: in every study there is an “inner core” where all thoughts of the author evolve” (Schleiermacher, QTE by Smith at al., 2009). The first group of study participants, gathered by J.A. Smith during his doctoral studies, consisted of 9 persons. At a further stage of the research, number of participants is reduced and attention is brought to the analysis of the participants’ data, as well as the interpretation of multilayer, without avoiding the perceptions, that emerge through experience of individual participants.

The role of the IPA researcher is to understand how the participants of the research are trying to perceive their experience. Steps of Interpretative Phenomenological Analysis:

1. Multiple reading;
2. Phenomenological comments;
3. Interpretative comments;
4. Topics;
5. Clusters (of a participant);
6. Topic clusters (of several participants);
7. Meta-themes;

The process of text analysis is a constant moving - backwards and forwards. Starting by phenomenological comments, and ending by meta-themes on each step, eventually returning to the previous step and making sure, that citations with comments, topics, topic clusters and meta-themes are reclassified if needed. Research analysis focus on the perception of experience - events, processes and relationships of the research participant. It is based on the perception that both -, the participants of the research and the researcher, interpret - double hermeneutic. It is important to note that the IPA study is primarily a creative research and reliability should not limit the creativity of the researcher, but the opposite, should be broad enough to allow the researcher to accomplish a creative and systematic study and to provide

data (Smith and others, 2009). The IPA primarily focus on the phenomenological experience of the research participants, seek to understand the perception of the experience by analysing and naming frustrating topics, clusters, topic clusters and meta-themes. Only after the analysis of the participants' experience through volunteering, in the discussion part, is done, another step of interpreting the analysis of the participants' experience through learning perspective can be taken. Schematically, it can be depicted in two steps (Scheme 2):

Scheme 2. *Scheme of dissertation analysis.*

In the discussion part of the study, I have presented the experience of the research participants in three columns, reviewing them in perspective of a specific theoretical paradigm - the theory of civilizing processes, created by Elias (1994), and developed by Kunkler (2011), Butler (1987) and others; Philosophical ethics based on the other, created by Levinas (1979), and developed by Joldersma (2001), Saldukaitytė (2009) and others; In perspective of philosophy of existentialism, I relied on Heidegger (1993), Sartre (1970), Camus (1993) and Kerkiegaard (1995). In the fourth column - “recognition within learning through volunteering”, I have named and examined different learning theories, perceived through experience of the volunteers, and described the experience through volunteering that has not been revealed by other theories. Section, in regards occurrence of education through volunteering, was born as a discussion summary of the study, identifying forms of education through volunteering experience.

Primarily, **the study is limited** by subjectivity, it has no purpose to pursue an objective truth, but overall aiming to reveal the subjective experience through volunteering of study participants, which is expected to universally reflect the experience of other young adults, who are volunteering or volunteered in a long-term full-time volunteering by providing social assistance. Moreover, the participants of the study volunteered as much as they had agreed with the volunteer organizations. Excluding the volunteers, who have terminated volunteering before previously agreed term - may be perceived as research limitation. As a result, it may be that the experience of the participants in the study does not reflect some of the difficulties that lead to termination of volunteering. This may become a question for other studies: what impact on learning through volunteering is caused by early termination of volunteering? Another limitation of the research is caused by the experience of the research participants, when they choose to volunteer for a long-term and full time, as the review of research in the European Union (AVSO, 2007) summarizes – the duration and time devoted to volunteering are directly related to the experience of volunteers. The experience of the research participants is limited by the fact, that the nature of voluntary activity is within the area of social assistance. The results of the study may also reflect the experience of volunteers in other areas; nevertheless, that is not the purpose and may

become a cause of study limitation. Even though, the methodology of the selected IPA allows a smaller sample size, the choice of 6 participants may lead to universal insights, unfolding through depth and repetition of experiences, possibly reflecting the experience of other young adults who are volunteering under the same conditions.

Research participants

According to the IPA methodology (Smith, 2007), participation in the research is completely voluntary, all the participants were invited through organizations, responsible for coordinating volunteers, and voluntary service programs. 10 former volunteers expressed their wish to participate in the study. 4 of these persons qualified in the field of the research. After evaluating the shortage of the participants, and the proposals from participants of the survey, I have changed sampling strategy into the snowball sampling. The remaining 4 research participants were invited by recommending them to previous participants of the study. The survey was launched in January 2017 and completed in April 2017. 8 former volunteers participated in the survey interviews. After the interview, the experience of 2 volunteers had to be excluded from the research: one participant volunteered in the field of non-social assistance, while another - volunteered only few hours a week. After returning to the IPA methodology recommendations, I was sure, that fewer participants are sufficient for the IPA study, so I reheard the survey interviews, to ensure the quality of the study. The data of the survey began to repeat and reflect similar experience to the previous participants. Following the revision and the saturation of the study, as well as recommendation to limit the number of participants, by J. Smith (2009), the total of 6 participants were selected: 3 women and 3 men have participated in the study.

The volunteering process of the research participants has been experienced in the past, i.e. retrospective experience gained through European Voluntary Service program (4 study participants), through the Voluntary Service for Young People: action programme (1 study participant) and through the International Voluntary Service Programme created by the Point Coeur Organization (1 study participant). As projected, the minimum duration is 6 months, with a maximum duration of 16 months. All the participants of the research did volunteer in the area of social assistance, and their experience was based on communication and social assistance for the recipients.

The study **adopts in-depth, semi-structured interviews**, based on the recommendations of Smith (2009) - questions are open ended and broad, so that the participants could share their views and individual experiences without any limitations. During the interview, the questions about learning has not been raised. Any direct questions about learning - could prevent an authentic participant's view on volunteering experience and project an unconscious attempt to meet the imaginary or heard requirement - what should have been learnt; this leads to replicated and "template" outcomes of learning. Smith (2009) enables the researcher to look for indirect questions, related to the research issue, and to discover questions that lead to revealing deep and authentic experiences. Volunteering requires entering new environment, meeting new people and engaging in new activities, all of that becomes a way of inevitably spontaneous learning for young adults. It leads to a presumption, that any experience through volunteering could phenomenologically be recognized as

a learning experience. Jarvis (2001) describes a life-long learning as a perceived experience, that occurred unexpectedly or which has been deliberately aspired through personal learning goals. Self-directed learning, according to Jarvis, is a life-long learning. Based on Jarvis (2001), the experience through volunteering, that is perceived by research participants, is a learning experience, which is examined through the interview survey of the research. I have used my personal experience of working with volunteers when formulating survey questions, which enriched Smith's recommendations for the interview questions.

Findings of the research

Using the IPA methodology, presented by Smith (2009), research topics are abstracted into topic clusters through the narrative of each participant, and from the topic clusters, few main meta-themes are being formed, summarizing and integrating all the experiences of the participants. Summarized and abstracted meta-themes of the research:

- Being in an authentic relationship with the others and yourself;
- Experience of volunteering through emotional maturity and alienation;
- Life-long learning instead of formal studies;
- Responsibility for your own life;
- Freebies and gifts of volunteering.

I have divided the survey data into two categories of meta-themes – multi-topic clusters combining two meta-themes (Scheme 3) and three meta-themes - combining clusters of several topics (Scheme 6). The two greatest meta-themes: “Being in an authentic relationship with the others and yourself” and “Experience of volunteering through emotional maturity and alienation” - contains data that reveal similar directions. Meanwhile, the three smaller meta-themes: “Life-long learning instead of formal studies”, “Responsibility for your own life” and “Freebies and gifts of volunteering” are insignificant, but contains exceptional data accents, which recur in the experience of the research participants.

The two greatest meta-themes of volunteering experience

Scheme 3. *The two greatest meta-themes of volunteering experience.*

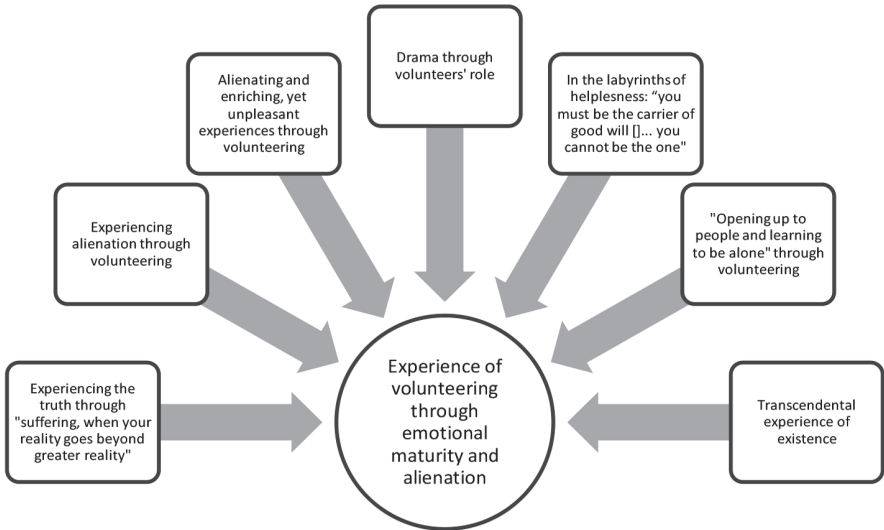
Both meta-themes are in motion - started within the preparation for volunteering, and continued afterwards. All of the participants started volunteering based on their growing experience of choice to volunteer, as a result it did help them to bear their voluntary life, and learn through living. Living and learning was combined throughout the process, because when you choose to volunteer “*it feels like the other way of life has never existed*” (Saulè).

Meta-themes with expanded topic cluster are presented in schemes. Meta-theme “ Being in an authentic relationship with the others and yourself “ in the scheme 4 is a set of 7 topic clusters, which describes the transformation of the ratio.

Scheme 4. I Meta-theme - *Being in an authentic relationship with the others and yourself.*

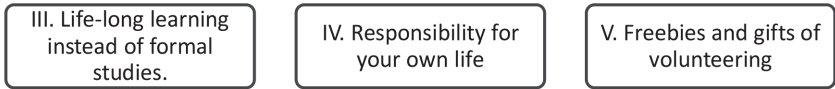
Meta-theme “Experience of volunteering through emotional maturity and alienation” is presented in scheme 5 and consists of 7 topic clusters, reflecting the inner change.

Scheme 5. II meta-theme - *Experience of volunteering through emotional maturity and alienation.*

Both meta-themes are equivalent and delivered randomly.

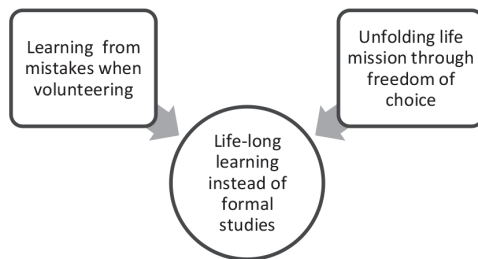
Three smaller volunteering meta-themes

Scheme 6. *Three smaller volunteering experience meta-themes*

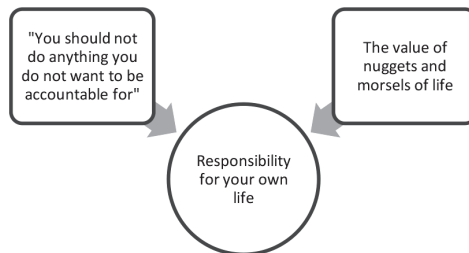
So called - smaller meta-themes - not because of their insignificance, but because of the number of topic clusters in their structure. I have separated the smaller meta-themes from the greater ones because of the differences in the research findings. Smith (2009), when presenting the process of forming topic clusters and meta-themes, describes how topics and topic clusters, just like magnets, attract each other - forming a larger unit, becoming exceptionally important meta-themes, through their sense, rather than through variety of topic clusters; while other meta-themes remain important based on the abundance of the topic clusters. Meta-themes are static conclusions, formulated by participants - including choices and changes of the result.

Meta-theme “Life-long learning instead of formal studies” contains two topic clusters and is presented in Scheme 7:

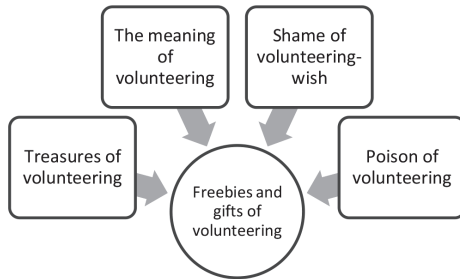
Scheme 7. *III meta-theme - Life-long learning instead of formal studies.*

Meta-theme “Responsibility for your own life” is presented in scheme 8 and includes 2 topics:

Scheme 8. *IV meta-theme - Responsibility for your own life.*

Meta-theme “Freebies and gifts of volunteering” is presented in Scheme 9, and consists of 4 topic clusters. I have chosen this meta-theme to complete the analysis of the study- just as gifts are unwrapped at the end of the holiday, and in this case - experiences of volunteering.

Scheme 9. *V meta-theme - Freebies and gifts of volunteering.*

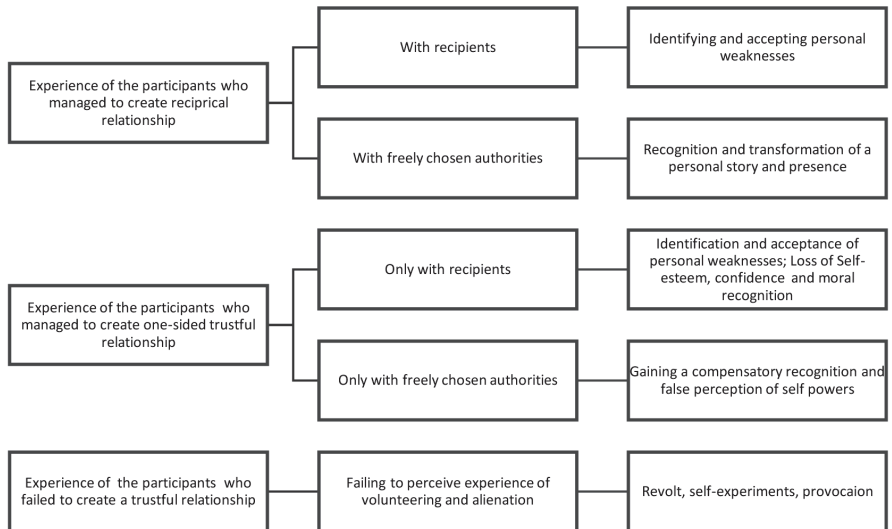
Through the **discussion part of research data**, it was important not to leave experience of the participants behind, while prevailing theories and methods of analysis, instead, bring them alongside with theories into an equivalent level. Theories and methods of analysis were accumulated, yet neglected during whole study period, postponing any possible examination until the analysis of the study was completed. After analysing the research data, I have searched for the literature that would respond to the research: at least partially discuss findings of the research and links findings to relevant theories; I was looking for answers to the questions of the research.

Volunteering through relational experience

A trustful relationship in the research data emerged as a “red thread”, which encouraged the participants to become volunteers. Lack or absence of a trustful relationship made the participants to confront difficult experiences and, although, they were participating - did not actually experience volunteering. Volunteering was left behind the glass, volunteers have isolated themselves from the people involved in volunteering, and spent time “doing something else” instead. By creating a trustful relationship between the research participants and the authorities and failing to create one with the recipients, the experience of volunteering gave one-sided recognition or without self-overcoming. Such recognition and trustful relationship with freely chosen authorities, resembled experience of a child and his parents, when the volunteer is constantly maintained and recognized, but the lack of a basis for such recognition remains as a part experience. The recognition gained through volunteering stimulated self-esteem and confidence: as an unconditionally valuable person. Research data reveal, that the experience of unconditional recognition for the study participants, who did not establish a trustful relationship with the recipients, but who managed to create one with the authorities, in a way, made them - recipients themselves. The participants of the study, who did not establish a trustful relationship with the authorities, lacked this relationship and submerged into a one-sided relationship with the recipients, moreover, were no longer capable to reflect and perceive the experience of vol-

unteering. Similarly, though in a different perspective, the participants of the study who did not establish a trustful relationship with the recipients, experienced a lack of it, and while enjoying the recognition, were not able to immerse into self-reflection, leading to emotional maturity and pursuit of unconditional self-acceptance.

The participants' experience through volunteering in perspective of a trust could be schematically illustrated as follows:

Scheme 10. *The phenomenon of lacking the experience of a trustful relationship in volunteering.*

The uniqueness of volunteering, among other activities in terms of participation of young adults, is experiencing liability and assuming responsibility for actions (Schwartz, 1974). The origin of responsibility that has emerged through the experience of the participants is related to the concepts of relation theory: intersubjectivity and the concept of becoming who you are. Through interdependence between people, Elias (1994) explains the braid of human actions and experiences. “Figuration is created through the abundance of invisible chains linked between people. Many individuals, who, according to: their basic understanding, their dependence and their interdependence in different ways - are correspondingly interrelated, and form a figuration of interdependent braids” (Elias, 1994). In such interdependence and dependence, people create each another. The interdependence, that was mentioned, is invisible, but as real “as a real individual is” (Elias, 1994). The experience of the participants, in the sense of survival of interdependence and of responsibility for actions, has expressed the nature of responsibility in relation to other, in front of which you become responsible in the perspective of relation to other; and in braided interdependence. Relation theory of learning (Kuenkler, 2011), states that learning is and can be intersubjective, relative and arising from interpersonal relationships. Such learning is based on the Bubers’ philosophy of dialogue and so called *I-Thou*, which emerges in a dialogue between two people, when individualism is

abandoned, thou collectivism - never expressed. The relation through volunteering of the research participants was experienced through continuous dialogue, seeing a person and associating oneself with a person, and thus experiencing the constant *I-Thou* through uncertainty and ignorance, as well as the devotion and trust. Therefore, the relation experience through volunteering has opened up new perspective of learning through relationship.

Influential experience through Other person

The experience of constant change in relation to Other was expressed in the perspective of asymmetric relationship. Volunteer in a relation to recipients, when relationship is described through hierarchical perspective, hierarchically higher than recipients, and recipients, depending on the volunteers' assistance, hierarchically below the volunteer. The asymmetric relationship in the hierarchical perspective was analysed by Levinas (1979), whose links in relation to concern are further explored by - Bikauskaitė (2012) with the role of educator – Joldersma (2001), with women's oppression – Carrero de Salazar (2008), reversibility of asymmetry - Tatransky (2008). Asymmetrical relationships Levinas (1979) described through perspective of a first-person rather than a third-person's - observers' perspective. Levinas (1979) presents a deeper perspective comparing to previous descriptions of relationship, between "I" and "Other", which cannot be perceived objectively. The perspective of the first-person, "I", contains everything that is called the pole of an intimate relationship, where "I" remains the center of the world. All other things (and individuals) take what is called the pole of distant relationship, sufficiently far from the center of the "I". In addition to dimensional descriptions, there are many other categories, by Heidegger (1993), defined as existential, reflecting the relation of the first-person and the world. The interpreted world defined in terms of "sad" and "cheerful", "useful" and "worthless", "strong" and "weak" and others. According to Levinas, "I", in the pole of an intimate relationship, holds everything that-which-surrounds-the-I and is mine. The Other one - is the Other, when in relation to "I", it reveals himself through strangeness, weirdness, diversity and foreignness. The Other does not fit into the close relationship poles of my categorization and my expectations, my totality and economy, my uniformity. The other does not fit in to the pole of intimate relationship "my categorization and my expectations, my totality and economy, my uniformity. The other is a stranger I agree to let into my home" (Levinas, QTE by Joldersma, 2001). From the perspective of the research participants, the volunteer is the first-person to whom the recipient appears as Other, a part of the totality, economy and uniformity of the volunteer. Whilst the recipient is the other or the Other „I“, of the first pole, volunteering cannot happen, the participants tend to control their time and activities in order to anticipate - how volunteering and support should be perceived by the recipients. Until certain point, the participants have perceived the relationship with the recipient as they were a part of volunteer "I", or the property of volunteer, where the volunteer decides the way of the assistance.

Levinas (1979) invites to look through this egocentricity, into the relationship between people, who deserve to be preferred, but yet are recognizable less. On a further pole, another person, as Levinas (1979) calls - "The Other" does not appear in the intimate pole and is not a part of the totality, economy and uniformity of the "I". "The other" in the further polar must not be the "I", "The Other" must be an individual, who does not fit into the standards of „I“

totality. The totality in the concept of Levinas (1979) is a place, where “I” is the most comfortable in, it represents everything that belongs to the “I”. “The Other” (Levinas, 1979) is not only the other, but the one who is not like me, that person is in his own strangeness, otherness and foreignness. “The Other” *does not fit into my categorization and expectations, my totality, my economy and my unity with me.* “The Other” is a the stranger I choose to invite into my home. Looking through the perspective of the participants, their “I” was left in the period before volunteering - my mother, my friends, my family. Some of the participants did not even share their decision with their friends, being afraid to appear much, too weird, and scared to no longer fit into their intimate pole. When volunteering started, the first pole remained in the vacuum, and the usual “mine” of the research participants encountered The Other: *“the person you live with and are not able to communicate, then it’s very hard, really hard (...)”* (Ieva, 134); *“And indeed, it was the toughest part of the day, getting back into contact with those people again, because really, lots of misunderstandings and miscommunications would happen throughout that day”* (Eimantas, 221). “The Other” - a volunteer, recipient, an employee, using their strangeness and foreignness, pushed out the participants from their habitual presence in the intimate pole and forced the research participants into taking the responsibility for The Other *“(…) somehow you felt the existence, every day, more and more: the sense of being. And, of course, I didn’t want to change anything, just started being there with those people. (inhales deeply) I became friends with some of those (exhales) criminals out there”* (Eimantas, 311-314). The relationship with The Other is like a transcendental infinity, taking the responsibility for Other, the abstract idea of infinity is not in substantial but rather social plane (Levinas, 1979). As far as it emerges through the face and encounter with The Other in the philosophy of Levinas (1979) “leads to intersubjective social relations” (Saldukaiytė, 2013). “Responsibility is what comes exclusively to me, as human, and cannot be rejected. This burden is the highest dignity of every individual” (Levinas, 1979). Ethical responsibility-based relationship to Levinas is an opportunity to preserve the alterity, reflected in the experience of the research participants, as the preservation of alterity, both: in the perspective of the recipients, ethical relationship, and in the personal perspective of the “I”, revealing the otherness of self in relation to The Other, as ethics of self and for otherness of self. *“(Ieva, 102-103) I am very limited, not as cool, as I usually think that I am, but, sometimes, I think. Well, you can truly see yourself out there, yup, (...) when you are absolutely not capable to communicate with one (inhales deeply)”* (Eimantas, 602-604); *“I was thinking, how could I help her, very often, not only thought of it, but it seems like I actually felt likewise. I have felt various feelings in there, sometimes it felt I would take some of hers, somehow”* (Saulė, 105-106). Recipients, who are weaker, could not be attained by volunteers, without any possible restrictions through perspectives of volunteers; and failing to obey to volunteers based on their different nature. The relationship between the volunteer and the recipient started in the perspective of first-person facing The Other, where the recipient’s otherness lies within his vulnerability. The vulnerability of the recipient became basis for compassion in each of the volunteer, which is defined by Levinas (1979) as “being responsible for The Other, that is looking at you”. The volunteer becomes responsible for the recipient by opening up to his vulnerability and being unable to escape this responsibility. Since the recipient is considered to be a weaker person in relation to volunteering; in regards of this relationship, encountering The Other - changes the perception of volunteer. The recipients’

presence as a weak Other and his obvious needs inevitably obliges the volunteer to become responsible for the recipient as The Other. *"I became friends there with a few (exhales) (...) they were criminals, they were not yet behind the bars at the time, yeah. That's why I, I'm from Panevėžys, it's probably because of that. (Inhales) So"* (Eimantas, 213-215); *"But if you are with them, looking at them: you are not afraid to look at them (...), if you talk, they really feel that. That is the meaning of it all"* (Ieva, 186). The phenomenon of being a volunteer and assisting someone, who is less capable, in a perspective of the first-person, is being an irreplaceable teacher to each Other through confrontation of otherness, diversity and foreignness. From the perspective of the volunteer's first-person, the vulnerability of the person in need of assistance, does not leave any choice of being indifferent rather than responsible. Vulnerability of a weaker person breaks through the volunteers' economy and totality. While turning into vulnerability and the person who is vulnerable, the volunteer becomes responsible alongside with the responsibility to be in a relationship of assistance. That otherness is the vulnerability of a person in need of assistance, that cannot be fitted into the totality of volunteer. In the perspective of Levinas (1979) ethics, both asymmetric relations are needed; the volunteer's: to the ones in need of assistance, and recipients: to the volunteers. In the experience of the research participants, not only the responsibility for the recipient, but the experienced relationship of dependence on recipient are obvious *"like a volunteer, but an actual human (a need of a help) as well"* (Saulė, 94-95). Accepting The Other has introduced an ethical relationship for both: self-acceptance and staying yourself in relationship with Other and the acceptance of The Other. Defining personal presence in relation to The Other, after overcoming self-fears of "not looking at them" opens up a phenomena of encountering and taking the responsibility for The Other. The meaning of the relationship with The Other was found by volunteers at the point, when they opened up to vulnerability of The Other by accepting otherness as a part of The Other. The Other - through volunteering became the answer to the existential question, of staying present, and The Other became a teacher of the journey of self-discovery to acceptance with it all, vulnerabilities and flaws. Self-perception can also be the perception of experience, which is the process of deep self-learning, opened up by the relationship with the vulnerable Other.

Isolation through the experience of volunteering

The research data has revealed a phenomenon of isolation during volunteering, which was experienced by all the participants through different aspects of experience. The isolation of the participants of the research manifested through the lack of identity *"it was hard to find like-minded people, maybe that is why (...)that's how it felt (...)"* (Viktoras, 63), through loneliness *"Yeah, sometimes I did kind of felt lonely, sometimes, I would fill it with work, but still, it remained somewhere deep inside and it (...) wasn't good"* (Viktoras, 120) or the experience of loss *"it was so stressful, when that (...) that British left (...) I had no one to speak with, or share any emotions "* (Karolina, 390; 395), through helplessness, in relation to absurd situations with The Other *"(...) the youngsters are from the orphanages, or very conflict families (...) - abandoned and and and there are a lot of painful stories involved, lots of loneliness, as well"* (Saulė, 99-100), *"I remember that moment very well, I wanted to cry, and I don't even know, run away"* (Ieva, 102-103) through being isolated, *"I've spent half a year in there, given*

so much and it feels – shut the door” (Saulè, 225), through the madness of volunteering, *“It was such a madness for me, and I still don’t get it, nonsense, indeed (...) if I meet them today, I would say what I think, yup”* (Eimantas, 480-482). The isolation did scare and confound the participants of the study, firstly, because of its intensity, unexpectedness and uncertainty. Deliberately or unconsciously, volunteers’ expectation, in regards to volunteering, was related to self-satisfaction and purpose through act. However, there is no one-sided, perfectly positive experience in the reality of volunteering. In the reality of volunteering, the experience of the research participants unfolded through the reality of existence, by concentrating it on the perception of absurdity. *“The voluntary state of soul, when emptiness becomes vocal, when the chain of daily actions is interrupted, when the heart is vainly looking for the link of that chain, that is a first response of the absurd”* (Camus, 1993).

According to existentialism philosophers (Sartre, Camus, Kierkegaard, etc.) irregular experience of existence could be distinguished into two directions. When analysing the act of Abraham by sacrificing Isaac, Kierkegaard (1995) defines the direction of existential survival *“He has utterly abandoned everything and grabbed everything through absurdity”* (Kierkegaard, 1995). Meanwhile, according to Sartre (1970) human existence could be explained through nothingness: *“If a person is not existentially defined, firstly, it is because of his nothingness. He will become one later, and the one he chooses to turn into”* The isolation, experienced by the participants of the research, led to the perception of Kierkegaard’s *“absurdity of everything”* and the perception of *“man’s nothingness”* by Satre.

Through Sartre’s and Camus’ (1995) perception of isolation, the participants have raised questions through suffering and failing to get any answers, just like Sisyphus pushed the stone, the participants experienced the absurdity of volunteering as a burden and pushed the stone of volunteering in front of themselves. The absurdity appeared in two ways - as an unbearable lightness of volunteering (according to Kundera’s novel *“Unbearable Lightness of Being”*), expressed by Viktoras through a daily episode *“Later it just fell down and I felt as I was bored at work, spending half a day in front of the computer, scrolling through Facebook, ‘cause there is nothing else to do”* (176-178) and as an unbearable suffering experience of another’s life *“he died (...) and I remember that child, I mean, he didn’t even cry, or something, he said, said, that no one will blow his tires, nor fix his bike somehow. I don’t know, when I try to remember it now, so many painful things happened”* (Saulè, 192-194). In both cases, the participants went on through a daily struggle of trying to solve volunteering and getting a long searched answers to the question - what is the purpose of it? What is the purpose, if I am trying to help those, who are incapable of help, and my help is only episodic, if not imitated in struggles of other? And what is the purpose, if I want to help, but my help is not needed?

Camus (1993) identifies a deep desire for purpose of life *“to understand the world humans need to make it more of a human’s nature, personally seal it”*. The actual world of volunteering, through constant isolation, by particular participant, remains incomprehensible. Till the end of volunteering, the endless experience of absurdity of the participants remained a fundamental experience of volunteering. Both directions, which describe the experience of volunteering, by the questions unanswered, led the research participants to the statement - I do not want this experience. The question remains - to what extent is this

experience, excluding emotional, but remaining at the existential level, is an exceptionally valuable experience, that holds the existential experience of isolation.

In Kierkegaard's perception of isolation, the participants, while focusing on absurd situations, focused on the situativity of absurdity, refusing to remain isolated for a long time. Whether that was a free choice of noncompliance, rather than naturally perceived variation, from question to answer, or simply the escape from too emotionally distressing experience – it is very difficult to tell. However, the choice to look for the ways to exit the absurdity, and believing in finality of isolation, is expressed through the points of hope: “*We did live under the same conditions (in the poorest area), just like the others. And, somehow, we did live there, as possible, with dignity*” (Eimantas, 237-238); “*I was forbidden to (...) express my opinion, (...) I felt ambiguous because I kind of wanted to stay in that project, so I didn't say anything else*” (Kęstas, 291, 304). Due to Kierkegaard (1995), the way out of the absurd situation lies within the point, where the mind meets the paradox “Either the mind” does not understand “the paradox, and the paradox gets offended, or the mind” happily “meets the paradox, and hope becomes passion of the mind. Within the hope, the mind does recognize the paradox. This means that “the mind removes itself and surrenders to the paradox”. Surviving through isolation experience, the participants of the study, on the one hand, directed their existence into hope, remaining in the paradox – it was forbidden and even though - I wanted, I did not say anything, or we have lived under the same conditions, but with dignity, on the other hand, they did not manage to escape the isolation. Staying in hope and isolation through experience of volunteering emerged as and – and, rather than or – or appearance. Not or poor, or dignified, but and poor, and dignified. Or I do not speak, or do not have my opinion, but and I remain quiet, and I have my opinion. The participants of the study accepted the isolation, when they had to, and lived both: isolated and accompanied. By accepting a situation they refused any possible management, instead gave into the experience of suffering, which, as Kierkegaard (1995) explains, is the opposite of the choice of participants: “The only thing he knows - the truth has and must rule, but that it has and must suffer - it has never crossed his head” (Kierkegaard, 1995). Hope, in regards of experiencing isolation through volunteering, is associated with the act of faith, because the participants refused to accept the differences of paradoxical experience, instead, survived by hoping and believing. As if they did not stay in it, though never ran away from it either. The participants of the study embraced and gave sense to the suffering: “*And then, near my house, I turned to the chapel, burst into tears, I realized, well I didn't understand anything. It was madness. I couldn't understand, where is the God, nor why do we even need him, that was beyond me, completely above (...) And then I began to think, (...) overall, what is the meaning of the cross*” (Eimantas, 448-450; 453-454). “*The path may be difficult and rocky, but if you believe it and do it, believe it and do it - the world will open up*” (Kęstas, 344). Kierkegaard (1995) chooses Abraham as the supreme symbol of accepting suffering and absurdity, and which existence is revealed “He believed with regard to absurdity; since estimation of any human kind was long forgotten”.

When volunteering faces the truth of life, especially in the reality of individuals in need of assistance, it cannot be isolated from existential suffering. Suffering, perceived through volunteering, equals the experience of truth perceived through reality, ourselves and The Other,

no matter, what is the final point of this experience - faith through devotion to the paradox, or devotion to the question without an answer, as Camus (1993) defines "Beginning to think is beginning to be undermined". Even when the contact with the recipient is *superficial* and cannot be perceived as a cause of suffering, existential suffering due to the lack of meaning in volunteering, or existential suffering due to the lack of suffering. Experience of suffering turns into learning when it is conceived and opened to the perception of suffering by accepting any conditions of suffering, according to Kierkegaard's "grasp everything by virtue of the absurd". The perception of experience happens, when one chooses to take a step back and simply observe, new meanings and perceptions are being obtained by simply observing. It is not always rational and clear, but gives more than just experience through suffering. Meanwhile, learning from the experience through suffering cannot happen due to constant return to the experiencing the suffering. Returning to experiencing the suffering again and again, when there is no sense of it, suffering is experienced again, but it is too unsafe to perceive it, as if then, one becomes responsible for the lives of all those in suffering.

Identifying learning from the experience of volunteering

The learning process and learning outcomes, of the research participants, are identified at the end of volunteering and not through the level of gaining skills or knowledge, but rather through the perspective of shifted approach and unfolding perception. Learning is identified through the contrast of everyday life before volunteering - in the past, and experience of volunteering - in the present, through the contrasts of everyday life, once one is back. Of course, learning from volunteering is reflected through the Experiential Learning Theory, developed by Kolb (1969) in four learning steps. The participants of the study identify the steps of the learning from experience "*It has helped you to put everything together (...) you can learn a lot of different things, you can learn about yourself, learn about others*" (Eimantas, 595, 597-599) the lack of learning steps and experience steps "*I've learned that my life is lacking reflection, because if I had them, I would have been able to determine - what volunteering really means to me, and now I am not even sure (...) I'm not able to give an answer*" (Viktoras, 236-237). The participants of the study have emphasized the importance of reflection, which becomes possible in a trustful relationship of accompanying or liable, and the lack of self-understanding in case of an absence of reflection. The volunteers' learning experience is also manifested through the perspective of self-regulated learning theory (Heublein and Zimmermann, 2016), which contains personal feelings, mind and body: "*I've experimented with my sleep routine, (...) in the morning, I would go running at 5 am; because I went running at 5 am, I had to go to bed at 10 pm, (...) I was changing those times and watched my reaction (...) I've found my best routine: it was the best to go to bed with the sunset and wake up with the sunrise, right, get up before the sun - at 5 o'clock and go to sleep around ten*" (Viktoras, 154-156). Through the perspective of the study participants, self-regulated learning is expressed through the above-mentioned experiential learning, through reflection, through the incorporation into learning of the body, emotions, and mind, and through the reality of social differences "*Well (...) we did live under the same conditions (in the poorest area), just like the others. And, somehow, we did live there, as possible, with dignity (...) doesn't exist there (A/N that district) everyone keep stealing everything, I mean, water, electricity, because it doesn't exist, the district of the poor,*

absolutely ” (Eimantas, 236-238; 412-413); “(...) *I’ve never seen a disabled person up close. It just didn’t happen, neither in familiar setting nor in the street - nowhere*” (Ieva, 62-63), and within the relation to exactly the same individuals, in continuance of time, thou in the same place due to the practise of volunteering. The participants, when reflecting the experience of volunteering, in certain aspects, have also reflected the theory of transformative learning. The meaning scheme, defined by Mezirow (2012, QTE by Calleja, 1994) is based on the “constellation concept of belief, judgment, and emotion, which forms a certain interpretation”. The participants of the study expressed newly formed meanings of volunteering, by interpreting the society” (...) *Let’s say, why the inhabitants from the stairwells of our house never talk to each other, why couldn’t we make some sort of picnic, out there, in the courtyard, with snacks or similar. But after I came back, I’ve realized why; because no one wants to do it*” (Karolina, 280-284), through self-interpretation “*well, it’s a very hard experience, very hard (silence), you go there, all unfledged and (...) and there you are just because (...)*” (Saulè, 207). The meanings, for the participants, have changed and changed the perception of themselves and the world “*well, I kind of saw all the imperfections of it all. And that people, who don’t have any education can also get a job, (...) Well, I saw that the boundaries are very important, because, when they are not present, you are simply drowning*” (Saulè, 213-215); “*And I can’t say it otherwise, that volunteering was an absolute part of what (...) the family is now. It was a sign, that everything what happened to me, it wasn’t just an accident. This is perhaps the most important thing*” (Eimantas, 737-741). The participants of the study have felt, that they will be learning through constant change, though learning was not planned, it had no set purpose, was neither structurally nor methodically managed and the whole learning process was unperceived. Those participants, who were volunteering at the time of the study interview, would constantly go back to identifying changes through volunteering, but that was only perceived through perspective of perpetual awareness as the experience of volunteering moved past the timeline. Volunteering from the perspective of the participants, after a certain period of time, was described as a process that gives deep insights that fundamentally change the choice of a profession “*And now I have decided that I am changing profession completely, (...) travel, or diplomacy, (...) political relations, international relations, that is much closer to my heart. Languages! Finally, much closer to my heart than kinesis and so everything is changing*” (Karolina, 543-547) (not necessarily imitating practices of volunteering) - the quality of everyday life “*I began to appreciate what I have here. Even the city that I live – I saw it through a totally different angle. I appreciate that, you need to put some personal effort to make yourself interested in the place*” (Ieva, 94-95) - quality of relationship with Others and yourself “*I’ve started opening up to people, so that I would not be afraid to take something into my heart, pour my emotions out, wouldn’t be scared to share my opinion. (...) I’ve also probably learnt the opposite, that I am capable of being alone*” (Karolina, 489-492)., - acceptance of one’s limitations and abilities “*This is what (inspires), of course there were moments, where it was important to, somehow, when I was already in trouble, that, you know, somehow in general, take responsibility for the consequences in your life*” (Eimantas, 566-569); and so on. The learning process, as well as learning recognition of the participants is expressed through the Perceptual Learning Theory, represented by Gibson and Gibson (1955), Goldstone (1998), Connolly (2017) and others, present perceptual learning aside of developed perception and maturity of awareness. Gibson

(1963) defined perceptual learning, which, according to her, is “any relatively constant and consistent change of perception, based on practice or experience in a particular order”. This definition has three main parts: first, perceptual learning is long-lasting, the second – it is perceived, and the third – is the result of practice or experience. Perceived learning is long-term, as changes in perception cannot happen quickly, it takes time (Gibson, 1963). Changes in perceptual learning come from practice or experience, unconsciously, it is authentic and irregular, therefore changes in perception are the results of a learning process. A learning process is understood as a process that is experienced, rather than a trained thinking or skills. Goldstone (1998) describes perceptual learning as the ability of an organism/person to respond to the environment. And perceptual learning can only happen due to the impact with the environment. The origin of perceptual learning due to the environment is an exceptional and essential feature of perceptual learning. As only the interaction with the environment separates perceptual learning from the maturity of awareness; as maturity increases regardless of the interaction with the environment, but due to the genetic interactions. Cognitive learning cases, in case of study participants’ experience were based on differentiation, which remained undiscovered, until far longer continued experience, yet different than before experience appeared ” *It was extremely difficult, I thought, I really know English, until I understood, that I really lack English language*” (Kęstas, 163-164); “*You start to recognize so many things about yourself, things you never thought you have, things you would never experience or see, while you just sit at home*” (Karolina, 508-510), not always capable to fully and clearly identify - what has changed. By differentiating yourself, perception does not come through thinking or imagination, but from a very specific comparative experience that is only possible by acquiring different experiences. Differentiation is a feature of perceptual learning. Another feature of perceptual learning is unification. Unification is a “colleague” of differentiation (Gibson, 1963). As we differentiate our experience, at certain point, we can unify them, separating them from other experiences based on one common feature - openness to oneself and openness to others as if they were two united sides of openness: “*I’ve started opening up to people, so that I would not be afraid to take something into my heart, pour my emotions out, wouldn’t be scared to share my **opinion**. (...) I’ve also, probably, learnt the opposite, that I am capable of being alone*” (Karolina, 489-492). Goldstone and Byrge (2013) express the unification of differentiated experiences as “two sides of one coin”, as experiences “differentiate and unify them into units of perception”. The third criterion of perceptual learning is attentional weighting, which is expressed through practice or experience - the focus becomes automatic, based on respect to certain peculiarities. The participants of the study have experienced this mostly once, after they were back from volunteering: “*some seed was sown in my mind, as if I am being an emigrant of the nation, (...) it’s some kind of radicality in a good way*” (Kęstas, 327-328); “*I came back to Lithuania, somehow my mother passed through my back, as I was already turning around, ‘cause I had such moments (...) up to this day, I lock myself in my car, I lock all the doors (...). This is just what emerged*” (Eimantas, 679-683). Consideration and focus for certain things became automatic, due to respect to others, to the conditions and to the life, that volunteers were. Such automatization, in the paradigm of perceptual learning, is a part of a process of perceptual learning. The fourth criterion for perceptual learning is stimulus imprinting. The perception system of stimulus imprinting creates special sensors for the entire

stimulus, or for those parts of the stimulus that were commonly in contact with the human. They are formed without any guidance or instruction in the long-term experience. The participants of the study, in the depths of long-term experience of volunteering, express themselves: *"It became clear, that you are the master of your own destiny, to do whatever you want to do"* (Viktoras, 106); *"(...) I began to appreciate what I have here. Even the city, that I live - I saw it through a totally different angle. I appreciate that you need to put some personal effort to make yourself interested in the place"* (Ieva, 94-95).

The experience and analysis of the research participants, in the perspective of perceptual learning, reveals that a long history of the causes of perceptual learning, based on experience, longevity and the basis of primary perception, is necessary for the perception of learning. The participants of the research can hardly present the results of the perceptual learning process, as the perceptual learning in each person's experience was unconscious, one can only see the tendencies revealed in the perspective of the research participants. One of these directions - taking responsibility for one's life; another direction - a professional awareness; third direction - the assessment of self and the Other.

It is important to mention a few more aspects of learning from volunteering, which are related to the learning theories. One of them is learning from mistakes described in the paradigm of culture of error. Most of the time, learning from mistakes is related to organizational culture research, but it is also intensely revealed in the volunteer experience and how they tell it: *"It was me, who made the mistakes, (...) I could have done a better job, when in contact with other people, even though it seemed I've asked all the possible questions"* (Viktoras, 85-86) and *"At least, what is left, those bigger lessons from mistakes"* (Viktoras 87-88); *"And then I couldn't bear it anymore, he has gotten under my skin and that was scary, I've started to strangle him in front of his friends, and that is something you really don't plan to do, when go there with that Christian type of mission"* (Eimantas, 489-491). When it is forbidden to make any mistakes, based on responsibility and awareness against dangerous mistakes, that is when the reverse reaction occurs - responsibility is avoided due to the fear of making mistakes. At that moment, when the mistake is perceived as a learning opportunity, or even inevitability, and is integrated into the culture of everyday life: personal responsibility and creativity evolve and become stronger, as fear of making mistakes and avoidance of responsibility are inhibited (van Dyck and others, 2005). The participants' experience of learning from mistakes was perceived by discussing and identifying the meaning with those, associated with volunteering at a time, or by reflecting mistakes through the perspective of the research interview. Both - learning from mistakes and crossing the boundaries of taboo, has enabled the research participants to take personal responsibility for their own lives and open up to creativity and initiative after volunteering, regardless, whether the participants are happy with the volunteering experience, or not. Learning from mistakes gave the participants some sort of an internal attitude to no further fear of making mistakes, rather - look at it as the opportunity to learn.

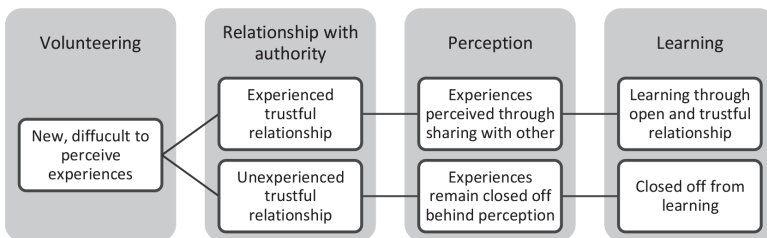
The moment of learning recognition, revealed in the study and unspecified in other theories, was expressed through an unperceived self-questioning or expectations of the participants before volunteering or at the beginning of volunteering. The participants of the study raised expectations and questions before volunteering or at the beginning of volunteering, and they unconsciously found fulfilment and answers in their experience of volunteering.

Answers and fulfilment of expectations have unfolded: in relation to the recipients; in relation to other volunteers and authorities, in relation to volunteering; in relation to oneself in challenges and in existential experiences. Surprisingly, the research participants from volunteering experience, found out their deepest self-concerns or attractions - *the fear of boundaries* has changed to *the need of boundaries* (for Saulè), *the search for a relationship with God* has changed into *the experience of God's existence* (for Eimantas), *the expectation of becoming worshiped* - has been fulfilled by *opening to yourself and others* (Karolina), the expectation *to shape one's personality* - has been fulfilled by *shaping oneself to a person* (Ieva). "Spells", casted before volunteering or at the beginning of volunteering, were fulfilled through the experience of volunteering. Theories explaining perspective of such learning or paradigm could not be found. It might be partly explained through theory of unconscious learning (Núñez Partido, 2012; Alamia, Orban de Xivry, San Anton, Olivier, Cleeremans, 2016), but it is not only related to unconscious learning. Participants are aware of their own fears, questions and expectations; but to overcome their fears, to answer those questions and meet the expectations, they are not taking any actions, whereas volunteering is not directly related to the internal aspirations of the research participants. Nevertheless, inner desires are fulfilled. The realization and fulfilment of desires was not just an easy and pleasant experience for any of the research participants, but rather a difficult and troublesome experience. However, at the end of volunteering, the responses to the issues and the fulfilment of expectations, raised by the participants before volunteering, became an experience perceived through, from and after volunteering. Learning, as described by P. Jarvis (2001), is a perceived experience, that has occurred unexpectedly or has been deliberately sought. Experience, with the potential to become a learning experience, occurs when it is new, unexpected, raises questions, and prevents stillness (Jarvis, 2001). Through volunteering, the participants of the study, on the one hand, sought their significant experience and, at the same time, were subjected to experiences that they did not pursue; what is more, they were new, and raised many new questions. In an unexpected experience, the questions were regarding the meaning of recipients lives, about the meaning of the activities of the organizations, and especially about the personal life of the research participants and the meaning of personal existence. Experiences through volunteering have pushed the study participants to unprecedented experiences and opened up a new learning perspective. The quest for meaning, according to Jarvis (2001) and others (Rogers, 1969; Mezirov, 1991; Butkiene and Kepalaité, 1996; Wagner, 2006) is described as an integral part of a learning satellite, that prevents any possible non-learning experience for the participant. "The experience of participating is meaningful, which is verbally expressed only by sharing it with others. Only through such situations, we can observe the how experience is being transformed into the learning process" (Jarvis, 2001). The participants' perception of the experience through volunteering was searched within freely chosen authorities, starting by telling their ordinary everyday situations to the most difficult situations. The one, who has been hearing all the experiences of the participants, was a person already having a trustful relationship with the participants, that way - he could have been the one, providing the recognition of each participants' experience. The process - perception of experience - appeared precisely in the relationship with The Other paradigm, where volunteer felt accepted and able to reveal controversial events, feelings and to summarize - experiences. Sharing one's experi-

ences with The Other in regards of revealing controversial events, have inevitably revealed the vulnerability and the mistakes of the research participants, which required a trustful relationship so that the participants could feel safe instead of being accused. According to Jarvis (2001), the volunteering experience of the research participants becomes - learning - once it is perceived. Being in a trustful relationship with authority has enabled the participants of the study to perceive experiences, which is essential condition for learning, and therefore, a trustful relationship becomes crucial for learning as well.

The experience of the research participants, even facing controversial and multi-faceted experiences, has not always acquired a learning perspective, sometimes, the opposite – got stuck in the experience of “Sisyphus” or “mine field”. The adventures of “Sisyphus” frightened the participants and encouraged to neglect the meaning of volunteering, as if the experience of volunteering had not happen. Describing volunteering as a “mine field” or “containing superficial happiness” reveal the lack of a trustful relationship with authority, the latter should provide care and recognition. Mentioned experiences of the participants are valuable and meaningful, but during the interview, participants admitted sharing their experiences so openly for the first time ever, or realised, that they should have reflected on them much more. A major drawback for these research participants is a lack of confidence, which was the main reason, the experiences were closed off in a frame of a personal perception, and remained unperceived due to the lack of trustful relationship with The Other, with a freely chosen authority - in the research perspective. Learning, as a perceived or aspired perception (Jarvis, 2001), did not occur due to the lack of recognition in a trustful relationship, and the volunteers were closed off at the level of absolute experience, which remained incomprehensible.

The experience of the participants, and the process of perceiving the experience of volunteering – revealed that the basis of learning through volunteering is a trustful relationship with authority, and its presence allows us to grasp even very difficult experiences. According to Jarvis (2001), there are experiences that begin with the following “hard to explain in words, but ...” and while it is difficult to express it in words, having a trustful relationship, makes it possible to tell that, what enables them to remain perceived experiences, and in a learning perspective - learning. Schematically, learning through a trustful relationship with an authority can be showed as follows:

Scheme 11. *Learning through a trustful relationship with an authority.*

The importance of a freely chosen authority for learning in volunteering is an essential learning opportunity because, in the absence of it, the experience of volunteering remains

incomprehensible - untold and closed off beyond the limits of perception, which prevents them from becoming a learning experience. Meanwhile, having a trustful relationship with an authority, volunteering experiences are constantly expressed and perceived by telling about them, both - in the process of volunteering and after volunteering has ended. The participants of the research, confronted by harsh experiences, tend to lean to authorities: looking for a mirrored perception of their experiences. Recognized by authority, the participants become able to open up for new experiences in volunteering, which onwards become new perceptions, and means - learning.

Education in volunteering

Caring for the experiences of volunteers, through the paradigm of IPA methodology, in the early part of a process, has left an open question about the experience of learning through volunteering, which led to an opportunity to explore newly raised features. The research data revealed the experiences of learning from volunteering, which directs the importance of learning from volunteering - from a methodological approach, to a learning paradigm based on a trustful relationship between the volunteer and other individuals related to the environment of volunteering. The importance of learning experience reflected in the relationship with oneself, with The Other and with a freely chosen authority has opened up an unexpected finding - the importance of relation in volunteering.

Learning, in relation to oneself, has emerged through the experience of isolation, when the participants, willingly or unwillingly went deep into themselves and sought for the possibilities of self-acceptance and perception. The experience of isolation has been linked to full time volunteering, as well as the vulnerability of the recipients. Learning by experiencing isolation occurs when isolation is perceived through the dialogue with The Other, who trusted by volunteer. Isolation itself is not a learning experience, but the experience of isolation, perceived in relation to The Other becomes learning.

Learning in relation to The Other emerged through the inability to control The Other, the one who is in front of the volunteer and when the presence of The Other is inevitable. Participant's encounter with recipient's humiliation, helplessness, and fragility of life - is extremely sensitive. Learning from The Other has been continuous and inevitable, but in order to provide a learning environment that is as favourable as possible, this experience may not have any learning value, as meeting The Other is beyond the control from the outside. It is an internal relation between the volunteer and The Other, and perceptions remain unaffected and unseen by the outside. The learning process in relation to The Other is enabled through trustful relationship with the authority, which, according to the theory of relation (Elias, 1994), a tied up volunteer can find a mirror of the vulnerability and its experience, and support to perceive such experience (Jarvis, 2001). Learning by "telling" your experience and treating the authority you choose with confidence, can occur in both: planned and spontaneous - when a trustful relationship is already established.

Learning, in relation to a freely chosen authority, in the experience of the research participants has emerged as a key condition for learning from volunteering, whereby the volunteer allows himself to "fall apart" and "pick yourself up" again, as the authority, from a trustful relationship, becomes a new guarantor of recognition of picking yourself up.

The object of Educational Sciences, as defined by Bitinas (2006), is based on the paradigm of educational philosophy - the mutual activity of the participants of the educational process (educators and those who are being educated), which is their interaction. "It could be said, that the essence of educational phenomena and processes is educational interaction; it is the subject of scientific knowledge of educational science. Modern philosophy of education considers the concept as optimal" (Bitinas, 2006). The discovery of the research reveals a new value of learning through volunteering, which highlights the primacy of the relationship with a freely chosen authority over the fulfilment of methodological conditions, in order to enable learning from volunteering. The primacy in a sense of a trustful relationship from the volunteer's perspective and in the sense of recognition by a freely chosen authority, is an obvious experience of the participants "I would go to visit him, but instead of going, I would run. No, there were five times throughout the year, but if I go, then, you know, - what to do, what you do, - you know? Well, and he's there. He's there to help you pick yourself up "(Eimantas, 590-594); "I would like a little bit of that surface to rub into me (rubbing his hand on a shoulder) (...), so that by some kind of diffusion, I would take a little bit of that attribute, I think, that makes the experience positive simply because of that" (Ieva, 255-259); "It has helped us a lot, we could go and visit her every day, sharing every day, what's good or wrong, if something was missing, if something was wrong at home" (Karolina, 141-144). Experiencing a trustful relationship - allowed the participants to recognize all their experiences by sharing them with an authority - to perceive and understand the meaning of the experiences of volunteering. As a learning guarantor, a freely chosen authority allowed volunteers not only to experience, but also to review it through a dialogue with an authority. Granting a recognition by authority, has opened up the possibility of a trust and allowed to immerse into the experienced perception, and emerge with a perceived experience, and that is - learning (Jarvis, 2001).

In the absence of a trustful relationship with a freely chosen authority, methodological education was unproductive and caused the suspicion and sense of being used: "(...) during conversations, he somehow discovered himself (...) lead the consultations as you can, and then, he started it with others, but I don't know, I didn't like it. I felt like a test rabbit (...)" (Saulė, 141-142). This experience reveals a hidden understanding of learning from volunteering, that methodically ideal organized volunteering is an insufficient learning environment, if there is no trustful, recognition based relationship with a freely chosen authority. And that is how another important aspect is being acknowledged - it is impossible to impose an authority when learning from volunteering. Within volunteering, it is important to create a possibility to freely choose an authority, therefore, if a trustful, recognition based relationship is established, volunteering becomes a deep, transformative and meaningful learning environment.

This preference: of the relationship based, against - methodically based - work with the volunteer is attributed to the theory of relation (Elias, 1994), revealing the relationship as an ontological reality. The relationship as an essential condition for occurrence or non-occurrence of learning is revealed through the perspective of "who am I without you?", based on that, that there is no volunteer, without the recognition of authority, in the experience of the research participants. And then, there is no chance for existence of learning through

volunteering. Disclosure of relation as fundamental basis for volunteering - leads to Prof. Bitinas' (2006) definition of educology, which highlights the interaction between educator and the one who is being educated (adult learning) as an essential learning condition. And further escalate to the ontological perspective of relation by focusing not on learning from volunteer training, methods of working with volunteers or other technical details, but on a trustful, recognition based relationship.

The appearance of education through volunteering can be defined as the interaction between the volunteer and the freely chosen authority, where the relationship commence on volunteer's side and the relationship of recognition - on the side of authority. Such interaction, between authority and volunteer, enables the perception of volunteering's experience and ensures the process of learning. And, in the absence of a trustful, recognition based relationship between the volunteer and the freely chosen authority, on the one hand, volunteers are reluctant to perceive unsafe experiences, on the other hand, if they choose to go into an open experience with the recipients, the experiences of vulnerability seem to be closed off in a chest, that is scary to open and the volunteering experience remain unshared, not even with relatives.

CONCLUSION

The conclusion of the dissertation concentrates on the main insights of learning from volunteering, revealed through an interpretative phenomenological analysis.

- **Learning through volunteering is experienced through a trustful relationship with The Other**, when one becomes a part of the dialogue I-Thou. Dialogue's relation with The Other, when volunteering, is expressed historically and hierarchically in a wide range of relationship dynamics - with former volunteers; with friends and parents, with present volunteers, with authorities and with recipients. However, the most influential, learning based, relationship when volunteering is with a freely chosen authority;
- In a trustful, recognition based relationship with a freely chosen authority, the research participants have a definite place in the organization, have experienced the meaning of self and the activity, and have opened up for new experiences and challenges. **Trusting an authority, was identified as one of the most essential learning opportunities from volunteering.** The profound dependant experience on the chosen authority allowed the volunteers to understand and perceive existentially intense, sometimes difficult experiences;
- **Being in a trustful relationship with a freely chosen authority, the participants were learning to help The Others and help themselves within surviving existential difficulties.** By providing help to a person of a trustful relationship, volunteers were increasingly involved in a friendly relationship, provided help through their presence, created together, and asked about other possible ways of being useful.
- Those research participants, who have not experienced a trustful, recognition based relationship, tried to bear the period of volunteering. Without an ability to create a trustful relationship with at least one Other, volunteering became limited to adventure, self-experiments and frustration. Therefore, **in the absence of a trustful, recognition based relationship, learning from volunteering, as well as volunteering itself, became impossible** in its essence - help may become meaningless, existence can only turn into "being superficially happy".
- The relationship between the participants and the recipient **in the absence of a trustful, recognition based relationship with a the chosen authority - pushed into the experience of meaningless existence, which**, for the young adult, **remained as an incomprehensible experience**, and it "would have been much better without it at all".
- **By abandoning any preconceived notions in regards of the Other and volunteering, the participants have forsaken controlling relation, and moved to a relation of trust and on that basis - started to volunteer** in their environment without waiting for any permission, instructions, or other legalised actions of volunteering. By swapping controlling relationship to a trust-based relationship with Others, volunteers - by perceiving experience - found a meaning of volunteering, empowered by trust, acquired self-freedom and creativity.

- **Experiencing an acceptance of different Other - taught the participants of self-acceptance and becoming truly yourself in the relationship with The Other.** In the asymmetric relationship of volunteering, roles are being interchanged - the volunteer becomes the recipient, the recipient becomes the teacher for the volunteer. The relationship with The Other, taught the participants to accept personal limitations, “disabilities”, weaknesses, and other shortcomings that did not exist prior to volunteering, which led the participants to see a more realistic picture of themselves and become bold enough to live with their flaws.
- Through the (de)tachment with oneself, one’s body, hobbies, search and discovery manifested through the experiences’ perception about oneself as a mature, self-sufficient, capable and willing to be not only somebody amongst others personality. **The experience of (de)tachment between participants was expressed through being isolated, as a situational experience and being isolated as the main thread of volunteering.** As one experience isolation, throughout the volunteering period, the experience of volunteering itself, as an inexhaustible “Sisyphus suffering” - remains incomprehensible and closed off.
- Through the experience of **de(tachment)**, **the participants of the study switched from the idea of idealized volunteering to the personalized reality of volunteering** with death, illness, poverty, conflict, and other marginal experiences of recipients, and other people who became close. The (de)tachment gave the participants a personalized perception of volunteering experience.
- **Learning from volunteering is fulfilled deliberately and unconsciously, while trying/or not trying to give a meaning to the experience.** The perspective of learning from volunteering opens up through a paradigm of learning from experience, holistic learning, transformative learning, and perceptual learning.
- **The participants of the study perceived the lesson that they have learnt only after volunteering, returning to their former everyday routine and looking at it through a new perspective.** In the new perspective of everyday life, the research participants have experienced themselves as the ones being able to take responsibility and create the life they want. Essential learning experience, as named by volunteers - is opening up to one selves and others.

RECOMMENDATIONS

The recommendations are based on the participant's subjective interpretation of phenomenological analysis and are related to the voluntary service of young adults, by providing social assistance. In order to simplify the results of the research, research data is presented through a prominent utility's perspective and by distinguishing the recommendations. Research outcomes just like principles, draw attention to learning through volunteering, and in practice, can be used and interpreted differently. By reflecting on the practical situation, and revealing the link between the research results and the practice - different bodies (individuals and/or organizations) in practice can find different meanings of the research results for the activity. Therefore, my subjective recommendations are likely to be based on a subjective provision of practical activity, that is not necessarily applicable to all possible practices. The greatest risk for me, as a researcher, in presenting recommendations, is to divert attention from the most important part of the research – presenting the research results, which is far more valuable with my personal insights - on how results can be used in practice. I am trusting practitioners and recommend to overview the recommendations critically, encourage to draw your attention to the results in order to discover needed insights.

1. For the organizers of voluntary service, who seek to engage volunteers in providing social assistance, it is important to pay attention to the full involvement of volunteers - to day-to-day activities, to all problems with recipients and to their complex situations. It makes sense not to protect volunteers from difficult experiences, but to allow volunteers to experience the suffering and absurdity, that is faced by those, who receive the help. Research data revealed, that by protecting volunteers from difficult experiences, we deprive the authentic experience of being needed and suffering, which is a key factor for an intense learning opportunity.
2. Based on the insights of research data, it has been revealed that in order to achieve learning from volunteering, it is important to focus not only on the methodological preparation for volunteering, but also on the openness through relation with volunteering, by giving him recognition and enabling him to open up on experiences perceived through volunteering. The open attitude of recognition with volunteers - allows them to experience difficulty, gravity, suffering, helplessness and vulnerability, to talk about these experiences without trying to prove self-importance, and to “confess” their fragility, which becomes the key to perceiving the experience, i.e. learning.
3. The analysis of the volunteering experience, of the research participants, revealed freedom to choose and the unpredictability of a trustful, recognition based relationship with an authority. By taking care of learning opportunities in voluntary service, it is important to enable volunteers to freely choose the authority, so that through a trustful, recognition based relationship, the volunteer could perceive the experience of volunteering and grow through learning.
4. In order to carry out a further research in the phenomenological field of volunteering, when social assistance is provided, it makes sense to investigate how volunteering is perceived by the recipients, and what meanings do they give to these experiences.

5. Another possible purpose of the study in the phenomenological field of volunteering - while searching for a response - how volunteers are perceived by those, who organize and coordinate volunteering and voluntary service, who are identified as freely chosen authorities by the research participants in the dissertation research. The latter study could potentially reveal the educational perspective of volunteering, by revealing and presenting the experience of authorities that recognize volunteers.
6. In order to carry out the research, by not necessarily choosing a phenomenological perspective, makes sense to look for an answer to the question of - how is it - that some authorities are trusted by volunteers, and some are not; what is essential for the relationship between the volunteer and the authority, that would help to reveal the substantial aspects of appearance and growth of a trustful, recognition based relationship.

APPROBATION OF THE RESEARCH

Scientific publications published on the topic of the dissertation:

1. Gudžinskienė, V., Kurapkaitienė N. (2013). Volunteering Expression Using Different Models of Social Work with Third-Countries Citizens. *Outlines of Social Innovations in Lithuania*. Publisher: European Scientific Institute, Kocani, Republic of Macedonia, 158-178.
2. Sadauskas, J., Kurapkaitienė, N. (2013). "Volunteering through Social Assistance : Links and Tensions". *Works of young scientists*. Šiauliai University, no. 2 (40).
3. Gudžinskienė, V., Kurapkaitienė, N. (2018). "Separating and Growing Experience in Volunteering". ISSN 2029-2775 (online), *Social Work*, No. 16 (2), p. 208-225;

Presentations at the conferences on the topic of the dissertation

1. Kurapkaitienė, N. (2013). Learning to learn competencies from volunteering. Scientific Conference *Problems and Solutions for the 21st Century challenges of Contemporary Youth*. Lithuanian University of Educational Sciences, 9 May.
2. Kurapkaitienė, N. (2013). Learning Moments in Multicultural Volunteering. Scientific conference *Volunteering and mentoring in the context of cultural cooperation*. Mykolas Romeris University, Tolerant Youth Association and African Community, June 20.
3. Gudžinskienė, V., (2013). Kurapkaitienė N. (2013) Experience in the field of social work with a third country (field of study: project of multicultural volunteering center). *Social innovation: theoretical and practical insight*. October 10-11, Vilnius.
4. Gudžinskienė, V. Kurapkaitienė, N. (2014). Connections of Creativity Theories with Volunteering Experiences. SOCIN 2014: international interdisciplinary conference on social innovations *Social Innovations: theoretical and practical insights 2014: conference abstracts*: October 23-24. Romeris University. Online: http://socin2014.mruni.eu/wp-content/uploads/2014/10/D_2014-10-22.pdf.
5. Kurapkaitienė, N. (2014). Volunteering and youth. Conference - Discussion *The role of volunteering in the context of youth issues - challenges and perspectives*. VŠĮ. "Social Action". October 13. Event Program Online: http://savanoriai.org/index.php/lt/main/new_page/konferencija-diskusija-spalio-13
6. Gudžinskienė, V., Januškevičiūtė A., Kurapkaitienė N. (2013). Cultural diversity and intercultural communication in the context of third countrys. *Social innovation: theoretical and practical insight*. October 10-11, Vilnius.
7. Kurapkaitienė, N. (2013). "Distribution of powers in voluntary social activities". International Scientific Conference on *Social Work and Power*. November 8, Vilnius University.
8. Kurapkaitienė, N. (2018). The power and disability of Volunteering, in relation to the other. *Scientific conference "Scouts yesterday, today, tomorrow"*. October 5, M. Mažvydas Library.
9. Kurapkaitienė, N. (2018). Isolating and Growing Experience through Volunteering. Interdisciplinary Scientific-Practical Conference of Youth Researchers: *Youth Code*. Vilnius University, M. Romeris University, Department of Youth Affairs, November 15.

Other publications published on the topic of the dissertation

1. Gudžinskienė, V., Kurapkaitienė, N., Januškevičiūtė, A. (2013). *Guide to volunteering in a multicultural environment: project experience*. Tolerant Youth Association, Mykolas Romeris University. Vilnius, page 190. ISBN 9786098118032. Access on the Internet: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/10608>>.
2. Kurapkaitienė, N. (2013). *Basics of working with volunteers*. Mykolo Romerio university. Vilnius, page 184. ISBN 978-9955-19-551-1.
3. Kurapkaitienė, N. (2014). *Program Guide to Youth Volunteering*. VšĮ “Social Action” and VšĮ. DUKU, Vilnius, page 79. ISBN 978-609-95690-0-2. Online access: http://savanorit.org/index.php/en/main/new_page/metodinis-leidiny
4. Kurapkaitienė, N. (2018). Power and disability of Volunteering in relation to the other. “*Our Vytis*”. Publication of the scientific conference “Scouts Yesterday, Today, Tomorrow”. No. 1/2 (251/252). ISSN 1822-3664.

Internship during the dissertation

1. Internship in Dresden, Germany at the University of Applied Social Work, Education and Nursing in June – August, 2015. During the internship, together with the accompanying professor dr. Harald Wagner – studied the development of research methodology.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Name, Surname	Neringa Kurapkaitienė
Email	neringa.kurapkaitiene@gmail.com
Education	
1994-1998	Bachelor's Degree in Social Sciences, Pedagogical Vilnius University, Faculty of History, Department of Religions.
2001-2003	Master's Degree in Andragogy (Adult Education), Vytautas Magnus University.
2003-2005	Supervision of Individuals and Organizations after Professional Studies, Vytautas Magnus University and Münster Academy (Germany).
2012-2018	Mykolas Romeris University, based on joint doctoral degree program in education, organized by Vytautas Magnus University with Aveiro University (Portugal), Klaipėda University, Mykolas Romeris University and Vilnius University.
Professional activity:	
1998 - 2004	Head of Organization <i>VšĮ. A.C. Patria</i> . Youth Non-formal Education, Coordination and Development of Voluntary Services.
2004 - 2007	Pal. J. Matulaitis Social Centre, Coordinator of European Commission Multilateral Volunteer Projects.
2000 - present	Freelance trainer and consultant on volunteering or other work related to volunteering.
2005 - present	Supervisor of individuals, teams and organizations
2009 - 2010	Volunteer for cooperation development at the Asumpcion Mayan Centre and Girls' School, Guatemala, San Luis.
2010 – present	Lecturer at Mykolas Romeris University, Institute of Education and Social Work.
Research interests:	Volunteering, Youth Non-Formal Education, Adult Learning, Supervision.

Kurapkaitienė Neringa

JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI SAVANORYSTĖJE PATIRTYS: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019. 220 p.

Bibliogr. 126-134 p.

ISBN 978-9955-19-950-2 (internetė)

ISBN 978-9955-19-951-9 (spausdintinis)

Disertaciniame darbe siekta iširti ir aprašyti jaunų suaugusiųjų mokymosi savanorystėje fenomeną išgirstant ir analizuojant tyrimo dalyvių patyrimą. Tyrimo metodologija pasirinkta Interpretacinę fenomenologinę analizę (Smith ir kt., 2009) ir tyrime atliktas pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo duomenys atskleidė mokymosi savanorystėje procesą skiriant visa dėmesį tyrimo dalyvių patyrimui. Mokymosi procesas savanorių išgyvenamas esant pasitikėjimo santykiui su Kitu, kai tampama dialogo „Aš - Tu“ dalimi. Pasitikėjimo santykis savanorių kuriamas su laisvai pasirinktą autoritetu, kurio dėka net ir pačios sunkiausios savanorystės patirtys yra suvokiamos ir įprasminamos. Pasitikėjimo santykio dėka tyrimo dalyviai galėjo kiekvieną kartą vis iš naujo padėti Kitam ir tuo pačiu sau, išgyvenančiam egzistencines krizes. Nerandant autoriteto ir nepatiriant pasitikėjimo ir pripažinimo santykio, mokymasis savanorystėje tampa neįmanomu, nes pagalba netenka prasmės. Pasitikėjimo santykio stokojant savanorystės patyrimas pateko į egzistencinį savanorystės beprasmybės išgyvenimą, kuris taip ir liko už suvokimo ribos. Tyrimo dalyvių patirtys atspindėjo at(si)skyrimo savanorystėje patyrimą, kuris reiškėsi būnant svetimu ir kitokiu. At(si)skyrimo patyrimas vedė tyrimo dalyvius link susitikimo su savi mi arba link atskirties, kaip esminės savanorystės patirties patyrimo. Viena vertus at(si)skyrimo patyrimas tarnavo idealizuotam savanorystės paveiklo priartinimui prie realybės per skurdą, ligas, negalias ir pan. Kita vertus at(si)skyrimas neišgyvenant pasitikėjimo ir pripažinimo santykio uždarė savanorius ilgalaikėje atskirtyje. Mokymasis savanorystėje patiriamas sąmoningai ir nesąmoningai, siekiant tobulėti ir atrasti kažką naujo apie save ir kitus bei nesiekiant nieko atrasti. Tyrimo dalyviai patekė į savanorystės patyrimą vieni sąmoningai to siekdami, kiti atsitiktinai pateko ir į mokymosi patyrimą, kuris vedė link įvairiapusio ir daugiasluoksnio sąvokų, Kito ir pasaulio kitoniško suvokimo.

The aim of doctoral Thesis was to investigate and describe the phenomenon of young adults learning in volunteering by listening and analyzing the experience of the research participants. In the research was chosen for Interpretative phenomenological analysis methodology (Smith et al., 2009) and for investigation was implemented semistructured interview. The research data revealed the process of learning in volunteering, according to the experience of the research participants. The learning process is experienced by volunteers in trustfull relationship with the Other when relation becomes a part of the „I - Thou“ dialogue. Trustfull relationship volunteers created with a freely chosen authority, that makes even the most difficult experiences in volunteering understandable and meaningful. Because of trustfull relationship, young adults were able to help the Other constantly and at the same time to survive the existential crises. Without authority and without trustfull and recognition based relationship, learning in

volunteering becomes impossible and help loses its meaning. In the absence of a trustful, recognition based relationship with a the chosen authority - pushed into the experience of meaningless existence, which, for the young adult, remained as an incomprehensible experience. The experience of the research participants revealed isolation experience in volunteering, which was accruing by being different and stranger. The experience of isolation has led young adults to a meeting with themselves or towards exclusion as an essential experience of volunteering. On the one hand, isolation experience served to bring the idealized image of volunteering closer to the reality through poverty, illness, disability, and so on. On the other hand, isolation of a volunteer without trustfull and recognition based relationship closed volunteers in the long-term exclusion. Learning from volunteering is fulfilled deliberately and unconsciously, while trying/or not trying to give a meaning to the experience. The perspective of learning from volunteering opens up through a paradigm of learning from experience, holistic learning, transformative learning, and perceptual learning. Research participants deliberately and/or unconsciously experienced learning in volunteering, that led them to a multi-faceted and multi-layered understanding of themselves, of the Other and of the world.

Neringa Kurapkaitienė
JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOŠI SAVNAORYSTĖJE PATIRTYS

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, Edukologija (07S)

978-9955-19-950-2 (internete)
978-9955-19-951-9 (spausdintas)

Maketavo Karolis Simaitis

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz. Užsakymo Nr. 21736

Parengė spaudai UAB „Baltic Printing House“
Svajonės g. 40, LT-94101, Klaipėda
www.balticprinting.com

Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, Vilnius
www.kopija.lt
El. paštas info@kopija.lt

ISBN 978-9955-19-950-2

9 789955 199502